

11-D-268a

na loupecké
Zápas o
lobensko

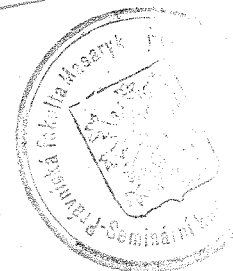
ZÁPAS O SLOVENSKO

1918

VÁCLAV CHALOUPECKÝ
ZÁPAS
O SLOVENSKO
1918

*

Ica 113

1930

I-3841

ČIN • PRAHA

1332/12

PŘEDMLUVA

Snad by se mohlo zdáti předčasným psáti dějiny doby, od níž nás nedělí více než jedno desetiletí. Snad by se mohlo zdáti, že k historickému pohledu do minulosti patří v první řadě jistý odstup od událostí. Naproti tomu lze namítnouti, že každá doba, která si byla vědoma svého významu, ano své velikosti — a takovou byla i naše doba! — pečovala zpravidla sama, aby zachovala potomstvu vyličení událostí už se svého hlediska, pod vlastním zorným úhlem. A tak již s tohoto čistě »historického« důvodu stává se snad oprávněným pokus o vyličení úseku dějin, který aspoň podle našeho hlediska patří a bude asi patřiti k nejvýznamnějším a nejpamátnejším v dějinách našeho národa, kdy došlo k národnímu a státnímu sjednocení historických zemí našeho národa se Slovenskem!

Pokud se pak týče jistého odstupu, hlediska a tendence doby i jednajících osob došly v těch nedávných deseti letech tak rozmanitých proměn, že je zapotřebí skutečně historického badání a ověření k tomu, aby se poznalo, že jednající osoby, jež známe z dneška, jsou vlastně tytéž jako v roce 1918.

Historie o současné nebo nedávné době má zajisté výhodu a přednost, k níž se historik pozdější doby dopracovává teprve na základě velmi intenzivního studia: Zná nebo má možnost znáti z vlastního názoru historické prostředí, jež líčí, jakož i jednající osoby. V tom je výhoda, ale i jisté úskalí subjektivismu. Leč i za ten nám bývá historiografie vděčna.

Jsou tu však i jiné dosti vážné a přesvědčivé důvody, oprávnující požadavek historie o současné, nebo aspoň nedávné době: žijí dosud její pamětníci! A tak je možné, aby to, co ušlo snad pozornosti historikově, bylo doplněno, a zejména, aby vše, co se objevilo historikovi v zrcadle dosavadních pramenů v obraze poněkud zkresleném nebo nejasném, bylo opraveno a objasněno. A tak aby byl zachován potomstvu obraz dějů co možná úplný a správný: Právě pak s hlediska a u vědomí důležitosti a historického významu doby, kterou jsme právě prožili a jejímiž jsme byli před deseti léty svědky, je naší národní i mravní povinností, abychom

se starali o její pochopení. Jsem přesvědčen, že teprve historické vylíčení proudu událostí, vyvolá v žijících dosud účastnících živější a podrobnější vzpomínky, a také jim se stane mnohé srozumitelnějším a přístupnějším, co při spletitosti dějů a událostí jim snad unikalo nebo zůstávalo nejasným a záhadným.

Kdyby ani jiných motivů nebylo, již tento důvod sám by stačil, aby se stal aspoň vážnější pokus o historické formulování dějů z konce roku 1918. Ba, řekl bych dokonce, že teprve historická formulace a konstrukce dějů bývá účastníkům událostí správným základem jejich Pamětí, ať už se jedná o podrobnosti, anebo otázky zásadní. Sám bych byl velmi rád, kdyby moje práce dosáhla i po této stránce svého účelu: že by byla nejen svědomitým pokusem o sebrání a seskupení už dnes velmi bohatých a rozmanitých pramenů, ale že by u historických osob z roku 1918 přímo vyprovokovala Vzpomínky na události a tak opatřila historikovi další a již kriticky uzpůsobenější materiál. A zejména, aby byly sebrány a staly se přístupny soudobé korespondence jednajících osob a tak vyšla na jevo pravda podle slov Palackého: »Padni komu padni!« Ba, nic bych si nepřál více, než aby i mně bylo ještě umožněno, na základě nového, takto získaného materiálu, jenž doplnil by beztak již velmi hojné historické prameny o této době, opravit vše, kde jsem snad událostem, nebo jednajícím osobám, dosti neporozuměl, anebo nedovedl události — i při vší heuristické svědomitosti a snaze po pravdě a objektivitě — zachytiti a vylíčiti tak, jak se vlastně odehrály.

PRAMENY A LITERATURA

Dějiny rozchodu Slováků s Maďary roku 1918 nejsou dosud náležitě objasněny. A tvoří přecí jednu z nejdůležitějších složek v dějinách zápasu české politiky s maďarskou; a tím i jednu z nejzajímavějších kapitol našich nejnovějších dějin. Také tato okolnost je jednou z příčin, že se událostí zmocnila politická agitace iredentistická, která usiluje vložit do jejich výkladu tendenci, jež v nich nebyla. Leč hlavní příčina, proč se dosud nestaly vážnější pokusy o formulaci hledisek a událostí, tkvěla v tom, že nebylo po ruce dosti pramenů. Podle oznámení v Slovenských pohľadech chystá podrobné dílo o dobách revoluce na Slovensku někdejší tajemník Slovenské národní rady, probošt *K. A. Medvecký*. Jeho práce měla vyjít k 10. výročí naší samostatnosti, leč dosud nevyšla. *K. A. Medvecký* má k dispozici bohatý listinný materiál, který se zachoval, ale i Paměti a Vzpomínky těch, kdo na podzim roku 1918 stáli v popředí dějů, a k nimž sám patří. O událostech informovaly nás do nedávna především Paměti účastníků, jež od té doby byly vydány, ale i některé politické spory, jež s převratem z roku 1918 souvisejí.

Účast Slováků v zahraničním odboji pokusil se úspěšně vylíčiti první *dr. Ivan Markovič*, v své přednášce Slováci v zahraničnej revolúcii (Praha 1923, stran 102). S poněkud jiného hlediska líčí tuto epochu našich dějin *Karol Sidor* v práci Slováci v zahraničnom odboji (Bratislava 1929, stran 264). Otázky této se dotýkají přirozeně i jiné práce, věnované vůbec našemu zahraničnímu odboji, v první řadě kniha Masarykova a Benešova.

Z literatury, jež si všímá více záležitostí domácích, na prvním místě jsou *dr. Vavro Šrobára* Paměti z vojny a z väzenia 1914—1918 (Praha 1922, stran 252), jež postihují zejména účastenství a podíl na politické iniciativě samého autora. Tyto doplňují pak úvodní stati v knize téhož autora Vláda ľudu v demokracii (Bratislava 1920, stran 157), kde jednak Šrobár, jednak *dr. Jan Halla* píše o počátcích Československé republiky s hlediska slovenského. K stati samé (strana 1—19) je připojena řada dokumentů, jako resoluce z 1. máje 1918,

usnesená v Liptovském Svatém Mikuláši, martinská deklaráce z 30. října 1918 a jiné. Paměti Šrobárovy nejednou doplňuje historická skizza *dr. Antonína Štefánka* Slovensko před převratem a po čas převratu (Praha 1923, stran 55), zejména tam, kde uvádí jména osob, které Šrobár pouze naznačil, aby je nekompromitoval, ale i jinými podrobnostmi.

Štefánka opět, pokud se týče poměrů před převratem doplňuje zajímavá a dobře orientovaná skizka, kterou načrtl *dr. Ivan Markovič* v své studii Slovensko před převratem (Bratislava 1924, stran 48). Podobně stručná, ale věcně psaná brožurka jiného čelného a významného účastníka převratu *dr. Ivana Dévera* Slovensko v prevrate a po něm (Bratislava 1924, stran 46). Konečně pak i nově vydaná studie *Fedora Houdka* Kapitulácia Maďarov v roku 1918 (Bratislava 1928, stran 72) rovněž s 12 přílohami pro Slovensko důležitějších dokumentů z roku 1918; též některé jeho vzpomínkové stati, jako na příklad: Z minulých dob, (Slovenský denník ze dne 5. června 1927 a několika dnů následujících) a Slovensko po deklaraci (Slovenský denník ze dne 17. ledna 1927 a v několika číslech následujících). Historické statě Houdkovy vyšly nyní znovu, rozšířené a přepracované v anonymním spisu Slovenský rozchod s Maďarmi roku 1918 (Bratislava, 1929) pod názvem Oslobodenie Slovenska (strana 115 až 171). Sem bylo by možno přiřaditi práci *dr. Kamila Krofty* Konec starého Uherska (Bratislava 1924, stran 48), která se sice netýká roku 1918, ale pro pochopení doby je velmi důležitá. Cenné a zajímavé drobnosti přináší též polská memoriálová knížka kněze *Ferdynanda Machay-e* Moja droga do Polski (Warszawa 1923, stran 260) kde autor charakteristicky ukazuje zejména politickou a národní orientaci Andreje Hlinky, s nímž se setkal při jeho návratu z Martina koncem října 1918.

S hlediska nám nepřátelského píše o převratových událostech též *Lajos Steier* v své práci Ungarns Vergewaltigung (Oberungarn unter tschechischer Herrschaft) (Wien 1929, stran 1008). Přes svoji rozsáhlost je práce Steierova úplně bezcenná. Nejenom že je tendenční a že nekriticky čerpá z nejkaldnějších pramenů, ale Steier lze bez studu a zahabění, aby jen ty Čechy zostudil a ukázal, jak prý vlastně dobromyslnou Dohodu klamali a podvedli.

Nejvíce světla do historie osvobození Slovenska vnesla teprve memoárová literatura z jubilejního desetiletí našeho státu a tu na prvním místě vydání pamětí Masarykových, Benešových a Šrobárových. *T. G. Masaryk* v své knize Světová revoluce (Praha 1927, stran 650), zejména pak *dr. Edvard Beneš* v svém trojsvazkovém díle Světová válka a naše revoluce (Praha 1927-28, stran 537, 612, 681) přinesl a v přílohách připojených ve třetím svazku podal teprve spolehlivý základ k historickému porozumění celé epochy, tak že vlastně historické poznatky o době naší domácí a zahraniční revoluce dlužno posuzovati podle toho, zda vznikly před vydáním těchto děl, či už s jejich použitím. Zejména kniha Benešova je a zůstane základem i východiskem každé historické studie, která se chce vážněji zabývatí touto epochou našich národních dějin.

Pro Slovensko doplnil knihu Benešovu velmi cenným materiálem *dr. Vavro Šrobár* svými novými Paměti z roku 1918—20 pod názvem Oslobodené Slovensko (Praha 1928, svazek první, stran 470). Kniha Šrobárova je důležitá zvláště tím, že autor sám v ní ustupuje dosti do pozadí, nechává je místo sebe mluvití soudobé dokumenty a účastníky. Kniha Šrobárova byla vydána se zřejmou tendencí proti *dr. Hodžovi*, jehož politika před válkou, za války a po válce se v ní objasňuje. Tato okolnost, jakož i projevy, které Šrobárovu knihu předcházely, daly podnět *dr. Milanu Hodžovi*, aby i on vydal jakési Paměti na svou obranu. Učinil tak v několika řečnických projevech; tak už v jubilejním článku k Šrobárově šedesátce (Slovenský denník ze dne 9. srpna 1927), kde více než o Šrobárovi píše o své politice za války a v převratu, podobně pak v řeči u příležitosti desetiletého výročí uznání československého vojska Itálií (Slovenský denník ze dne 24. dubna 1928), dále u příležitosti oslav Staňkových (Venkov a Slovenský denník ze dne 9.—12. října 1928); z těchto projevů a pamětí nejdůležitější byla jeho apologie proti Šrobárovi, pronesená v Bratislavě dne 22. prosince 1928, kterou pak s některými korekturami přinesl Slovenský denník ze dne 22.—30. prosince.*) Svoji apologii opakoval pak Hodža sám, neb jeho přátelé ze Slovenského denníka, ač

*) Hodžovi opět hned na místě a potom v »Lidových novinách« ze dne 11.—20. ledna 1929 odpověděl Šrobár.

nikoli beze změn při publikování *dokumentů z archivu ministerstva zahraničí* v Slovenském denníku ze dne 17. až 23. ledna 1929, jež měly aspoň z části objasnit jeho působení v Pešti koncem listopadu a počátkem prosince 1918. Celá tato *Hodžova apologie* vydána byla nejnověji s některými doplňky v anonymním spise Slovenský rozchod s Maďarmi roku 1918. Dokumentárny výklad o jednaniach dra Milana Hodžu ako československeho plnomocníka s Károlyiho maďarskou vládou v listopade a prosinci 1918 o ústup maďarských vojsk zo Slovenska. Odtisky zo Slovenského denníka. (Bratislava, 1929, stran 206). Sám jsem však mohl přihlížeti k této publikaci toliko při druhé korektuře této knihy a proto v svých odkazech poukazuji na texty, jak vyšly v Slovenském denníku. Ostatně texty ty jsou původnější i bezpečnější. Škoda, že při této příležitosti nebyly vydány i zprávy Hodžova peštského předchůdce dr. Emila Stodoly, jakož pak zejména depeše, listy a instrukce, zaslané, jak dr. Stodolovi tak dr. Hodžovi z Prahy. Tím, jakož i okolností, že nebyly vydány všechny zprávy z Pešti, zůstal tento materiál dosti neúplný a přinesl po Benešovi, jenž se tu znovu a zbytečně přetiskuje, celkem poměrně málo. Je také s po-
divem, že se Hodža nepostaral o vydání tiskem všeho materiálu, který při dosti náhlém skoncování vyjednávání s Maďary koncem listopadu 1918 odevzdal Matúši Dulovi a jenž zůstal podle všeho buď v Praze v archivu ministerského presidia, nebo v soukromém majetku Dulově a jeho dědiců. Něco z tohoto materiálu dostalo se záslužnou disposicí Petra Makovického do archivu ministerstva věcí zahraničních, kde s jeho svolením bylo mi pak přístupným.

Rozhlížíme-li se vůbec po naprosto spolehlivém materiálu z této doby, vidíme, jak mnoho nám ještě schází. Jak bylo naznačeno, nejsou nám ještě zcela zpřístupněny ani naše domácí prameny povahy aktové (archiv presidia ministerské rady, archiv Slovenské národní rady, z části i archiv ministerstva zahraničí). Tím méně pak jsou nám k dispozici archivy cizích vlád a států. Není pochybnosti, že jednou akta z francouzského ministerstva zahraničí a ministerstva války, kde jsou obsaženy relace podplukovníka Vyxe z Pešti, přinesou historikovi mnoho světla. Vidíme to dobře na příklad z publikací *Mermeixových* Fragments d'histoire 1914—1919

(svazek I—IX), z nichž pro nás má zvláštní důležitost svazek V. s titulem *Les négociations secrètes et les quatre armistices* (Paris 1919, stran 355). Mermeix tu otiskuje protokoly Nejvyšší válečné rady z doby, kdy se v ní jednalo o podmínkách příměří pro Rakousko-Uhersko. Zprávy tyto doplňuje pak ještě oficiální publikace italského ministerstva války *L'Italia e la fine della guerra mondiale* od generála *Adriano Alberti* (Roma 1924, stran 233) a *Hugo Kerchnava* *Der Zusammenbruch der Oesterreichisch-ungarischen Wehrmacht* (München 1921, stran 205). Bohužel ve všech těchto publikacích není nic podstatnějšího pro objasnění otázky, jak vlastně vznikla osnova bělehradské konvence ze dne 13. listopadu 1918, která — dotýkajíc se všeobecně poměrů uherských — má i pro Slovensko a jeho odluku od bývalého Uherska dosti veliký význam.

Není pochyby o tom, že jednou akta z *peštských ministerstev* vlády hraběte Károlyiho přinesou pro objasnění naší otázky, zejména však maďarského výkladu bělehradské konvence a z toho resultující maďarské politiky roku 1918 mnoho důležitého. Tato akta nám nahrazují zatím Paměti Károlyiho a jeho ministrů, z části protkané i materiálem listinným, a pak zejména současný denní tisk. Na prvním místě je to kniha *hraběte Michala Károlyiho* *Gegen die ganze Welt* (München 1924, svazek první, stran 515), sahající zatím až po jeho nastoupení vlády. Dále kniha vlastního ideového vůdce kabinetu Károlyiho, *dr. Oskara Jásziho* *Magyariens Schuld, Ungarns Sühne* (Revolution und Gegenrevolution in Ungarn) (München 1925, stran 250), jež však se dotýká událostí pro nás důležitých jen dosti povšechně v svých prvních kapitolách, *Wilhelma Böhma*, ministra války v kabinetu Károlyiho (po Linderovi a Barthovi*) *Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen* (München 1924, stran 552), protkaná bohatým materiálem listinným, ministra vnitra *hraběte Tivadara Batthyanyiho* *Beszámolóm* (Budapest 1927), ministra *E. Garamiho* *Farrongó Magyarország Emlékezések és tanulságok* (Leipzig & Wien 1922, stran 241), kniha *Vzpomínek liberálních členů vlády hraběte Károlyiho*, vydaná pod

*) *Bártha* uveřejnil své Paměti v »Neues Wiener Journal« ze dne 1., 8. a 22. července 1918.

názvem *Öt év multán* (Budapest 1925, stran 221); z významnějších autorů pro rozchod Slováků s Maďary je v knížce *Fényes László, Nagy Vince, Supka Géza*. A konečně *L. Hatvanyho* Das verwundete Land (Leipzig 1921, stran 500), přínášející cenné postřehy pro jednání Károlyiho s generálem Franchetem d'Esperay v Bělehradě, z protivného pak tábora, Károlyiho režimu nepříznivý *Nyiri Julius* Die Regierung Károlyi in Ungarn (Budapest, 1922, stran 156), a téhož *Ce que fut la révolution d'octobre 1918 en Hongrie* (Paris 1926, stran 125), abychom uvedli z této memoárové literatury aspoň nejpodstatnější díla.

Historicky byla doba zániku Rakousko-Uherské monarchie a vznik národních států na jejím někdejší území zpracována zejména dvěma historiky: archivářem našeho ministerstva věci zahraničních dr. Janem Opočenským a ředitelem válečného archivu ve Vídni Edmundem von Glaise-Horstenauem. *Dr. Jan Opočenský* učinil tak jednak v své knize *Vznik národních států v říjnu 1918* (Praha 1927, na straně 150—155), zejména však v své studii *Zrození našeho státu* (Praha 1928, strana 194), kde na straně 148—158 obírá se martinskou deklarací a poměry slovenskými. Nejnověji pak v své obsáhlé monografii *Konec monarchie Rakousko-Uherské* (Praha 1928, stran 801). Až na to, že Opočenský přeceňuje poněkud význam Hodžův v proudu událostí z podzimu roku 1918 a s hlediska Hodžova posuzuje jeho činnost v Pešti (plebiscit, invase), podává Opočenský vyličení nejpodrobněji a nejvěrněji. (Podle Opočenského píše, ač s některými doplňky, o slovenských věcech i *dr. František Soukup* v jubilejní knize: 28. říjen 1918 (Praha, 1928, dva díly, celkem stran 1252).

Opočenský měl a má tu velikou přednost, že mohl použítí již napřed Pamětí Benešových a že mu byl k dispozici velmi cenný materiál z archivů jak domácích (ministerstva zahraničí), tak i zahraničních, zejména vídeňských. Mimo to ovládá dobu s dostatečným rozhledem, používaje k své práci rozsáhlé literatury o světové válce a jejích následcích. Tyto přednosti charakterisují i knihu *Glaise-Horstenaua* Die Katastrophe (Wien 1929, stran 525), psanou s c. a k. hlediska, želfického zkázy někdejší monarchie, avšak i s porozuměním pro snahy a tendence těch, kdo ji zničili.

Nemalý význam pro porozumění událostí mají pro tuto dobu i *noviny*. Nejen jako pramen historického poznání vůbec, v nichž se zvláště jasně zrcadlí chápání událostí sub specie dne a aktuality, ale pro dobu, o níž jednáme zejména tím, že vlády si posílaly skrze noviny noty, činily prohlášení, výzvy atd. To se týká zejména maďarské vlády, která koncem roku 1918 byla diplomaticky takřka bez všech styků a k svým projevům užívala toliko radia a denního tisku. V tomto smyslu důležitým pramenem je polooficiální *Pester Lloyd*, určený pro informaci a styk s cizinou. Ale i oba bratislavské německé listy *Pressburger Zeitung* a *Grenzbote*, v nichž bylo sledováno s mimořádným zájmem vše, co naznačovalo, neb určovalo budoucnost slovenské země a s ní pak i osud jejího budoucího hlavního města. — Se strany slovenské třeba uvést na prvním místě martinšské *Národné noviny*, které byly tenkrát jaksi oficiální tribunou slovenské politiky; vedle nich má však svoji důležitost i *Slovenský denník*, vydávaný tehdy Karlem Huškem v Ružomberku a bratislavské *Robotnické noviny*, směru sociálně demokratického. — Maďarské noviny jsou na ten čas pro nás téměř nedostupné. Na štěstí najde se vše podstatnější v *Pester Lloyd* a v obou zmíněných bratislavských listech.

Nedávno vyšla též obsáhlá *rumunská publikace*, jednající o dějinách Sedmihrad, Banátu, Křižanska a Marmaroše v letech 1918 až 1928, tedy vesměs území někdy uherských. (Transilvania, Banatul, Crisana, Maramuresul 1918—1928, Bucuresti, 1929, stran 1582 foliového formátu. Srovnej též povšechný referát v Slovenském denníku ze dne 24. července 1929 v článku *Osvobození Sedmihrad.*) První kapitola tvoří historický úvod, kde se objasňuje i připojení Sedmihrad, Banátu, Křižska a Marmaroše ku království rumunskému. Je to zejména studie, kterou napsal *Romul Boila*: *Consiliul dirigent*, na straně 89—101, jakož i další, kterou přispěl *Victor G. Cadere*: *Pregatire diplomatica a uniri* (Diplomatická příprava sjednocení) na straně 103—117. V obou těchto pracech je věnováno dosti pozornosti rozchodu uherských Rumunů s Maďary. Tu se píše také o poměru rumunské vlády k Dohodě vůbec a k pešťské dohodové misi (podplukovník Vyx!) zvláště. Rumuni si stěžují, že na ně Dohoda v bělehradském příměří náležitě nepamatovala, a že

podplukovník Vyx zaujímal pak vůči nim často nepříznivé stanovisko. (Budiž mi dovoleno hned při této příležitosti poděkovati za pomoc paní dr. Jindřišce Huškové-Flajšhansové, lektorce rumunštiny na Komenského universitě v Bratislavě, která mi s nevšední ochotou opatřila přístup k výše citovanému dílu a přeložila mi partie důležité pro moji práci.)

Podobný cíl, jako jubilejní publikace rumunská, sledují i tři knihy domácí: Za právo a stát. Sborník dokladů o československé společné vůli k svobodě 1848—1918 (Praha, 1928, stran 580), Zlatá kniha Slovenska . Sestavil a vydal Miloš Kolesár (Bratislava, 1929, stran 516) a Zlatá kniha mesta Bratislavy (Bratislava, 1928, stran 392). — Pro historii státního převratu na Slovensku z konce roku 1918 najde ve však v těchto publikacích poměrně málo.

Na konec třeba se zmíniti ještě o drobné literatuře, většinou roztroušené po novinách a časopisech, která se obírá zejména otázkami čistě slovenskými. Z těch je nejdůležitější projev osnovatele martinské deklarace *Samuela Zocha* v Lidových novinách ze dne 11. února 1923 a projev *dr. Emila Stodoly* o této deklaraci v Národních novinách ze dne 11. března 1923. Mimo tyto bylo vneseno historicky i politicky do událostí z konce října 1918 mnoho světla *procesem redaktora Karla Huška proti Kozovi-Matějovi* ve dnech 8. a 9. dubna 1926 před kmetským soudem v Bratislavě, zvláště pak *procesem Tukovým* a jeho společníků v srpnu a v září 1929, o nichž pak přinesly podrobné referáty zejména Slovenský denník, Slovenská politika, Lidové noviny a Robotnické noviny s jedné a Slovák, Národné noviny a Slovenský národ (toliko o Huškově a Kozově procesu) s druhé strany. Dostí materiálu přinesly i články *Jura Janošky mladšího* Z historie převratu v Národních novinách z 1.—19. prosince 1926 (též v samostatné brožuře, Trnava 1927, strana 44), obracející se proti mému článku v Lidových novinách ze dne 31. října 1926, ale i politická brožura *dr. Milana Ivanky* Proti tajnej irredente (Bratislava 1928, stran 32, původně v Národním denníku 1928 číslo 42—49), jakož i *Hanzlíkova* brožura Tuka, ohlas l'udáka ku všetkým l'udákom (Bratislava 1929, stran 30).

Tato dosti bohatá literatura už sama o sobě vybízí k tomu, aby se stal pokus o její zpracování, o formulaci hlavních otázek a vůbec a především o vylíčení dějů a událostí, které

vedly pak k rozchodu Slováků s Maďary a k opětovnému rozpadu středověkého uherského státu.

Zavíraje tuto kapitolu o pomocných prostředcích této knihy, považuji za milou povinnost poděkovati všem, kdo mi při tom podali svou pomocnou ruku. Děkuji především všem, kdo mi informacemi a vzpomínkami na rok 1918 pomohli a přispěli i když jich z dostatečných důvodů jménem neuvádím. Děkuji ředitelství knihovny university Komenského za velmi ochotné obstarání potřebné literatury, děkuji příteli *dr. Janu Opočenskému*, odborovému radovi a archiváři v ministerstvu zahraničních věcí, za jeho podporu, zvláště pak příteli a kolegovi *dr. Josefu Borovičkovi* za všechn zájem i pomoc při vydání této práce.

Knihla měla vyjíti již na podzim roku 1929 s titulem Rozchod Slováků s Maďary. Když však potom skoro stejného titulu, vědouc o mé chystané knize, užila redakce Slovenského denníku pro Hodžovu apologii, nechtěl jsem upadnouti v podezření plagiátu a proto jsem její název změnil. V textu knihy se však najde občas ohlas jejího původního titulu.

SLOVENSKO PŘED VÁLKOU A ZA VÁLKY

1. Nepřipravenost Slovenska pro revoluci. 2. Politické strany a směry. 3. Češi a Slováci. 4. Kulturní pozadí. 5. Slovenské předválečné časopisectvo. 6. Slovenský defaitismus. 7. Počátky slovenské aktivity za války. 8. V Martině. 9. Ve Vídni. 10. V Ružomberku.

1. Nepřipravenost Slovenska pro revoluci

Státní převrat*) z října 1918 zastihl Slovensko politicky hodně nepřipravené. Byl politický život na Slovensku už před válkou až tristně chudý a zadušený. Po jistém rozběhu a rozpětí slovenské politiky v roce 1848 a v letech šedesátých¹⁾ zmocňuje se slovenského života, zejména po provedení rakousko-uherského vyrovnání a po nastolení dualismu, jehož důsledkem bylo zrušení slovenských institucí kulturních (Slovenská matice, gymnasia) naprostá a téměř beznadějná pasivita, která v podstatě trvala skoro až do konce století, jsouc od roku 1884 přímo programem. Generace Hlasistů se sice pokusila vzkřísiti Slovensko k politické aktivitě, leč bez většího úspěchu. Podobně vystoupení hraběte Zichyho a jeho maďarské »lidové strany« v roce 1896 probudilo Slováky na čas z jejich beznadějně lethargie, ale ani z toho mnoho nebylo. V roce 1901 získali Slováci ve volbách čtyři mandáty, ale roku 1905 je, až na jeden, opět ztratili.

Roku 1906 se sice poněkud vzpamatovali a získali dokonce sedm mandátů, ale v roce 1910 si nedovedli zachovati více než dva (Blaho a Juriga; Skyčák byl sice Slovák, ale dostal se do sněmu jedině na základě kompromisu s Maďary). Věru příliš málo na více než dvoumilionovou složku ve státě, čítajícím něco přes 18,000.000 duší, zastoupeném v uherském parlamentě 413 poslanci. Maďarský útisk byl tak bezohledný

*) Tato a následující kapitola vyšla původně jako samostatná studie v »Českém časopisu historickém«, ročník XXXIV (1928) 322—43. Zde je podávána znovu, dosti rozšířená a věcně doplněná.

a účinný, že Slováci v době svého největšího aktivistického rozpětí, neodvážili se kandidovati než asi v třetině volebních okresů slovenských, a i tam pomocí nejrozmanitějších praktik »maďarských voleb« většinou podlehli.

Leč ani v správě stolic, měst a obcí, nepřišli Slováci při maďarském režimu k platnosti. Polovici členů stoličního zastupitelstva tvořili virilisté a mezi těmi, až na nepatrné výjimky, Slováků nebylo. Ale ani mezi volenými členy stoličních zastupitelstev neměli Slováci nikde většiny a podlehli zpravidla i tu maďarským volebním praktikám. Konečně ti, kteří se přece jen do stoličního zastupitelstva dostali, byli zatlačeni do pozadí a neměli významu. V městech a obcích rozhodoval vládní služný nebo notár.

To byl stav, v němž zastihla Slováky světová válka.

2. Politické strany a směry

O politických programech a politických stranách při této chudosti poměrů není vlastně možno ani mluvit. Podle úředních aktů maďarských (získal je po převratu z Pešti dr. Šrobár) bylo do převratu na Slovensku 526 slovenských inteligentů a jejich rodin, které maďarská vláda pokládala za nutné mít v evidenci; z těch pak bylo s hlediska slovenského podle maďarského úsudku pouze 101 zcela spolehlivých a takových, kteří by byli s to vésti Slovensko k nějakému hnutí.³⁾ Podobně odhaduje Scotus Viator počet uvědomělých Slováků dopřevratových nejvýše na 750—1000 osob.³⁾

V podstatě byla při této chudosti na Slovensku vlastně pouze jediná strana, bránící se svými chabými silami národnímu, hospodářskému i sociálnímu útisku maďarskému, který neznal ohledu, i když snad s vývojem politického života dostavilo se rozrůznění v jisté politické směry a skupiny. Byla to *Slovenská národní strana*, která měla dvě křídla: *martinské*, odvracející se od Čechů a žijící v beznadějně myšlence, že jednou Rusko přinese osvobození rakouským Slovanům, tak jako osvobodilo Slovany balkánské, a křídlo *Hlasistů*, slovenských realistů, kteří uvědomováním širších vrstev a dosti živým stykem s českou kulturou snažili se »drobnou« a »neslavnou« prací povzbuditi slovenský lid

k politické i kulturní aktivitě. Mladším křídlem Hlasistů byli *Prúdisti*, skupina slovenské mládeže.

Ale ani Hlasistická skupina nebyla zcela jednotná a měla své odstíny. Byl tu dr. Vávro Šrobár, jako představitel pražského realismu na Slovensku, vedle něhož se z mladších dost samostatně uplatňoval, celkem v stejném duchu, Antonín Štefánek. Svěráznými prvky družila se k Hlasu na nejzazším slovenském západě Uherská Skalice, kde zejména dr. Pavel Blaho a dr. Ludevít Okánik propagovali a prakticky prováděli zásady drobné práce mezi lidem. A tak vedle konservativního Martina stál pokrokový Ružomberk a lidová Skalice. Konečně byla tu i slovenská Pešť, hlásící se k Hlasistům »s kritikou politické pasivity«; Pešť tíhla svými metodami více k maďarské škole, jsouc duchovních pražských směrů povždy dosti vzdálená, i když je snad přijímala sympaticky. Více než na sblížení s Čechy kladli v Pešti důraz na aktivní spolupráci s Rumuny a Srby, jakož i s maďarským dělnictvem.

K těmto dvěma skupinám, opírajícím se jednak o chudou slovenskou inteligenci, jednak o vrstvy měšťanské a rolnické, druží se od roku 1904/5 *slovenská frakce sociálně demokratická*, jež byla založena českými sociálními demokraty a byla zcela neodvislá od sociální demokracie uherské; počet jejich se odhadoval před válkou asi na 10.000. Konečně pak od roku 1912 *strana ľudová* (klerikální), jejíž program se shodoval celkem s programem maďarské strany křesťansko-sociální, ovšem s jistým národním a slovenským zabarvením.

Stranické organizace, kromě sociálních demokratů, na Slovensku vlastně nebylo. Proto asi správně píše Slovenský týždenník, že Slováci mají dvě strany: národní (rolnictvo, měšťanstvo) a sociálně-demokratickou (dělnictvo). Všecky tyto strany a skupiny z části z politické oportunity, z části z přesvědčení, zdůrazňovaly integritu Uher. V změnu politických poměrů, jak ji přinesl rok 1918, nevěřila — aspoň pro dohlednou dobu — žádná z těchto skupin. Jakýmsi ústředním a všecky Slováky v národním boji sdružujícím orgánem měla býti Slovenská národní rada, k jejímuž založení byl dán podnět roku 1914 dr. Šrobárem. Ale plán se neuskutečnil dříve než koncem října 1918.

3. Češi a Slováci

Až do vystoupení Hlasistů koncem let devadesátých, není možno dosti dobře hovořiti o českém hnutí na Slovensku. Byly sice i v Martině čas od času i živé sympatie k Čechům, leč jejich směr se obracel hlavně k fatalismu, konservatismu a k vytožené katastrofální politice s Ruskem, které jediné bylo pokládáno za dosti mocné, aby mohlo Slováky osvobodit. Omamovali se Štúrovským romantismem, psali své novelky, zahrávali si s filologisováním a historisováním, čekali »bílého cara«, který přijde a osvobodí Slováky jako kdysi Bulhary, a lamentovali na Maďary. Chtěli, aby se pochopilo, že nejsou nebezpečni pro uherský stát, jen když jim dopřeje kousíček místečka v uherské zemi a pod uherským sluncem »popri samobytnosti slovenského kmeňa«. Ba v navazování kulturního sblížení s Prahou bylo v Martině spatřováno i jisté nebezpečí, poněvadž prý se tím dávala Maďarům do rukou zbraň, aby ještě více pronásledovali slovenské hnutí, přikládajíce mu tendence zřejmě vlastizrádné. Ovšem že spolupůsobily tu i neblahé spory jazykové, jako dědictví nešťastně orientovaného hnutí slovenského z let čtyřicátých.

Až do rozhraní XIX. a XX. století »hněvali se« Slováci na Čechy a Češi na Slováky pro rozluky spisovného jazyka. Ostatně Češi byli tou dobou dosti zaujati vlastními problémy a otázkami (boje mezi Staročechy a Mladočechy a jiné) a stáhli se v obraně proti Vídni za hradby státoprávní politiky, která je nutila při tehdejšímu pojmání českého státního práva k respektování hranice koruny svatoštěpánské a k omezení myšlenky národní na pole literární, kulturní, snad i hospodářské, bez politických tendencí. Ale i tu v míře velmi skrovné.

V službě myšlenky kulturního a hospodářského sblížení, jako přípravy pro politické sjednocení národa, stála v Čechách činnost řady mužů, jako byl Pokorný, Holeček, Táborský, Hejduk, Kálal, Vlček a konečně Masaryk, kteří se snažili zmírniti planý spor o literární jazyk a navazovati na obrozenské krédo starší generace, reprezentované jmény Dobrovského, Kollára, Šafaříka a Palackého.

S vystoupením Hlasistů, snažících se o obnovení československé jednoty, proniklých duchem české kultury a s praž-

skou podporou morální i hmotnou, mění se do jisté míry i cíle slovenského hnutí. V roce 1898 byla v Praze založena Československá jednota, která se stala novému směru praktickou i duchovní oporou.

Tu se nedoufalo více jen a jen v zahraniční pomoc Ruska, pro něž (až na několik výjimek) neměla slovenská otázka významu, ale spíše v Prahu a Čechy; na rozdíl od starších projevů, omezujících se pouze na požadavek skutečného provedení uherského jazykového zákona z roku 1868 a rozvoje »svojské« kultury slovenské v rámci uherského státu, vyskytá se sporadicky i myšlenka o spojení Čechů a Slováků pod korunou svatého Václava na reálních předpokladech, které by tuto budoucnost na poli kulturním, hospodářském, ale i politickém mohly připravovati, byť snad jen jako budoucnost velmi vzdálenou a jako zásadní orientaci pro všechny případy. Ovšem že i Hlasisté byli nuceni na venek státi na půdě zákonů a krýti se nejednou i uherskou loyaltou a integritou. Leč přece jen znamenají na Slovensku obrat, který skutečně a šťastně připravoval budoucnost. Hnutí toto mělo ohlas většinou také jen u nepočtené slovenské inteligence, z části též u slovenských evangeliků, kteří byli poutáni starými a vědomými tradicemi k českému západu.⁵⁾

4. Kulturní pozadí

Osudné pro slovenské hnutí bylo, že Slovensko neexistovalo tou dobou ani politicky, ani administrativně, ani kulturně, že tu nebylo jednotného centra, hlavního města, nýbrž že se hnutí tříštilo po drobných městečkách slovenských (Martin, Ružomberk, Mikuláš, Skalice a jiné), že Slováci neměli škol (kromě nevelkého počtu církevních škol obecných, místy zpola maďarských), že byli hospodářsky slabí a zejména, že jich bylo příliš málo. »Ztratili sme pre slovenskú vec nielen všetky mestá, ale i celé kraje«, které »upadaly do naprostej národnej apatie« píše o této době dr. Šrobár. »Slovenskej inteligencie, vodcov národa, z roka na rok ubúdalo, alebo aspoň nepribúdalo... Bolo nás tak málo, že sme sa temer všetci znali osobne, vedeli sme i atresi, i osobné a rodinné pomery. — O nejakom výboji národnom už sa nám ani nesnívalo.«⁶⁾

Katolické kněžstvo a učitelstvo bylo při tom z velké části ve službách uherské »vlasti«, ale také mnozí evangelíci byli zaleknutí a kompromisní. Spolkového života v pravém slova smyslu Slovensko před válkou nepoznalo. Byl tu sice jakýsi počet besed, spevokolů, kruhů, kasin, ale i tyto byly při výletech a zábavách pod maďarskou kontrolou. Jednou do roka sešli se Slováci v Martině na Živeně, kde se řečnilo a deklamovalo, vraceli se posílení a oduševnění, leč plodného efektu ani tu v podstatě nebylo.

5. Slovenské předválečné časopisectvo

Lépe snad než ve vlastním politickém a kulturním ovzduší zrcadlil se veřejný život předválečného Slovenska v jeho časopisectvu.

Na Slovensku vycházelo před válkou celkem 25 časopisů. Pět bylo vydáváno uherskou vládou, z nichž nejdůležitější byly *Slovenské noviny*, vydávané v Pešti od dr. Adolfa Pechányho, dále *Krajan*, redigovaný od dr. Jana Gerö v Baňské Bystrici a prešovská *Naša zástava*, psaná šaryštinou za redakce Viktora Dvorčáka; sloužily propagaci maďarisace po slovensku. Několik listů mělo ráz církevní a konfesijní, ač některé z nich, jako na příklad evangelické *Církevní listy*, vydávané Jiřím Jánoškou, nebyly bez významu i pro věc národní.

Za martinskou skupinou stály staré *Národné noviny*, vycházející třikrát v týdnu asi v 600 exemplářích, a revue *Slovenské pohľady*, redigované Svetozarem Hurbanem Vajanským a Josefem Škultétym. *Národné noviny* a *Slovenské pohľady* reprezentovaly jaksi oficiální a kořenné Slovensko.

Skupinu hlasistickou zastupoval měsíčník *Hlas* (od roku 1898), vydávaný Šrobárem a Blahem, po jeho zaniknutí pak na krátký čas Štefánkův *Slovenský obzor*, a když pak přestal vycházet, od roku 1909 revue mladého Slovenska *Prúdy*.

Z politických listů nejvýznamnější byl *Slovenský denník*, založený roku 1900 (zanikl však už po roce) a obnovený roku 1910, redigovaný Antonínem Štefánkem a Karlem Huškem, dále pak vlivný a velmi rozšířený *Hodžův Slovenský týždenník* (od roku 1905), vycházející nákladem asi 3.000 exemplářů. Oba listy byly podporovány z Čech. V Martině

vycházel *Národní hlásník*, za redakce Miloše Pietora asi v 4.000 exemplářích, list směru socialistického, pokrokového a československého. Stranu či skupinu klerikální, lidovou, zastupovaly *Ludové noviny*, vydávané Hlinkou (od roku 1895), později *Katolické noviny* a od roku 1910 *Slovenské ľudové noviny* (v redakci byli však i neklerikálové dr. Augustin Ráth a Karel Štefánek, později pak před válkou a za války Florián Tománek). Vycházely nákladem asi 20.000 výtisků a propagovaly zejména kult cyrilometodějský, blíže se tak katolické Moravě; list býval hodně opoziční, leč roku 1910 skoupil hrabě Tisza většinu akcií a pak list podporoval jeho vládu. Stranu sociálně demokratickou zastupoval týždenník *Robotnické noviny* (od roku 1904) pod redakcí Edmonda Borka a později Emanuela Lehotského.⁷⁾

Po vypuknutí války, když se záhy dostavilo často až zbesilé pronásledování všech »panslávů«, jímž se tenkrát vybíjelo maďarské válečné nadšení, Slovenská národní strana, která se byla právě reorganizovala za sekretariátu Gregora-Tajovského a Karla Medveckého,⁸⁾ zastavila veškerou činnost a přihlásila se veřejně k politické pasivitě, aby tak předešla veškerému nátlaku z vládních kruhů a tak desavuovala už předem různé loyální projevy, ke kterým čekala, že bude donucena. Ještě 16. února 1918 psaly *Národní noviny* v pozoruhodném článku o nutnosti pasivity. *Slovenský denník*, využívaje uherské tiskové svobody, snažil se, pokud to bylo možné, o politickou aktivitu a chtěl články o československé otázce z pera Antonína Štefánka připravovati slovenskou budoucnost. Ale právě tyto články byly důvodem, že v září 1915 byl uherskou vládou zastaven. Stalo se tak na základě denunciacie z Turčanského Svatého Martina, kde přední slovenský spisovatel (Josef Škultéty) byl pohněván československým směrem zmíněného listu.⁹⁾

Podobně byl za války zastaven *Národní hlásník*; *Slovenský týždenník* a *Robotnické noviny*, pokud vycházely, byly až do roku 1918 bezbarvé.

⁷⁾ Naznačil to už Šrobár ve svých »Pamětech z vojny a z vězení« (61 a další) podobně Štefánek ve spisku »Slovensko pred prevratom« (45) a na celá ústa dopověděl pak Janko Mudroň v »Slovákovi« ze dne 30. března 1922. (Srovnej též Albert Pražák, Josef Škultéty, Sborník filosofické fakulty university Komenského II. (1924; 76).

6. Slovenský defaitismus

A tak Slovensko žilo svým přirozeným životem až skoro do samého konce války. Byly sice styky mezi českými a slovenskými politiky (zejména ve Vídni Hodža, Dérer, Kornel Stodola, kam za nimi přijížděli i jiní jako Zoch, Štefánek, Blaho, Ivanka a jiní), podobně i v Luhačovicích, ale ty zůstávaly širší veřejnosti utajeny. Duch slovenského tisku, především Národních novin, a ovšem i maďaronských a štvavých Slovenských ľudových novin, Krajana i Obzoru, nepřál z naznačených už důvodů sblížení s Čechy. Sám Škultéty, odpovědný redaktor Národních novin, v šťastný konec války, zejména po ruských porážkách roku 1915, až do poslední chvíle nevěřil, tím méně pak v úspěch našeho zahraničního odboje.

»Spojenie Slovákov a Čechov, ustrojenie československého štátu, bolo možné«, píše sám v Národních novinách ze dne 3. května 1918, »len po vyvrátení Rakúsko-Uherska: a kým v to vyvrátenie neveríš, bolo by politické proklamovať také spojenie?!« Byl přesvědčen stejně před válkou, jako za války, že propagování československé myšlenky není ničím jiným, než drážděním Maďarů, které se na konec vymstí Slovákům jen tvrdším a tužším útiskem.

Zastavení Slovenského denníku a vůbec válečné poměry měly pak vliv i na jiné slovenské časopisy, z nichž většina vůbec přestala vycházet (jako revue Slovenské pohľady a Prúdy, Robotnické noviny a jiné), ostatní pak živořily, přinášejíce povětšinou pouze zprávy, proti nimž neměla námitek ani maďarská censura, anebo se uchýlily, jako na příklad Jurigovy Slovenské ľudové noviny, do služeb uherské vlády.⁹⁾ Slovensku jako by se takřka dech zatajil a ústa oněměla... A tak Maďaři vládli pak za války na Slovensku zcela po svém, bez nejmenší kritiky a bez sebemenší námítky se strany Slováků až do roku 1918.

7. Počátky slovenské aktivity za války

Válka seskupila početně chudou slovenskou inteligenci dosti náhodně v několika městech, z nichž se postupem času vyvinula jakási politická střediska, či spíše hnízda, kde se

pak rodily nové politické směrnice pro slovenskou budoucnost. Vedle jaksi oficiálního Martina, jenž zůstával nadále i sídlem vedení Slovenské národní strany, nabyly zvláštní důležitosti i Ružomberk, kde byl dr. Šrobár a skupina jeho přátel, a vedle Prahy (Štefánek, Votruba), nabyly významu obzvláště Vídeň. Martin byl jaksi bližší Pešti, kdežto Ružomberk byl zase v důvěrném a živém styku s Prahou. Slováci působící za války ve Vídni žili přirozeně v atmosféře hlavního města s hojností rozmanitých zpráv, styků*) a kombinací, bližší Praze než Pešti, ale zachovávající si i možnost styků se Slovenskem, zejména se slovenským západem. Podléhali pak nejednou vlivu českých poslaneckých kruhů, zejména po svolání říšské rady, a to v dobrém i v nedobřím smyslu. Je pochopitelné, že oportunistické směry v české poslanecké a politické delegaci, které stále počítaly se zachránou staré monarchie, měly pak jistý vliv na orientaci vídeňských Slováků (dr. Hodža, Kornel Stodola) a skrze ně pak působily i na Slovensko.

Snad by bylo možno říci, že Martin dlouho, dlouho po porážce Rusů nevěřil v možnost osvobození Slovenska, ač si je přál, kdežto na Ružomberk působila skrze Prahu nadšená vůle samého národa, zakotvená pevně v myšlence vítězství Dohody a osvobození i sjednocení národa, často snad bez kriticky ověřených věcných podkladů. Naproti tomu slovenská Vídeň, jež byla v přímém styku s oficiálními českými vůdci, byla nucena přizpůsobovat svá zbožná přání »reální skutečnosti«, to jest opatrnické politice české delegace.

V prvních dobách války upíraly se přirozeně i na Slovensku všechny naděje k Rusku. Ale po shroucení se Ruska v květnu 1915 a zejména roku 1917, bylo i na Slovensku

*) Ve Vídni obžívala za války, jak se zdá, stará politická »dílna« arciknížete Františka Ferdinanda, k níž patřil i dr. Hodža. (Byli v ní hrabě Černín, baron Chlumecký, baron Oppenheimer, univerzitní profesor Turba, H. Funder, K. Junker, redaktori, z Uher pak Josef Krištoffy, Němec dr. Edmund Steinacher, Rumun dr. Alexander Vajda, Slovák Hodža, a dva Chorvaté Pavel Rauch a Ivan Frank. Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/69.) Ovšem osoby se snad poněkud změnily. Zdá se však, že vídeňská »Politische Vereinigung« z dob války byla pokračováním »Dílny« Františka Ferdinanda. Ze Slováků byl tam Hodža a Kornel Stodola. Tam asi se Hodža setkával s Krištoffym, když tento přijel do Vídně.

čím dále jasněji, že vysvobození Slovenska z Uhér možno čekat jedině ze západu a od české pomoci. O tom všem radili se nejednou představitelé slovenské inteligence, jako Dérer, Hodža, Ivanka, Šrobár, Zoch, Štefánek a jiní. Vše záleželo i tu od optimistického, či pesimistického odhadu mezinárodní situace, zda Dohoda skutečně zvítězí a jak velký bude dosah tohoto vítězství pro nás. Od roku 1917 a zejména v roce 1918 byly tyto naděje už dosti určité. Byly tu již projevy dohodových státníků, zejména Wilsonovy.

8. V Martině

Slovenská národní strana v Martině zastavila sice po vypuknutí války a pod dojmem protislovenských štvanic, »v zájmu uplatnenia našich rodolubných a súčasne vlasteneckých ideálov«, na čas světové války všecku aktivní činnost, nicméně čas od času dostavovaly se v Martině (zpravidla, když to i Maďaři potřebovali a z jejich impulsu) jakési záchvaty loyality, kterým někdy, pod tlakem okolí, podléhal jinak rozšafný a v kritických chvílích myšlenice československé státní jednoty upřímně oddaný, Matúš Dula, předseda Slovenské národní strany.

Maďarské persekuce zastrašily na počátku války mnohé na Slovensku do té míry, že se neodvážili pohlédnouti směleji kolem sebe ani v době, kdy se situace již vážně měnila, ba změnila.

Někteří vládní komisaři (župani) v slovenských stolicích, maďarští úředníci, a zvláště slovenští maďaroni, spatřovali totiž v každém Slovákovi nebezpečného nebo aspoň podezřelého »pansláva«, kterého bylo možno ve smyslu vládních instrukcí uvěznit, anebo aspoň internovat. Tak na příklad trnavský plátek Nagyszombat és vidéke označil řadu Slováků z okolí jako ruské špiony a vyzýval obecnost, aby s nimi udělalo krátký proces. Podobně došlo přičiněním maďarských šovenů přímo k pobouření mas proti Slovákům i jinde, zvláště v Baňské Bystřici, ve Zvolenu, v Lučenci, ve Fraštáku, v Dolním Kubíně, v Haligovcích, v Modré a v Bratislavě.

Proto považoval Matúš Dula za svoji povinnost, aby jako předseda strany zakročil v Pešti u vlády. K tomu došlo

v době, kdy rakousko-uherské armády utrpěly těžké porážky v Haliči, kdy Rusové postupovali vítězně ke Krakovu a hnali rozbité rakouské a uherské pluky karpatskými průsmyky, a kdy ruská děla hřměla již na slovenské půdě...

V té době tedy, někdy koncem srpna 1914, považovali v panslávkém Martině za účelné ubezpečit Maďary o své loyaltě. V Martině se skoro báli ruských vítězství a příchodu Rusů na Slovensko. Věděli, že by nemohli utajiti své sympatie k Rusům, ale, co když Rusové budou nuceni Slovensko opustiti? V této situaci a patrně i pod nátlakem prostřední Matúš Dula se obrátil nejprve telegramem na ministerského předsedu hraběte Štěpána Tiszu, a pak se vypravil i osobně do Pešti, aby tam intervenoval proti maďarským přehmatům z počátku války. Podařilo se mu celkem snadno přesvědčiti Tiszu, »že my Slováci právě tak, ako aj kovaní Maďari, alebo snáď ešte oduševnenejšie konáme svoju vlasteneckú povinnosť« a žádal proto, aby se štvance z počátku války, »v zájmu svorného spolužití občanů rozličné národnosti a rozličného politického přesvědčení«, neopakovaly.

Hrabě Tisza přijal Dula velmi vlídně a ubezpečil ho, že i vládě záleží na tom, »aby v těchto krušných časech občané rozličných národností v svornosti a v pokoji žili«, ano hned v Dulově přítomnosti učinil opatření, aby se prý persekuce Slováků neopakovaly. V tom smyslu vydána byla i nařízení vládním komisařům do slovenských stolic. Ba našli se v Pešti v této době vítězného ruského postupu i střízliví mužové, kteří ukazovali na nebezpečí, ano i na nemravnost dosavadního postupu vládních orgánů, který prý »pri našom príkladnom, patriotickom chovaní«, jak píše Dula, nemá vůbec smyslu a důvodu. Ano, někteří maďarští státníci, s nimiž Dula přišel při této příležitosti do styku, naznačovali mu (je patrné, jak stísněná byla tou dobou v Pešti nálada!), že »v budúcnu ztiahnu (maďarské vládní kruhy) z nášho terajšieho chovania sa konsekvencie, a že nám priznajú práva, o ktoré sme sa dosavaď bezúspešne domáhali, bo vraj nikto nebude mať viac kurážu tvrdiť, že sú len naši maďarské krajania „államfenntartók“, to jest stát udržujícím živlem«. — »Azda nie sú to slova,« poznamenává k tomu starý zkušný Dula v listu příteli, »v čas krajnej núdzы a stiesnenosti vyslovené!«¹⁰⁾

A tak mohli Slováci po prvých týdnech maďarského válečného nadšení, pod dojmem zahraničních událostí, přece jen poněkud volněji vydechnouti. »Náš pan komisar,« píše Dula, »sa voči nám veľmi slušne, možno riecť benevolentne chová«. — »Vypuklá vojna,« píše Dula o svém zakročení u Štěpána Tiszzy, »už aj doteraz má jeden radostný výsledok, ten, že podvrátila v maďarských kruhoch základne, alebo bezzákladne prechovávané podozrievanie nášho národa z nevlastenectva«.

Leč persekuce se vrátily přes vládní ujištění, zejména když se situace v zahraničí a na bojištích poněkud vyjasnila, znovu. Proto se uvažovalo již v říjnu 1914 v Martině o nové deputaci do Pešti, a když by tam nebylo pomoci, tedy ke dvoru do Vídně. Zdá se, že za tím cílem sbíral i jeden vlastenec data o hrdinském chování slovenských pluků.¹¹⁾

K novému projevu loyality vůči Pešti mělo dojít opět v Martině na podzim roku 1915. Tehdy pohraniční četníci důstojníci Giczy, Berzeviczy a Tomara, spolu se slovenským maďaronem Pazúrikem, namlouvali Martinským, aby šli k Tiszovi. (To bylo již po ruských porážkách a za změněné situace!) Podobně doporučoval Slovákům »velkou deputaci« k vládě turčanský župan Kürthy a Kisel. Kürthy říkal Dulovi, že Slováci se musí zejména při této příležitosti zřici každého společenství s Čechy. Tisza vzkázal, že Slováci přijme. Byly pak o tom v Martině porady, má-li se jít, či nikoliv. Hodža, jenž se též porad účastnil, byl proti deputaci, patrně z odporu proti Tiszovi. Dohovořili se pak v Martině, že deputace k Tiszovi nepůjde.¹²⁾

Nicméně záchvaty loyality dostavovaly se v Martině i později.

9. Ve Vídni

Vídeň nabyla stykem vídeňských Slováků s českou delegací od roku 1917 i pro Slovensko obzvláštní důležitosti. Dr. Hodža, jenž měl mezi vídeňskými Slováky skoro vůdčí postavení, přál si zajisté katastrofu Rakousko-Uherska, ač ve vítězství Dohody pevně nevěřil. »Museli sme počítat,« doznal sám v roce 1927, »čo do výsledku vojny s rozmanitými možnostami..., či bude stará monarchia medzi mrtvými

mi svetovej vojny, či len medzi ťažko ranenými. Starostou našou bolo, aby sme boli pripravení na každý prípad.«¹³⁾

Podle toho se řídila i jeho politika. Byla to politika — pro každý případ. Možno-li věřit deníkovým záznamům Hodžova vídeňského přítele Kornela Stodoly, počítal Hodža až asi do roku 1917 se zachováním staré monarchie a zůstával věren starší koncepci své politiky, opírající se o součinnost nemaďarských národností v Uhrách. Cílem jejím bylo, aby »bola zmenena politická struktura monarchie... v prospech uhorských národností.«*) Slováci měli se tu vsunouti, jako aktivní činitel do politického vývoje, aby dosáhli aspoň takové autonomie, jakou mělo Chorvatsko. Byl to starý sen slovenské politiky, který se v ní opětovně a opětovně ozývá — byl v rozmanitě pozměněné formě — už od dob Štúrových a Hurbanových. Ba Hodža se nevzdával této koncepcie, jak se zdá, ani v létě 1918, když se Steinackrem jednal a formuloval slovenské požadavky pro Krištofyho memorandum.¹⁴⁾

Byla to tedy politika, počítající s eventualitou záchranu monarchie. Přece však jenom politika aktivistická. V Martině byli by se spokojili tou dobou i s menšími, ba snad i s nejmenšími ústupky.¹⁵⁾

Po zahájení parlamentní činnosti ve Vídni, když dr. Hodža a jeho vídeňští přátelé přišli do živějšího styku s českými poslanci, převládá pak i mezi Slováky směr, usilující o vytvoření československé národní a státní jednoty. Ale ani na samém konci října 1918, když čeští politikové už odjžděli na porady do Ženevy, nebylo jim zcela jasné a nepokládali

*) S tím by celkem souhlasilo, co o Hodžově politice z roku 1917 uvádí Krištofy v svých Pamětech. Ovšem třeba mít v zájmu kritického soudu stále na paměti, že Krištofy píše ex post. A že zveličuje. Jen aby sebe vyzdvihl, jako záchrance Uher a monarchie, kdyby ho byli poslechli. — Krištofy, pojednává o akci Černínově z jara 1917, směřující prý k získání národností, píše: »Meškajúc práve vtedy vo Viedni mal som príležitosť tieto vyjednávania pozorovať. Naši Slováci a Rumuni sa hneď osvedčili, že sa im ani vo snách nezdá opustiť a zradit monarchiu, ba že sú hotoví osvedčenia vernosti nielen podpísať, ale i verne dodržat, jestliže v Uhorsku do života vstúpenie všeobecného volebného, rovného, tajného práva a prevedenie národnostného zákona bude takou vládou hneď garantované, v ktorej sa zúčastnia aj ich doverníci.« (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/83.)

za zcela bezpečné, podaří-li se opravdu zachrániti z trosk rozpadávající se monarchie Slovensko pro náš národní stát, ač to byl podstatný bod jejich politického programu.

Jinak měli vídeňští Slováci (Dérer, Hodža, Kornel Stodola) nikoliv podřadný vliv na vytváření stanoviska českých poslanců. Jejich zásluhou bylo, že se podařilo v Svazu českých poslanců překonatí programové rozpaky jeho většiny, takže i Svaz přistoupil konečně, z úzce státoprávního českého stanoviska, na formulaci, za níž v té době stál už celý národ, žádaje spojení všech kmenů a větví našeho národa v budoucím československém státě. Dr. Hodža spolu se svými vídeňskými přáteli ze Slovenska zasáhl tu i aktivně, když pro poslance Staňka, předsedu Svazu, formuloval slovenské požadavky, které pak on zase pojímal do svých programových prohlášení.*)

10. V Ružomberku

Zvláštní důležitosti však nabylo několik zásahů skupiny ružomberké, zejména dr. Šrobára, do událostí. Po zklamání nadějí v Rusy nemohli ani v Ružomberku dělati dosti dlouho, až do roku 1917, více, než těšiti se někdy skoro zoufalými nadějemi, a sbíratí a potajmu šířiti zprávy, které by tyto naděje potvrzovaly.

Nicméně s jarem 1917 nastal obrát nejen v zahraničí, ale také doma a brzy pak i na Slovensku. Koncem dubna byla svolána rakouská říšská rada, 17. května byl vydán památný projev českých spisovatelů a připravovalo se i programové prohlášení českých poslanců při jejich prvním vstupu na parlamentní půdu v době války. Vědělo se doma i za hranicemi, že tento projev znamená nový český program. Zatím se sváděly doma již boje o slovenskou otázku, to jest o to,

*) »Od májovej deklarácie 1917.« píše Hodža v »Slovenském denníku« ze dne 9. srpna 1927, »prijímal priateľ Staněk, ako mluvčí českého Svazu na říšské rade do každej svojej reči odo mňa odstavce o Slovensku.« Věc potvrzuje i Staněk sám: »Konstatují, že všecka prohlášení o Slovácích ve všech mých řečech a prohlášeních jsou Tebou (Hodžou) psána a stylisována.« (»Slovenský denník« ze dne 1. února 1928. Srovnej též úryvky z válečného denníku Kornela Stodoly v »Slovenském denníku« ze dne 13. listopadu 1927.)

má-li či nemá-li býti pojato připojení Slovenska k našemu státu do chystané manifestace národa, zastoupeného ve Vídni svými politickými vůdci. Šlo o to, má-li se v projevu žádat podle starého, úzce státoprávního programu toliko federalisace »historických individualit«, a tak respektovati i historickou individualitu koruny svatoštěpánské, či hlásiti se ve smyslu přirozeného práva a Palackého ideologie z roku 1849, k právu sebeurčení celého národa, tudíž i s větví slovenskou. Byly i v Praze obavy, aby radikálním vystoupením, přihlášením se k ideálům, za něž již léta a s úspěchem bojovala naše politická emigrace s Masarykem v čele, nebyla snad poškozena česká i slovenská věc, dokud se vlastně ještě nevědělo, kdy a jak skončí světová válka. Agrárníci, socialisté, mladočeši a státoprávníci byli většinou za radikální program a za rozvinutí slovenské otázky »před forem celé Evropy«, jak to již žádal projev českých spisovatelů. Naproti tomu stoupenci strany klerikální, staročeši, mnozí mladočeši a státoprávníci kolísali a radili k opatrnosti. A s nimi kolísala i česká veřejnost politická a vědecká.

Bylo proto nemalého významu, že právě v této kritické době podařilo se dr. Šrobárovi dostatí se incognito do Prahy. Šrobár přicházel do Prahy podivnou hrou náhody vždy v pravý čas a ve chvílích osudových. Věc pak rozhodl Švehla. Dal si od Šrobára podrobně vyložiti situaci na Slovensku a slíbil mu, že se postará o to, aby se na Slováky v programickém projevu českých poslanců nezapomnělo. Po odchodu dr. Šrobára pečovali Antonín Štefánek, František Votruba, jakož i ve Vídni Hodža, Dérer a Kornel Stodola pak dále o to, aby změna názorů ve smyslu radikálním se projevila manifestací i navenek.¹⁵⁾ A tak čeští poslanci, vstupující na půdu říšské rady, žádali v svém programovém prohlášení ze dne 30. května 1917, aby se monarchie rakousko-uherská přetvořila ve »spolkový stát svobodných a rovnoprávných národů«, zahrnující v pojem svého národa »i slovenskou větev národa, žijící v souvislém celku s historickou vlastí českou.«¹⁶⁾

Tato příznivá situace pak byla ještě utvrzena vzkazem Benešovým, poslaným dne 12. července 1917 do Prahy dr. Šámalovi, v níž mimo jiné oznamoval: »Otázka slovenská bude příznivě vyřešena pro nás pod podmínkou, že vy neustou-

píte! Zde je rozhodně nálada pevná v tom smyslu, sloučit nás se Slováky, aby nám dali více síly proti Němcům. Když jich neopustíte vy, zde jich neopustí«.¹⁷⁾

Za těchto okolností a také ovšem pod stálým tlakem veřejného mínění, stávala se česká politika v otázce slovenské rozhodnější, nekompromisnější a odhodlanější.

Tak stalo se Slovensko v roce 1917, zejména zásluhou Šrobárovou, Švehlovou a Benešovou, součástí politického programu našeho národního odboje, doma i za hranicemi, aby pak z něho již nezmizelo.

Jinak Slovensko žilo dále svým zakřiknutým, přidušeným životem. Od českých snah a duševních proudů je odlučovala nejenom zaostalá martinská ideologie, ale zejména kordony pohraniční stráže, stojící na hranicích Moravy a Slezska, která vedle celnictví měla si bedlivě všimati i československých styků a je všady hatiti.

Aktivnost Slovenska se projevovala zejména tím, že se bránilo, pokud to jen bylo možné, všemu dorozumívání se a vyjednávání s Maďary, které tak bolestně pocítovala naše zahraniční revoluce¹⁸⁾, a že Slováci se stranili úmyslně politiky, čekající trpělivě, zda při skončení světového požáru dojde i na jejich usýchající ratolest a jejich kraj. Když zvali v květnu 1918 do Martina dobrého slovenského vlastence dr. Vlado Daxnera na politické porady, odpověděl, že je snad ještě předčasné zabývat se těmito otázkami. »Myslím, že hlavním bodem porady bude otázka organizace strany, a tomu, čo uzavriete, my sa tiež pripojujeme. Iné plány pojednávať by snáď bolo predčasným, lebo situácia ani zďaleka nie je vyjasnená a ustálená. Vojná — myslím — potrvá ešte i na rok. Dosiaľ — tak sa mi vidí — ide sa končiť prvé dejstvo — známym výsledkom.«¹⁹⁾ A také Kornel Stodola poznamenává si ještě dne 3. srpna 1918 do svého deníku: »Na Slovensku vždy ešte veľmi ticho!«²⁰⁾

Leč přece jen byly tu pozoruhodné symptomy, svědčící o tom, že i Slovensko se probouzí...

Kapitola druhá

JARO A JESEŇ 1918

1. *Obrat z jara roku 1918.*
2. *Volání po slovenské aktivitě.*
3. *Hodža a Krištofy.*
4. *Liptovská resoluce ze dne 1. května roku 1918.*
5. *Martinské porady v květnu 1918.*
6. *Nové proudy.*
7. *Slovenská národní rada.*
8. *Porady v Martině v říjnu 1918 a martinská deklarace.*
9. *Předběžná porada dne 30. října 1918.*
10. *Shromáždění deklarantů.*
11. *Hodžovy korektury deklarace.*
12. *Porada dne 31. října 1918 o Pantůčkově osnově.*
13. *Význam martinské deklarace.*
14. *Šrobár v Praze.*
15. *První československá vláda na Slovensku.*

1. *Obrat z jara roku 1918*

Události z jara roku 1918 nutily však i Slováky, aby vybědli ze své nečinnosti. Kategorický imperativ Wilsonových čtrnácti bodů, projevy mladého císaře, důvěrné zprávy z Čech i zahraničí, deklarace českých poslanců, zejména ze dne 30. května 1917 pojímající do svého programu i Slovensko, a k tomu všemu komentář prostořeké žurnalistiky maďarské — to vše naznačovalo i Slovákům, že politická situace se podstatně mění, ba snad, že se už změnila. Jistě nikoli nadarmo pyšný uherský magnát hrabě Štěpán Tisza, uherský ministerský předseda, reagoval dne 23. července 1917 na projev českých poslanců ve Vídni, žádajících připojení Slovenska k českému státu, jistě nikoli nadarmo ucházel se týž hrabě Tisza u Slováků o jakýsi holdovací akt koruně svatoštěpánské ke dni 20. srpna 1917, slibuje za to skrze své důvěrníky jisté ústupky (tři gymnasia a snad i nějaká županství i úřady služnovské).

Měla to být uherská odpověď na deklaraci českých poslanců z 30. května 1917. Pro akci měli být získáni zejména slovenští »panslávi« a kapitán pohraniční stráže připravil již pro vládu seznam 80 významnějších a národním uvědoměním známých Slováků, kteří byli určeni k tomuto projevu loyality. V Martině byli — pod vlivem dr. Janka Mudroně, jenž měl velmi důvěrné styky s vládními orgány maďarskými — dost ochotni a jediné zakročením slovenských vla-

stenců z Ružomberka a Liptovského Svatého Mikuláše, zejména dr. Šrobára, byla tato akce znemožněna. Slováci do Pešti, holdovat svatoštěpánské koruně, nešli. To byl snad první revoluční čin, byť zatím omezený na skupinu vlastenců v Ružomberku, v Mikuláši a v Martině, »prvá vyhraná bitva«, jak píše Šrobár. Neboť účastníkům bylo jasno, že tu nezradili Slované, zejména Čechy, ale tím právě, že se dopustili zrady na Maďarech. A věděli, že Tisza jim toho nikdy nezapomene.¹⁾

Tato příhoda však zůstala širší veřejnosti naprosto utajena a neznáma. A podobně i ti, kdo ji ve skutečnosti osnovali.

Za Slováky, nehledíme-li k Slovákům v zahraničí, doma po celou dobu války mluvili jen Češi. Zejména ke konci světové vojny, v letech 1917 a 1918 činili čeští poslanci významné projevy i »za podrobenou a politicky umlčenou větev slovenskou v Uhrách«, jež »se stala obětí brutálnosti maďarské a neslýchaného násilnictví«, a tak podobně, žádajíce i pro Slováky místo »ve svém svrchovaném státě« v důsledku Wilsonovy zásady o sebeurčovacím právu národa. Činili tak vesměs s vědomím politických vůdců slovenských (Hodža, Déer i jiní), ba na jejich žádost a jejich vlastními slovy, nicméně pro vnější svět tato věc patrná nebyla.

2. Volání po slovenské aktivitě

Roku 1918 se zdálo pražské Mafii účelným, aby i Slováci sami se přihlásili nějakým způsobem veřejně k národním a revolučním ideálům. Dr. Šámal jednal o té věci s Hodžou a jinými slovenskými politiky ve Vídni.^{*)} Ale i jinak navázány

^{*)} Píše o tom Hodža v článku k Šrobárově šedesátce v »Slovenském denníku« ze dne 9. srpna 1927. Dr. Šámal byl ve Vídni dne 28. března 1918 (z deníku Kornela Stodoly »Slovenský denník« ze dne 3. února 1928). Šámal jednal tenkrát s Hodžou a Stodolou v hotelu Centrál. Myslí prý původně, že by se měl ozvat Turčanský Svatý Martin. Ale Hodža prý jej z toho zradil a doporučoval spíše Liptovský Svatý Mikuláš. (Tam prý je Šrobár — orthodoxní realista, Hlinka — kněz-luďák, Bella — kněz-argaláš!) Tak píše aspoň Hodža roku 1927. Při této koncepci pak prý zůstalo. Skrze Votrubu či Štefánka dán prý pak Šrobárovi pokyn od pražské Mafie. — Zdá se však, že se Hodža, jako častěji, ani tentokrátě přesně nepamatuje na sled událostí, a zejména, že do nich už předem vkládá, co teprve později přišlo.

se Slovenskem v tomto smyslu styky. O iniciativu v počátcích politické a národní aktivity na Slovensku je spor mezi Hodžou a Šrobárem. Šrobár si asi právem vindikuje aktivitu pro sebe, poukazuje na to, že »Hodža měl tenkrát i jiné starosti a jiné politické koncepce«; naráží tím na Hodžovu účast v plánech Krištofyho, který o té věci píše v svých Pamětech.²⁾

3. Hodža a Krištofy

Šrobár má při tom na mysli memorandum bývalého uherského ministra Krištofyho, které obsahovalo proposice, jak by pomocí testamentu zemřelého následníka trůnu Františka Ferdinanda, zavedením všeobecného hlasovacího práva v Uhrách a usmířením uherských národností, bylo možné zachrániti monarchii. Krištofy tvrdí ve svých Pamětech³⁾, že na tomto memorandu spolupracoval i dr. Hodža, ba že byl ochoten přijmouti i křeslo v uherské vládě, která by tento program prováděla; a tak že chtěl Hodža, ještě v září 1918, setrvati »vo svázku svojej starej vlasti...«. »I dnes nezvratne verím«, píše Krištofy, »a vyznávám... že dr. Alexander Vajda a dr. Milan Hodža, sediac v maďarskej vládě, boli by bránili na mierových konferenciách s námi spoločne teritoriálnu integritu Uhorska«, snažice se toliko o získání národnostní autonomie. Na důkaz toho uvádí, že dr. Hodža vlastnoručně koncipoval pátý bod jeho memoranda, jenž se týká uherských národností. »Původný rukopis«, píše Krištofy, »ešte i dnes je v mojom majetku. Dr. Hodža velmi dobre vedel, že cieľom resolučného návrhu je záchrana monarchie, a keď jeho prijatím a podporovaním temer do poslednej minúty v prospech monarchie pracoval, týmto len to dokazoval, že vo svázku starej vlasti úprimne chcel sotrvat«.

Proti Šrobárovu tvrzení se ozval dr. Déer,⁴⁾ podotýkáje, že se Šrobár »mýlí, keď uvádza, že dr. Hodža mal po čas vojny inu politickú koncepciu, ako dr. Šrobár«.

Sám dr. Hodža pak několikrátě popřel (otázka stala se předmětem politické diskuse⁵⁾ každou součinnost s Maďary za války. »Všetky pokusy maďarskej vlády«, napsal Hodža, »zľákať nás, aby sme hoci len jediným podpisom dezavovali

zahraničnú akciu, všetky tyto pokusy zlyhaly.«⁶⁾ A zejména rozhodně popřel Hodža údaje Krištofyho, když se vyjádřil vůči Karlu Huškovi, redaktoru »Slovenského denníka«,⁷⁾ takto: »Čo Krištofy tvrdí, je nesmysel... Je naivnosťou myseľ, že by som bol chcel s Krištofym zlátať monarchiu v septembri 1918. Nesmyslom je to už preto, lebo vtedy už — od roku 1913 — nemal som s Krištofym žiadného politického styku a Krištofy nemal žiadneho politického významu. Ako sa teda mohlo stať, že Krištofy ma predsa len uvádza ako osnovateľa päteho bodu jeho rezolúcie, ktorou nikým nežiadaný a nikým nevyslyšaný chcel zachrániť v poslednom okamihu monarchiu pre cisára Karla? Ako sa to stalo neviem, viem však, že ja som do rezolúcie Krištofyho ani riadkom ani radou a ani inou pomocou neprispel«.

Leč nejnověji se ukázalo, že dr. Hodža přece jen — přispěl Krištofymu aspoň řádkou, a že Krištofy, když psal o Hodžově součinnosti při svém memorandu ze září 1918, přece jen tak zcela nelhal. Slovenský denník přinesl⁸⁾ faksimile rukopisu Krištofyho Paměti, k nimž jako příloha a doklad je na příležitostě ceduli připojen *vlástonoruční* Hodžův *přípisek* (jenž je po maďarsku v Krištofyho memorandu) »*dass den Völkern Ungarns die autonome Entwicklung gewährleistet werde*«. Z toho je patrná genese pátého bodu Krištofyho memoranda. Krištofy pojal do svého memoranda původně starý politický program slovenský, to jest uskutečnění národnostního článku XLIV. zákona z roku 1868. V této formě předložil pak memorandum některým vůdcům uherských národností k posouzení a doplnění, jmenovitě Steinackrovi a Hodžovi. Je možné, ba pravděpodobné, že Krištofy se neobrátil na Hodžu přímo, nýbrž skrze Steinackra, jak asi nasvědčuje Steinackrův i Hodžův německý přípisek. Hodža Krištofymu vyhověl a jako korekturu a doplněk starého programu formuloval nové požadavky Slováků: autonomní vývoj. Na základě tohoto upravil pak Krištofy svoje memorandum a pojal do něho Hodžovu i Steinackrovu větu o zabezpečení autonomního vývoje pro uherské národy. Když pak psal svoje Paměti, připojil si k nim Hodžovu a Steinackrovu ceduli jako doklad.

Vnitřní kritikou lze dosti bezpečně zjistit, že Hodžova věta pochází až z roku 1918; mluví se v ní o autonomním rozvoji

národů. Tato myšlenka ukazuje na přímou souvislost, ba už i jisté uznání zásady Wilsonovy a jeho požadavku »autonomního vývoje« pro národy rakousko-uherské monarchie ze dne 8. ledna 1918. V slovenské politice před válkou je myšlenka autonomie, ba dokonce autonomie Slováků jako národa, zcela cizí a není pro ni žádného dokladu. Vše to naznačuje, že Hodža přece jen napsal svoji osudnou větu pro Krištofyho memorandum někdy 1918, snad v srpnu neb v září, jak udává v svých Pamětech Krištofy. Ba právě okolnost, že dr. Hodža napsal kritickou větu německy, snad bez osobní intervence Krištofyho a bez každého nátlaku, dokazuje, že věc asi mívá vážně, že to byla věta rozmyslná a nikoliv snad jen náhodné uklouznutí mysli a pera při setkání se starým politickým přítelem.

Lze-li z tohoto faktu vyvozovati ony důsledky pro Hodžovu politickou orientaci, které vyvozuje Šrobár, že totiž Hodža se zabezpečoval pro každou budoucnost, ať už vyhrají Maďari, nebo my, potřebuje v tomto ostrém znění ještě objasnění a lepšího doložení. Hodžu do jisté míry kompromituje to, že má asi důvody, proč svoji spolupráci s Krištofym tají a zapírá. (Qui s'excuse s'accuse!) Výklad, který nyní podává k dokumentům Hodža sám, respektive Slovenský denník,¹⁰⁾ se netoliko liší od toho, jak věc vykládali dříve, ale je zřejmě nemožný a zkroucený.

4. Liptovská resoluce ze dne 1. května 1918

Příležitost k veřejnému projevu ve smyslu československé státní myšlenky se naskytila dne 1. května 1918 Šrobárovi. A ten jí také využil. Dělnictvo v Liptovském Svatém Mikuláši, vedené sociálním demokratem Martinem Kormanem, si vymohlo, že maďarské úřady nepřekážely oslavě 1. máje. Za řečníka byl pozván Šrobár z Ružomberka. K jeho podnětu, ale i s plným souhlasem sociálně demokratických dělníků liptovských, ze značné části evangelíků, jež k Čechům a k české kultuře poutaly staré a povždy udržované vztahy na poli náboženském i literárním, byla přijata resoluce, kde se Slovinci po prvé dovolávají práva národního sebeurčení, jako »uherská větev československého kmeňa«. Přes úzkostlivou opatrnost stylisace bylo jasno přítomným, ale pak

i maďarským úřadům a politikům v Čechách i za hranicemi, že Slovensko se přihlásilo liptovskou resolucí k revolučnímu československému programu. Resoluce byla dílem Šrobára a jeho přátel Huška a Burjana. Byla pak otištěna i v Robotnických novinách, v Slovenském týždenníku a také v listech pražských ze dne 3. a 4. května 1918. Naproti tomu v martin-
ských Národních novinách Škultéty právě větu, na které osnovatelům nejvíce záleželo, zkomolil, a nahradil slova »uherská vetev československého kmeňa« pojmem »Slováci.«¹⁾

Liptovská resoluce je však významná nejen tím, že to je první revoluční projev ze Slovenska, ale že od té doby je pozorovati i v chudé slovenské publicistice větší ruch a odhodlanost. Už od podzimu roku 1917 počaly opět vycházeti Robotnické noviny, v čele s úvodníkem Tomáškovým, podporované českou sociální demokracií, jak hmotně, tak duchovně. Tyto přijaly liptovskou resoluci s radostí a s nadšením. Podobně Slovenský týždenník v úvodníku ze dne 17. května 1918 žádá, aby se pokračovalo v díle započatém v Mikuláši a volá Slovenskou národní stranu k politické aktivitě. Dne 31. května upozorňuje Týždenník své čtenáře, že se mu podařilo složit kauci (dr. Hodžovi ji opatřil dr. Šámal) a tak že má právo opět politisovat. A dne 20. července 1918 proti Tiszově pohružce, že radikálně přeruší hospodářské i kulturní styky Čechů a Slováků, konstatuje Slovenský týždenník, že je všeobecnou žádostí mladších Slováků »čo nejužšie sblíženie československého národa na kultúrnom i hospodárskom poli«.

A skutečně nejen v Slovenském týždenníku, ale i v Robotnických novinách bylo od května 1918 pozorovati větší živost a vůbec obrat. Ten byl patrný i v tom, že Slováci se demonstrativně zúčastnili pak jubilejních oslav Národního divadla v Praze v květnu 1918. Byla to opět zásluha Šrobárova, zejména, že se mu podařilo pohnouti k zájezdu do Prahy staříčkého slovenského básníka Országa-Hviezdoslava. Jeho smělá řeč o jednotě Čechoslováků, pronesená v pantheonu Národního musea, vyvolala netoliko nesmírné nadšení v Praze, ale byla zároveň i dokumentem, že i na Slovensku svítá. Matúš Dula, předseda Slovenské národní strany a podobně i jiní z Martina, přes naléhání Šrobárovo, do Prahy z opatrnosti nešli. Zájezdu zúčastnily se zvláště

slovenské dámy, mezi nimi zejména paní Štefana Burjanová, která v spolku slovenských žen přednesla jménem Slováků projev, adresovaný dr. Kramářovi. (Mezi slovenskými dámmi, vlastenecky uvědomělými, vynikala v Ružomberku zejména paní Olga Houdková, vášnivá propagátorka myšlenky československé, jež svým smělym duchem nejednou působila i na jiné osobnosti.)

5. Martinské porady v květnu 1918

Tou dobou, dne 24. května 1918 sešla se v Martině řada slovenských předáků ze Slovenské národní strany, aby se poradili o situaci a zejména, má-li strana setrvati v pasivitě, či aktivně zasáhnouti do událostí. Stalo se tak na popud několika slovenských předáků, zejména dr. Emila Stodoly. Někteří připravili pro poradu i zvláštní memoranda o politické situaci na Slovensku. Tak zejména dr. L'udevít Bazovský, dr. L'udevít Medvecký, Milan Hodža, Ivan Daxner. Patrně jaksí na omluvu a v náhradu své nepřítomnosti. Již tu se ukázaly různosti v názorech na československý poměr, zejména mezi směrem martinským, podléhajícím Škultétyho defaitismu a mezi Hlasisty, stojícími pod vůdcovstvím Šrobárovým se vši rozhodností za ideou československou.

V této době váhání a rozpaků řekl rozhodné slovo Andrej Hlinka, jenž náležel za války vůbec k nekompromisním radikálům pro spojení Slovenska s českými zeměmi. »Okolkováním,« pravil, »nedopracovali by sme sa nikdy ku vyznačenému cieľu. Tu je doba činov. Treba nám určite vysloviť, či pojdeme i nadálej s Maďarmi, alebo s Čechmi. Neobchádzajme otázku! Povedzme otvorene, že sme za orientáciu československú. Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo: Musíme sa rozísť.«

Výsledek těchto porad byl, že Slovenská národní strana se usnesla hlásit se bez všech výhrad k sebeurčovacím právu slovenského národa a na tomto základě vindikovati pro slovenský národ účast na utvoření samostatného československého státu, v němž by bylo obsaženo i Slovensko. Předseda strany Matúš Dula pak pověřen, aby spolu s komisí k tomu zvlášť určenou (dr. Stodola, Šrobár, Hodža a K. A. Medvecký) vypracoval resoluci a o tomto stano-

visku uvědomil pak časem i pražské činitele. Usnesení toto mělo zůstat i také zůstat v nej přísnější tajnosti. Byly to směrnice pro všechny případy. Nicméně jeho vliv, tak jako vliv resoluce liptovské a zájezdu do Prahy byl pak pocíťován velmi záhy.¹²⁾

A nezůstal zcela utajen ani Maďarům. Dne 27. června 1918 nařídil státní zástupce vyšetřování proti Šrobárovi a jeho liptovským přátelům ze sociální demokracie pro zločin velezrady, jakož i některým jiným účastníkům pražských slavností; Šrobár byl brzy na to (dne 14. září 1918) zatčen a internován v Ceglédě.

6. Nové proudy

Živější politický ruch v kruzích slovenské inteligence projevuje se též opětovnými a s několika stran se ozývajícími hlasy po konstituování Slovenské národní rady. K jejímu utvoření vyšel už před válkou popud od Šrobára, jak už bylo výše řečeno. Leč plán uskutečněn nebyl. Ale s blížícím se koncem války byla pocíťována potřeba nějakého orgánu, který by v kritických a osudových chvílích mohl mluvit jménem celého Slovenska. Dr. Emil Stodola naléhal už na jaře 1918 na svolání a tudíž i konstituování Slovenské národní rady.¹³⁾ Podobně i Slovenský týždenník koncem května 1918, patrně ve spojitosti s poradou martinskou, volá po Slovenské národní radě, která by v jistých věcech spojovala Slovenskou národní stranu se stranou sociálně demokratickou. Robotnické noviny s námětem souhlasí a zdůrazňují, že slovenská strana sociálně demokratická souhlasila s utvořením Slovenské národní rady už před vojnu.¹⁴⁾ Snad k dojednání těchto otázek mělo dojít, nebo bylo by došlo na martinském shromáždění Slovenskej museálnej spoločnosti a ženského spolku Živeny, z nichž několikaletá tradice vytvořila jakési slovenské národní pouti a slavnosti. Jejich konání po dlouhé době války bylo stanoveno na den 27. září 1918. Ale v posledním okamžiku je vláda zakázala.¹⁵⁾

Leč s blížícím se podzimem spěly i v Uhrách věci rychle a nezadržitelně k svému konci.

Robotnické noviny (redaktor Emanuel Lehotský, jemuž v srpnu 1918 hrozil bratislavský župan Jiří Szmercsanyi vo-

jenským soudem proto, že v Robotnických novinách užíval termínu »československý národ«) uvažující dne 10. října 1918, o čtrnácti bodech Wilsonových, ale ještě před odpovědí Wilsonovou, píše, že od jejich formulování »došlo k novým udalostiam; tu je ku příkladu *uznanie československého štátu*, s jehož v cudzine sa nachodiacimi zástupcami stojí Dohoda v pravidelnom styku«. A podobně dne 17. října 1918: »Stojíme pred veľkými dňami! Možno už najbližšia budúcnosť doniesie to, po čom túži slovenský národ od sta rokov: *slobodu*... po dlhom tážkom utrpení vzide zora slovenskej slobody!¹⁶⁾

A brzy nato Slovenský týždenník ze dne 18. října 1918 cituje Pesti Napló, že ve smyslu Wilsonových bodů budou míti i slovanské národnosti právo »slobodne projavit sa o tom, či si žiadajú budúcnosť s námi (s Maďary) zostať v jednom štátnom sväzku«, či se od něho odtrhnout. K tomu pak v duchu Palackého známé formule se dodává: »My ale boli sme pred nimi (před Maďary) a budeme i po nich. My berieme na známost, že mocnárstvo rakúsko-uherské ponúкло mier na základe sebeurčenia. Chceme dať tomuto slovu plný obsah a smysel«. Slovenský týždenník pak žádá, aby slovenský národ při jednání o mír, »vo smysle samourčenia za seba mohol prehovoríť slovo. — Viacej nežiadame, menej nechceme!«

V podobném smyslu mluvil pak i slovenský poslanec Ferdiš Juriga dne 19. října 1918 v peštském parlamentu, zdůrazňuje ve smyslu manifestu císaře Karla ze dne 18. října 1918, že Slováci sami budou rozhodovat o svém osudu. »Na základe prirodzeného a historického práva žiadame naše sebaurčovacie právo, aby sme... ako národný kmeň vytvorili svoju zvláštnu pospolitosť na území, kde sme sa osadili. Je to i voľa kráľa Karla, aby sme (= my Slováci) ako takí na území, ktoré obývame, v osobitnom štátnom sväzku žili.¹⁷⁾ Slovenský národ neuznává právo nějakého cudzieho faktora, aby zastupoval zájmy slovenského národa na mierovej konferencii« neboť »v prítomnej dobe krom Národnej rady slovenského národa nikto nemože byť oprávnený, aby vo veciach, týkajúcich sa politického postavenia slovenského národa vyjednával o ňom a bez neho, lebo rozhodoval proti nemu«.

Tyto projevy byly ohlasem zejména mohutným dojmem působícího prohlášení hraběte Štěpána Tiszy v uherském parlamentě, že Němci a s nimi i Maďaři válku prohráli. Z těchto projevů (v nichž nejednou, byť ve formě přejatého citátu z novin německých nebo maďarských, píše se už také o československém státu), je však patrné, že na Slovensku tou dobou už svítalo. Martinská deklarace není tudíž ničím tak zcela náhodným, nepřipraveným.

Wilsonova nota ze dne 18. října 1918 (je uveřejněna i v Národních novinách ze dne 22. října 1918 a v Robotnických novinách ze dne 24. října 1918) dala pak událostem nový směr a spád. Maďaři záhy pochopili její význam a ihned po jejím publikování ve všech peštských novinách četla se zpráva, že »slovenské měšťanstvo« v Pešti protestuje proti zabrání Slovenska Čechy.¹⁸⁾ Podobně též maďaronský služný a jiní na Myjavě odsuzováním maďarisace snažili se zachytit blížící se katastrofu. Slovákům hrozilo nebezpečí, že v osudné chvíli budou za ně falešně mluvit Maďaři. Mimo to slova Wilsonova byla velmi určitá: Nechť Rakousko-Uhersko vyjednává s Čechoslováky! Od publikování Wilsonovy noty Národní noviny, Robotnické noviny i Slovenský týždenník stále a stále se k ní vracejí. »Wilson podrobuje sa volí Čechov«, citují z maďarských novin pražskou Bohemii, »Čečo-Slováci (tak důsledně píší v Martině!) a ich diktát bude rozhodovať o osude premožených... Wilson dává im všetko, čo chcú mať, a tak, ako to chcú mať.«¹⁹⁾ Tu bylo už na čase přihlásiti se aspoň k Wilsonovi a zejména říci světu: *my Slováci jsme Čechoslováci*, část toho národa, jež Wilson zaradil mezi vítěze a s nímž uložil Rakousko-Uhersku vyjednávat. Bylo nebezpečí, že obratná Vídeň i úskočná Pešť neužijí Wilsonovy noty, ba bylo nebezpečí i uvnitř. Národní noviny ze dne 24. října 1918 vykládají v své separatistické zaujatosti velmi nebezpečným způsobem Wilsonovu notu. »Dnes v Uhorsku Slováci a v Rakúsku Česi že už len sami možu rozsúdit, čo uznávajú pre sebe za dostatočne«. Bylo to stanovisko, o něž záhy pak usiloval uherský ministerský předseda hrabě Karolyi. Bylo tudíž skutečně přímo příkazem pudu sebezachování, aby v této situaci se Slováci ozvali.

7. Slovenská národní rada

Károlyiho koalice, která se již připravovala k tomu, aby se ujala vlády, vybízela Slováky, aby se s ní spojili a spolu s ní na veřejných shromážděních protestovali proti starému režimu. Pro Slováky bylo nejvyšším příkazem, aby vystoupili z pasivity a sjednotili se za společným cílem.

Na různých stranách se cítilo, co v svém listu Dulovi koncem října vyjádřil dr. Rudolf Markovič: aby Slováci v zájmu své budoucnosti »s bárs akými oběťmi zastali si tam, kde je to potrebné, a tak, ako nám to Národná rada (jež se měla právě utvořit) rozkáže. Lebo by som nechcel v tom povedomí umreť«, pokračuje dále Markovič, »že aj moje deti budú tak ďalej otrokami, ako som bol doteraz 50 rokov otrokom. A musíme si pevne zastát, aby naše deti neboli tak preháňané, ako divá zver, ponevač my sme boli do teraz divou zverou.«²⁰⁾

V stejném asi smyslu psal touže dobou Dulovi Samuel Zoch. Zoch by rád viděl, aby se konaly »už teraz potrebné predpráce«. »Bolo by potrebné riešiť už teraz osobné záležitosti, aby sa patriční mohli tiež pripravovať!« »Veď nás to zastihne nepripravených!«²¹⁾

Už někdy koncem září konala se v Pešti u dr. Emila Stodoly porada slovenských důvěrníků a na ní bylo usneseno, že se mají učinit přípravy, aby »v kritických časoch, v ktorých žijeme, a snáď ešte kritickejší, ktorým v ústref kráča«, nezastihly Slováky nepřípravené a zejména nejednotné. Při tom bylo poukazováno zejména na to, že v době tak osudové nemá smyslu, aby se Slováci dělili na různé strany a stránky, a aby se proto Slovenská národní a ľudová strana slily v jedno. A dále, aby se konstituovala Slovenská národní rada, ne příliš početné národní direktorium, »ktorá povolaná bude vo všetkých vzniklých, celku nášho národa sa tykajúcich otázkách, ako najvyššie fórum záväzne pokračovať«. Měly v ní být zastoupeny všechny odstíny slovenského politického života.²²⁾

Na těchto důvěrných poradách byly připraveny i stanovy této nové národní organizace. V nich se píše, že »každý povedomý Slovák je členom alebo Slovenskej národnej, alebo Slovenskej sociálno-demokratickej strany«. Dále, že »Národ-

ná rada záleží z predsedníctva a ním vyslaných piatich členov výkonného výboru (Slovenskej) národnej strany a predsedníctva a ním vyslaných troch členov výkonného výboru Slovenskej sociálno-demokratickej strany». «Národná rada vynáša uzavretia vo veciach všeobecne národných, menovite vo styku s vládnymi kruhmi, alebo inými národami a národnostiami.»²³⁾

Původně měla být Slovenská národní rada sbor pěti až osmičlenný. Měli v ní býti asi Matúš Dula, jako předseda, dále dr. Pavel Blaho, Method Bella, Andrej Hlinka, Emanuel Lehotský, Vladimír Makovický, Karel A. Medvecký, Emil Stodola; časem však přibráni ještě další členové, takže celkový počet členů rady vzrostl na jedenadvacet. Vedle jmenovaných byli to Ferdiš Juriga, Cyrill Kresák, L'udevít Okánik, Jan Ružiak, L'udevít Šimko, Jan Vanovič, Milan Žuffa, L'udevít Bazovský, Adolf Horvát, Jan Maršalko, Vavro Šrobár, Kornel Stodola a Samuel Zoch.²⁴⁾ Jádrem Slovenské národní rady měla být ovšem reorganizovaná Slovenská národní strana, která kromě ústředního výkonného výboru měla míti pět odborů: politický, kulturní, národohospodářský, církevně katolický a církevně evangelický.

Na důvěrných schůzkách bylo vše připraveno, od jiných spolehlivých Slováků vyžádal si Dula souhlas písemně. Dr. Emil Stodola připravil pro chystanou schůzi Slovenské národní a sociálně-demokratické strany, z níž mělo vzejítí ustavení se Slovenské národní rady a Národního výboru, osnovu všeobecného zmocnění, jež se mělo na shromáždění odhlasovat, aby nikdo nemohl Slovenské národní radě vytýkat, že je samozvaná.²⁵⁾ Vše bylo připraveno. Bylo třeba jen stanovit datum schůze. Leč mezi některými slovenskými vlastenci, jmenovitě na horním Liptově, byly rozpaky. Nepochybovali již, že vláda schůzi povolí. Báli se spíše, že se Maďaři postarají o to, aby na schůzi někdo přednesl návrh osvědčení, odpovídajícího maďarským zájmům. Proto mělo míti zamýšlené osvědčení jen všeobecný zmocňovací ráz.

Vše konkrétní, to jest projev za spojení s Čechy, měl zůstat utajeným. Národní věc se měla vložit prostě do rukou počtem omezené Slovenské národní rady, která pak měla v příhodnou chvíli jednat. Někteří protestovali i proti tomu, aby se seznam členů Slovenské národní rady, až bude usne-

sená, publikoval, aby Maďaři nemohli působit na nikoho osobním nátlakem. Jiní, na příklad Hodža, považovali oznámení jmen osob, kteří tvoří Slovenskou národní radu, za velmi důvodné.²⁶⁾ Kornel Stodola navrhoval z Vídně Dulovi, že by bylo dobře, až se česká delegace vrátí ze Ženevy do Vídně, svolati tam poradu slovenských důvěrníků.²⁷⁾ »Všetko by to bolo hotové pracovať a pripravovať sa«, dobře vystihuje náladu Samuel Zoch v svém listu Dulovi ze dne 24. října, »každý cítí, že by sa bolo potrebné hýbať, len nikdo nevie na ktorej strane to začať.«²⁸⁾

A tak svolal k naléhání z různých stran Matúš Dula pozváním ze dne 24. října 1918 jménem predsednictví Slovenské národní strany do Martina poradu, jež měla v programu zejména »ustálenie a doplnenie dosavádnej dočasnej Slovenskej národnej rady« a zvolení z ní jakéhosi výkonného výboru.²⁹⁾

8. Porady v Martině v říjnu 1918 a martinská deklarace

Ale do Martina přišlo více lidí než bylo pozváno. Celkem 106 účastníků. Sjížděli se už 29. října. Všichni se znali. A již cestou konali porady, uvažovali o situaci. Mezi známými osobnostmi ze slovenského veřejného života přišli i lidé významu podružného. Naproti tomu celá řada osob, jež bychom tam jaksi čekali, nepřišla. Zastoupeny byly všechny politické směry: strana národní, Hlasisti, klerikálové i socialisté. Všichni zdůrazňovali, že není mezi nimi rozdílu (zejména Hlinka!) a že v této chvíli jsou všichni především Slováci.

S hlediska pozdějšího vývoje by se mohlo zdáti, že martin-ské události ze dne 29.—31. října 1918 jsou ohlasem, ba pokračováním 28. října 1918. Tomu však tak není. Slováci se prohlásili spontánně pro československou národní jednotu a o tom, co se dalo v Praze (ku podivu!) žádný z nich nevěděl.³⁰⁾ Žádný ze Slováků netušil, že by československý stát mohl být uveden v život domácí revolucí. Všichni žili v představě, že československý stát, do něhož i politicky národně cítící Slováci převahou chtěli patřiti, bude vyjed-nán v Paříži na mírové konferenci. I Hlinka, který patřil

k československým radikálům, doznává, že tenkrát se ještě neodvážili mysliti na Československou republiku, aspoň veřejně nikoli³⁰⁾ a vůbec, že nechápali »velký význam« 50. října 1918 a že »chceli len von a preč z ostrova maďarskej svobody«. ³¹⁾

Z účastníků martinského shromáždění obzvláštní důležitost měla přítomnost a posláni dr. Déreera. Přijel z Vídně a přinášel Slovákům v Martině vzkazy a direktivy českých politiků.

Ve Vídni v létě a na podzim roku 1918 na pokyn pražské Mafie konány byly porady českých politiků se Slováky tam přítomnými, a na nich byly vypracovány proposice pro případ shroucení se rakousko-uherské monarchie. Dr. Pantůček připravil v září a v říjnu 1918 celou řadu zákonodárných osnov pro budoucí československý stát. Mezi nimi byla i osnova zákona, jednající o úpravě přechodních poměrů na Slovensku.³²⁾ Tento »hrubý námět« zákonné osnovy vycházel z názoru, že uherské zákony budou vyhlášením československého státu většinou zrušeny a na Slovensko bude rozšířena platnost dosavadních zákonů rakouských, aby tak bylo dosaženo co nejrychleji, aspoň v hlavních věcech, sjednocení zákonodárství se zeměmi českými. V poradách, které měl Pantůček se slovenskými politiky ve Vídni (Hodža, Dérer, Kornel Stodola), nebylo dosaženo plné dohody.

S Pantůčkem plně souhlasil Hodža; měl prý již vypracovaný v duchu Pantůčkově návrh na zemskou autonomii Slovenska. Chtěl za tím účelem oktroj rakouského volebního řádu pro Slovensko tak, že by se nečekalo na nový volební zákon a při ponechání uherského rozdělení volebních okresů s rakouským všeobecným hlasovacím právem provedly by se volby. Takto zvolení poslanci se měli ustaviti v slovenský sněm, jehož nejhlavnějším úkolem mělo býti prohlášení československé státní jednoty. Všichni slovenští zemští poslanci by byli zároveň členy pražského Národního shromáždění a měli — jako slovenská část Národního shromáždění — prováděti i kontrolu státní správy na Slovensku. Hodža počítal celkem s 65 slovenskými mandáty. Jak a kdy si tento oktroj Hodža představoval, jakož i bližší podrobnosti tohoto plánu zatím neznáme.

Naproti tomu dr. Dérer, z důvodů spíše právnických než

politických, ukazoval na potíže a nebezpečí, které by »právní revolucí« a přetržením právní kontinuity mohlo vzniknouti. O této otázce bylo pak jednáno i na poradě s dr. Rašínem u Kornela Stodoly dne 25. října 1918 před odjezdem české delegace do Ženevy. Podle všeho nabyl vrchu názor Pantůčkův, který pak jako dohodu domácího odboje tlumočili ženevští delegáti dr. Benešovi.³³⁾

Na poradách u Kornela Stodoly bylo uvažováno i o tom, zda by neměli někteří ze slovenských politiků odjeti do Ženevy, podobně, jako se tam již vypravili Češi, aby se tak informovali a vešli v styk s naším zahraničním odbojem. Kornel Stodola doporučoval k tomu Hodžu. A kdyby ten nemohl (odjel právě do Pešti vyjednávat s Károlyim!), že by se i sám odhodlal k této cestě. K tomu bylo ovšem potřeba i formálního pověření. Od Maďarů se již překážek neobával. Počítalo se již s tím, že Weckerleho nahradí hrabě Károlyi a ten že nebude státi jízdě Slováků do Švýcar v cestě.³⁴⁾

A konečně ještě třetí vzkaz přinášel dr. Dérer pro Slováky od Čechů z Vídně: aby se neukvapili! Ačkoliv české politiky odjíždějící do Ženevy ovládala »naděje, hraničící s jistotou«, že i pro nás se rychle blíží vítězný konec války a že logickým důsledkem tohoto konce je vznik československého státu, tyto neznající podrobností naší zahraniční akce a zejména doslovného znění našich uznání Spojenci, diplomatických aktů a mezinárodních smluv, nedovedli se zcela ubránit i jistým pochybnostem.³⁵⁾ Věřili celkem jistě, že Dohoda obnoví český stát, leč bude-li k němu připojeno i Slovensko, a nepodaří-li se snad přece jen staré maďarské šlechtě najíti cestu k dohodovým státníkům a tak paralyzovati naši akci, to vše jevílo se jim ještě jako problém a otázka. A proto nabádali Slováky, aby s každou akcí počkali, až jim ze Ženevy vzkážou, aby si tak předčasným projevem pro československý stát nepokazili svoji posici v Uhersku, pro případ, že by se nepodařilo Slovensko osvobodit. A kdyby nebylo ani těchto obav, čeští politikové pokládali za účelné získati čas.³⁶⁾ Tyto vzkazy a objasnění celkové situace přinášel tedy z Vídně do Martina dr. Dérer.³⁷⁾

V Martině se konaly od 29. do 31. října vlastně stále porady, podle toho, jak a kde se sešli do Martina přicházející Slováci u svých známých. Významnější z těchto porad

byla předběžná porada dne 29. října u Matúše Duly a jaksi oficiální předběžná porada slovenských předáků a důvěrníků dne 30. října 1918 dopoledne. A teprve odpoledne byla plenární schůze, na níž byla usnesena martinská deklarace. Dne 31. října pokračovalo se pak vlastně v předběžné poradě ze dne 30. října.

9. Předběžná porada dne 30. října 1918

Předmětem předběžné porady dne 30. října byly zejména zprávy a vzkazy, které od Čechů z Vídně přinesl dr. Dérer. A hlavně osnova zákona pro přechodnou dobu, pokud se týče Slovenska. Návrh Pantůčkův se celkem přijímal. A dr. Dérer byl asi překvapen, když jeho rozpaky rozptýloval sám starý Matúš Dula. Poukazoval na to, že již zažil právní převrat podobného rázu, když za Bachovy éry byla platnost rakouských zákonů rovněž rozšířena na Slovensko a na celé Uhry. A ta věc prý nebyla ke škodě Slovenska.

Mluvílo se i o tom, neměli-li by Slováci požadovat už předem jisté ústavní záruky, snad nějakou formu autonomie, asi po způsobu poměru Chorvatska k Uhrám. Ale starý Dula opět rozptýloval tyto náznaky, ano snad pochybnosti. Ústavní záruky by měly smysl, kdyby Slovensko dostalo autonomii od Maďarů; ale od vlastního národa, s nímž Slováci mají a budou tvořiti jaksi státní národ a budovati vlastní národní ústavu není třeba záruk, jakých je třeba od cizích. K nějakému formálnímu usnesení (ti, kdož se porady zúčastnili, neměli k tomu ani legitimace!) na této předběžné poradě, na níž byla probírána s rozmanitých hledisk budoucnost Slovenska v československém státě, nedošlo. Všichni účastníci stáli nadšeně za československou státní jednotou a různosti v náhledech týkaly se hlavně toho, jak při jednotě s Čechy zachovat jistou míru slovenského svojrázu, na němž si někteří účastníci předběžné porady ve smyslu starší slovenské ideologie dosti zakládali.

Na předběžné poradě v místnostech banky Tatry se také jednalo o návrhu osvědčení neb deklarace, která se měla předložit plénu odpoledne.

Projev, který měl být na martinském shromáždění usnesen, připravilo samovolně několik osob.³⁸⁾ Byla tu především

osnova Stodolova, která byla čelnějším účastníkům známa už dříve, a která obsahovala v podstatě vlastně toliko plnou moc pro Slovenskou národní radu. Tento projev byl určen pro veřejnost. Dr. Emil Stodola se v něm dotýkal Wilsonovy noty toliko všeobecně; o spojení s Čechy se z taktických důvodů nezmiňoval.

Kromě tohoto projevu měl dr. Stodola, jenž společně s Matúšem Dulou připravoval připojení Slovenska k českým zemím po stránce právní a státní, ještě druhý návrh deklarace, jenž měl sice býti Slovenskou národní radou v Martině schválen, jenž však měl zůstatí zatím, jako usnesení dalekosáhlého dosahu, důvěrným, ba tajným. Bylo to pochopitelné. Slovensko bylo přece 30. října zcela v rukou maďarské státní moci. Vždyť na ulici, zatím co se v bance Tatra rokovalo, tábořili maďarští honvédi s nasazenými bajonety!

Stodolův návrh deklarace obsahoval už vyslovenou »vlastizradu« na uherském státě! Stodola rekapituluje v úvodu svého návrhu deklarace či »Ohlasu«, jak jej sám nazývá, hlavní události posledních dnů, jmenovitě žádost Burianovu o příměří Wilsonovi, dále projev Jurigův ze dne 19. října, odpověď Wilsonovu Burianovi ze dne 18. října, a konečně notu Andrášyho ze dne 27. října, aby z toho všeho pak vyvodil konkrétní závěr: »Slovenská národní rada na základe Wilsonových a Andrássym uznaných zásad a podmienok v mene slovenského národa vyhlasuje, že sa pripojuje k bratskému národu českému a spolu s ním utvoruje neodvislý, samostatný československý štát«.

Je pochopitelné, že pro Slováky, kteří 30. října ještě nevěděli o tom, co se stalo 28. října v Praze, a kteří spíše žili pod dojmem vzkazů českých delegátů z Vídně, že zatím třeba vyčkat, byla Stodolova osnova deklarace — hodná toho, aby se postavila po bok Rašínovu prvnímu zákonu ze dne 28. října — příliš radikální; stejně jako byla pro ně první Stodolova osnova poněkud bezobsažná. Všichni byli nadšeni pro Čechy a všem se zdálo, že je zapotřebí toto čechofilské vzplanutí citů vděčnosti a lásky nějakým způsobem demonstrovat.

Proto byl první návrh Stodolův na předběžné poradě zamítnut a Slováci shromáždění v Martině dali pak přednost Zochovu návrhu, který sice neobsahoval také ani slo-

víčka o československém státním sjednocení, ale ani žádnou vyslovenou vlastizradu, a demonstrativním prohlášením československé národní jednoty vyslovoval vlastně předpoklady budoucí jednoty státní. Návrh Zochův byl již znám těm účastníkům martinského shromáždění, kteří přicházeli do Martina ze západu. Zoch je seznámil s jeho osnovou již cestou ve vlaku, kde se vlastně konala také jakási předběžná porada. Všichni souhlasili. A byli toho mínění, že Zochovo prohlášení, doplněné a opravené K. A. Medveckým, prozatím stačí.

10. Shromáždění deklarantů

Odpoledne dne 30. října 1918 koná se teprve vlastní schůze slovenských deklarantů, aneb, jak se později říkalo, Slovenské národní rady, jakoby nějakého sněmu slovenského.

Shromáždění zahájil staříčkový Matúš Dula obsáhlou řečí, v níž se dovolával na konec Wilsona jako »*arbitra mundi*«. ³⁹⁾ Pak se jednalo zejména o deklaraci.

Za bouřlivého souhlasu byl přijat návrh deklarace Zochovy, jenž vrcholil v prohlášení: »*Slovenský národ je čiastka i rečove i kultúrno-historicky jednotného československého národa*« a pro tento národ žádá »*neobmedzené samourčova-cie právo na základe úplnej neodvislosti*«.

O československém státu není sice v deklaraci ani slůvka, ač všem jedině a jen spojení s Čechy v jednom státě tanulo na mysli. Slovinci v Martině dne 30. října 1918 shromáždění prohlašují vlastně jen *urbi et orbi*, jaksi jako v odpověď na notu Wilsonovu, že *i oni jsou Čechoslováci* a že při jednání o novém pořádku světa má se s nimi počítat jako s Čechoslováky. Jako by se v této osudové chvíli báli, že Pešť zneužije jejich separatistických projevů z minulosti o různosti národa českého a slovenského! Proto také ten důraz v deklaraci na to, že »*v mene slovenského národa na Slovensku oprávnená je teda hovorif jedine Slovenská národná rada*«, jež stála bezvýhradně na stanovisku československém; proto také v původní deklaraci věta, že Slovinci spolu s Čechy žádají své zastoupení na mírové konferenci, která byla potom na žádost Hodžovu vypuštěna.

Všecka tato revoluční jaksi nesmělost je psychologicky

velmi pochopitelná. A přece jen to byl čin revoluční! Všichni*) měli vědomí, že *rozbazují pouta, která je dosud pojila s uherským státem*, pouta, vytvořená stáletou minulostí a že *vstupují i do státního svazku s Čechy a s Moravany*, hlásíce se tak k dílu československého odboje zahraničního i domácího.⁴⁰⁾

A také v důvěrných poradách před i po deklaraci se už jednalo o podrobnostech a formách nového státního útvaru budoucí československé správy. (V těchto rozhovorech je po prvé řeč [kromě Hodžova návrhu pro Krištofyho] o *autonomii*, kterého slova politický slovník slovenský až do té doby neznal!).

Většina však měla dojem, že na Slovensku bude potřeba na delší dobu znemožnit každou autonomii, zejména obcí a stolic, a spíše zavést autokratický režim (aspoň na deset let!), aby tak byl paralisován vliv Maďarů a Maďaronů. Slovinci v Martině roku 1918 se přímo báli žádati nějakou autonomii, aby toho nemohlo býti zneužito od Maďarů a aby tak nezůstali zase v Uhrách. »*Autonomiu a snem si Slovinci neprajú*«, prohlásil v tomto duchu starý Matúš Dula, předseda Slovenské národní rady, dne 3. prosince předsedovi vlády dr. Karlu Kramářovi, když mu podával zprávu o poměrech na Slovensku. »*Veď i tak je väčšina slovenských zástupcov na sneme v Prahe. Maďari agitujú proti Čechom a ponúkajú Slovákom autonomiu, aby ich odlúčili od Čechov a od československého štátu*.«⁴¹⁾

Všichni se shodovali, že na odmaďarštění Slovenska bude na čas zapotřebí diktatury. Mínění se různila pouze v tom, na jak dlouho.⁴²⁾ V těchto rozhovorech se pak pokračovalo i nazítřek dne 31. října.⁴³⁾

Shromáždění v Martině mělo ráz velikého oduševnění pro

*) O smýšlení Hlinkově, Vojtašákově, Mnohelově v té době velmi zajímavá svědectví podává Machay »*Moje droga do Polski*« (125 a dále), jenž se s nimi setkal ve Vrútkách, právě když se vraceli z Martina. Píše, že podle sdělení Hlinkova v Martině »*uchwalono... že jazyk czeski i slowacki, to wlasciwie jeden a ten sám jazyk*«, že »*niema tež dwóch narodów, ale jeden: czesko-slowacki*«. Machay prý se ptal svých slovenských přátel, či to dobře bude, ale »*wszyscy hymny zpiewali na cześć Czechów*«. »*Ogarnal i mnie ten hystoryczny entuzjazm Slowaków*« poznamenává Machay.

spojení s Čechy a nikterak neutajované radosti z nové svobody. Ale i tu se vynořily už první chmury. Od některých účastníků byly vyslovovány obavy z počestění. Byly to důsledky národního rozkolu, trvajících skoro tři čtvrtě století, a také maďarského našeptávání, že Slováci v státním celku s jazykově s nimi příliš příbuznými Čechy a Moravany ztratí svůj svéráz a zaniknou.⁴⁴⁾ Byl to zejména Juriga, který se ozval v tomto smyslu na předběžné poradě dne 30. října. Odpověděl mu s důrazem Method Bella: »A keby ma i s chlpmi počestili, bolo by mi to milejšie, ako ostať v tomto stave.«⁴⁵⁾ Podobně se ozvaly i hlasy o autonomii. Maďaři již na podzim roku 1918 agitovali letáky i plakáty proti Čechům a radili Slovákům, aby žádali autonomii v rámci Uherska. Odtud také slovenská nedůvěra v Martině k autonomii, v níž právem spatřovali maďarskou léčku. Dr. Bella skončil jaksi slavnostně tuto debatu: »Ešte sme sa ani neobjali a už by sme si mali byť vo vlasoch!« Sugese velké chvíle umlčela pak všechny rozpaky, aby je nahradila opět nadšením, radostí a optimistickou vírou v novou budoucnost.⁴⁶⁾ Věřilo se ochotně starému Dulovi, který tu i později opakoval: »Dajú vám všetko, ešte viac ako žiadate.«⁴⁷⁾

Kromě toho, že byla schválena deklarace navržená Zochem a ustavena Slovenská národní rada neboli Národní výbor, nedošlo k žádnému usnesení. Většina účastníků byla naprosto neznalá politického života a neměla proto porozumění pro právní a státovědecké doktriny a eventuálně i pro jejich obsah. Jen vůli měli všichni jednotnou, že se chtějí odloučit od Maďarska a připojit k Čechům. Mimo to, nevědouce ještě o pražské revoluci, nepokládali Slováci v Martině martinské shromáždění za projev revoluce, nýbrž toliko za přípravu k ní. Sjednotili se zatím, aby věděli »až to začne«, jak postupovat. Šlo jen o vytýčení směrnic. O interní projev vůle, že chtějí spolu s Čechy a Moravany tvořit národní stát. Vše ostatní bude snad možno časem projednat.

Kdyby byli Slováci věděli, že v Praze je revoluce, revoluce šťastná a vítězná, byli by se patrně nerozpakovali říci i nahlas, že se připojují a že chtějí československý stát. To, co Slováci v Martině vykonali, mělo být toliko přípravou velké, historické chvíle, jejíž příští toužebně očekávali.

Většina účastníků odjela již z Martina dne 30. října. Měli pocit, že to, co bylo na ten čas třeba vykonati, už vykonali. A přes to, že projev jejich vůle byl zcela decidivní, nepokládali martinské shromáždění a deklaraci formálně za akt konstituční, nechtějící tak předbíhati událostem v Ženevě a v Paříži na mírové konferenci. Deklarace měla vlastně připravit Slovensku půdu jen na této konferenci a spolu i konstituování státní.

11. Hodžovy korektury deklarace

Večer dne 30. října 1918 přijel z Pešti Hodža. Přinesl zprávu o dosahu noty Andrášyho (sama nota byla už známá a její text přinesly Národné noviny už 29. října 1918!). Když mu byla předložena deklarace k nahlédnutí, byl s ní v podstatě srozuměn, navrhl však některé změny, které by vyvodily důsledky z událostí, zejména z noty Andrášyho. Navrhl, aby se škrtila věta (je proloženým tiskem parafrasována, tak jako celá deklarace, snad dokonce proti Hodžovi, v Národních novinách ze dne 31. října 1918!) o zastoupení Slovenska na mírové konferenci (vždyť »my« už máme přece svoji vládu zahraničím uznanou!) a místo toho vsunout větu, že Slováci projevují svůj souhlas »s tím novoutvoreným medzinárodným právným položením« vytvořeným notou Wilsonovou a jejím uznáním od Andrášyho, že Slováci se hlásí k své zahraniční vládě reprezentované Masarykem, Štefánikem a Benešem, že se hlásí k legiím a k dílu zahraničního odboje.⁴⁸⁾ Tato změna, nikterak se nepřičící duchu a vůli deklarantů, byla schválena redakční komisí⁴⁹⁾ určenou shromážděním (Dula, Medvecký, Zoch, Kréméry) a také na poradách dne 31. října 1918⁵⁰⁾ a vytištěna pak v Národních novinách ze dne 31. října (podobně v Robotnických novinách ze dne 7. listopadu spolu se zprávou o martinském zasedání) i se 104 jmény účastníků a s jinými zprávami o martinském shromáždění. Zvláštní, že v Slovenském týždenníku o deklaraci není zpráv!). Nikde a od nikoho se neozval proti Hodžově změně protest. Sám Hlinka v Ružomberku předčítal Hodžou upravenou deklaraci a dal na ni přísahat.⁵¹⁾ A podobně jako v Ružomberku dalo se i v jiných městech a místech na Slovensku.

Originál památné deklarace se nezachoval. Podle mínění tajemníka Slovenské národní rady Medveckého zůstal pravděpodobně v knihtiskárně.⁵²⁾ Do Prahy byli vysláni s deklarací dr. Dérer a Hanzalík.⁵³⁾ Kupodivu, že do Prahy nešel Hodža a že zůstal v Martině, a to i v době, kdy tam pospíchala už většina slovenských politických vůdců.

12. Porada dne 31. října 1918 o Pantůčkově osnově

Většina deklarantů opustila Martin, jak již zmíněno, už dne 30. října. A jen menší část účastníků zůstala, aby pokračovala v předběžných poradách o správě Slovenska v novém státě.

Předmětem těchto porad byl opět Pantůčkův návrh zákona na přechodnou dobu, to jest zavedení dočasného absolutismu a rozšíření rakouských ústavních zákonů na Slovensko, jak jeho osnovu už včerejšího dne přinesl dr. Dérer («Zápisnica», která se o tomto rokování zachovala, označuje je jako »zasadnutia výboru Slovenské národní rady«, a také dr. Stodola píše, že Slovenská národní rada pokračovala dne 31. října v svých pracích; naproti tomu Medvecký praví, že někteří účastníci deklarace »besedovali«, což asi nejlépe vystihuje situaci.⁵⁴⁾

»Zákon o úpravě přechodných pomerov na Slovensku«, jak jej načrtl Pantůček, měl vejíti v život oktrojem. Dr. Hodža, který byl celou duší pro tento návrh, představoval si věc tak, že by byly rovněž oktrojem vyjmenovány hlavní orgány veřejné správy, to jest správní komise v stolicích a v městech, kdežto Slovenská národní rada, respektive Slovenský národní výbor*) z ní zvolený, že by převzal funkci zemské správní komise, jak byla v Čechách anebo na Moravě. Ba, Hodža pomýšlel i na oktroj předlitavského volebního řádu

*) S hlediska konstitučního jsou pojmy Národní rada a Národní výbor dosti nejasné. Podle původních plánů a představ na společné schůzi členů Slovenské národní strany a slovenské strany sociálně demokratické měla se ustaviti Slovenská národní rada, neboli Národní výbor o 21 členech. Pak ale, jak se zdá, pojem Národní rady byl přenesen na celé shromáždění, z něhož vyvolení členové Národní rady měli tvořiti Národní výbor. Ale pojmy se zaměňovaly i potom.

a na rychlé provedení voleb do pražského sněmu.⁵⁵⁾ Tento stav oktroje a vlády předlitavských ústavních zákonů i na Slovensku mohl by potrvat třeba i deset let; v této době by pak došlo k nové úpravě poměrů, čili jak se v Zápisnici poněkud nepřesně praví: »po uplynutí prechodnej doby, najďalej ale do 10 rokov upraví sa štátoprávny pomer dosiaľ v Uhorsku žijúcej vetve nášho národa úmluvou medzi legitímnými zástupcami s jednej strany zo Slovenska a s druhej strany z Čiech, Moravy a Sliezska.«*)

Pantůčkův návrh (znám je toliko v slovenské stylisaci asi Dérerově) prohlašoval v § 1. především, že slovenské župy (které, se zatím neudávalo) »z dosavadného územia kráľovstva Uhorského patria k nerozlučnej ríši českej,« a že »všeci, ktorí v niektorej obci tohoto obvodu majú právo domovské, stávajú sa plnoprávnymi občanmi štátu ríše Českej.« Dále činí se v něm opatření pokud se týče veřejné správy, správy finanční, školství a soudnictví. Jinak však a zejména, »kde ide o použitie predpisov práva občanského, obchodného, zmenkového, živnostenského, zavádzajú sa od dňa vydania tohoto zákona i pre kraje slovenské predpisy platné v ostatných zemiach ríše Českej.« Tam, kde nezavádí se tímto zákonem žádná novota měl platiti na Slovensku »dosavadny právny poriadok a posobia dosavadne úrady.«

Pantůček na místo uherské více méně autonomní veřejné správy komitátní, která měla býti zrušena, zaváděl jednotnou správu politickou podle vzoru zemí historických tak, že z uherských komitátů, neboli žup, stala by se okresní hejtmanství, ve větších stolicích s expositurami. Podobně se měla podle českého vzoru zaříditi správa v obou municipiálních městech, totiž v Bratislavě a v Košicích. Okresní hejtmanství a obě municipia měla býti prvou politickou instancí. Druhou instancí měl býti úřad hlavního župana v Bratislavě, pověřený politickou správou v celé zemi, jenž by tak odpo-

*) Těchto neb podobných názorů, které byly v Martině v říjnu 1918 proneseny, zneužil potom Tuka k tvrzení, že Slovensko se připojilo k českým zemím toliko s výhradou, pouze na 10 let a že po uplynutí této lhůty má a bude se teprve definitivně rozhodovat o státoprávní příslušnosti Slovenska k Československé republice, jakož i dále o ústavní formě pro Slovensko. Srovnej můj článek »Martinská deklarace« v »Českém časopise historickém« (1928, 358 a další).

vídál asi místodržitelstvím v Praze, v Brně a v Opavě. Třetí instancí by pak bylo ministerstvo vnitra v Praze.

Tak jako v Čechách a na Moravě bylo vymezeno jisté pole působnosti ve správě veřejné i samosprávným úřadům, tak se mělo státi i na Slovensku. I tu se měla zavésti samospráva podle českého vzoru v obcích, v stolicích neboli župách, a konečně v zemi, jako celku. Zatím však neměla správu těchto autonomních korporací (obce a města, stolice neb župy, země) prováděti samosprávná zastupitelstva volená občanstvem, nýbrž správní komise ustanovené vládou; v obcích jmenované hlavním županem, v stolicích ministrem vnitra podle návrhu hlavního župana a v zemi presidentem státu podle návrhu ministra vnitra.

Podobně se zařizuje v rámci slovenské země i správa finanční, školská a soudnictví tak, že na místo královské tabule měl býti zřízen odvolací soud pro celé Slovensko v Bratislavě, jakožto druhá instance, podřízená nejvyššímu soudu v Praze, jakožto instancí třetí.

Mezi účastníky martinských porad sotva byl někdo, kdo by dovedl právnicky promyšlený návrh Pantůčkův kriticky posouditi. Většina z účastníků neznala správní poměry v Čechách a na Moravě a proto tápali. Zaráželo je poněkud zavedení státního absolutismu, jak se jevílo v státní správě politické a ve správních komisích a zejména neurčitá doba jeho trvání. Leč nikdo nedovedl nahraditi Pantůčkovu osnovu něčím jiným.

Všichni souhlasili v podstatě s tím, aby se Pantůčkův »projekt na prechodný stav prijak« s tím toliko, že by se v něm provedly některé korektury. Juriga doporučoval, aby byla zabezpečena »teritoriálne právna osobnosť nášho národa«, neboť prý »nechce sa dať pohltiť«. Co si pod teritoriálním zabezpečením osobnosti slovenského národa tenkrát představoval, je těžko říci. Snad něco podobného, jako Slavík a Markovič, kteří žádali »autonomii na poli výučby«. Stodola mínil, že »minimum našich túžob (pro budoucnost) by bylo to, co má dnes Morava«, to jest žádal asi zemskou autonomii, jaká byla až do světové války na Moravě. Pantůčkův návrh určoval, že by se až na další, to jest asi na dobu revoluce, vládlo neústavně, autokraticky a absolutisticky. Dr. Emil Stodola souhlasil a přijímal na přechodnou dobu

prostě národní absolutismus a diktaturu, žádal však »neurčitý termín medzinárodne určiť«, do kdy by měly zůstat neústavní poměry a absolutismus v platnosti a kdy opět nastane návrat k ústavním poměrům. Až přechodná doba pomine, »vtedy nastane stav slovenskej autonomie«; tuto autonomii žádal »úplnú, čím nejsúrnejšie«. ⁵⁶⁾ Naproti tomu Zoch spatřoval »nebezpečie v prizvukovaní samostatnosti [Slovenska]; nebezpečná by bola [i] decentralizácia a za 10 liet by sa Slovensko octlo v terajších nesnádzách«. Stanovisku Zochovu blížili se i Bella a Lehotský.

K nějakému formálnímu usnesení nedošlo a ani dojiti nemohlo. Vždyť všichni ti, kdož dne 31. října v Tatra bance uvažovali, nebyli k tomu ani oprávněni. Právního, konstitučního významu tato »beseda« přirozeně nemá. Nejen že nedošlo k žádnému »uzavretiu« (porada se shodla asi, že »to má sa hlásať medzi ľuďom«), tím méně proto, že Slovenská národní rada tyto své plány neoznámila nikomu ani doma ani za hranicemi, a celý další vývoj našich ústavních a právních poměrů se postavil na zcela jinou základnu, než jak uvažovali v duchu osnovy Pantůčkovy dne 31. října slovenští předáci v Martině. Prvním zákonem naší republiky byla prohlášena kontinuita všech dosavadních zákonů, tedy předlitavských v českých zemích a uherských na Slovensku, a k zamýšlenému oktroji předlitavských ústavních poměrů na Slovensko, jak jej osnovali Pantůček, Hodža a jak jej schvalovali dne 31. října v Martině, potom nedošlo. ⁵⁷⁾

Když po obědě dne 31. října přišla zpráva o zavraždění hraběte Tiszy a revoluci v Pešti, pospíchali i zbylí účastníci martinského shromáždění do svých domovů. ⁵⁸⁾ V Martině zůstala pouze Slovenská národní rada, ⁵⁹⁾ zvolená na shromáždění, která měla »robiť všetky ďalšie potrebné kroky menom v Uhorsku obydlenej slovenskej vetvi česko-slovenského národa.« ⁶⁰⁾

13. Význam martinské deklarace

Zatím však se udály ve dnech 28.—30. října 1918 v Praze dalekosáhlé události, které pak daly i rokování martinskému zcela jiný smysl a dosah. Slovenské noviny, jako na příklad Národné noviny, přinesly o pražských událostech zprávu

již dne 2. listopadu, oznamující, že »samostatný česko-slovenský stát vstúpil do života«. Dne 7. listopadu otiskly Národné noviny v čele listu manifest Národního výboru československého ze dne 28. října, uznávající tak jeho řádnou pravomoc a kompetenci i nad Slovenskem.

Slováci v Martině prohlásili světu dne 30. října samovolně a bez každého nátlaku, že jsou Čechoslováci, že jsou částí, větví jednoho národa jazykově i v ohledu kulturním, že na všech kulturních bojích, které národ vedl a které jej učinily světu známým, měla účast a podíl i jeho slovenská větev v Uhrách usídlená, a že v důsledku toho mají nárok na to, aby byli pojeti do československého národního státu, jenž právě vznikal. A byli si vědomi také toho, že tento revers dávají nově se tvořící Evropě jako záruku své vyspělosti a státotvornosti. Plyne to jasně z mnohých pamětí a projevů o 30. říjnu.⁶¹⁾ A tento fakt nepodlamuje nikterak s hlediska politické morálky poněkud v civilisovaném světě neobvyklé stanovisko Jurigovo z roku 1923, že nové Evropě předstíraná národní jednota měla vlastně potrvati pouze do uzavření míru trianonského...⁶²⁾ Juriga prý říkal někdy po martinském shromáždění Hlinkovi: »Dve zmenky sme podpisovali. Jednu pre zahraničie, jednu pre domácnosť.«⁶³⁾

Převrat v Praze ze dne 28. října 1918 dodal martinské deklaraci teprve jejího významu. Bez něho by byla zůstala pouhou resolucí, podobnou asi jako byla česká deklarace tříkrálová, jejímž byla — jak sám Hlinka⁶⁴⁾ doznává, přímým napodobením. Avšak převratem v Praze ze dne 28. října nabyla i martinská deklarace revolučního rázu.

Bez 28. října v Praze nebylo by asi ani 30. oktobra na Slovensku, poněvadž by maďarská vláda, zpravená o událostech v Praze lépe než Slováci, nebyla usnesení a publikování martinské deklarace nikdy dopustila.⁶⁵⁾ *Státoprávního významu* martinská deklarace vlastně nemá. Slováci, když šli do Martina, byli totiž, nevědouce o tom, již příslušníky československého státu. Uznávají to dnes i sami Slováci, tak jako uznávali tento fakt prvá léta po převratě. »Historická skutočnosť ale dokazuje nad slnce jasnejšie i to,« píše dr. Ivánka,⁶⁶⁾ »že politicky a diplomaticky náš československý stát utvoril sa vlastne už dávnejšie, pred martinskou

deklaráciou. My sme v Martine dali len svoje amen na toto hotové dielo.«⁶⁷⁾

Není zajisté ani pochyby o tom, že by bylo k československému státu došlo i bez martinské deklarace. Tím však nemá býti podlamována morální stránka této slovenské revoluce, která byla dalekosáhlá a veliká. A právě tím, že v Martině jednali bez přímé dohody s Prahou, dokumentuje se podivuhodným způsobem jednotnost vůle celého národa, a také to, že Slováci v tom měli i velmi čestný podíl. S hlediska teoretického a právního bylo sice Slovensko Prahou o dva dny předstíženo, ve skutečnosti jde tu však o soudobý projev jednotné vůle národa, krácejícího za jednotným cílem. Tak jako by martinská deklarace nebyla bez 28. října tím, čím se pak skutečně stala, tak zase ani 28. říjen neměl by svůj plný obsah bez soudobého, spontánního a zcela určitě determinovaného projevu vůle našeho lidu na Slovensku. Události pak po 28. říjnu se vyvíjely tak, že i širší vrstvy lidu na Slovensku měly dojem, že *skrze deklaraci* a její následky *budují si Slováci svůj československý národní stát.*

14. Šrobár v Praze

Skoro v téže chvíli, kdy se slovenští předáci, pozvaní dne 24. října Matúšem Dulou, chystali na cestu do Martina, rozhodl se Šrobár, že odjede do Prahy.* V druhé polovici října dostal se z Ceglédu, kde byl internován, zpět do Ružomberku, zůstáváje tam ovšem pod policejním dozorem. Dne 22. října v malém komptoáru obchodu Fedora Houdka, kde jaksi zasedala a osnovala své plány slovenská Mafie, při četbě zpráv z Journalu de Genève vyzrálo v něm přesvědčení, že se blíží konec války a že by bylo zapotřebí, aby někdo ze slovenských vůdců byl v Praze pro případ vojenské

* Jíž tato okolnost nasvědčuje, že se v Martině nečekaly mimořádně důležité události. Šrobár před svým odchodem dal si (asi dne 24.—25. října) vystaviti od předsedy Slovenské národní strany Matuše Duly a členů výboru pověření, aby v Praze mohl jednati jménem strany. (Šrobár »Pamäti z vojny a z väzení«, 245.) Kdyby se bylo v Martině tušilo, že deklarace má míti podobný význam, jakého nabyla právě tím, že přišla časově shodně s 28. říjnem, byl by asi Dula Šrobára zdržel ještě ty tři—čtyry dny, a poslal ho do Prahy s deklarací spolu s Dérerem a Hanzalíkem.

katastrofy monarchie a s ní očekávaného mocenského a politického shroucení.

Mimo to, praví Šrobár, jakási »neodolatelná túžba« po Praze, po bezpečnějších informacích, po jistotě, jakož i »nejasné tušení, že sa chystá, rodí, pripravuje čosi nebývalého«, hnalo jej ze Slovenska do Čech, do Prahy, o níž rozumově soudil i tušil instiktivně, že je centrem a východiskem pro slovenskou osvobozovací politiku.⁶⁸⁾ Přijel do Prahy právě dopoledne dne 28. října 1918 a po krátkém rozhovoru se svými přáteli Štefánkem, Votrubou a Rotnáglem, byl pozván do Národního výboru československého, aby se stal ihned členem »silné«, neb »revoluční pětky« vedle Švehly, Rašína, Stříbrného a Soukupa. A první zákon právě se ustavivšího státu a jeho vlády touto náhodnou shodou okolností, jakož i slavný a krásný manifest »Lide československý« vyšel už s podpisem jeho jména. Šrobárova přítomnost v revoluční pětce, jež se ujala vlády nad celým územím československého národa, byla zárukou, že národní revoluce se děje s plným souhlasem Slovenska, které v té době ještě nemohlo svobodně promluvit a svobodně jednat.

Brzy po Šrobárovi přijeli do Prahy i dr. Dérer, Houdek a Hanzalík, jako vyslanci Slovenské národní rady, přinášejíce sebou jako poselství probouzejícího se Slovenska památnou martinskou deklaraci. Leč podle všeho se nezdá, že by se byl příkládal deklaraci v slovenských kruzích v Praze nějaký mimořádný státoprávní význam. V Praze viděli v deklaraci její pravý a historický smysl a jásali zejména nad tím, že Slováci v těchto osudových dnech neselhali. »Teď jsou všechny pochybnosti odklizeny!« píše Votruba v úvodníku Večera. »Deklarace Slováků sjednocuje československý kmen! A proto den, kdy s touto deklarací předstoupili zastupci Slováků před Národní výbor československý, jest dnem historickým, dnem nejvyššího významu v dějinách národa československého.«⁶⁹⁾ Zkrátka historický význam deklarace viděli v Praze v její stránce mravní, v jejím entusiasmu pro společnou národní minulost, přítomnost i budoucnost, a nikoli v právnických klausulích a podmínkách, za kterých Slováci vstupují do společné státní domácnosti.

»Máme tudíž už veřejně a oficiálně stvořený *podklad k státoporné činnosti československé*« charakterisoval význam

deklarace Antonín Štefánek v Národních listech⁷⁰⁾, vysloňuje při tom očekávání, že slovenští politikové a odborníci na poli kulturním, právním, hospodářském atd. ujmou se nyní práce spolu s českými pracovníky a vykonají všechny přípravy, které se týkají převzetí státní správy, škol, železnic, brané moci atd. na Slovensku. Je naděje — dodává — že Maďaři se nebudou příliš vzpírati, a že likvidace státní i na Slovensku bude provedena hladce. — A skutečně, první dny listopadové dělaly skoro dojem, že Maďaři ohromení svojí porážkou a zaujati vnitřní revolucí nebudou s to klásti odpor a kapitulují podobně, jako rakouské úřady v Čechách a na Moravě.

Z moravsko-slovenského pomezí došla už dne 4. listopadu do Prahy zpráva, že pohraničí Slovenska je opuštěno od maďarského vojska a od maďarské správy a ponecháno samo sobě. Ba, že v krajích opuštěných maďarskými úřady vzniká anarchie, drancování majetku a pronásledování, zejména neáviděných Židů.⁷¹⁾

15. První československá vláda na Slovensku

Za tím cílem vysláni byli proto ihned z Prahy dne 4. listopadu Slováci, kteří tam byli, aby využili revoluční nálady a šli okupovat Slovensko. Byli to dr. Šrobár, dr. Dérer, Antonín Štefánek, spolu s velitelem četnické asistence podplukovníkem Hanačíkem, kteří pak s dr. Pavlem Blahem a inž. Štefánem Janšákem utvořili dne 6. listopadu *první československou vládu na Slovensku*, tak zvanou vládu skalkou.⁷²⁾

Úkolem jejím bylo zabrániti rozvratu a výtržnostem a ujmouti se správy země, pokud by to bylo v důsledku revoluce možné. Skutečně se podařilo bez velkých obtíží obsaditi k Moravě přilehlé Záhorsko, proniknouti až do Pováží a obsaditi Trnavu. Maďaři ustupovali téměř bez boje. Ba bylo možno v těchto dnech okupovati i Bratislavu, která byla již připravena na kapitulaci.⁷³⁾ V těch dnech se vrátili i naši delegáti ze Švýcar a přinášeli radostnou zprávu, že o spojení Čech, Moravy a Slovenska bylo Spojenci už rozhodnuto.⁷⁴⁾ Kategorickým imperativem národní revoluce bylo tudíž:

obsadit Slovensko co nejrychleji a bez otálení českým vojskem, dříve ještě než se Maďaři vzpamatují ze své porážky. »Kdo prvý položí ruku na Slovensko, ten ho získá trvale.«⁷⁵⁾ Leč provedení tohoto plánu setkala se záhy s potížemi a nesnázemi.

Kapitola třetí

PŘÍMĚŘÍ A JEHO ÚČINKY NA SLOVENSKU

1. Slovensko po deklaraci. 2. Hrabě Károlyi a český postup na Slovensko. 3. Károlyiho program na záchranu integrity Uher. 4. Podunajská konfederace. Zatímní status quo. 5. Stanovení podmínek příměří a naše požadavky. 6. Padovské příměří a Maďaři. 7. Károlyiho jednání s generálem Franchetem v Bělehradě. 8. Bělehradská konvence. 9. XVII. článek bělehradské konvence. 10. Maďarský výklad bělehradské konvence. 11. Clémenceauův telegram. 12. Bělehradská konvence a my.

1. Slovensko po deklaraci

Slovensko se sice přihlásilo martinskou deklarací ze dne 30. října 1918 k společným osudům našeho národa v minulosti i budoucnosti, leč utvořením Slovenské národní rady, jakož i místních rad v jednotlivých městech a obcích, kde se nadšeně hlásili k martinskému projevu a bez rozdílů stran vítali a pozdravovali nový stát, osvobozeno ještě nebylo. Ba ani tím, že na moravském pomezí byla již prozatímní vláda Šrobárova, přes to, že bylo už vlastně integrující částí dohodovými mocnostmi uznaného československého státu a že jak v naší vládě zahraniční (pařížské), tak i ve vládě domácí (pražské) mělo své vynikající zástupce. Pražská vláda vydávala sice již zákony, jejichž platnost se vztahovala i na Slovensko, zahraniční vláda uzavírala již státní smlouvy jménem československého státu, leč Slovensko zůstávalo přitom i po 28. říjnu a po 30. říjnu stále v rukou maďarských županů, služných, žandárů a pohraniční i vnitřní policie. Bylo proto nejvyšším zájmem všech Slováků i Čechů, aby tento tristní stav posledních dnů »uherského zajetí« slovenské země co možná brzy pominul.

V tom byl právě nemalý rozdíl mezi poměry v Čechách nebo na Moravě a na Slovensku. V Čechách a na Moravě jsme měli ve všech úřadech své lidi. Pro revoluci stačilo nahraditi starou vládu novou a celý administrativní aparát v krátkém

čase fungoval skoro normálně. Na Slovensku veškerá moc vládní a státní, administrativa, soudnictví, školství, vojsko, pošty, telegrafy, železnice atd. byla vesměs v rukou cizích, našemu národu a státu nepřátelských. Bylo pak třeba nejen centrální vládě v Pešti, ale i těmto všem výkonným orgánům vzítí vládní a výkonnou moc z ruky a podříditi ji vládě československé.

A v prvním listopadovém týdnu se skutečně zdálo, že se to podaří aspoň z části, podobně jako v Čechách a na Moravě. Na Slovensko přicházelo, byť i v nedostatečném počtu české vojsko a v pohraničních okresích se ujímala správy Slovenska prozatímní vláda. Maďaři byli jaksi zmateni a ochromeni a mimo to byli zaneprázdněni svými vlastními věcmi.

2. Hrabě Károlyi a český postup na Slovensku

Hrabě Michal Károlyi, jenž se na konci války nikterak netajil svými sympatiemi k Dohodě a žádal, aby Maďaři opustili Německo, domohl se konečně revolucí dne 30. října 1918 vlády. Jeho revoluční vláda potřebovala však jistý čas, aby se sama upevnila, a tak se nemohla dosti věnovati starostem o to, co se děje v provinciích. Mimo to Károlyi sám dosti dobře nevěděl, na čem je a nepoškodil-li by potlačováním slovenské revoluce zájmy uherského státu.

Pozornosti Károlyiho zajisté neušly různé zprávy v novinách o závazcích vítězné Dohody vůči Čechoslovákům. Nebyl si jist, nepohněval-li by si energičtějším opatřeními proti Čechoslovákům Dohodu, o níž věděl, že od její přízně všecko záleží. Proto vydal přímo pokyny maďarským úřadům a maďarskému vojsku, že se nemají stavěti na odpor postupu Čechoslováků na Slovensko, a že mají vesměs ustoupiti před českým vojskem a před československými vládními úřady bez boje. V tomto smyslu mluvil s dr. Ivankou i vládní komisař a župan bratislavský Zoltán Jankó a ubezpečil ho, že maďarské národní gardy i četnictvo mají přísný rozkaz od Károlyiho neklásti odpor, složit zbraň a opustiti slovenské území. Jankó žádal toliko, aby československé vojsko

neobsadilo Bratislavu a kraje ryze maďarské.¹⁾ Ale pak se i s tím už smířovali. Károlyi dal skrze vládního komisaře Janka vyhlásiti, že české vojsko na uherském území není pro maďarskou politiku naprosto momentem znepokojujícím, že není také žádným prejudicem pro budoucnost a státní příslušnost Čechy obsazených území, poněvadž o těchto otázkách rozhodne teprve mírová konference. Maďarská úřední zpráva o této věci vyslovuje naději, že při zeleném stole bude možno politickými prostředky ještě mnohé zachrániti, co bylo za války »feudální vládou« a jejím pochybeným režimem pokaženo a ztraceno.²⁾ A tak minul první týden slovenské revoluce při různých rabovačkách, pronásledování nenáviděných Židů i některých vládních orgánů, celkem dosti nadějně pro vývoj slovenských událostí.

Tato situace se však podstatně změnila po návratu Károlyiho z Bělehradu dne 8. listopadu, kde jednal s francouzským velitelem generálem Franchetem d'Esperey o příměří.

3. Károlyiho program na záchranu integrity Uher

Programem Károlyiho bylo zachrániti podle možnosti politickou integritu Uher; a když by se snad nepodařilo zachrániti Uhry politicky, tedy zachovati aspoň hospodářskou integritu země a její pomocí upoutati opět uherské národnosti, které se snažily na všech stranách odpoutati se od tohoto »ostrova svobody«, s nímž byly po staletí tak úzce spjaty.

Do služeb této, s hlediska maďarského vlastenecké myšlenky, se dal Károlyi s celou vervou své temperamentní osobnosti a nerozpakoval se přinésti tomuto programu i dalekosáhlé oběti. Tak někdejší konservatívec a maďarský nacional stal se — jak jeho liberální přítel dr. Oskar Jászi ujišťuje — prý opravdovým a upřímným vyznavačem demokratismu, socialismu a národního sebeurčení,³⁾ čímž chtěl opět získati veřejné mínění na evropském západě za války pro Uhry ztracené.

Hrabě Károlyi doufal, že Dohoda bude honorovati jeho opoziční boj, který vedl za války proti hraběti Štěpánu Tiszovi a jeho imperialistické, feudální a utlačovatelské politice.⁴⁾ Doufal, že se podaří Uhrám aspoň obratem v posled-

ní hodině uniknouti z těžké odpovědnosti za válku a za její trvání a proto nařkl takřka v poslední hodině uherskou vládu přímo z viny na válce, z vypovězení války Srbsku, které prý bylo uherskou politikou k válce přímo vyprovokováno, a odsuzoval jako největší neštěstí pro Uhry prodlužování války uherským podporováním nejužšího spojení Rakousko-Uherska s Německem. »Mír měl být uzavřen«, hlásal v polovici října roku 1918 v delegacích, »v době, kdy bylo ještě možné mnohé zachrániti.« Proto, aby se Uhry vyzuly a unikly následkům Tiszovy politiky, která se schylovala ke katastrofě, žádal v svém poněkud utopistickém, ano i naivním optimismu, aby se Uhry odtrhly ihned od Rakouska a tak jaksi utekly pohromě, která se na ně nezadržitelně valila. »Jestliže demonstrativním způsobem nerozvážeme svazky s Rakouskem, pak prohrajeme s ním netoliko válku, ale i mír.«⁵⁾

A když válka, jak prohlásil sám Tisza v parlamentě dne 16. října 1918, byla pro Uhry již prohrána, chtěl Károlyi zachrániti Uhry aspoň při mírových jednáních. Proto se postavil v čelo uherské opozice, složené ze strany neodvislosti, socialistů a radikálních liberálů z kruhů měšťanských a žádal, aby byla ihned utvořena vláda ze zástupců demokratických směrů a všech uherských národností, a aby tato vláda ihned nabídla dohodovým státům mír na podkladě ideí ruské revoluce a zásad Wilsonových.⁶⁾ »Nechť se ihned semknou všechny síly a přemění Uhry, tento stát potlačovatelů a koristníků, v stát, jenž by mohl v osudné hodině vzdorovati, a v němž by se mohly všechny národnosti žijící v Uhrách ve smyslu mezinárodní mírové smlouvy na základě svého práva sebeurčení rozhodnouti, zda-li dosud považují tuto zem za svoji vlast, či nikoli.⁷⁾ Všichni, kdož si přejí, aby svobodné a samy o sobě rozhodující národnosti neopustily tyto nové Uhry, nýbrž na základě svého svobodného rozhodnutí, spolu se svobodným a demokratickým národem maďarským, našly tu všechny podmínky pro svůj vývoj a rozvoj, nechť se vzchopí k rozhodnému činu.«⁸⁾

Károlyi pochopil v poslední hodině, že — jak Jászi píše — nebezpečnější než dohodové zbraně, jsou Dohodou hlášané ideje.⁹⁾ A proto se k nim tak okázale hlásil. Program Károlyiho napodobil, jak dobře napsal dr. Opočenský,¹⁰⁾ styl Wilso-

nův; ale byl to Wilson v maďarském rouše. Károlyi se stavěl vehementně a rozhodně na stranu Dohody, ale v době, kdy tato věc neměla pro Dohodu již více ceny, kdy vítězství Dohody bylo vykoupeno tisíci a tisíci životů jejich synů. Károlyi se hlásil nadšeně k demokratickým rádním západního světa, ale v době, kdy jejich uplatnění v Uhrách nemělo již významu pro časnější ukončení války. Károlyi se hlásil s otevřenou upřímností v polovici října 1918 k Wilsonovu programu národního sebeurčení, avšak tato idea měla se uplatnit po výtece toliko v rámci starého Uherska. Károlyi žádal, aby v čelo Uher se postavili mužové — jak píše Károlyiho stoupenec Hatvany — jak si je Wilson a Dohoda přáli: »representanti národní snášenlivosti, občanského míru a dohodově orientované nové demokracie« avšak v době, kdy mohli už jen dáti svůj souhlas k příměří diktovanému vítěznými armádami Dohody. A proto jejich naděje ve Wilsona, k němuž upínali svoje naděje, selhaly a zklamaly.

Bylo již pozdě. Nikdo také nevěřil v upřímnost a opravdovost nového maďarského obratu, a to ani tenkrát, když Károlyiho ministr války Linder dal první povel, aby Maďaři složili zbraně. Přetvářka? Intrika? Snad! Bylo již pozdě, na vše, i na kajicný obrat. A když se Károlyi pokusil vykládati před generálem Franchetem d'Esperey, že Uhry jsou státem neutrálním, odpověděl mu tento nikoli bez ironie a sarkasmu: »Proč pak jste nepřišli s neutralitou dříve. Aspoň před čtyřmi týdny.«¹¹⁾

Károlyiho slova o novém, svobodném, demokratickém a k národnostem spravedlivém Uhersku nenašla však sluchu ani u těch, kterým byla v prvé řadě adresována, u maďarských národností. Národnostní noviny, v článku Velká přetvářka, kritisují s ironií Károlyiho program a píší, že »všecko to robí páni v Pešti jen pro mírovou konferencii« a poznamenávají, že Károlyi ještě v počátku října vykládal ceglédské deputaci, že národnostní otázku v Uhrách mají Maďaři v své moci. A jinde se přímo posmívají Károlyiho pacifismu, že je to »klam, humbug a švindel«.¹²⁾

Na Slovensku pamatovali příliš dobře, že sám Károlyi ještě před měsícem mluvil jinak, když se počátkem září veřejně vyslovil, že »přirozeně uskutečnění zásady národnostní

ve smyslu doktrin Wilsonových ani on sám, ani kdo jiný v Uhrách nepovažuje za přípustné.«¹³⁾

Z královských a feudálních Uher měla se státi, jak Károlyi a jeho přátelé opětovně hlásali, *nová země, demokratické východní Švýcarsko*, jehož kantonální systém měl být přiměřeným způsobem aplikován na tuto zemi národnostního znásilnění a brutálního útisku.*) Zkrátka: Károlyi byl ochoten k jakékoli ústavní změně a ke všem myslitelným koncesím ve smyslu demokracie a národního sebeurčení, jen když by se tyto reformy nedotkly starých hranic královských a feudálních Uher.

Kdyby však přece jen vznikly mezi národnostmi různosti v názorech, chtějí-li či nechťejí-li zůstat ve »staré vlasti«, byl Károlyi přichystán, aby otázka byla řešena formálně zcela v duchu Wilsonových zásad, totiž *plebiscitem*. Samozřejmě plebiscitem schváleným a autorisovaným Dohodou a pařížskou mírovou konferencí, nikoli nějakým husarským plebiscitem, jak ve svých vzpomínkách naznačuje dr. Hodža. Károlyi, stejně jako jeho liberální rádcové, viděl příliš dobře, že nějaký takový uherský plebiscit, pomocí maďarských služných, žandarů a jiných, při maďarských volbách již osvědčených praktik, byl by pro vítěznou Dohodu příliš slabým argumentem, aby ustoupila od plánů i závazků, které již učinila svým novým spojencům. Károlyi byl by asi srozuměn i s tím, aby plebiscit, kdyby jej byla mírová konference autorisovala, byl prováděn pod kontrolou Dohody a jejích okupačních vojsk, to jest francouzských nebo anglických. Neboť, kdyby byla Dohoda přistoupila na jeho politické požadavky, bylo by mu zůstalo povždy ještě dosti času i dosti možností, aby získal, nehledě ani k Maďarům, Němcům a Židům, živly nerozhodné a zmatené, aby při plebiscitu nezůstal poražen.

*) Károlyi v proklamaci ze dne 4. prosince 1918 ubezpečoval, že »i dnes (po vydání noty Vyxovy) jako vůbec od prvního okamžiku nastoupení naší vlády byli jsme ochotni všem s námi v společné jednotě žijícím národům poskytnouti *plnou právní a kulturní autonomii*. Chceme ze starých Uher vytvořiti *svobodné, demokratické východní Švýcarsko*. Ale i se sousedními národy, žijícími mimo naše hranice chceme žít v přátelství a v mírumilovné shodě a doufáme, že jí skutečně dosáhneme.« (Manifest Károlyiho ze dne 4. prosince 1918; »Grenzbote« ze dne 6. prosince 1918.)

4. Podunajská konfederace. Zatímní status quo

Ba, Károlyi se nemínil v svých fantastických plánech o budování východního Švýcarska z feudálních Uher omeziti případně ani na Uhry a dával tiskem hlásati plány o *podunajské konfederaci malých národů*, kteří by se jaksí se skupili kolem Pešti. V tomto smyslu píše se na příklad už v projevu maďarských spisovatelů, adresovaném uherské inteligenci a inspirovaném asi ministrem Jászim i takto: »Svoboda našich bratrských národů (je charakteristické, že se v Uhrách počalo mluvíti o národech a nikoli pouze o národnostech) je zárukou naší vlastní svobody... Dopřejte nám, abychom mohli jít vedle sebe v míru, jako svobodné národy se svobodnými národy.« Dále se ukazuje na geografickou polohu a početné zájmy hospodářské, které poutají navzájem podunajské národy, načež memorandum pokračuje: »Historické hranice nemají býti překážkou práva sebeurčení; mohou zajisté existovati i státy jednoho jazyka. Tam však, kde je o to spor, nechť rozhodne *plebiscit pod nezávislou mezinárodní kontrolou*. Uznáváme právo sebeurčení českého, slovenského, polského, sedmihradsko-rumunského, jihoslovanského, německo-rakouského a ukrajinského národa, kterážto národy žijí na území rakousko-uherské monarchie a považujeme je za zcela rovnoprávné s národem maďarským. Ti i jiní nechť se připojí k našemu svazu.« Svaz ten má býti uzavřen úplně na podkladě dokonalé státní neodvislosti. Zcela neodvisle mají si spravovati tyto státy věci finanční, věci vnitřní i vnější a věci vojenské a kulturní. Jen hospodářská jednota má být zachována stůj co stůj. Proto žádají, aby Maďarská národní rada vešla ihned ve spojení s bratrskými národy v Uhrách za účelem utvoření takového státního svazu. Provolání končí: Svatý jest zajisté zájem vlasti, leč světější ještě je zájem lidstva!¹⁴⁾

Takto asi se uvažovalo v Pešti v době, kdy se v Paříži dojednávaly čáry, kterými mělo býti »tisícileté království« rozděleno tak, aby svými budoucími hranicemi vyhovovalo národním požadavkům, které západní Evropa pojala do svého programu, a kdy se vítězná Dohoda připravovala na stanovení nových směrnic pro život svých národů.

Ovšem byli tu i skeptikové a pochybovači. Sám Jászi přiznává, že ani v prvních chvílích všeobecného optimismu, po vítězství maďarské revoluce, nevěřil v zachování teritoriální integrity Uher v geografickém a státním smyslu slova¹⁵⁾ a Károlyi také zdůrazňoval, že teritoriální integritu chápe spíše v hospodářském smyslu, v naději, že vítězná Dohoda bude vůči Károlyiho vládě postupovati s dalekosáhlou blahovůlí, a že národnostní otázku Uher bude řešiti plebiscitem, na nějž zejména Wilson v svých projevech nejednou položil tak značný důraz. Károlyi i Jászi se oddávali naději, že se jim podaří, i v případě oddělení některých krajů od Uher, pomocí loyálních a liberálních obchodních smluv, zajistit nerušené spojení odstoupených území »s mateřskou zemí« a tak, kdyby už idea politické integrity padla, zachovati pro bývalé Uhry aspoň *integritu hospodářskou* a na jejím základě budovati novou budoucnost.¹⁶⁾

Tuto koncepci měly nepochybně též připravovati *snahy autonomistické*, jež byly v té době se strany maďarské vlády zvláště horlivě propagovány mezi nemaďarskými národnostmi. Károlyi a jeho vláda chtěli se tak zajistiti pro všechny případy. Přijdou-li nemaďarské národnosti do nových národních států jako autonomní národní celky, bude zajisté spíše možno pomýšletí v budoucnosti opět na jejich odluku, než kdyby splynuly se svými pokrevními bratřími v jeden národ, v jeden celek, zcela ve smyslu západoevropské ideologie.¹⁷⁾

Leč ani názory uvnitř Károlyiho kabinetu nebyly zcela shodné a jednotné. Jászi a jeho přátelé chtěli hájiti princip plebiscitu a pomocí něho utvořiti budoucí hranice Uher pokud možno nejpriznivěji, dále hospodářskou jednotu a tak připravovati dunajskou konfederaci pro budoucnost. Naproti tomu druhá skupina politiků, jež měla asi převahu a které podléhal občas i sám šéf kabinetu, měla v úmyslu na jedné straně podržovati se co nejochotněji rozkazům Dohody, při tom však hájiti ideu politické integrity a pomocí různých lig na ochranu integrity, tajných agitátorů v národnostních územích, propagandou pseudobolševictví zachovati staré Uhry.¹⁸⁾

Károlyi se nedomohl vlády vítězstvím opozice v parlamentě, ale vítězstvím revoluce a peštské ulice. Dne 24. října 1918 se vytvořila *Maďarská národní rada* pod Károlyiho předsed-

nictvím, v níž sešli se stoupenci Károlyiho strany neodvislosti, sociální demokraté a předáci maďarských pokrokových radikálů. Po kritické noci dne 31. října zmocnila se Maďarská národní rada vládní moci a téhož dne byl Károlyi pověřen, aby utvořil novou vládu. V kabinetě Károlyiho zasedlo několik vynikajících maďarských politiků, jako byl na příklad profesor sociologie Oskar Jászi, jemuž byla svěřena otázka národnostní, a jenž byl vlastně duší kabinetu, hrabě Theodor Bathyani, jako ministr vnitra, spisovatel Josef Diner-Dénes, jako státní tajemník nově pro Uhry zřízeného ministerstva zahraničí, dr. Martin Lovászy, jako ministr školství, atd. Sám Károlyi, jak i Beneš doznává, byl obratný a nebezpečný protivník, který mistrně využíval proti nám každé naší slabosti, každé politické chyby.¹⁹⁾ A kdyby nebyla byla naše posice v Paříži už tak pevně zakotvena, kdo ví, jak by se byl vytvářil osud našeho Slovenska.

Cílem a programem Károlyiho a jeho vlády bylo zachrániti Uhry. Sám si byl vědom toho, že přišel poněkud pozdě a proto hleděl především získat čas, aby mohl uplatnit své staré styky s některými dohodovými státníky a nakloniti je podle možnosti Maďarům.²⁰⁾ Jeho programem pro nejbližší dobu bylo: 1. zachovati *teritoriální status quo* aspoň *do mírové konference*, třeba za cenu dalekosáhlých ústupků a státoprávních kompromisů. K tomuto cíli směřovalo jeho jednání v Bělehradě. Podobně i jednání Károlyiho zmocněnce dr. Supky*) dne 7. listopadu v Praze. 2. Navázati jednání s uher-

*) šrobár »Osvobozené Slovensko« I/211: »Károlyiho vláda«, přednesl dr. Supka v Praze, »dává se na milost a nemilost Národního výboru v Praze, žádá však, abychom k vůli Károlyiho vládě integritou Uherska aspoň formálně nehýbali«. Sám dr. Supka, možno-li peštskou zprávu o jeho poslání v Praze pokládati za věrohodnou, byl prý přijat velmi vlídně. V Praze bylo prý mu naznačeno, že postup českých vojsk na Slovensko, má prý po výtece strategický cíl, totiž: zajistiti střední Evropu jednak proti eventuálnímu vpádu bolševiků z Ruska, jednak učiniti potřebná opatření proti Mackensenovým pokusům. Do sféry strategických opatření zapadá též proponované obsazení některých krajů Maďary obývaných. Jak patrně, drželi se v Praze velmi opatrně a věcně přiměřeně ze dne 3. listopadu, vztahující jeho § 4 i na československé vojsko domácí, jakožto spojenecké. Na Supkovy rozklady o integritě dáno mu od Národního výboru na srozuměnou, že se mu dostane odpovědi, až dojdou instrukce z Paříže. (»Pressburger Zeitung« ze dne 12. listopadu 1918; »Pester Lloyd« ze dne 21. listopadu 1918.)

skými národnostmi nabídkami dosti rozsáhlé *autonomie*, pro kterou měly být získány zejména živly nerozhodné, a tak uskutečniti v rámci uherského státu *Wilsonovo heslo sebeurčení* dříve, než bude otázku uherských národností řešiti mírová konference.

Ža takovýchto okolností domohl se Károlyi dne 31. října 1918 vlády. První otázka, před kterou nová vláda stanula takřka bezprostředně po svém nastolení, byla *otázka příměří*. Károlyi, jenž prohlásil úplnou neodvislost Uher od Rakouska, spěchal, aby v poslední chvíli podal západním mocnostem důkaz svého dohodového smýšlení a tak se oprostil od následků prohrané války. Jeho ministr vojenství Béla Linder vydal 1. listopadu rozkaz, že uherské pluky mají ihned složit zbraň. Doufal, že si tímto činem pojistí vděčnost Dohody a že Dohoda bude vše honorovati při stanovení podmínek příměří i míru.²¹⁾

5. Stanovení podmínek příměří a naše požadavky

K stanovení podmínek příměří pro Rakousko-Uhersko došlo v prvním zasedání Nejvyšší válečné rady dne 31. října 1918.

Nejvyšší válečná rada, jakožto politická instituce spojecká, jež měla působiti vedle nejvyššího spojeckého velitelství, ustavila se již v listopadu 1917. Leč k svému prvnímu zasedání se sestoupila až 31. října 1918, když Rakousko nálehavě žádalo o mír. Členy Nejvyšší válečné rady byli dohodoví státníci. Byli to premiér francouzské vlády Clemenceau, premiér anglický Lloyd George, premiér italské vlády Orlando, plukovník House, jako zástupce presidenta Spojených států severoamerických Wilsona, řecký premiér Venizelos a srbský ministr Vesnić. Jim po boku zasedali ministři Pichon, Klotz, Balfour, Bonar Law, baron Sonnino a americký legační rada Frazier; vedle nich pak zástupcové generalití a admirality dohodových mocností, v čele s maršálem Fochem.²²⁾

Dr. Beneš se první schůze Nejvyšší válečné rady nezúčastnil, ba nebyl k ní ani pozván. Jednání s našimi politiky v Ženevě prodloužilo poněkud jeho pobyt mimo Paříž a, jak

sám praví, déle než bylo vlastně žádoucí. Vrátil se do Paříže až dne 1. listopadu. A tak se konalo první spojecké jednání o podmínkách příměří s Rakousko-Uherskem bez nás. Tato okolnost byla pak příčinou, že naše zájmy nebyly při stanovení podmínek příměří vzaty Spojenci v úvahu, a dr. Beneš je mohl Spojencům tlumočit teprve dodatečně, když už podmínky příměří byly stipulovány.²³⁾ Leč tehdy se k nim už plně nepřihlíželo a Benešovi bylo naznačeno, že naše požadavky možno uplatnit v rámci všeobecných ustanovení; že jednání Nejvyšší válečné rady se beztak netýkala otázek politických, a že při stanovení podmínek šlo v první řadě o to, aby nepřítel byl vojensky odzbrojen a zbaven možnosti vésti válku dále.²⁴⁾

Leč přes to, že podmínky příměří se soustředily téměř úplně na otázky vojenské, a že byly stanoveny vojenskými odborníky velkých mocností, nevyhnuła se už tato první schůze Nejvyšší válečné rady i jistým otázkám politickým, které pak byly v svých důsledcích důležité také pro nás. A to zejména pokud se týče vojenského obsazení námi požadovaného Slovenska. Už v první schůzi Spojenců ve Versailles se vynořila otázka, zda a do jaké míry přísluší národním státům, jež měly vzniknouti na půdě Rakousko-Uherska, právo okupovati území, osídlená jejich národními příslušníky.

Dr. Beneš si byl také vědom toho, že by naší neúčasti na první schůzi Nejvyšší válečné rady mohla vzniknouti pro naše národní a státní zájmy opravdová škoda, jak věcně, to jest ve formulaci podmínek příměří, tak formálně, to jest ve věci našeho právního postavení, jakožto samostatného státu Spojenci už uznaného. Snažil se proto vším možným způsobem, aby tuto závadu napravil a také se mu to, aspoň pokud se týče formální stránky, plně podařilo.²⁵⁾

Předmětem schůze a jednání Nejvyšší válečné rady byly, jak už bylo naznačeno, podmínky příměří pro Rakousko-Uhersko. Už dne 28. října vyslalo rakousko-uherské velitelství svého parlamentáře k předním italským liniím, aby vyjednával o podmínkách příměří. Generál Diaz uvědomil o tom ihned italské ministry Orlanda a Sonnina, kteří meškali tou dobou v Paříži, žádaje při tom za instrukce, jak bylo by možno využití dobytého vítězství.²⁶⁾

Spojenci byli zároveň ve vsí formě uvědoměni i o všech notách, které v té době vyměnil s Německem a s Rakousko-Uherskem prezident Wilson, a v odpovědi na tato sdělení zdůraznili, že jsou ochotni jednat i o podmínkách příměří na podkladě Wilsonových zásad, že však žádají mimo jiné, aby ústřední mocnosti vyklidili ihned všechna jimi obsazená území.²⁷⁾ Tato podmínka, která přirozeně nepočítala a nemohla ještě počítati s úplným rozkladem monarchie, který pak skutečně nastal, působila v nejednom ohledu, zejména pokud se týče Uher, jisté zmatky a nedorozumění. Uznávalo se jaksi nepřímou, že delimitační čarou, pokud nebylo konkrétně jinak vymíněno, mají býti staré hranice monarchie.

Když se projednával třetí a čtvrtý článek příměří s Rakousko-Uherskem, týkající se právě evakuace území obsazených nepřátelským vojskem, byla položena srbským ministrem Vesničem otázka, zda a do jaké míry má a může býti rakousko-uherské území obsazeno Spojenci. V návrhu příměří bylo totiž pamatováno toliko na vojenské a politické aspirace Itálie, kdežto pro Srby, Rumuny, Čechoslováky, kteří patřili přece též k Dohodě, nebylo konkrétních ustanovení.

Proto Vesnič žádal, aby Srbové mohli okupovati všechna jihoslovanská území (*»tous les pays jougo-slaves«*), jež mínil i přesněji označiti. Clemenceau hleděl Vesniče usmířiti poukazem na čtvrtý článek příměří, podle něhož si Dohoda vyhrazovala právo obsaditi, nebo vojensky táhnouti kterýmkoliv územím rakousko-uherským, jak sama uzná za účelné a potřebné. (*»Nous nous réservons le droit d'occuper ou de traverser tous les territoires qu'il nous plaira«* zdůrazňoval Clemenceau.) Lloyd George poukazoval na jisté rozpory mezi třetím a čtvrtým článkem příměří. Třetí článek dával dohodovým vojskům (a k těm se přirozeně a výslovně počítalo i srbské vojsko!) právo obsaditi jisté strategické body, kdežto čtvrtý článek dával Spojencům a národům s nimi sdruženým možnost, volně se vojensky pohybovat na celém území monarchie. (*»Paragraphe 4 donne la possibilité aux armées des puissances associées de se mouvoir librement dans l'ensemble du pays.«*) Aby tedy požadavky Srbů byly usmířeny a tím jim byla dána možnost obsaditi ihned jihoslovanská území monarchie, navrhl anglický ministr Balfour

k čtvrtému článku dodatek v tom smyslu, že vojenská okupace rakousko-uherského území může se díti netoliko z důvodů strategických a vojenských, leč také *»pro udržení pořádku«* (*»ou pour maintenir l'ordre«*), jak naznačoval i plukovník House. Ministr Venizelos se pak vyslovil v tom smyslu, že výklad třetího a čtvrtého článku s Balfourovou klausulí může Vesniče dokonale uspokojiti (*»donne toute satisfaction«*), poněvadž je to ustanovení všeobecné a netýká se pouze Bosny a Hercegoviny, kterou měl před tím Lloyd George na mysli (*»mais de tout le territoire«*). Poté pak byly třetí a čtvrtý článek i s Balfourovým dodatkem schváleny.²⁸⁾

Tím byly vysloveny směrnice, jak naložiti s územím monarchie.

Dr. Beneš, jakmile se vrátil do Paříže a zvěděl, co se za jeho nepřítomnosti bylo stalo, učinil ihned kroky, aby opomenutí, způsobené tím, že nebyl pozván na schůzi Nejvyšší válečné rady, bylo napraveno. Prostřednictvím vždy vlídného Berthelota byl na věc upozorněn Pichon a Clemenceau a tak se stalo, že Beneš byl již příštího dne (2. listopadu) pozván na poradu Nejvyšší rady, kde — podle mínění Berthelotova — mělo se znovu jednat i o příměří s Rakousko-Uherskem.²⁹⁾

Při tom dr. Beneš neomeškal zpravit i současně s těmito kroky jak francouzskou vládu, tak Spojence vůbec o usnesení na poradě s českými politiky v Ženevě. Naše požadavky pro příměří oznámil pak Spojencům ve zvláštním memorandu ze dne 3. listopadu a kromě toho zvláště generálu Diazovi,³⁰⁾ jenž byl Spojenci pověřen prováděním rakousko-uherského příměří. Upozorňoval a požadoval mimo jiné, že *»Češi musí vojensky úplně obsadit Slovensko, poněvadž bolševism v Uhrách (byla to věc, na níž byli Spojenci³¹⁾ v té době obzvláště citliví!) hrozí nejvíce a odtud lehce může proniknouti ještě dále na západ a zachvátiti i jihoslovanské a italské území, kdyby vypukly nepořádky«*. V memorandu ze dne 3. listopadu³²⁾ uplatňoval dr. Beneš po výte důvody praktické, po případě vojenské, a neodvažoval se ještě plně rozvinouti otázku státoprávní, jak se stalo brzy potom v polovici listopadu. (Čechoslováci byli přece uznaným národem spojeneckým a snad bylo možno považovati už v této době

území Československa za spojenecké území, okupované cizí, nepřátelskou mocí, na něž se vztahovala spojenecká zásada příměří, že taková území mají být nepřátelskou mocí ihned vyklizena. »Tous les territoires envahis seront évacués!«

Při jednání v Ženevě, které Beneš tlumočil Spojencům, se tak daleko ještě nešlo. Také asi proto, že ani v Ženevě, ani v Paříži se ještě nevědělo o 28. říjnu a jeho státoprávním dosahu, a že následkem toho nebylo vlastně ještě nikoho, kdo by se mohl ujmouti vlády a správy ve vyklizeném území. V memorandu se žádalo pouze: 1. aby naše vojsko z Francie a z Itálie bylo posláno do zemí československých spolu s okupační dohodovou armádou; 2. aby československé území bylo vyklizeno od německo-maďarských vojenských oddílů; 3. aby českoslovenští vojáci z bývalé rakousko-uherské armády byli posláni zpět do našich zemí. Konkrétně se při tom kladl důraz s hlediska vojenského a zásobovacího na spojení mezi československými zeměmi a Spojenci, a proto se navrhovalo obsazení koridoru mezi Terstem a Bratislavou (i z důvodů politických, aby Maďaři byli odděleni od Němců!); posléze se žádala postupná okupace našeho území, které rakousko-uherské oddíly budou nuceny vykliditi, našim a spojeneckým vojskem. Při tom bylo zejména zdůrazněno obsazení důležitějších strategických bodů na Slovensku, totiž Bratislavy, Komárna, Ostřihomu, Vacova, Rimavské Soboty, Prešova, Košic, Čopu, Marmarošské Sihoti a některých míst ve Slezsku.³³⁾

Dne 1. listopadu se vynořila v Nejvyšší válečné radě otázka, neměly-li by se podmínky příměří pro Rakousko-Uhersko modifikovat. (Bylo to v souvislosti s otázkou rakousko-uherského válečného loďstva.) Leč Rada se usnesla, že se již na nich nemá nic měnit.³⁴⁾

Když pak byl dr. Beneš pozván dne 2. listopadu na jednání Rady a jejích jednání se skutečně zúčastnil, nezbylo mu nic jiného — přes to, že Berthelot mu dával naději, že se bude dne 2. a 4. listopadu znovu jednati o věcech rakousko-uherských — než vysloviti (formálně!) jménem československé vlády dodatečný souhlas s podmínkami pro Rakousko-Uhersko, projednanými v předchozích dnech ve Versailles, a k tomu připojiti (věcně!) výklad našich hlavních požá-

deků, jak byly formulovány v Ženevě, a jak byly obsaženy obšírněji v Benešově memorandu ze dne 3. listopadu.³⁵⁾

Prakticky nepřišly a nemohly přijít tyto naše požadavky k platnosti v příměří s Rakousko-Uherskem, poněvadž podmínky příměří byly skutečně už dne 1. listopadu odevzdány italským velitelstvím rakousko-uherským plnomocníkům a dne 3. listopadu jak jménem Rakouska, tak i za samostatné Uhry podepsány.³⁶⁾

6. Padovské příměří a Maďaři

Podmínky příměří, jak bylo již naznačeno, měly na zřeteli především frontu italskou. Na této frontě byla stanovena demarkační čára, za kterou mají ustoupiti rakousko-uherské sbory, jakož i jiné podrobnosti. Mimo jiné bylo v § 4 stanoveno, že se spojeneckým armádám zaručuje volnost pohybu na všech dráhách a dopravních cestách rakousko-uherského území a dále, že spojenecké armády mají právo obsaditi v Rakousko-Uhersku kterékoliv strategické body, jak sami uznají za vhodné, pokud by to vyžadovala potřeba vojenských operací, aneb udržení pořádku.*) Při tom se v § 6 stanovilo, že rakousko-uherská území, takto vojensky vyklizená, zůstanou prozatímne spravována místními autoritami, ovšem pod kontrolou okupačního vojska mocností spojených a sdružených.**)

Pokud se týče uherského území a východní fronty nebyla pro ní delimitační čára stanovena, aniž v příměří podotčeno, zda a do jaké míry se týká armistice i této armády. Při jednání o příměří v Padově dne 2. listopadu dotkl se sice rakousko-uherský zmocněnec generál Weber i této otázky,

*) »Livre jeune française« (1919, 15); K. Strupp: »Documents pour servir à l'histoire du droit des gens« (Berlin 1923, 224—228), Adr. Alberti »L'Italia e la fine della guerra mondiale«, (215—19), kde je celý text příměří. Druhý odstavec § 4 zní: »Occupation par les armées des puissances associées de tous points stratégiques en Autriche-Hongrie et à tous moments jugés nécessaires par ces puissances, pour rendre possibles toutes opérations militaires ou pour maintenir l'ordre.«

**) Text § 6. zní: »Les territoires austro-hongrois évacués seront provisoirement administrés par les autorités locales sous le contrôle de troupes alliées ou associées d'occupation«. Strupp »Documents pour servir à l'histoire du droit des gens«, 226.

žádaje výklad, na kterou linii mají se po smyslu třetího článku stáhnouti rakousko-uherské vojenské oddíly při vyklizení »obsazeného území«, pokud tato linie nebyla stanovena demarkační čarou italskou. Dostalo se mu za odpověď (šlo zejména o Srbsko, Černou Horu, Rumunsko, Ukrajinu, Polsko), že v tom případě sluší pokládati za demarkační čáru dosavadní státní hranici. Ovšem italský zástupce generál Badoglio dodal, že toto sdělení sluší se pokládati za čisté informativní rozhovor, jenž nemá charakter vyjednávání.³⁸⁾

V Pešti si však vyložili věc ihned ve svůj prospěch.³⁸⁾ Oddechli si. Príměří neobsahovalo žádné konkrétní ustanovení o obsazení Uher, o rozdělení země demarkačními liniemi ve prospěch národních sousedů uherských. Věť o strategických bodech, jež mohou býti obsazený dohodovým vojskem, přikládali v Pešti po výtce vojenský smysl, kdyby totiž se dále vedla válka s Německem a Balfourově klausuli, že k obsazení území monarchie může dojíti také z jiných důvodů než vojenských, nepřikládali významu.

V Pešti dostali sice už dne 2. listopadu z nejvyššího rakousko-uherského velitelství pokyn, aby se obrátili na velitele východní armády generála Francheta d'Esperay a s ním jednali též o územních otázkách, leč zatím žili v domněnce, že armistice se týká všech armád na rakousko-uherském území (jak tomu vlastně i mělo býti) a že se tudíž vítězná Dohoda aspoň v príměří nedotkla zatím integrity uherského království. Maďaři sice tušili a věděli, že mírová konference se tomuto problému nevyhne a že na ně dojde, leč zatím se těšili z toho, že integrita země zůstala až do mírové konference nedotčena.

Leč přes uzavřené príměří generál Franchet a Srbi postupovali... A tak přece jen komise stanovená pro príměří se obrátila dne 2. listopadu na generála Francheta, jenž odpověděl, že nemíní vyjednávat dříve, dokud rakousko-uherské pluky na Dunaji a Sávě nesloží zbraně, nevydají všecek válečný materiál a nestáhnou se na čáru patnáct kilometrů severně od Dunaje. Větší část vojenských částí, na něž se tyto požadavky vztahovaly, byla totiž z říšských Němců, jichž se ovšem rakousko-uherské príměří netýkalo.³⁹⁾

Dne 4. listopadu 1918 došly do Pešti zprávy, že Srbové

překročili Sávu a chystají se postupovati dále. Maďarská ministerská rada se proto rozhodla oznámiti telegraficky generálu Franchetovi, že príměří je uzavřeno generálem Diazem jménem všech dohodových vojsk, bojujících na italské, srbské a rumunské frontě, a že na základě sdělení rakousko-uherského zmocněnce generála Webera tvoří demarkační čáru uherská státní hranice. Toto tvrzení neodpovídalo ovšem skutečnosti. O demarkační čáře v Uhrách nebylo v padovském príměří ani slůvka a ani generál Weber nesdělil tento údaj maďarské vládě. Telegrafoval pouze, že demarkační čára je stanovena pro frontu italskou, a že podle ústních a nezávazných informací italského zmocněnce generála Badoglio má býti na srbské frontě ihned vyklizeno území až po zemskou hranici.⁴⁰⁾ Tedy údaje celkem shodné s požadavky generála Francheta. Leč v Pešti se ujalo přesvědčení, že príměří (a tudíž snad i budoucí mír) zachovává uherskou integritu.⁴¹⁾

7. Károlyiho jednání s generálem Franchetem v Bělehradě

Aby tedy zabránil dalšímu postupu Srbů, rozhodl se Károlyi po úradě v ministerské radě, že odjede spolu s ministrem Jászim a jinými důvěrníky do Bělehradu dojednati príměří a zjednati ve všem jasno. Odjeli o půldruhé v noci dne 6. listopadu lodí.⁴²⁾ Pod bílou vlajkou se blížily poražené Uhry Bělehradu, či jak účastník výpravy píše »uherská republika spěla vstříc republice francouzské.«⁴³⁾ Generál Franchet, jenž byl o příchodu Maďarů avisován, dal se dopravit letadlem do Niše (»letěl vstříc Károlyimu«, psaly maďarské noviny) a odtud přijel vlakem do Bělehradu. Károlyiho a jeho družinu přijal generál dne 7. listopadu o páté odpoledne nanejvýš chladně, odmítavě, ano přímo drsně.⁴⁴⁾

Maďarská delegace se skládala z živilů, které revoluce vynesla na povrch, převahou z Židů. Již tato okolnost nedotkla se prý zvláště příznivě francouzského generála. A když mu pak byli představeni jednotliví členové »rady vojáků«, měl asi dojem, že má před sebou maďarské bolševiky.⁴⁵⁾

Károlyi předčítal své obsáhlé memorandum,⁴⁶⁾ v němž se snažil zejména zdůrazniti, že válka byla dílem staré, feudál-

ní a autokratické monarchie, která ve spolku s prušáckým militarismem vznítla v celém světě tento požár. Ale národní revoluce v Pešti svrhla starý režim a vyhnala reakční vládu. Delegace uherské vlády nestojí tu před Dohodou z pověření krále, ale z pověření lidu a nepřijímá za minulost odpovědnost. »Šli jste s Němci« poznamenal na to Franchet »a s Němci budete potrestáni«. (»Vous avez marché avec eux [to jest s Němci], vous serez chatié comme eux!«) Když Károlyi ve své řeči mluvil o neutralitě nově vzniklých Uher, přerušil jej generál: »Vy nejste neutrálové, nýbrž poražení nepřátelé«.

Když se hrabě Károlyi při svém rozkladu zmínil o tom, že zastupuje vůli »uherského lidu« a užil při tom terminu »la Hongrie«, Uhry (»Nous paraissions devant vous comme les représentants de la volonté du peuple hongrois«, přerušil jej generál ostře slovy: »pas hongrois — magyar!«) Mluvíte jen jménem Maďarska. A účastník jednání poznamenává, že s touto imperativní poznámkou brala za své tisíciletá jednota Uher a, že cítil, jak pro příště mají býti Uhry omezeny toliko na čistě maďarské území.

Hrabě Károlyi, pokračuje ve výkladu stanoviska své vlády, pravil dále: »V zahraniční politice jsme pacifisté... Co se týká české a jihoslovanské otázky, přijímáme jako konečné řešení ustavení se neodvislého českého a jihoslovanského státu, toliko při vzájemném stanovení hranic jsou mezi námi jisté kontroverze, jichž rozhodnutí jsme ochotni ponechat všeobecné mírové konferenci. Od tohoto kongresu očekáváme vůbec rozřešení všech národnostních problémů«. Když Károlyi přednášel tento pasus a zmínil se o »neodvislém českém státu« přerušil jej generál Franchet velitelsky poznámkou: »Dites Tchecoslovaques!« Mluvte o Čechoslovácích! V této poznámce bylo trpké rozčarování pro Maďary, kteří ještě v polovici října ústy Tiszovými a Wekerlovými prohlašovali, že neznají a nevědí o Čechoslovácích, jako o nepříteli, a kteří prohlašovali za pomluvu tvrzení o existenci československého hnutí.

Když se Károlyi zmínil dále o sousedních národech, přerušil jej generál Franchet: »Tu ve své ruce držím všechny tyto národy, stačí abych dal pokyn a budete zničeni!« (»Je n'ai qu'une signe à faire et vous serez détruits!«)

Károlyi hned v úvodě svého memoranda chtěl si zjednat jasno, zda a do jaké míry se vztahuje padovské příměří ze dne 3. listopadu i na východní armádu. »Víme« pravil, »ač naše informace nejsou zcela spolehlivé, že generál Diaz byl pověřen vyjednáváním o příměří. Přece jen se obracíme v první řadě k vám, neboť je fysickou nemožností vejíti v přímý styk s generálem Diazem. Nejvyšší velitelství nám též oznámilo, že ve jménu staré monarchie byl pověřen vyjednávati generál Weber. My však protestujeme proti tomu, neboť jménem neodvislého Uherska nikdo není oprávněn vyjednávat, toliko vyslanci uherského lidu.«*) — Generál Franchet ho na to ubezpečil, že jedině on je oprávněn, jakožto velitel východní armády, aby stanovil podmínky příměří.

Hrabě Károlyi a s ním i maďarská vláda měla obavy, že v podmínkách příměří budou už vyjádřeny demarkační čáry, a sousedním uherským národům, jimž Dohoda učinila již politické sliby, bude dána možnost, aby obsadili vojensky ihned ty části Uher, na něž si podle dohodových slibů činily nárok. Proto žádal generála Francheta, aby Dohoda, pokud by snad chtěla v Uhrách umístit cizí vojsko, neposílala tam vojsko srbské, české nebo rumunské, ale spíše francouzské, italské, anglické nebo americké, avšak bez koloniálních oddílů.

Nakonec žádal Károlyi, aby se generál Franchet přičinil o navázání diplomatického spojení mezi Dohodou a Uherskem, aby Uhersko mohlo cizině objasnit pravou situaci uherského lidu a jeho pravé cíle.⁴⁷⁾

Po této úvodní scéně vyzval generál Franchet Károlyiho a Jásziho, aby ho následovali z předpokojí, kde se konalo toto pokořující přijetí, do sousedního pokoje a tam jim odevzdal podmínky příměří.

8. Bělehradská konvence

Skoro bychom čekali, že po tomto úvodu přijdou v podmínkách bělehradského příměří k platnosti naše požadavky,

*) Licoměrnost Károlyiho je patrna i z tohoto protestu. Sám dal souhlas k tomu, aby Weber vyjednával i jménem Uherska. Srovnej výše stranu 79 a poznámku 36.

jak byly obsaženy v Benešově memoriálu ze dne 3. listopadu a jak bylo v těchto podmínkách pamatováno slušným způsobem na Jihoslovany a Rumuny. Nikoliv. V bělehradské konvenci není o Čechoslovácích ani slova. Bohužel z dosud známých dokumentů a Pamětí nelze se dopátrati, kdy, kde a za jakých okolností osnova dokumentu vznikla. Už povšechný pohled na konvenci nás přesvědčí, že je v podstatě parafrází zásad, stanovených v Nejvyšší válečné radě pro Rakousko-Uhersko vůbec, a spíše jen jaksi prováděcím nařízením těchto zásad, aplikovaných na jihovýchodní frontu a vojenské i politické zájmy Jihoslovanů a Rumunů. Proto bude asi správným údaj, který se o dokumentu vyprávěl v Bělehradě za přítomnosti maďarské delegace, že totiž je to diktát Nejvyšší válečné rady. Pravděpodobně však tato otázka nebyla v Nejvyšší válečné radě znovu projednávána.

Spojenci byli tehdy zaujati cele svými vlastními zájmy a zejména stanovením podmínek příměří pro Německo. A tak asi Clémenceau sám, nebo spolu s Pichonem a Vesničem zredigovali osnovu dokumentu ve smyslu protokolu Nejvyšší válečné rady ze dne 31. října a 1. prosince a takto upravený text, spolu s jakousi politickou instrukcí poslali pak generálovi Franchetovi. Anebo snad mu poslali pouze text padovského příměří s tím, aby podle něho určil i podmínky příměří na východní frontě. Dr. Beneš nebyl podle všeho o tom včas a náležitě zpraven. A je skoro pochopitelné, že Clémenceau nebo Franchet, určující podmínky příměří pro balkánskou armádu, stojící na pomezí Srbska a Rumunska, mysleli po výce na tyto státy a nikoliv na vzdálenější Čechy a Slovensko, které podle dohodových plánů a dispozic (myslelo se na napadnutí Německa z jihovýchodu, kde spojeneckou operační základnou měly býti právě Čechy a Praha!) náležely spíše do sféry armády italské. Jinak byly podmínky bělehradského příměří, zejména v svých všeobecných ustanoveních celkem analogické příměří padovskému.

Dokument byl označen nadpisem: »Convention militaire, relative à l'armistice en Hongrie« a obsahoval celkem osmnáct článků. VI. článku analogicky k § 3. příměří padovského, se stanoví demarkační čára na východě a jihovýchodě tak, že za ní leží větší část Sedmihradska a Banátu a celé Chorvatsko-Slavonsko s dodatkem, že si Spojenci vyhra-

žují právo, obsaditi vojensky toto území podle podmínek, které stanoví velící generál. A tak jako v § 6. příměří padovského, stanoví se i tu, že civilní správa zůstane na svém místě poněkud nepřesnými slovy: »civilní správa zůstane v rukou dosavadní vlády.«*) V II. článku se stanoví demobilisace uherského vojska, při čemž se dovoluje, aby Uhry měly šest divisí pěchoty a dvě divise jízdy k udržení pořádku. V III. a IV. článku, tak jako v padovském příměří v § 4. se stanoví právo Dohody obsaditi vojensky strategicky důležité body podle rozhodnutí velícího generála a použití dopravních prostředků k transportu vojska, v V.—XIV. článku se určují další podmínky, pokud se týče železnic, vodních cest, pošty a telegrafu, pro něž se stanoví dohodová kontrola, v XVI. článku se stanoví přerušeni každého spojení s Německem, v XV. článku je stanoveno, že Dohoda vyšle svého zmocněnce do Pešti, jenž by dbal dodržení podmínek příměří, a v článku XVII., jenž se logicky jaksi připíná k XV. článku o dohodovém zmocněnci, se dokládá, že »Spojenci se nebudou vměšovati do vnitřních záležitostí maďarského státu.«**) K tomuto článku, jako alinea, původně byla přičleněna i Balfourova klausule, obsažená v IV. článku příměří padovského, stran obsazení rakousko-uherského území i z důvodu udržení veřejného pořádku v tom smyslu, že Dohoda má právo v případě nepokojů obsaditi takové

*) »L'administration civile y restera entre les mains du gouvernement actuel«. V příměří padovském je tato podmínka vyjádřena jasněji: »Les territoires austro-hongrois évacués seront provisoirement administrés par les autorités locales sous le contrôle des troupes alliées ou associées d'occupation«. Této zdánlivé nepřesnosti je však čeleno a provisornost dosavadní administrativy i její kontrola dohodovým vojskem je zabezpečena předcházející větou: »Les Alliés occuperont le plein droit à la région évacuée dans les conditions que fixera le général commandant en chef des armées alliées.« Také v příměří pro Německo v článku V. se stanoví »Les pays de la rive gauche du Rhin seront administrés par les autorités locales, sous le contrôle de troupes d'occupation des Alliés« (Mermeix »Les négociations secrètes«, 250). A jedině tento smysl má i ustanovení článku I. v konvenci bělehradské.

**) Art. XV. »Un représentant des Alliés sera attaché au Ministre hongrois chargé des approvisionnements afin de sauvegarder les intérêts alliés«.

Art. XVII. »Les Alliés n'interviendront pas dans l'administration intérieure de l'état hongrois.«

území a zříditi tam vlastní správu. XVIII. článek pak jedná o zastavení nepřátelství.³²⁾

9. XVII. článek bělehradské konvence

Vedle všeobecného poukazování Maďarů na tvrdost podmínek bělehradského příměří byl nejvíce diskutován XVII. článek a zejména jeho alinea, který se stal pak velmi důležitým i pro jednání dr. Hodži v Pešti. V původním znění podmínek⁴⁸⁾ byla, jak již bylo zmíněno, při XVII. článku ještě alinea, v níž se stanovilo, že v případě nějakých nepokojů má Dohoda právo takové území obsadit a dosadit tam vlastní správu. Károlyi a Jászi se bránili velmi úsilovně tomuto opatření a poukazovali zejména na to, že ustanovení toto bude sloužit Čechům, Jihoslovanům i Rumunům za výhodnou záminku, aby nepokoje na pomezích územích sami vyvolali a tak dostali dotyčná území pod svoji moc a správu.⁴⁹⁾

Tato otázka souvisela také s dalším požadavkem maďarské delegace, aby byla aspoň do mírové konference garantována integrita Uher a Uhry byly zabezpečeny »proti všem cizím vpádům, ať už se strany Němců, Čechů, Rumunů, anebo Jihoslovanů. Maďarská vláda chce celé území uherského státu (vyjma Chorvatska a Slavonska) spravovat«, tak zněl další požadavek Maďarů, od něhož činili odvislým podepsání příměří »v bratrském dorozumění s maďarskou, slovenskou, rumunskou, srbskou, německou národní radou. Bez splnění této podmínky maďarská vláda necítí dosti mravní síly, aby smlouvu podepsala«.

Nakonec se přece jen podařilo Károlyimu pohnouti generála Francheta, aby tuto otázku předložil ve formě telegramu Nejvyšší válečné radě v Paříži. A teprve po jejím rozhodnutí, že bude konvence podepsána. S tím opustil Károlyi Bělehrad.⁵⁰⁾

10. Maďarský výklad bělehradské konvence

Károlyi se vracel do Pešti s jistým uspokojením. Podmínky příměří byly sice tvrdé, ale Károlyi čekal horší a neúprosnější. Především se domníval, že se mu podařilo dosáhnouti

uznání od Dohody, když v samé bělehradské konvenci (patrně nedopatřením) stálo v XVII. článku »l'État Hongrois«.

Károlyi uvedl obratně věc v souvislost i s odesláním telegramu do Paříže a dal pak v tisku hlásat, že Dohoda s ním jedná jako s představitelem uherského státu a uznává uherský stát i jeho revoluční vládu.*) Maďarské vládě bylo se ovšem později přesvědčiti, že k uznání uherského státu a uherské vlády a dokonce k navázání s ní diplomatického spojení bylo ještě velmi daleko. Dále se Károlyi domníval, že se mu podařilo oddáliti rozhodnutí o územních otázkách aspoň do mírové konference a tím získati čas k navázání styků s dohodovými státníky. Károlyi měl své přátele a příznivce ve Francii, jako byl na příklad Caillaux a jiní. Ti však patřili k oposici, stojící proti vládě Clémenceauově, a nemohli rozptýliti nedůvěru, ani v Paříži, ani v Londýně, s kterou byla tou dobou přijímána vláda Károlyiho a pak (od 16. listopadu) Lidová republika maďarská. Konečně příměří neobsahovalo ničeho o právu nebo o nárocích Čechů na okupaci Slovenska, podobně jako tam nebylo ani slova o politických nárocích Jihoslovanů a jim z Uherska přiřknutém území, kromě Bosny, Hercegoviny a Chorvatska. Byl tu sice III. článek, podle něhož bylo vyhrazeno Dohodě okupovati svým vojskem strategické body, které uzná za potřebné, leč smysl tohoto článku si vyložili v Pešti podle svého.

Nejcennější úspěch však viděl Károlyi v tom, že se mu podařilo pohnouti generála Francheta, aby alinea s Balfourovou klausulí při XVII. článku byla vypuštěna a že otázka dohodové garancie uherské státní i administrativní integrity byla předložena k rozhodnutí do Paříže. Leč dříve ještě než toto rozhodnutí přišlo, dal Károlyi hlásati v uherském tisku, že se mu podařilo zabrániti cizí invasi a zachovati admini-

*) Károlyi se dovolával pro tento názor už titulu konvence, jenž prý podle tvrzení uherského tisku zněl: »*armistice entre les armées alliées d'Orient et l'État Hongrois*«. Tvrzení toto je nesprávné a nepravdivé. V titulu konvence je příměří označeno prostě »*l'armistice en Hongrie*« a kontrahentem je »*le gouvernement hongrois*«; podle rozmluvy Franchetovy s Maďary, jež předcházela ujednání podmínek, třeba toto označení vyložit jako maďarská vláda »*gouvernement du pays magyar*«. A stejný význam po smyslu této rozmluvy má i termín »*l'État hongrois*« v XVII. článku, totiž že Dohoda se nebude vměšovati do vnitřních záležitostí maďarského státu.

strativní integritu Uher aspoň do mírové konference.*) Po někud nepřesné znění druhého a třetího odstavce I. článku o zachování civilní správy, jakož i policie v obsazeném území rumunsko-srbském, Károlyi sevšeobecnil a dal pak v uherském tisku rozšiřovati, že i »vojensky vyklizené území zůstane nadále pod ochranou uherské vlády, již přísluší právo v zájmu veřejného pořádku mítí tam četnictvo a policii.«⁵¹⁾

Károlyi a jeho vláda se vžily do této fikce tak dokonale, že se ji podařilo vsugerovati i nejširší politické veřejnosti uherské, ano i některým politikům uherských národností (Hodža!). Ba, i když přišla pak Clémenceauova odpověď, která přímo drtila svoji neústupností všechny tyto fantasie, zůstal Károlyi při ní, snad, aby svoji vládu posílil nějakým »úspěchem«, a zanechával v tomto sebeklamu i nekritickou uherskou a do jisté míry i neuherskou veřejnost.

11. Clémenceauův telegram

Odpověď z Paříže byla velmi jasná a strohá. Z Paříže vůbec neodpovídali Károlyimu, nýbrž zaslali generálu Franchetovi telegrafický rozkaz tohoto znění: *»Vyzývám Vás, abyste s hrabětem Károlyim jednal toliko o vojenských otázkách s vyloučením všech jiných otázek. Toto je definitionně směřodatné. Clémenceau.«*⁵²⁾

Byla to porážka na celé čáře. Demontrace s telegramem do Paříže se Károlyimu nezdařila. Bylo jasné, že se dá spíše něco vyjednat s politicky nezkušenými generály, než s vlastními politiky, kteří chápou hloubku a dosah slov i formulí. Bylo zajisté lépe podpsati »dobré příměří« Franchetovo hned v Bělehradě, jak také někteří z Károlyiho průvodců radili, než pokoušeti osud telegramem do Paříže. Neboť po odpovědi Clémenceauově nebylo přeče pochybnosti o tom, že

*) S hlediska mezinárodního práva byl požadavek Károlyiho logickým a ilusorním. Příměří a demarkační čára stanoví pásmo, na kterém válčící strany zastavují dočasně boj. Ale nepřátelství mezi oběma stranami trvá dále a území, ležící za demarkační čarou, zůstává podrobeno nepřátelské okupaci. A pro toto území stanoví i haagská pravidla, že podléhá správě okupační moci, ba ukládá této moci i za povinnost, aby je provisorně, eventuelně pomocí úřadů, které na území zůstaly, sama spravovala. Srovnej Oppenheim »Mezinárodní právo« (Praha 1915, II § 170n. a § 231n.).

bělehradská konvence je pozbavena všeho politického smyslu a že se týkala jen a jen vojenských opatření. Mohl-li Károlyi konvenci sjednanou s generálem Franchetem vykládati politicky, bylo to po telegramu Clémenceauově, ač se text konvence nijak nezměnil, věcí nemožnou a nepřipustnou. Telegramem Clémenceauovým také padal názor Károlyiho, že Dohoda uznala Uhry jako stát, že uznala Károlyiho vládu a že s ní navázala diplomatické spojení.

Károlyi »necítil dosti morální síly«, aby podepsal bělehradskou konvenci jménem vlády a proto se obrátil v té věci na Maďarskou národní radu, která tou dobou nahrazovala jaksi parlament, aby rozhodla. Károlyi podal při této příležitosti zprávu o svém jednání s generálem Franchetem, snaže se stále ještě politicky zachrániti z bělehradské konvence, co bylo možno. Doznal, že Clémenceau odmítl svým telegramem garantovati teritoriální integritu Uher. Ale vložil vše tak, že tato odpověď není ani kladná, ani záporná. Nicméně že třeba spíše vykládati ji in peius. Hlavní výhodu viděl a doporučoval spatřovati Károlyi v tom, že v článku XVII. byl potlačen odstavec o místních vzpourách, který Károlyi vykládal tak, že tím bylo zabráněno cizí invasi do země.

To byl také výklad poněkud smělý. Je patrné, že Károlyi považoval vlastně české vojsko za vojsko dohodové, neboť jinak by se nemusil obávat, že bude obsazovati podle pokynů velícího dohodového generála zneklidněné slovenské území. Leč tomuto nebezpečí neunikal, když v konvenci zůstal důležitý článek o obsazení strategických bodů. (Mimo to zavazovalo Maďary i příměří padovské a jeho ustanovení v 3. a 4. článku.) S tohoto hlediska a zejména aby se prý zastavil vojenský postup srbského vojska do Uher, které stálo již na linii Pančeva—Vršec, Pančeva—Kovačica, doporučil Károlyi bělehradskou konvenci k schválení. To se také stalo a bělehradská konvence byla dne 13. listopadu zmocněnci s obou stran ve vší formě podepsána.⁵³⁾ Z jakého důvodu v ní byla vynechána Balfourova klausule, zda tak učinil generál Franchet sám o své újmě, či stalo-li se tak na pokyn z Paříže, zůstává na podkladě dosud vydaného materiálu nejasným. Možná, že i v této klausuli viděl Franchet otázku politickou, nevojenskou a proto ji ve smyslu Clémenceauova

ceanova telegramu vypustil. Snad si ani nebyl vědom toho, že jedná proti intencím Nejvyšší válečné rady, tím méně, že této věci bude maďarskou vládou zneužito.

12. Bělehradská konvence a my

Není pochybnosti o tom, že bělehradská konvence by byla bývala pro nás mnohem výhodnější, kdyby se bylo už do ní podařilo Benešovi prosadit ustanovení o demarkační čáře mezi námi a Maďary asi v tom smyslu, jak se stalo o dva týdny později. Bělehradská konvence neobsahovala pro nás nic nepříznivého,*⁵⁾ leč dávala přece jen možnost, aby opomenutí československé otázky v příměří maďarská vláda politicky využívala, ba zneužívala. Ze tří národů, kteří měli zájem na likvidaci někdejšího Uherska, byli jsme s hlediska příměří bělehradského stránkou nejslabší. Rumuni a Srbi byli aspoň z části už příměřím uspokojeni ve svých teritoriálních aspiracích, kdežto naše požadavky zůstaly opomenuty.

Vysvětliti tento nedostatek je na ten čas ještě nemožné. Dle všeho se zdá, že v Paříži a dr. Beneš kladli větší váhu na příměří padovské, než na příměří bělehradské. Z poža-

⁵⁾ Názory, které o ní projevoval roku 1918 a kterých se i v svých nejnovějších projevech přidržuje Hodža, svědčí, že podlehl zcela sugesci maďarského veřejného mínění, že znal asi konvenci toliko z maďarského tisku a podle komentáře maďarské vlády, ba že si konvenci ani ve francouzském originálu neprostudoval. Neboť jinak by sotva mohl dospět k názoru, že bělehradská konvence garantovala uherskou administrativní integritu. Ba ještě v roce 1929 se dr. Hodža hlásí k těmto mylným a nesprávným názorům. »Úspěch (pro Maďary) bol v § 17. tohoto prímeria.« píše, »který stanovil, že maďarská státna správa zostáva v plnej funkcii a v plnej platnosti i na tých územiach uhorského státu, ktoré by snáď boly spojeneckými vojskami obsadené.« (Srovnej »Slovenský denník« ze dne 17. ledna 1929.) Hodžovy povrchnosti nasvědčuje nejen tento příliš maďarský výklad, ale i to, že 30. listopadu 1918 upozorňoval pražskou vládu, že »v krátké době, snad 4. až 14. prosince vyprší příměří« a že se bude jednat o jeho prodloužení, přičemž žádal, aby se uplatnily naše nároky. Nic takového v bělehradské konvenci, jejíž přesný text si mohl Hodža opatřit od plukovníka Vyxe, nebylo. Byla to novinářská kachna, kterou sama maďarská vláda dne 5. prosince 1918 dementovala. (Srovnej »Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1918 a »Grenzboten« ze dne 3. prosince 1918.)

dvaků, které podle žádosti českých politiků předložil dr. Beneš Spojencům, byly však změnou okolností a situace splněny jen některé, zejména spojení s Dohodou (dovoz zbraní, potravín, přípravy pro návrat našeho vojska a jiné) přes Itálii. K obsazení Rakousko-Uherska spojeneckým vojskem, a tu zejména našeho území, z důvodů vojenských i politických pak už nedošlo. Bylať, jak sám Beneš píše, i na straně Spojenců veliká válečná únava a po kapitulaci Německa se to nezdálo již býti z vojenských důvodů potřebí. A tak jsme zůstali pro prvé dny a týdny odkázáni jen na svoji vlastní moc a na své chudé revoluční prostředky. Možno však poznamenati už předem, že se dr. Benešovi podařilo korigovati velmi záhy tento nedostatek a jeho akce byla by bývala ještě úspěšnější, kdyby nebyla dosti nepříznivě zkomplikována jednáním dr. Hodži v Pešti koncem listopadu a počátkem prosince 1918.

Zvláště nepříznivé pro nás však bylo, že dr. Hodža podlehl zcela maďarskému výkladu konvence a šířil jej přímo i nepřímou v kružích dohodových. Dr. Hodža vynaložil pak skutečně mnoho energie a byl by nejráději uvedl v pohyb celý aparát naší politiky, jen aby rozbil osudnou klausuli bělehradské konvence, která neexistovala. Sám domníval se, že § 17. a jeho domnělá ustanovení jsou poutem, ukutým samou Dohodou, které váže až na další Slováků k uherskému státu.

V tomto názoru tkví také v podstatě Hodžova sklonnost, ba přímo horlivost a umíněnost k vyjednávání. Neboť: zaručil-li generál Franchet jménem Dohody skutečně Károlyimu administrativní integritu Uher až do rozhodnutí mírové konference (i kdyby došlo k vojenskému obsazení některých částí země!) a nebyla-li naděje v úspěch a moc revoluce, nebylo — podle Hodži — jiného východiska, než vyjednávat. A dohodnout se s Maďary, aby z práv své suverenity, zaručených jim domněle bělehradskou konvencí a tak samou Dohodou, přepustili dobrovolně aspoň část Slovákům. Vždyť i v případě obsazení Slovenska dohodovým nebo našim vojskem zůstávaly v platnosti — podle Hodži — ustanovení § 17. bělehradské konvence, to jest Maďari a jejich úřednictvo by vládli na Slovensku dále, aby tu připravovali nové volby nebo dokonce plebiscit.⁵⁴⁾ Proto si Hodža tolik cenil maďarskou ochotu, která mu pak ústy Jásziho nabízela

»slovenské imperium« a s ním jistou část veřejné správy a státní moci.

Ve skutečnosti však, jak už naznačeno, osudné klausule v § 17. bělehradské konvence vůbec nebylo a celá »velká akce« Hodžova byla namířena vlastně jen proti maďarským fantasiím a větrným zámkům. Bylo by zajisté stačilo, kdyby byl Hodža nahlédl do textu konvence, aby nejen sám sebe, ale i dohodové kruhy v Pešti o tom přesvědčil. Leč Hodža nejenže tak opomenul učiniti, ale — jak se zdá — vsugeroval svoji, či spíše Károlyiho, fantasii jako skutečnost i podplukovníku Vyxovi a dohodovým zástupcům v Pešti, když na nich stále a tak úsilovně žádal, aby spolu s ním bojovali na vyvrácení této naší domnělé křivdy.

A tvrdí-li nyní Rumuni³⁵⁾, že se Maďarům podařilo získati pro nesprávný výklad bělehradské konvence nejen francouzské velitelství, ale i jednotlivé činitele v Paříži, snad mají za to co děkovat i Hodžovu mimořádnému úsilí, když stále a tolik naléhal na podplukovníka Vyxu, aby sám vykládal, nebo se přičinil u svých nadřízených, aby § 17. bělehradské konvence interpretovali ve smyslu nám (tudíž i Rumunům a Srbům) příznivém. Podplukovník Vyx, jenž rovněž nebyl diplomatem a jemuž asi velmi imponovala Hodžova politická zběhlost a obratnost, nemohl se domnívati, že dr. Hodža vynakládá tolik energie na něco, co neexistuje. Odpovídal stereotypně, že byl vyslán do Pešti proto, aby ustanovení příměří byla dodržena do písmenky. Sám též ovšem text konvence nezkoumal, tím méně v jeho genetikém smyslu, jak se jeví v rámci bělehradských jednání, a zejména v souvislosti s telegramem Clémenceauovým. A tak se dostal maďarský výklad konvence (sám Vyx Maďarům nepřál, ba měl k nim pro jejich věrolomnost i jistý despekt!) do oběhu i v dohodovém světě, ano i v Paříži. Až teprve Clémenceau učinil této maďarské fikci konec, když k popudu dr. Beneše dal nás skrze francouzské ministerstvo zahraničí ve vší formě ujistiti, že peštský výklad bělehradské konvence je nesprávný.

Kapitola čtvrtá

MAĎARSKÁ VOJENSKÁ A VYJEDNÁVACÍ OFENSIVA

1. *Situace po návratu hraběte Károlyiho z Bělehradu.*
2. *Maďarská mobilisace a její cíle.*
3. *Károlyiho proklamace a slovenská politika.*
4. *Slovensko v nebezpečí!*
5. *Kramářovo zakročení v Pešti i v Paříži.*
6. *Károlyiho odpověď Kramářovi.*
7. *Nová Kramářova nota do Pešti.*
8. *Károlyiho replika.*
9. *Károlyi chce vyjednávat!*
10. *Pokusy vyjednávat se Slováky.*
11. *Nabídky Hodžovi z října 1918.*
12. *Károlyiho telegram Slovenské národní radě a její odpověď.*
13. *Vyjednávací ofensiva.*
14. *Maďarské nabídky Slovenské národní radě.*
15. *Maďarská propaganda vyjednávání.*
16. *Má-li se s Maďary vyjednávat?*
17. *Dr. Hodža do Pešti místo dr. Stodoly.*

1. *Situace po návratu hraběte Károlyiho z Bělehradu*

Pod prvním dojmem bělehradských jednání převládalo v Pešti značně pesimistické nazírání, ba telegram francouzského premiéra chápal se (správně), jako ortel smrti pro staré Uhry, když se ani slůvkem nezmínil o integritě země. ba neuznal ani Károlyiho za hodna odpovědi. Leč hrabě Károlyi potřeboval optimistů, kteří by věřili v něho, v jeho režim a v jeho přízeň u dohodových státníků. A tak brzy po Clémenceauově telegramu se vyskytla ve veřejném mínění zpráva o novém Clémenceauově telegramu generálu Franchetovi, jímž prý bylo Franchetovi rozkázáno, aby stáhl srbské vojenské síly na jižní břeh Dunaje. Tím prý uznal Clémenceau vlastně zásadu integrity, jakož i jiný požadavek Károlyiho, aby totiž k eventuálnímu obsazení Uher dohodovým vojskem nebylo použito ani srbských, ani rumunských, ani československých vojenských oddílů, ale toliko francouzských, anglických anebo italských.

Nebylo to pravda. Již dva, tři dny po objevení se této pověsti se vědělo, že Srbové postupují dále! Pro první oka-

mžik to však stačilo, aby byla rozptýlena hrůzná deprese, a aby byla vytvořena nálada, posilující národ ve víře v Károlyiho. Vládní tisk a Maďarská národní rada vůbec se svými odvětvími se pak staraly o to, aby takto vzbuzené naděje neuhaslily. Těžilo se hlavně z úpravy článku XVII., jenž byl záhy vykládán v tomto smyslu, jak jeho znění chtěli míti upravené v Bělehradě Maďaři, totiž, že garantuje administrativní integritu země až do mírové konference. A vlastně integritu Uher až do mírové konference vůbec. V Paříži při zeleném stole, že prý se už snadno najdou prostředky a způsoby, jak zachrániti, co je možné.

Károlyi hleděl vykládati jako svoji zásluhu, že příměřími nebyl vytvořen fait accompli, že uherská otázka nebyla (a nebude!) řešena před konferencí, podmínkami příměří. — »V ustanovení smlouvy, že veřejná správa na celém uherském státním území zůstane v našich rukou, vidíme nejcennější bod těchto předběžných podmínek míru. To je ovšem věc nevyhnutelná, máme-li pečovati o to, aby byl udržen v celé zemi řád a pořádek. To je náš úkol a my se nepotřebujeme dělití o něj s nikým; to nám bylo zcela jasně potvrzeno též nedávno v Bělehradě.« Tak a podobně se šířil vládní tisk o významu bělehradské konvence. Lidé vždy rádi věří tomu, co si přejí. A tak se našlo i v Pešti a v Maďarsku dosti nekritických hlav, které daly se svéstí těmito fantasiemi. Ba záhy už se docela vykládalo, že »ve smyslu bělehradské smlouvy« se sluší, aby se Maďaři považovali »za mandátáře civilisovaných národů světa«, kteří prý v smlouvě o příměří vložili do jejich rukou »právo správy na celém uherském státním území«, v čemž prý nutno viděti právní výsadu i ve smyslu práva mezinárodního.

A přece to byly ve skutečnosti jen pouhé fantasie, snad i vlastenecké lži, vykonstruované více pro záchranu Károlyiho a jeho vlády, než pro záchranu národa a země. Tím bolestnější a smutnější bylo pak pro Maďary procitnutí z tohoto zoufalého snu a poznání pravé skutečnosti.¹⁾

Tyto beznadějné naděje stačily pro první čas, aby se v Károlyiho a jeho vládu věřilo.

Po podepsání bělehradské konvence hleděl hrabě Károlyi využítí příměří co nejvíce v maďarský prospěch. A poněvadž jsme byli, jak už podotčeno, s hlediska bělehradské

konvence stránkou nejslabší, hleděl využítí příměří zejména proti nám. Károlyi byl si však vědom toho, že situace pro Maďary — jak prohlásil — není sice růžová, ale přece jen lepší, než prý byla před nedávnem.²⁾

Hrabě Károlyi vykládá dne 11. listopadu v maďarském Národním shromáždění o příměří, telegramu Clémenceauově, jakož i českém a rumunském »vpádu« poznamenal, že Češi prý chtějí obsadit sedmnáct až devatenáct stolic. Tou dobou měl Károlyi ještě za to, že bělehradské příměří zavazuje Uhry i vůči Čechoslovákům a prohlašoval, že nemíní těmto vojenským akcím čeliti zbraněmi (»mit Waffen treten wir dem Einbruch nicht entgegen, weil wir den zu unterschreibenden Waffenstillstandsvertrag einhalten wollen und werden«). A že se míní proti českému postupu toliko ohradit a protestovat. Leč názory ty zaměnil pak velmi rychle jinými.³⁾

Tou dobou vystřídal pacifistického Lindnera v ministerstvu vojenství ministr Bártha, rozhodný stoupenec integrity, který byl odhodlán hájiti Uher a jejich celistvosti třeba i zbraní.

A v týž den, kdy hrabě Károlyi mluvil svoji mírumilovnou řeč, byla vydána proklamace, podepsaná tímže Károlyim a ministrem Bárthou, v níž se vyzývá k »obraně« severozápadních hranic.⁴⁾

Bělehradské příměří dávalo maďarské vládě možnost míti šest divisí pěchoty a dvě divise jízdy k zajištění vnitřního pokoje a pořádku. Této okolnosti využil Bártha a ve srozumění s Károlyim vyhlásil ihned *částecnou mobilisaci*.⁵⁾

2. Maďarská mobilisace a její cíle

Už dne 9. listopadu 1918 nařídil maďarský ministr vojenství, aby se hlásili u příslušných velitelství neaktivní důstojníci, a dne 13. listopadu, tudíž právě v den podepsání bělehradské konvence, povolala maďarská vláda do zbraní pět nejmladších ročníků, totiž ročníky 1896—1900.⁶⁾ Ministr vojenství Bártha vyjádřil se o účelu mobilisace v tom smyslu, že těchto sil, jakož i 20. a 11. divise, která se vracela z italské fronty v plném pořádku, se použije, kromě zajištění vnitřního pořádku, i proti Čechům, neboť je prý dokázáno, že vojenské

vpády Čechů do Uher neodpovídají jejich politickým aspiracím (rozuměj: aspiracím uznaným Dohodou) a že je sluší tudíž považovati za sprosté lupičství.⁷⁾ Podobně, ač umírněně, se vyjádřil pak i maďarský vládní komisař bratislavský Jankó. Přiznával, že maďarské vojenské síly ustupovaly v prvním listopadovém týdnu (podle pokynů maďarské vlády, jednající ve smyslu určitých disposic z Paříže) všude bez boje. Ale tato situace že se změnila dne 9. listopadu. Od 10. listopadu že vláda nařídila, aby maďarské vojsko odporovalo všude zbraní.⁸⁾

A v tisku se naznačovalo, že české aspirace na Slovensko jsou vlastně bez podstaty.⁹⁾

3. Károlyiho proklamace a slovenská politika

Dne 11. listopadu vydal Károlyi proklamaci, v níž se energicky ohražoval proti české invasi, která prý ohrožuje již i Bratislavu, a že se vláda rozhodla hájiti hranic země i ozbrojenou mocí. České vojsko, které proniklo na Slovensko, označuje se jako »drancující potulné tlupy« a vláda prohlašuje, že nemůže připustit, aby tyto tlupy ohrožovaly bezpečnost a nejdůležitější komunikační linie v zemi. Proti těmto tlupám a na obnovení pořádku, jak jí byly přirčeny divise v konvenci bělehradské, že se činí tato opatření.¹⁰⁾ Přes to, poznamenává se v proklamaci, uherský stát nemá za to, že by byl s českou republikou (tu opět zapoměl Károlyi na připomínku generála Francheta: dites Tchécoslovaques!) ve válečném stavu, nýbrž přeje si s ní nejlepší sousedský poměr.

A podobně pak znovu po intervenci našeho zmocněnce v Pešti dr. Emila Stodoly vyhlásil, že novináři jeho slova zle vykládají. Prý neřekl, že by byla uherská vláda vyhlásila Čechům vojnu. O tom prý nemůže býti vůbec řeči. Uherská vláda byla prý pouze nucena zakročiti u pražské vlády stran vystupování českého vojska v krajích slovenským národem obývaných. Uherská vláda stojí prý dále nezvratně na stanovisku Wilsonových pacifistických zásad a všechny její snahy směřují jen k tomu, aby jak s rozličnými národy Uherska, tak i s každou jinou zemí a zejména s pražskou vládou mohla žít v přátelském poměru.¹¹⁾

Výsledek nové orientace maďarské vlády byl, že slabé české oddíly, které obsadily v prvních listopadových dnech západní části Slovenska, jmenovitě Trnavu, Trenčín, Žilinu, Vrútky, byly vrženy zpět.¹²⁾ Dne 15. listopadu přišlo opět maďarské vojsko do Martina, při čemž došlo i k zatčení předsedy Slovenské národní rady Matúše Duly.¹³⁾ Slovenská národní rada podala na to prostřednictvím zmocněnce dr. Stodoly telegraficky stížnost. Hrabě Károlyi svolal ihned ministerskou radu, která pak nařídila bezodkladné propuštění Dulova a telefonicky vyslovila Dulovi své nejhlubší politování, ano zaručila se, že se dostane Slovenské národní radě za pohoršující přehmat nejplnějšiho dostiučinění. A také skutečně plukovník Kornides komandován, aby toto dostiučinění v Slovenské národní radě osobně přednesl s tím, že poštovní šéf i nadporučík, který velel maďarskému vojsku, budou »za své drzé vystupování« co nejpřísněji potrestáni. Slovenské národní radě pak bylo při tom oznámeno, že maďarské vojsko musí z celého slovenského území odejít.¹⁴⁾ Podobně se stalo i ve Zvolenu. Maďarské vojsko, které vniklo dne 14. listopadu opět do města, počínalo si podobně, jako v Martině. Vniklo i do soukromých bytů a strhalo slovenské prapory. Na zakročení dr. Fajnora dostalo se však Slovákům záhy zadostiučinění. Všem vojsku, ale i občanskému obyvatelstvu bylo přísně nařízeno, aby se vystříhalo podobných přehmatů, ba Maďaři sami vztýčili opět slovenské prapory a defilovali před nimi.¹⁵⁾

Politika hraběte Károlyiho naznačovala, že míní sice energicky vystupovat proti Čechům, avšak Slováky v každém ohledu respektovati. Při tom však maďarská vláda prováděla dále mobilisaci, a to i na Slovensku, přes to, že na zakročení dr. Emila Stodoly se zavázala nenutiti Slováky k vstupu do maďarské armády a přijímatí toliko ty, kdož by se hlásili dobrovolně.¹⁶⁾

Národné noviny ze dne 16. listopadu píší, že na Slovensko přichází jakési maďarské vojsko a že nepořádky se stávají většími. Též styk s Prahou, že je obtížný. Brzy nato přestal skoro vůbec. A dne 23. listopadu píše v »Národních novinách« »Idem«, že Károlyiho pacifismus je »klam, humbug a švindel«, že Maďaři mobilisují, kasárny se plní povolányými ročníky a na Slovensku počíná štvání proti »psom českosloven-

ským« asi podobně, jako roku 1914 při vyhlášení mobilisace proti Rusům.¹⁷⁾ A tak se množí zprávy o řádění maďarských vojsk na Slovensku, o popravách a o rabování, jako se stalo zvláště v Lučenci, kde maďarská soldateska — podle zprávy Slovenské národní rady hornonovohradské, podepsané Bronislavem Viestem a dr. L'udevitom Bazovským — pod záminkou, že brání lidovému rabování, způsobila nemilosrdné krveprolití, dala střílet do lidu na hřbitově, a vůbec lid trýznili a katovali při nadávkách »vy československí psi« nejhnusnějším způsobem.¹⁸⁾ Podobně bylo i jinde. Byly to ovšem přehmaty zdivočelé chásky, které sotva asi odpovídaly cílevědomé politice vlády Károlyiho, leč tato neměla dosti moci, aby jim všude zabránila. Pokořená duše maďarského národa nedovedla se do té míry ovládnouti, jak by si byl jeho vůdce přál.

Tyto události, a zejména nedobrovolný ústup českého vojska ze Slovenska, způsobily v slovenských myslích psychologický pochopitelnou depresi. Ano i pesimismus: Budou-li Češi skutečně s to, aby pomohli Slovákům, a nebude-li na tuto pomoc třeba čekat týdny, měsíce, nebude-li se o Slovensku rozhodovat až na mírové konferenci, kde i Maďaři doufali se uplatnit. Tuto depresi dovedly asi sotva rozptýlit zprávy o ultimatu rumunské vlády¹⁹⁾ Maďarům (ze dne 10. listopadu), v němž se žádalo vyklizení Sedmihradska, a také zprávy o postupu srbského vojska dále do Uher i za demarkační čáru smlouvenou v Bělehradě.²⁰⁾ Spíše naopak. Srbi, Rumuni ujímali se svého národa v Uhrách, kdežto Češi zůstávali proti Maďarům bezmocni. I dr. Hodža, jenž tou dobou z části pro své onemocnění,²¹⁾ zvláště však z důvodů politických stále zůstával v Turci při Slovenské národní radě, podléhal této depresi.

»Tým, že Vávro Šrobár,« píše dr. Hodža v své citované už apologii, »bol členom Národného výboru, bola dokumentovaná príslušnosť Slovenska k štátu československému, to ale neznamenal, že už máme Slovensko v kapse... Keď sa dr. Géza Supka vrátil do Pešti, vyhlásil gróf Károlyi nápadno vo všetkých novinách, že Maďarsko s Československom je vo válečnom stave.« A ještě po letech děsí se této pro něho hrůzné myšlénky. »Čo to malo byť? Mala to byť československo-maďarská vojna? My, ktorí sme o tom pre-

mýšľali, sme boli toho náhl'adu, že by to bola vojna krvavá. My sme znali Maďarov.« — »Fakt je, že válečný stav na Slovensku sa projevoval veľmi citel'ne. Nás 14. novembra porazili medzi Sučanmi a Turanmi, v Žiline nás tamojší komandant jednoducho vyzval, že nesmieme nazpät do Turčianskeho Svätého Martina... Toto bolo jasné: Viedeň si Čechy a Moravu dala vziať, ale Pešť si Slovensko nedala vziať. Bolo tedy veľkou otázkou, ako sa bude odohrávať náš veľký rozchod s Maďarmi po 900 rokoch. Na papieri to máme, ale to nestačí.«²²⁾

A podobně, a snad ještě skeptičtější, uvažovali asi i jiní, kteří byli snad teprve před nedávnem získání víře v československou budoucnost, a u nichž vždy převládalo mínění o nemohoucnosti Čechů, mínění šířené už po léta před tím z Martina z politické taktiky.

4. Slovensko v nebezpečí!

Do Prahy došly tyto zprávy právě v dnech, kdy tu v starém českém sněmu došlo k první schůzi Národního shromáždění, v němž zasedali i zástupci Slovenska, kdy byla prohlášena detronisace Habsburků a vyhlášena republika, v dnech, kdy se v Praze i na Slovensku s nadšením opakovala slova dr. Šrobára, tehdy předního mluvčího Slováků, nedávno před tím pronesená, vyznívajíc v nadšený hymnus na slovenskou svobodu: »Dnes si už slobodné, Slovensko moje! Od tisíc rokov prvý ráz smieš zvolaf plným hlasom: slobodienko zlatá — moja si! Nemusíš sa viacej báť, že Ťa vrah za krk ulapí, ústa pridávi, na zem zvalí, do pút okuje!«²³⁾

Zprávy ze Slovenska způsobily pochopitelně nemalé pobouření. A tak již v druhé schůzi Národního shromáždění dne 15. listopadu byli nuceni podati dr. Dérer a soudruzi naléhavou interpelaci na vládu, přednesenou Jurigou, kde protestovali proti vyhlášení Károlyiho ze dne 11. listopadu a proti vytlačování »našich československých bezpečnostních orgánů« ze Slovenska.²⁴⁾ Dr. Kramářovi se poněkud podařilo uklidnití rozbouřené mysli slovenských politiků ujištěním, že snad do desíti dnů budeme míti dvě divise italských legií a jednu francouzskou, a že požadavkům Slováků bude vyhověno. Současně pak odeslal Károlyimu telegram, v němž

zdůraznil, že naše vojsko šlo na Slovensko toliko udržovat pořádek, a to na základě podmínek příměří, na němž je náš stát zúčastněn, jako spojenec Čtyřdohody.²⁵⁾ V nejbližších dnech pak alarmovaly již denní listy a slovenští řečníci na manifestacích a schůzích naši veřejnost poplašným heslem: Slovensko v nebezpečí!

Na schůzích a táborech byly usnášeny resoluce, žádající vládu o vojenské zakročení a »mobilisaci proti Maďarům za ochranu Slovenska«.²⁶⁾ K mobilisaci sice nedošlo, jednak pro odpor v kruzích socialistických (věc byla velmi živě sledována i v Uhrách),²⁷⁾ jednak že zůstávalo vlastně šestnáct ročníků (1882—1898) stále nedemobilisováno. Ty však nebyly schopny boje pro nedostatečnou organizaci a scházející pro ně potřebnou výzbroj i výstroj.²⁸⁾ Proto nezbyvalo než podniknouti aspoň diplomatické kroky v Paříži a v Pešti, a na Slovensku zakročit vojensky zatím aspoň těmi silami, které byly k dispozici.

5. Kramářovo zakročení v Pešti i v Paříži

Dr. Kramář se obrátil telegraficky i zvláštním dopisem na dr. Beneše, kde mu vylíčil naši situaci. »Naše posice na Slovensku«, psal dne 15./16. listopadu, »je totiž velmi zlá. Naši páni se dali trochu unésti prvním nadšením, a když Maďari utíkali ze Slovenska, obsadili opuštěné kraje hrstkou vojáků a četníků. Nyní se však Maďari vzpamatovali a... jdou na nás... *Je to pro nás okamžik nejdůležitější, obsaditi celé Slovensko a košicko-bohumínskou dráhu. Trpíme úžasně prestyžem — na Slovensku, když nás Maďari vyhánějí — a bohužel nemáme dosti moci, abychom tomu zabránili.*«²⁹⁾ Oznamuje dále Benešovi své prohlášení, že jsme Spojenci a, že jako Spojenci máme právo na obsazení míst ohrožených nepořádkem.

6. Károlyiho odpověď Kramářovi

Na Kramářovu notu odpověděl hrabě Károlyi dne 17. listopadu »dlouhým telegramem«, ve kterém dokazoval, že my jsme vlastně kazimíry a ti, kteří porušují mezinárodní

právo.³⁰⁾ Aby pak bylo dodáno tomuto stanovisku více důrazu a aby Maďari byli zároveň jaksi chráněni před západními velmocemi proti eventuálním výtkám porušení příměří, jímž bylo (článek XVIII.) zastaveno všecko nepřátelství a všechny boje, usneslo se maďarské Národní shromáždění k návrhu vlády, zaslati všem dohodovým státům radiovou depeši (když přímého diplomatického spojení neměli a všude byli odmítáni) a zvláštní telegram prezidentu Wilsonovi (jenž právě před týdnem poslal národům střední Evropy svůj vzkaz, aby nový přerod dál se pokojně a bez krveprolití,³¹⁾ kde protestují proti invasi českého vojska do Uher.³²⁾

Károlyi žádal Nejvyšší válečnou radu ve Versailles, aby byly odstraněny prý podstatné rozpory mezi příměřím padovským a bělehradským a v telegramu prezidentu Wilsonovi, aby byli do Uher vysláni nestranní rozhodčí, kteří by se přesvědčili o tom, že Uhry bez Slovenska nemohou existovat.³³⁾

Nedostalo se mu vůbec odpovědi.

7. Nová Kramářova nota do Pešti

Károlyimu odpověděl již dne 19. listopadu ministerský předseda dr. Kramář a tu velmi jasně a důrazně vyložil naše právní stanovisko k Slovensku.

»Všecky státy Dohody... veřejnými státními akty uznaly československý stát a jeho vládu... Tím... přiznaly, že území Slováky obývané tvoří část československého státu a že není více částí bývalého státu uherského. Příměří (bělehradské) nemohla tudíž vláda uherská uzavřít za Slovensko, protože toto se již stalo uznanou částí československého státu, uznaného našimi spojenci a zastoupeného v radě spojenecké ve Versailles... Vláda uherská mohla tento právní stav neuznávat, dokud byla s Dohodou ve válce, jakmile však složila zbraň, prosila o příměří a přijala je, podrobila se rozhodnutí, které Dohoda již ohledně Slováků právoplatně učinila... Kromě toho starý stát uherský vůbec přestal existovati, neboť novou republiku prohlásili Maďari sami bez účasti... druhých národností... Mírová konference bude rozhodovati o přesném vymezení hranic našeho státu, kdežto otázka státu samého i toho, že patří k němu sloven-

ské kraje, Dohoda již právoplatně rozhodla uznáním státu československého.«³⁴⁾

Se stanoviskem premiéra vlády souhlasil zahraniční výbor Národního shromáždění, jehož členem tou dobou byl v Praze právě přítomný dr. Hodža, souhlasil i Slovenský klub, jak je patrné z jeho ohlasu ze dne 18. listopadu.³⁵⁾

8. Károlyiho replika

Na Kramářovu notu odpověděl hrabě Károlyi opět obšírným telegramem dne 20. listopadu. Předem konstatuje s dosti učiněním, že pražská vláda uznává a cítí se vázanou bělehradskou konvencí ze dne 15. listopadu, a dovozuje z toho, že po smyslu III. a XVII. článku téže konvence nebyl československý stát oprávněn bez rozkazu dohodového velitele obsadit části území uherského státu. Polemisuje dále, že by česká vojska obsadila území opuštěná maďarskými úřady a četnictvem, jakož i proti nařčení Kramářovu, jako by se s maďarské strany ubližovalo slovenskému lidu a že by na Slovensku byla anarchie, jakož i proti tomu, že by rozhodujícím faktem měla být martinská deklarace a nikoli bělehradské příměří. »Uherská vláda uznává«, pokračuje dále, »právo Slovenské národní rady, aby tato sama spravovala slovenské území, ovšem s tou výhradou, že uzná uherskou suverenitu, a učinila také se své strany již všechno, aby Wilsonovy zásady byly prakticky uskutečněny.« Protestuje pak proti tomu, aby »pod záminkou uplatnění Wilsonových principů, obsazovaly české ozbrojené síly území uherského státu, pro něž podle smlouvy o příměří je zajištěna integrita uherského státu.«³⁶⁾ Žádá proto odvolání českých vojsk v době co nejkratší, jinak že bude nucen stěžovat si u Dohody. Nakonec vyslovuje naději, že snad *jednání*, která vede vládní komisař maďarský *Fényes* s vyslancem dr. *Stodolou*, jakož i vzájemná spolupráce maďarského a slovenského národa odstraní ono nanejvýš napjaté vzrušení, které bylo vyvoláno vniknutím českých vojsk do země, jež by ovšem rázem asi zmizelo, kdyby tato vojska byla odvolána.³⁷⁾

9. Károlyi chce vyjednávat!

Hrabě Károlyi dával tak na jevo, že by byl ochoten se Slováky vyjednávat, ba že se s dr. Stodolou už vyjednává.

Tak se dostává otázka diplomatického jednání s Maďary v těchto dnech do popředí.

Károlyimu a jeho kabinetu bylo jasno, že tím, když dal vypuditi slabé české oddíly vojska a četnictva ze slovenského území, není vyřešena otázka integrity Uher, jíž posvětil všechno své snažení a jednání. I kdyby se mu bylo podařilo udržeti trvale vojensky starou uherskou hranici! Tím méně pak několika obojetnými a přece jen příliš průzračnými notami zaslanými do Prahy neb i jinam, a smělou, byť ne dosti poctivou, interpelací bělehradské konvence. Ba, právě proto, když věděl, že jeho interpretace této konvence neodpovídá vlastně skutečnosti, byť nekritická veřejnost přátelská i nepřátelská dala se tím svést, musel se starati, aby záchranu své staré vlasti zabezpečil lépe a nadějněji. Neboť při jeho vědomém uvádění širší veřejnosti v omyl, visel mu stále Damoklův meč nad hlavou a nad Uhrami. Podařilo se mu sice získati trochu času, nicméně cesta k dohodovým státníkům zůstávala stále uzavřena.

Tehdy právě se vrátila ze švýcarské »mírové bursy« Rosa Bědy-Schwimmer, člen Maďarské národní rady a od samých počátků horlivá propagátorka maďarské revoluce a zcela oddaná Károlyiho demokratickému a liberálnímu směru. Dne 14. listopadu podávala v Maďarské národní radě zprávu o své cestě do Švýcar. Smysl její byl ten, že osud Uher není ještě definitivně rozhodnut. »Příští osud Uher závisí tudíž od toho, podaří-li se nám upravití náš poměr k nemaďarským národům tak, aby při uspokojení jejich i dalekosáhlých nároků, jim bylo umožněno, ano žádoucí, setrvání v historických Uhrách.« To byla politika, kterou už před revolucí sledoval Oskar Jászi a pro níž se dal záhy získat i hrabě Károlyi. A tak někdy v polovici listopadu počíná se, paralelně s ofensivou vojenskou, soustavná *maďarská ofensiva na nemaďarské národnosti, aby vyjednávaly*. S příchodem dr. Hodži byl její ohlas přenesen pak i do Prahy a do Slovenského klubu.

10. Pokusy vyjednávat se Slováky

Otázka získání národností jistými ústupky je ovšem značně staršího data a počíná se vlastně ještě za éry Štěpána Tiszy. Ten už na podzim roku 1914 dal naznačiti Dulovi, že Slováci budou za svoji věrnost odměněni a už v létě roku 1917 učinil pokus, byť nezdařený, získati svými chudými nabídkami Slováky.³⁸⁾ A také ministerský předseda Wekerle prohlásil pod dojmem Karlova manifestu dne 16. října velkomyslně: »Budeme s nimi jednat! Či správněji při uvážení jejich žádostí, předložíme příslušné návrhy zákonodárným sborům«, ovšem »pokud to dopouští jednota státu.«³⁹⁾ Károlyi prohlásil v své straně dne 19. listopadu, nikoli bez výčitky a bez obvinění starého režimu: »Když jsem před několika týdny vyjednával s Rumuny, Slováky, Chorvaty a Srby, měl jsem pocit, že bych se s nimi byl mohl dohodnouti o národním míru, kdybych byl býval v odpovědném postavení. Oni mi sami prohlásili, že by byli ochotni uzavřítí se mnou dohodu, kdybych s nimi jednal jako homo regius, nebo ministerský předseda. Mohu ujistiti, že tenkrát by bylo bývalo možno řešiti národnostní otázku o 80% levněji a snadněji.«⁴⁰⁾

Pokud se týče Slováků, bylo toto vyjednávání někdy koncem září (»v jeseni po porážce Bulharov, keď v Budapešti videli, že je to už začiatok konca«, píše účastník). K podnětu Károlyiho byli pozváni do Pešti Matúš Dula, Vladimír Makovický starší a Hlinka. Hlinka odepřel svoji účast (»že s maďarskou vládou nechce mať viac ničoho do činenia«) a tak vedle obou jmenovaných jednal s Károlyim ještě dr. Emil Stodola. Schůzka se konala u dr. Alexandra Erdélyiho, jaksi maďarského advokáta Slováků v Pešti. Hrabě Károlyi sliboval, nabízel autonomii. Dr. Stodola mu předložil otázku, může-li jí také garantovat. Odpověď byla (jak Stodola byl už dříve z okolí hraběte zpraven) ovšem záporná. »Na čo sme sa všetci osvedčili,« píše dr. Stodola, »že by sme z jeho rúk vobec ani nemohli prijať autonomie, i keby nám ju núkal, lebo by si ju náš ľud bez inteligencie a dostatočného svojho úradníctva proti Maďarom nemohl obhájiť.«⁴¹⁾

Leč tento pokus získati Slováky nebyl ojedinělý. Po Dulově návratu z Pešti převzal poslání Wekerlový vlády

získati Slováky dohodou a jistými ústupky turčanský župan a vládní komisař Kürthy. Vyhledával za tím cílem několikrát Matúše Dulu, avšak bez výsledku. Za pobytu Dulova v Pešti bylo mezi vůdčími Slováky už rozhodnuto, a tak bylo všechno maďarské namlouvání marné. Ba, právě v Pešti, po dohodě s drem Emilem Stodolou, dály a staly se již přípravy k realizaci státního sjednocení Slovenska s českými zeměmi a k rozchodu s Maďary.

Když tedy Kürthy nepochodil u Duly, pokusil se získati Hlinku. Že snad slovenští katolíci nebudou »len maširovať pod luteránským komandom«. Leč ani tu nepochodil. Hlinka mu rázně odpověděl, že časy, kdy se vládlo podle hesla »divide et impera« už minuly; jemu, Hlinkovi, že v politice je »národně smýšlající luterán — brat, protivne smýšlající katolík — vrah.«⁴²⁾

Maďarská vláda a kruhy jí blízké činily vše možné, aby získali Dulu, Hodžu, Jurigu, Blahu. S Blahem vyjednával zejména bratislavský župan Szmercsányi, jenž si vzal za úkol rozřešiti v poslední chvíli, prý dalekosáhlými ústupky slovenskou otázku a tak zachovati Slovensko při Uhrách. Vypravil se za tím cílem jak do Vídně k hraběti Andrásymu, tak také do Uherské Skalice, leč v jednom i v druhém svém poslání bez výsledku.⁴³⁾

Robotnické noviny, které se doslechly o těchto pokusech, upozorňují v článku »Pred maďarsko-slovenským vyjednávaním« ze dne 24. října 1918 na vážnost chvíle pro slovenské politiky a varují je, aby nesedli na lep maďarským léčkám. Jedině správným shledávají: vyčkat, pozorovat a připravovat národní síly!

Hrabě Károlyi zkusil vyjednávatí tou dobou (údajně dne 19. října) o Slovensko se Staňkem ve Vídni⁴⁴⁾ a také v Praze s dr. Kramářem, při čemž prý došlo k jistému sblížení. Károlyi vyslovil prý tehdy ochotu odstoupiti československému státu čtyři stolice, totiž Turec, Oravu, Zvolen a Trenčín.⁴⁵⁾

Záhy po převratu v Praze vyslala maďarská vláda do Prahy svého důvěrníka, socialistického spisovatele dr. Varghu, aby navázal spojení s Národním výborem a přiměl ho k vyjednávání, respektive ke kompromisu v slovenské otázce. Ale když Vargha postřehl situaci, odjel, aniž by navázal nějaké vyjednávání, sklíčen zase do Pešti.⁴⁶⁾

Károlyi ještě jako vůdce opozice (a podobně i Jászi) pojmali narovnání s národnostmi do svého oficiálního programu. Už dne 22. října při přednesení požadavků své strany, jimiž by bylo čeliti hrožící katastrofě, žádal v parlamentě, aby »nová vláda vešla ihned v jednání s uherskými státními občany nemaďarského jazyka stran sjednání právní rovnocennosti a bratrského dorozumění.«⁴⁷⁾ Podobně prý při plánu vlády Juliusa Andrásyho, v níž měl býti sám ministrem a v níž měli míti místo i zástupcové národností, byla požadována »nová národnostní politika na základě *národnostní autonomie* s mezinárodní ochranou menšin.«⁴⁸⁾ A také když se utvořila dne 24. října Maďarská národní rada s Károlyim v čele, byl formulován (podle všeho už Jászim!) její národnostní program v 5. bodu velmi obsírně a velmi slibně. »Práva sebeurčení ve smyslu Wilsonových zásad nechť se dostane ihned všem národům nemaďarského jazyka v zemi. Tento požadavek (připomíná se však!) se vznáší v přesvědčení, že tyto zásady nejenom nebudou na újmu teritoriální integrity země, nýbrž právě naopak budou s to, aby jí daly pevnější základ. Kulturní a lokální samospráva národností nechť je zbudována v míře pomyslně co nejširší. . . V nových Uhrách musí jednou pro vždy pominouti rozdíl mezi národem a národnostmi, který byl pramenem škodlivých znehodnocování. Tato země nechť se přemění ve svaz rovnoprávných národů; neboť nežádáme udržení teritoriální integrity z důvodů národních, nýbrž na základě hospodářské a zeměpisné sounáležitosti. A svou nadějí, že všechny národy země zůstanou věrni našemu osudovému společenství, nezakládáme snad na násilí a donucení, nýbrž na střízlivé úvaze o této sounáležitosti.«⁴⁹⁾

Ministr Jászi promluvil již dne 2. listopadu 1918 »o národnostním problému«, kde jaksí vyložil svůj program a také ihned po nastoupení, v svém úřadě hledal styk s vůdci národních uherských skupin, aby je získal. Zatím se mu podařilo však získati pouze Mihályho z Rumunů a Melzera z Němců (Sasů), kteří se veřejnou proklamací osvědčili jménem svých pro Uhry. Jászi vyslovoval při tom naději, že se mu podaří získati i druhé národnosti.⁵⁰⁾

A sotva se dá pochybovati o tom, že Károlyi, podobně jako »ministr pro národnosti« v jeho příštím kabinetu

dr. Jászi neopomněli hledati svými sliby a nabídkami opět a opět cestu k slovenským politikům.⁵¹⁾

11. Nabídky Hodžovi z října 1918

Nedlouho před převratem a před martinskou deklarací vyhledával »našu priazeň«, jak píše dr. Hodža, hrabě Károlyi a za tím cílem vyslal pro Hodžu do Vídně hraběte Štěpána Tolvayho, jenž hovořil s Hodžou »o možnostiach novej uhorskej vlády«, nabízej mu ministerské křeslo v svém kabinetě. (»Portfeuille *pod žiadnou podmienkou* nepríme.« píše dne 27. října 1918 Kornel Stodola — Dulovi, »o tom možeš byt ubezpečeny.«⁵²⁾ Tenkrát byly učiněny se strany Károlyiho Hodžovi, jenž měl s Jászim už z dřívějších let přátelské styky, návrhy a nabídky na jakousi přechodnou autonomii, nebo odevzdání lokální a kulturní vládní moci, a byly také, jak se zdá, vážně přijímány. Zmiňuje se o nich povšechně biskup Zoch v svém dopise dr. Milanu Ivankovi, psaném dne 1. listopadu 1918, bezprostředně po svém návratu z Martina, kde s nelibostí, ano s bolestí se dotýká mínění některých slovenských předáků, že by Slováci měli vzítí od Maďarů, byť snad jen dočasně, »slovenské okolie«, to jest autonomii, županstva, anebo snad i jakýsi slovenský banát, jak to Maďaři navrhuji. »S vládou Károlyiho«, píše, »sa naša situácia trochu komplikovala. . . Dľa mojej mienky bude následkom peštianských udalostí *prechodný stav trvať dlhšie*,*) preto mne len neschodí s umu to, že *bysme mali od Károlyiho prijať pár vedúcich postavení*. Pravda len tak, ak vypovie okolie. A nech dosadí trebárs *bána a ten prepasuje úrady*, aby odovzdali potom všetko Slovenskej národnej rade.«⁵³⁾ Jak ještě uvidíme, jsou to v podstatě tytéž myšlenky, tatáž politická koncepcie, s jakou se setkáme později při Hodžových jednáních v Pešti, kdy chtěl přijmouti pro přechodnou dobu (až do mírové konference) — od Károlyiho vlády jakési slovensko-maďarské kondominium; jsou to v podstatě tytéž návrhy, které pak činil Jászi Dulovi a Hodžovi, stavě »do

*) Snad Hodža, který Zocha informoval, věřil, že Károlyi si získá sympatie dohodových státníků.

výhledu ministerské kreslo, županstva a všetko, čoho sa Slovákom v minulosti nedostávalo«, jak ze svého archivu uvádí Šrobár.⁵⁴⁾

Z peštských slovenských politiků, kteří měli podíl na martinské deklaraci, přicházejí v úvahu toliko dr. Emil Stodola a dr. Hodža. Se Stodolou měl Károlyi už své zkušenosti. Je tedy asi pravdě nejbližší, že maďarské návrhy přinesl do Martina Hodža, jenž tam přinesl i zprávu o revoluci v Pešti a nastolení Károlyiho vlády.⁵⁵⁾ Tomu by nasvědčovalo i prohlášení Bárthovo, bývalého ministra vojenství v kabinetě Károlyiho, že dr. Hodža vyjednával v Pešti s Jászim a podle Bárthova tvrzení žádal pouze dvě až tři županstva na Slovensku, pro sebe pak krajinské ministerstvo slovenské. Dále prý služební slovenský jazyk ve dvou až třech plucích a nepochybně i slovenskou administrativu, soudnictví a školství.⁵⁶⁾

12. Károlyiho telegram Slovenské národní radě a její odpověď

Hrabě Károlyi si pospíšil už dne 30. října 1918, ještě jako předseda Maďarské národní rady, pozdraviti Slovenskou národní radu, vlastně ještě před jejím vytvořením, zvláštním telegramem, kde jí nabízel, zcela v duchu svého programu, dohodu a součinnost. »My trváme na stanovisku, že svaté právo sebeurčení přísluší každému národu«, telegrafuje Károlyi, při čemž však vyslovuje přesvědčení, že »národ slovenský a maďarský jsou na sebe vzájemně odkázáni« a že musí »v pokojné shodě a v bratrském spolupůsobení hledati krásní budoucnost a garancie lepšího života«.⁵⁷⁾

Károlyimu (tehdy už ministerskému předsedovi) odpověděl neobyčejně srdečně, byl odmítavě, Matúš Dula, jako předseda Slovenské národní rady: »Výkonný výbor Slovenskej národnje rady s úprimnou radosťou prijal skrze Vás vyjadrené pozdravenie Maďarský národní rady a týmto dáva naň uprimnú odvetu. Dnes zástupiteľstvo maďarského národa prvý ráz prerieklo k zastupiteľstvu slovenského národa ako brat k bratrovi. Naša národná rada so svojej strany prijala v plnej miere Wilsonom osnované a zahraničným zástupiteľstvom monarchie uznané nové medzinárodné právne polozenie. Jestli maďarský národ prijme mienku Maďar-

skej národnej rady o slobode národov, utvorí tým psychologické podmienky obapolného porozumenia národov na základe medzinárodnom... Slobodný česko-slovenský národ praje si byť dobrým susedom a bratom maďarského národa«.⁵⁸⁾

Odpověď koncipoval dr. Hodža.⁵⁹⁾ Odpověď se nese zcela v duchu ideologie Jásziho. A vzpomeneme-li si na Jásziho svůdné plány o konfederaci podunajských národů (současně — dne 5. listopadu — vydáno bylo v duchu Jásziho koncipované »provolání k uherské inteligenci za účelem založení svobodného svazu národních států« na podkladě úplné jejich nezávislosti!), pak byla Hodžova—Dulova odpověď na Károlyiho telegram s hlediska maďarského téměř kladnou odpovědí na tuto výzvu. Při nejmenším ta srdečnost, to několikrát ujišťování bratrství, bylo s hlediska diplomatického poněkud předčasné, ano i neopatrné. Károlyi mohl z ní právem čerpati posilu v naději, že na Slovensku není ještě vše ztraceno. Mimo to vydával se tu Hodža-Dula nebezpečí, jak se pak také stalo, že jejich projev bude maďarskou vládou a žurnalistikou zkreslen a tím uvedeno v omyl i Slovensko, jež, z důvodu jsoucích psychologicky na snadě, žilo mnohem více z čtení novin maďarských, než slovenských. Uherská tisková kancelář rozeslala totiž projev Slovenské národní rady (dne 5. listopadu, tudíž dříve než byl v Národních novinách), zkrácený o poslední zvláště důležitou větu, kde se praví, že česko-slovenský národ přeje si býti *dobrym susedem* národa maďarského, jakož i větu o dorozumění s národem maďarským »na poli mezinárodním«. Po tomto zkreslení, které ani nebylo k tomu ke všemu v slovenském tisku konstatováno a korigováno, vypadala odpověď Slovenské národní rady jako nejsrdečnější projev důvěry vládě hraběte Károlyiho.⁶⁰⁾

Jászi učinil, jako ministr pro národnosti, ještě před vyjednáváním s generálem Franchetem v Bělehradě, významný projev k žurnalistům, kde jaksi rozvinul svůj národnostní program a ohlásil své nabídky: »Každý národ bude míti (v nových Uhrách) právo rozhodovati v nejdalekosáhlejší míře o svých národních a kulturních nárocích. V době přechodné, to jest až do sestoupení se mezinárodní mírové konference, chceme vytvořiti takové instituce a garancie, které

by zabezpečily mírumilovné soužití uherských národností, aniž by se tím prejudikovaly budoucí hranice«. K tomu však připojoval: »Já sám jsem pro zachování integrity Uher, nikoli však z důvodů šovinistických — nýbrž z důvodů zeměpisných, národopisných a hospodářských.«⁶¹⁾ A také v Bělehradě, v telegramu do Paříže, vyslovovali Károlyi a Jászi požadavek zachování integrity Uher aspoň do mírové konference; a že v tomto mezidobí maďarská vláda chce spravovati celé území uherského státu »v bratrském dorozumění s maďarskou, slovenskou, rumunskou, srbskou a německou Národní radou.«⁶²⁾

13. Vyjednávací ofensíva

Po návratu z Bělehradu a zejména po telegramu Clémenceauově a po zprávách ze Švýcar se dorozumívací ofensíva ještě více zesílila. V mysli Károlyiho a Jásziho se utvrdilo přesvědčení, že historické Uhry může zachrániti v první řadě dohoda s národnostmi. Podaří-li se Károlyimu získati je, byť jen k nějaké dočasné dohodě, platné snad jen do mírové konference, bude mu možno na konferenci přijíti s ubezpečením, že bylo Wilsonovým podmínkám učiněno zadost, že se našel modus vivendi všech národů v historických Uhrách, a že tudíž není vlastně důvodů, aby historické Uhry, pro něž mluvily tak četné důvody zeměpisné a hospodářské, vzaly za své.

První přišli na řadu *Rumuni*. Rumunská vláda zaslala dne 10. listopadu 1918 maďarské vládě ultimatum, v němž žádala vyklizení všeho území obývaného Rumuny až po Arad, Debrecín a Marmaroš. A současně, dne 9. listopadu, podala Rumunská národní rada (v rakousko-uherské monarchii), která se byla utvořila počátkem listopadu, Maďarské národní radě memorandum, v němž žádala, aby v Sedmihradech a vůbec v stolicích obývaných Rumuny, byla odezdána veškerá administrativa Rumunské národní radě, a aby jí byly podřízeny všechny politické, soudní, školské, církevní a finanční instituce a úřady. Jinak že Rumunská národní rada nemůže zaručiti udržení pořádku na tomto území, ba sama musí vyhlásit světu, že jí bylo právo sebeurčení znemožněno.

Za tím cílem byl vyslán do Aradu ministr Jászi, aby s Rumuny vyjednával. Jednání se konalo ve dnech 12.—14. listopadu. Jászi navrhoval provisorium až do mírové konference, bez každého prejudice.*⁶³⁾ Věcně nabízel dosti rozsáhlou autonomii v okresech a v městech, kde mají Rumuni většinu, ovšem pod maďarským imperiem. O toto »imperium« se pak také jednání rozbilo. Bylo jasné, že Rumuni rozuměli pod heslem vzdání se vládní a správní moci vlastně odstoupení.⁶³⁾

Po Rumunech přišla řada na *Rusíny*. Rusíni byli jaksí nejslabším faktorem z uherských národností, bez vážnější mravní i politické opory se strany svých národních soukmenovců, jakož i bez významnějších politických vůdců. Utvořili si sice také svoji Ruskou národní radu pod předsednictvím Bezkydovým, která žádala, aby Podkarpatští Rusové byli připojeni k československému státu, ale tuto snahu paralisovali Maďari vytvořením Magyarországi Rutének Nemzeti Tanácsa (Uherskou Rusínskou národní radou), která se měla starati podle pokynů Jásziho, o zachování integrity Uher.⁶⁴⁾ Tu došlo také — podle zprávy maďarské Politikai Híradó — ke skutečné dohodě zcela v duchu maďarských intencí. Bylo stanoveno:

1. Uhersko-rusínský národ trvá na teritoriální nedotknutelnosti země a ohražuje se proti jakémukoli pokusu o odtržení uherského území.

2. Uherská vláda uznává sebeurčovací právo vlasteneckého národa rusínského a je srozuměna s tím, aby v rusínských komitátech Marmaroš, Ugoča, Berehovo a Užhorod byli v čelo komitátní správy postaveni jako župani mužové, kteří mají dostatek místních znalostí a jsou ve spojení s rusínským národem.

3. V ministerstvu školství se měla zřídit z národnostních úředníků jaksí rusínská sekce.

* Aby se ukázala dobrá vůle s maďarské strany, vydal ministr vojenství Bártha dne 12. listopadu rozhodnutí, podle něhož důstojníci, poddůstojníci i mužstvo mají složit přísahu věrnosti Rumunské národní radě, při čemž jim bylo zajištěno, že důchody a platy jim budou dále vypláceny uherskou státní pokladnou, jako vojsku, které přísahalo Maďarské národní radě. Z rumunského vojska se měla státi rumunská národní garda, ovšem pod uherskou suverenitou a centrálním uherským vedením i velením.

4. Rusíni měli dostati stolicí na peštské universitě pro svůj jazyk a literaturu.⁶⁵⁾

14. Maďarské nabídky Slovenské národní radě

Po Rusínech se mělo začítí úsilovněji jednati i se Slováky. Původně se mělo vyjednávatí nejprvé s »východoslovenským národem«, jemuž v čelo stavěl se od Maďarů zjednaný Dvorčák. A bylo už hlášeno v novinách, že za tím cílem přijede Jászi do Prešova.⁶⁶⁾ Když se pak ukázala větší naděje jednati s Hodžou a s Martinem, bylo od toho asi zatímně upuštěno. S Martinem a Hodžou se jednalo vlastně, jak už bylo řečeno, stále, už někdy od počátku října, byl s jistými přerušováními. Zdá se, že také tato okolnost zdržovala Hodžu v Martině, takže nespěchal do Prahy ani po převratu dne 28. a 30. října, ani později, jako tak mnozí ze slovenských politiků, když se tvořila vláda, jejímž byl předurčeným ministrem vedle Šrobára a Ivanky,⁶⁷⁾ ani když se konstitovalo revoluční Národní shromáždění, jehož a jeho výboru pro zahraniční věci byl členem.

K pokusům o vyjednávání opět došlo záhy po projevu Károlyiho ze dne 11. listopadu, v němž prohlásil, že je odhodlán hájiti proti Čechům integritu země i zbraní. Dr. Stodola intervenoval proti tomuto projevu a tak došlo dne 13. listopadu k rozhovoru zástupců maďarské vlády s dr. Stodolou »stran zajištění bezpečnosti a pořádku v horních stolicích«, jak uherský tisk pak oznámil.⁶⁸⁾ (Je charakteristické, že dr. Stodola se tu nejmenuje zmocněncem československé vlády, nýbrž delegátem Slovenské národní rady!) Ba snad bylo těchto maďarsko-slovenských porad i více, zejména, když dr. Stodola intervenoval dne 16. listopadu stran obsazení Martina maďarským vojskem a stran zatčení Dulo, při čemž Károlyi vyšel jeho požadavkům s takovou okázalostí vstříc.⁶⁹⁾

Se strany maďarské vedl tehdy tato jednání sám správce uherského ministerstva zahraničí dr. Diner-Dénes a vládní komisař Ladislav Fényes, Diner-Dénes nabízel jménem maďarské vlády kooperaci Károlyiho vlády se Slovenskou národní radou pro udržení pořádku a pokoje, dále při ob-

sazení županů na Slovensku, jakož i při volbách do nového uherského parlamentu. Rozvázný a právnícky konsekventní dr. Stodola odmítl obě poslední nabídky, o prvé (kooperace při udržení pořádku) pak podal zprávu do Prahy s připojením poznámek o taktice maďarské vlády.⁷⁰⁾ Nabídky Fényesovy se týkaly vojenských věcí, organizace slovenské národní gardy. Měla se utvořiti zvláštní slovenská a zvláštní maďarská národní garda, podle toho, jak kde který národní živel převládal. V těch obcích a městech, kde je převážná většina slovenského obyvatelstva, měla se utvořiti výlučně národní garda slovenská, jež byla by podřízena Slovenské národní radě, kde je převážná většina Maďarů, zase národní garda maďarská, podřízená Maďarské národní radě. Tyto gardy měly pečovati o udržení pořádku a nahraditi — to bylo úmyslem Peště — československé vojsko, které vnikalo na Slovensko. Všecky gardisty, Slováky i Maďary, měla platiti uherská vláda (10 K za muže), která se měla postarati také o výstroj a výzbroj.⁷¹⁾ — Nabídky Fényesovy byly až příliš průzračné. V rukách maďarských národních gard by zůstala podle toho všechna města a vůbec větší centra, kde Maďaři měli »statisticky« prokázanou nadpoloviční většinu.

Ku podivu, v Martině nebyli proti Fényesovu návrhu. »Návrh«, který otiskovali⁶⁷⁾ »treba dokladne povážil. Istá vec je, že nám súrne treba gardy, ktorá by poslúchala Slovenskú národnú radu a obsazovala všetky slovenské kraje. Jedine toto by garantovalo predbežne, že na Slovensku sme si sami pánmi, nielen slovom, ale aj skutecnou mocou. Túto moc nám teraz ponúka maďarské ministerstvo, pravda, nie s nejakej zvláštnej blahosklonnosti, ale pod tlakom udalostí.«⁷³⁾

A záhy pak se již v Martině dosti naivně těšili, že »národné gardy sa utvoria na celom turčianskom území«, že maďarské vojsko odtáhne a na jeho místo »potom i tu sa postaví národná garda slovenská«, ba, že (maďarskou vládou!) »postarané bude, aby naše gardy všade so zbraňou zaopatrené boly«.⁷⁴⁾

Současně s Diner-Dénesem a Fényesem (to jest po skončených jednáních v Bělehradě) vyjednával Jászi*) s Hodžou

*) Dr. Jászi byl 14. listopadu ještě v Aradě. Dr. Hodža pak 16. listopadu už zase v Praze. Patrně jsou nabídky Jásziho Hod-

a Dulou.⁷⁵⁾ Nabízel Slovákům asi totéž, co Rumunům, jak i sám v svém projevu naznačil:⁷⁶⁾ »slovenské imperium«, neboli autonomii v rámci uherského státu až do mírové konference, bez každého prejudikování. Měli se za tím cílem sejít v Žilině.⁷⁷⁾

Za těchto okolností a nejspíše i s tímto cílem přijel pak Hodža do Prahy, aby si tu vymohl souhlas slovenských politiků i pražské vlády k těmto jednáním. Přijel sklíčen naším vojenským neúspěchem u Sučan a Turan a tím více přesvědčen o tom, že bylo by účelné přijmouti nabídky Jásziho, aby se vyjednávalo. Měl asi dojem, že vojensky na Maďary na ten čas nestačíme a od eventuálních diplomatických zákroků v Paříži si nesliboval tak rychlou pomoc, jak by bylo pro Slovensko potřebné. Věřil Jászimu, věřil mu osobně a byl přesvědčen, že upravením poměrů prozatímní dohodou by bylo možno vyváznouti nejlépe ze svízelné situace. Tím byla maďarská vyjednávací ofensiva přenesena jaksi na pražskou půdu.

15. Maďarská propaganda vyjednávání

Pro Maďary se tím vším vytvářela situace dosti příznivě. Jejich okamžité vojenské úspěchy přispívaly zajisté k tomu, aby se vyjednávalo. Maďarská vláda hleděla také vytvořiti pro tuto akci příznivé ovzduší různými opatřeními politickými. Dne 18. listopadu konala Maďarská národní rada schůzi, v níž byli přítomni ministři Jászi a Kunfi a kde k návrhu Desideria Bokányiho bylo usneseno zříditi *propagační organisaci*, jejímž hlavním úkolem mělo býti zřizování a organisování provinciálních národních rad.⁷⁸⁾

A hned na to se vyskytly v tisku zprávy, že mezi slovenskými politiky není jednoty, a že Dula se svojí čechofilskou agitací nemá všady úspěch; že ve Zvolenu Slováci Čechům nevěří a že v Štubňanských Teplicích se obrátili na Dulu slovenští advokáti Thurzo a Fajnor, aby se prý od české orientace upustilo a agitovalo se raději pro autonomii; slovenský lid je prý pro tuto orientaci, jen prý se neodvažuje vystoupiti proti čechofilskému teroru.⁷⁹⁾ (Byly to ovšem žovi ještě z doby před jeho odjezdem za Rumuny, to jest někdy z 8. až 12. listopadu.

vesměs falešné zprávy. Víme bezpečně o Fajnorovi, že byl vždy pro československou orientaci a že právě v té době žádal pro Zvolen vyslání českého vojska.⁸⁰⁾

A dále, že proti Slovenské národní straně Dulově stojí v samém Martině strana či skupina dr. Janka Mudroně (byl za války v službách Maďarů!), která si žádá úplnou samostatnost Slovenska, ale v rámci uherského státu. Maďaři chtěli patrně získati v Mudroňovi druhého Dvorčáka.

Maďarům šlo hlavně o to, aby byly v slovenských myslích způsobeny zmatek a nejistota. V téže době si dali z Pešti poslat od svého zpravodaje zprávu, jak prý je to vlastně s tou martinskou deklarací a se stanoviskem Dulovým. A že Dula, jako předseda Slovenské národní rady, učinil nové a mimořádně významné prohlášení. Deklarace, že je slovenský politický program. Leč toto slovenské stanovisko, že nikterak nezatemňuje u Slováků a u Duly poznání, »že sme odkázani na Maďary a Maďaři na nás«, a že »musíme žít s Maďary v nejlepším přátelském poměru«. Československá jednota že tedy »podle toho není ještě definitivní«. Zejména, že prý na Dulu a Slovenskou národní radu působí stanovisko východního Slovenska, které prý chce samostatně užití svého sebeurčovacího práva a zůstatí při Maďarsku. »Jest-li by východní Slováci nebyli s námi, čemuž nevěřím«, kladlo se Dulovi do úst, »nedovolíme roztrhání slovenského území a nestrpíme ani se strany Dohody žádné vivisekce na Slovensku, ale zůstaneme s Maďary«. Dále se hovoří v této domnělé zprávě z Martina o samostatném slovenském státu a, jestli prý se utvoří, že převezme všechny způsobilé úředníky maďarské veřejné správy, rovněž soudce, ba že si podrží i uherské soukromé právo, občanský i trestní zákoník, ano i maďarské školy tam, kde jsou potřebné. — Maďarské proposice pro chystané vyjednávání zračí se již v hlavních obrysech v této zprávě inspirované z Pešti, která vlastně měla připravovati jen náladu pro maďarské stanovisko v slovenské veřejnosti.

V tom smyslu také počali Maďaři s agitací po slovenských městech, ovšem s různým úspěchem. Agitovalo se hlavně tím, že zamýšleným připojením Slovenska k českým zemím je ohrožena slovenština a slovenská svojskost. Někde se setkali i s úspěchem.⁸¹⁾ Na nátlak Slovenského denníku, vydávaného

Karolem Huškem, byl Janko Mudroň nucen ohraditi se v Národních novinách, prohlašuje, že všichni Slováci jsou pro jednotu s Čechy.⁸²⁾

Podobně, asi v téže době, byl nucen také dr. Ludevít Bazovský dementovati zprávu maďarského socialistického časopisu Népszava z 22. listopadu, že se prohlásil pro autonomii z rukou Maďarů, »že jestli maďarská vláda zabezpečí pre slovenský l'ud úplnú rečovú, kulturnú a administratívnu autonomiu, tak novohradský Slováci sa od maďarského štátu neodtrhnú«. Proti tomu prohlašoval Bazovský se vši rozhodností: »Já stojím na základe československého štátu s celým uhorským Slovenskom... a v tom sa nikdy ničím pomýliť nedám... Novohradský l'ud so mnou rovno smýšlá.«⁸³⁾

Dne 26. listopadu vydal pak hrabě Károlyi a jeho vláda jaksi manifestační proklamaci k nemaďarským národům Uherska, kde je žádá, aby jako bratři, podporovali vládu při budování nových Uher. Lidová vláda míní se při tom držeti zásad presidenta Wilsona: Každý národ nechť si sám určuje svůj osud. Károlyi prohlašoval, podobně jako ve svém manifestu při vyhlášení Lidové maďarské republiky (dne 16. listopadu), že je třeba přesvědčit celý svět, že je tu nové, demokratické, svobodné Uhersko, a s demonstrativním důrazem se odřikal starých, feudálních maďarských metod rasového panství a sociálního útisku.⁸⁴⁾ Nicméně: »Pravíme vám: dříve než se odtrhnete od své staré vlasti, dříve než rozvrátíte vše, co tu bylo a je, *zkuste to ještě žiti s novou lidovou vládou* v dobrém dorozumění a s ní spolupracovati. Přesvědčíte-li se pak, že jsme svému slovu (slibovala se rovnost občanská, národní, sociální, rozdělení půdy atd.) nedostáli, máte vždy ještě dosti času odtrhnouti se od nás a my vám nebudeme brániti žádným násilím«. Dále se ukazuje na hospodářské výhody a slibuje se »svobodná republika národů« ve spojení s Čechy, Rumuny, Jihoslavy a Maďary, země míru a lásky, jak to prý je prorokováno už v bibli.⁸⁵⁾

A již dne 20. listopadu naznačovaly polouřední zprávy že má býti zahájeno v nejbližší době ministrem Jászim vyjednávání se Slováky asi na stejném podkladě, jako se jednálo ve dnech 12.—14. listopadu s Rumuny.⁸⁶⁾

16. Má-li se s Maďary vyjednávat?

Otázka, *má-li, či nemá-li se s Maďary vyjednávat*, zabývala naši vládu i slovenské politiky několikráte. Už dne 11. září 1918 poslal dr. Beneš dlouhou zprávu o své šťastné a úspěšné činnosti, kde referoval zejména o našem uznání od západních Spojenců, obzvláště pak o politické smlouvě s Francií a s Anglií. »Politicky jsme vše vyhráli,« píše dr. Beneš, »zejména i Slováky, a byl by to neodpustitelný zločin, kdyby doma kdokoli vcházel v jakékoli kompromisy. Naše úspěchy byly způsobeny tím, že jsme si tak důsledně a neústupně vedli, že jsme nikdy nekompromisovali... A kdyby někdo u nás doma začal jednat, všechno nám zruinuje!« Proto Beneš výslovně a kategoricky vzkazuje: »*Každé jednání s Rakousko-Uherskem za těchto okolností bylo by od našich politiků šilenstvím*«. Ví prý, že doma nebudou vyjednávat, ale přes to to zdůrazňuje. A opakuje: »*Naši nesmějí za těchto okolností vyjednávat vůbec!*«⁸⁷⁾

Po tomto vzkazu, dne 11. října, upozorňoval dr. Beneš dr. Šámal z Prahy: »Dejte pozor na agitaci Maďarů v cizině i na Károlyiho! Nabízí Slovákům tutéž autonomii, jako mají Chorvati... Slováci ústy Matúše Duly odmítli s Károlyim jednat.«⁸⁸⁾

Dne 17. října psal dr. Beneš a s ním dr. Ivan Markovič do Prahy a na Slovensko o tom, že se v Paříži doslechli o vyjednávání Matúše Duly s Károlyim a že (podle Pesti Hirlapu) projevil ochotu k nějaké dohodě. A vzkaz Benešův-Markovičův vyznívá zcela kategoricky: »Prísno odmietavé stanovisko voči každému sblížovaciemu pokusu s maďarskej strany... *nech nevyjednávajú s nikým a o ničom, nech čakajú, až vývin udalostí rieši i osud Slovenska*... Každý kompromis so slovenskej strany by mohol vplývať na tento vývin udalostí len vo smyslu pre Slovákov... nepriaznivom... *Nikdy by sa nedalo odpustiť a napraviť, keby jednotnosť riešenia československej otázky bola kompromisným postupom slovenských vodcov zvyklaná a keby takéto kompromisné jednanie vzbudilo u Spojencov dojem, že by sa Slováci uspokojili i s tým, keby boli ponechaní i na ďalej v sväzu Uhorska s nejakou autonomiou, ktorá by bola len na oko, alebo len na čas*«. ⁸⁹⁾ Je pravděpodobné,

že tyto zprávy nezůstaly tajnými v první řadě dr. Hodžovi, jenž měl ze Slováků poměrně nejčilejší styky s českými vůdci a s Mafií, a určovaly pak také i stanovisko zástupců Slovenska vůči maďarským nabídkám. Již při tvoření se dočasné slovenské vlády v Hodoníně (dne 5. listopadu) se pomýšlelo na to, že Šrobár, jako předseda této dočasné vlády, by měl být určen k tomu, aby vedl eventuální jednání s Maďary o evakuaci Slovenska.⁸⁹⁾ Šrobár pak také jednal, jako člen pražského Národního výboru dne 7. listopadu, z pověření předsednictva s emisarem Károlyiho dr. Supkou. Šrobárova odpověď na maďarské nabídky byla zcela zamítavá.⁹⁰⁾ A podobně tomu bylo, když přišly do Prahy a do Slovenského klubu Stodolovy zprávy s proposicemi Diner-Dénesovými a Fényesovými, které se staly předmětem jednání v Slovenském klubu, zejména po Hodžově příchodu do Prahy, jenž patrně tam přinesl i proposice Jásziho.

Názory v Slovenském klubu, v podstatě jednotné, se přece jen lišily, podle toho, jak ten který politik posuzoval celkovou situaci a z ní plynoucí politickou orientaci. Zdá se, že Slováci, kteří přišli z Martina a ze Žiliny (Hodža, Kornel Stodola, Fábry) byli pro vyjednávání. Slováci v Praze, byli proti. Dr. Ivánka byl zásadně proti každému vyjednávání. »S Maďarmi vobec nevyjednávaj, lebo sú vierolomní.«⁹¹⁾ Podobně Juriga, který nepřipouštěl ani, aby do jednání se pouštěla Slovenská národní rada, a zvláště rozhodně a jasně dr. Bella: »Maďarská vláda chce sa pred Dohodou preukázať, že vyjednávala so Slovákmi dl'a Wilsonových zásad a že sa bude v stave s nimi i dohodnúť«. Opětovně upozorňoval asi v duchu Markovičovy devisy, že »akékoľvek vyjednanie i nemeritorné, je vyjednaním... Maďari silou mocou chcujú, aby sme s nimi vyjednávali a tým sledujú určitý cieľ, ktorý nám môže len škodiť.«⁹²⁾

Při těchto úvahách přišel dr. Ivánka s námětem, že by snad Slovenská národní rada mohla být pověřena, aby byla československou vládou zmocněna k vyjednávání s Maďary. Ale ani tento námět nedošel souhlasu. Inž. Rotnágl poukázal na to, že v takových vážných věcech třeba zásadní důslednosti »keď sme už raz ustálili, že nebudeme vyjednávaj, nemôžeme dať (Slovenskéj) národnej rade inú úpravu, ako

tú, že by maďarskú vládu upravila na vládu československú«. Obával se, že by Maďari vyjednávání Slovenské národní rady, byť pražskou vládou pověřené a zmocněné, mohli zneužít u Dohody proti nám.⁹³⁾

Při těchto úvahách v Slovenském klubu přišly na pořad i relace dr. Stodoly stran návrhů Diner-Dénese a Fényese. Šrobár oznámil klubu stanovisko vlády, trvající na tom, že české vojsko nemá být ze Slovenska odvoláno (už z důvodu prestiže!). »O hraniciách nech sa Stodola nepúšťa do vyjednaní.«⁹⁴⁾ Slovenský klub konečně přijímal, že nemá nic proti tomu, aby československý vyslanec v Pešti dr. Emil Stodola, předseda Slovenského klubu Matúš Dula a poslanec Národního shromáždění dr. Milan Hodža byli pověřeni československou vládou, aby vyjednávali s maďarskou vládou o vyklizení maďarských vojsk ze Slovenska.⁹⁵⁾

Po obšírných debatách se Slovenský klub usnesl na těchto směrnících:

1. Slováci mají svou zákonitou vládu československou, které přísluší i veškerá státní moc na Slovensku. Kromě této vlády nemá nikdo jiný práva (a tudíž ani Slovenská národní rada) vyjednávat s maďarskou vládou o Slovácích a Slovensku.

2. Z pověření této vlády mohli by s Maďary vyjednávat Stodola, Dula, Hodža, avšak toliko a výlučně jen o jediné otázce: aby maďarská vláda odvolala své vojsko ze Slovenska.⁹⁶⁾

Také premiér vlády dr. Kramář byl proti každému vyjednávání a vyslovil se souhlasně se Slovenským klubem v ten smysl, aby Slovenská národní rada sama nevyjednávala a maďarské delegáty i s jejich návrhy odkázala na československou vládu v Praze.⁹⁷⁾

V tomto smyslu vyzněla pak i situační zpráva vlády, vydaná na základě porad Slovenského klubu v této době a zasláná ve vsí formě i Slovenské národní radě v Martině, která jaksí resumuje všechnen materiál, jenž se během diskusí vynořil a staví se zcela rozhodně na stanovisko: s Maďary nevyjednávaj!

Zdůrazňuje se tu, že hrabě Károlyi nepokládá Slovensko ještě za ztracené a chce klamat Dohodu tvrzením, »že Uhorsko je schopné so Slovákmi sa dohodnúť a utvorit modus

vivendi v rámci Uhorska; že (prý) Slováci vo svojej väčšine nie sú ešte rozhodnutí, kam chcú náležať. Preto a výlučne len preto chce gróf Károlyi nadviazať vyjednávanie so Slovenskou národnou radou, aby v zahraničnej tlači mohol poukázať: nás Maďarov nič do československého štátu, lebo my práve vyjednávame so Slováckmi... *Je teda prvým príkazom politickej opatrnosti nejednať s Maďarmi o ničom a za žiadnu cenu a za žiadne služby a výhody.*«⁹⁸⁾

17. Dr. Hodža miesto dr. Stodoly do Pešti

Ihned po Hodžovej príchodu do Prahy (a patrne v souvislosti s otázkou vyjednávania s Maďary), prišla už dne 17. listopadu v Slovenském klube na přetřes otázka, zda by nebylo účelné vyměnit dr. Stodolu, našeho dosavadního zástupce v Pešti, za jinou osobu.⁹⁹⁾ V zahraničním výboru bylo poukazováno na to, že je třeba již připravovati materiál pro mírovou konferenci v Paříži¹⁰⁰⁾ a, že pro tuto práci je zapotřebí dr. Stodoly, jenž se zabýval statistickými studiemi o Slovensku, v ministerstvu zahraničí v Praze.¹⁰¹⁾ Na jeho místo byl navrhován dr. Milan Hodža.¹⁰²⁾ Slovenští politikové přijímali s nemalými nadějemi tento návrh, aby do Pešti »do místa politických úskoků a šalby«, jak píše Šrobár, byl vyslán rutinovaný politik, který by dovedl dostatečně čelit všem maďarským intrikám a praktikám, jejichž cílem bylo »ošmeknout« nepříteli.¹⁰³⁾ Mimo to, Hodža znal velmi dobře maďarské politiky a zejména s některými členy vlády Károlyiho byl už před válkou (a také za války) v intimním styku.

Hodžu pro toto poslání doporučovalo nejen to, že znal velmi dobře maďarskou »mentalitu« a metody maďarských politiků (vyrostl vlastně v maďarském prostředí a působil léta v Pešti, jako žurnalista a politik), ale svojí jazykovou i politickou kvalifikací se hodil výborně k tomu, aby náležitým způsobem informoval vojenskou dohodovou misi, jejíž příchod do Pešti se čekal každým dnem. A tak k návrhu dr. Šrobára byl dr. Stodola dne 23. listopadu odvolán a zastupováním Československé republiky v Pešti¹⁰⁴⁾ pověřen Hodža.

Dr. Hodža odcházal po týdenním pobytu v Praze do

Pešti jako náš »plnomocný ministr a vyslanec,« jak se popisoval. Od premiéra vlády, jaksi v zastoupení ministra zahraničí a presidenta republiky, se mu dostalo ověřovacích listin a nepochybně i písemných, neb aspoň ústních instrukcí a pokynů, jak si má vésti v svém novém působišti. Podle pozdějšího prohlášení naší vlády ze dne 1. prosince a také podle doznání samého Hodži, byl vyslán do Pešti, aby »v případě potřeby projednával otázku likvidace bývalých společných záležitostí uhersko-slovenských s bývalým uherským státem« a (podle usnesení Slovenského klubu) jednal s maďarskou vládou stran odvolání maďarských vojsk ze slovenského území.¹⁰⁵⁾ I když nedostal jiných písemných instrukcí, mohla mu za směrnicí pro naši politiku vůči Maďarsku sloužiti Kramářova nota ze dne 19. listopadu¹⁰⁶⁾ a zejména jednání Slovenského klubu, resumované pak v »informačnej zprávě vlády o našem pomere k Maďarom«, zaslané Slovenské národní radě v Martině asi právě v době, kdy Hodža Prahu opouštěl.¹⁰⁷⁾

Kapitola pátá

JEDNÁNÍ V PEŠTI O „SLOVENSKÉ IMPERIUM“

1. *Hodžův příchod do Pešti.* 2. *Hlasy tisku.* 3. *Směrnice Hodžovy politiky v Pešti.* 4. *Slovenský »28. říjen«.* 5. *Maďarské cíle.* 6. *Maďarská osnova dohody se Slováky.* 7. *Hodžovy návrhy.* 8. *Rozsah »slovenského imperia«.* 9. *Dvojaká hra.* 10. *Pozvání znalců.* 11. *Slovenské naděje.* 12. *Předporada s důvěrníky.* 13. *Proposice sjednané s Jászim.* 14. *Maďarské stanovisko.* 15. *Náhlá změna v nazírání.* 16. *Slovenští důvěrníci nechťejí vyjednávat bez souhlasu Prahy.* 17. *Diskuse s Jászim.* 18. *Jednání se rozbilo.* 19. *Zneklidnění na Slovensku a v Praze.* 20. *Beneš a vyjednávání s Maďary.* 21. *Energetické zakročení Kramářovo a Slovenského klubu.* 22. *Nespojenost s Hodžou v Praze.* 23. *Pražské desaveu dr. Hodži.* 24. *Radostné zprávy z Paříže.*

1. *Hodžův příchod do Pešti*

Pověření dr. Milana Hodži naším zastoupením v Pešti bylo přijato nejen v Praze, ale i na Slovensku s uspokojením a s oprávněnými nadějemi. Národnie noviny vzpomínaly v lokálce »Prooctvo« Hodžova procesu v roce 1914, kde obžalovaný pro »pobuřování« v své obraně prohlásil: »Koho z nás vy tu dnes odsúdíte pre podnecovanie do štátného žalára, s tým, kdo vie, či nebudú musiet vyjednávat uhorské vlády o národnostných ústupkoch« a dodávají, že prooctví se vyplnilo.¹⁾

Hodža odjel z Prahy asi po 25. listopadu 1918 a dne 25. nebo 26. listopadu převzal v Pešti od dr. Emila Stodoly československé vyslanectví v Pešti.²⁾ Dne 27. listopadu odevzdal Hodža předsedovi maďarské vlády hraběti Károlyimu své pověřovací listiny, učinil návštěvu u správce maďarského ministerstva zahraničí státního tajemníka Diner-Dénese a ihned se také ohlásil u ministra pro nemaďarské národnosti dr. Oskara Jásziho.³⁾

Na to vzaly události dosti rychlý obrat a spád. Hodža odevzdal ještě téhož dne Jászimu svoje memorandum, jak přechodně řešiti slovenskou otázku, příštího dne (28. listopadu) byli povoláni do Pešti zvláštním vlakem slovenští důvěrníci a 29. listopadu měli s Hodžou předporadu; po ní podává Hodža do Prahy šifrou zprávu, že zúmyslně jednání protahuje, ač jednání bylo den na to (dne 30. listopadu) skončeno; na to ihned následuje rozhodné Kramářovo desaveu z 1. prosince. To je zhruba obraz prvního diplomatického Hodžova zákroku v Pešti. K tomuto se pak připojuje druhý jeho diplomatický zákrok, jednání o demarkační čaru ve dnech 3. až 6. prosince 1918, který skončil opět zcela rozhodným desaveu z Prahy a změnou Hodžova charakteru z vyslance a zplnomocněného ministra na »zplnomocněnce při československé likvidační komisi«.

Dr. Hodža přes zcela jasné instrukce své vlády, aby se nepouštěl s Maďary do žádného politického vyjednávání, ihned, jakmile se dostal do Pešti, s Maďary vyjednával. Toto promptní navázání styků je dáno tím, že Hodža vlastně jen pokračoval ve vyjednáváních, která byla přerušena jeho týdenním pobytem v Praze.

2. *Hlasy tisku*

Proto pochopíme, že Hodža byl přijat v Pešti u vlády i veřejnosti, totiž vládního tisku, neobyčejně sympaticky. Noviny na něm chválily, že vyrostl na maďarských školách, že působil léta v Pešti jako parlamentník a publicista, a že je se všemi poměry Uher dokonale obeznámen. A že přes to, že je vždy rozhodným zastáncem »slovenské národnostní republiky« (»der slovakischen Nationalitätenrepublik«), dovedl si svými konciliantními společenskými způsoby udržeti dobré osobní vztahy s mnohými činiteli uherské politiky. Proto, ale i pro jeho obratnost, taktuplnost a rozmyslnost, prohlašuje se volba jeho osoby pro Pešť s maďarského stanoviska za neobyčejně šťastnou. Tu prý postavila Praha skutečně pravého muže na pravé místo. Ač úloha, která se má rozřešiti, je velmi těžká, je to Milan Hodža, jenž ji skutečně může rozřešiti, má-li vůbec býti řešena.⁴⁾ Dr. Oskar Jászi v rozhovoru s red-

aktorem Pester Lloydu zdůraznil skrz na skrz sympatické rysy tohoto moudrého a reálného politika. »Jsme staří známí a já sám jsem se zabýval už v minulosti velmi často spolu s ním (Hodžou) otázkami národnostní politiky.«⁶⁾ Hodža pak tuto pozornost splácel stejnou mincí. Vůči dopisovateli Az Újságu se vyjádřil v tom smyslu, že »s tím maďarstvom, ktoré voči Slovákom sa vzdá dobrovoľne niekdejších aspirácií panovania a ktoré československý národ prijme ako daný fakt, chceme žít len v dobrom priateľstve a susedstve.«⁷⁾

Maďarské vládě bylo sice známo, že Hodža nemá k vyjednávání moci a pověření,⁷⁾ leč pomohla si z toho sofismatem, že s ním nejedná jako s československým vyslancem, nýbrž jako s členem Slovenské národní rady.⁸⁾ Se slovenskou národní radou a jejími představiteli mohla maďarská vláda (podle svého názoru) jednati i bez souhlasu a pověření z Prahy. A Hodža trpěl, aby se jeho poslání vykládalo i takto.

Tak byl Hodža opět v Pešti, kterou opustil jako persekvaný žurnalista chudého slovenského týdeníku, v městě politických intrik a hazardní hry, aby v hodnosti československé Excelence mohl jednati jako rovný s rovným s těmi, v nichž až dosud viděl jen pány a vládcy. Ba tito pešťští držitelé moci byli pojednou k němu plni pozornosti, netajíce se před ním, že od něho snad závisí budoucnost země, budoucnost maďarského státu i jejich vlastní. Psychologicky může nám býti pochopitelným, že Hodža za těchto okolností, při svém příliš konciliantním povahovém založení a při jistém nedostatku víry v zásady a principy, dal se svéstí pešťským prostředím a mimoděk hledal i našel »možnost oportunistu«, jak se sám kdesi vyjádřil, kterou chápal a v níž viděl »politikou reálných skutečností«. Osudné bylo to, že se při své nekritičnosti v posuzování celkové situace naší i maďarské mýlil, že to, co pokládal za politiku reálných skutečností, reálnou skutečností vlastně nebylo, nýbrž maďarská politická fata morgana, anebo snad jen pešťský bluf, který měl zastrašiti.

Dr. Hodža, jak z celého jeho jednání patrně, posuzoval celkovou situaci poněkud jinak, než čeští a slovenští politikové v Praze a v Paříži. A nedal se při tom přesvědčiti ani důvody Slovenského klubu, ani směrnici a pokyny československé vlády, a šel svou vlastní cestou i proti nim a přes jejich výslovný zákaz. Nevěřil, že se v dohledné době podaří Čechům zdolati Maďary vojensky (»dve sto žandárov nie je dost na „honfoglalás“«, to jest zabrání země, řekl prý nikoli bez ironie dr. Kramářovi⁹⁾ v Praze) a také od naší diplomatické akce v Paříži si nesliboval výsledky dříve, než při skoncování porad mírové konference. Sám doznal, že »pochyboval či nejaký diplomatický zákrok dostane Maďarov so Slovenska preč.«¹⁰⁾ Vycházejí pak z těchto dvou (chybných!) předpokladů, docházel k dalšímu poznatku: Slovensko nemůže přece v tomto mezidobí zůstatí jaksi »res nullius«, zemí, o kterou se dva sousedé sváří a kde v důsledku toho povstává rozvrat a anarchie, z níž by na konec mohli kořistiti Maďaři. Dr. Hodža neměl na podzim roku 1918 dosti politické intuice, která tak často charakterisovala vůdce naší zahraniční i domácí revoluce: tito, nevědouce jeden o druhém a jsouce si vzdáleni, jednali tak, jako by se byli smluvili a dohodli. Naproti tomu Hodža, ač věděl o směrnici naší politiky, šel cestou jinou. Hodža nebyl revolucionář. Jeho jednání v roce 1918 působí jaksi disonancním akordem v tomto harmonickém souladu myšlenky i vůle, orientované za jistým cílem.

Hodža chtěl ovšem také podle svých sil a schopností prospěti věci národní a jeho snahy nevedly také jinam, než kam směřovalo úsilí Benešovo, Kramářovo, Masarykovo, Šrobárovo a jiných, k osvobození Slovenska a k vytvoření jednotného národního československého státu, leč prostředky, které k tomu volil, byly méně šťastné, méně obmyslné a v svých výsledcích méně příznivé, než jiných našich vedoucích politiků. Osudný omyl Hodžův byl v tom, že poněkud příliš podlehl sugesci Pešti a svých některých přátel ve vládě Károlyiho (obzvláště Jásziho!), zejména, když se domníval, že do situace vidí lépe, než ti v Praze a v Paříži.

Snad spolupůsobil tu i jeho vrozený sklon k oportunistu a jistý nedostatek víry v zásadovost a zásadovou politiku.¹¹⁾

Hodža »nebol zásadným odporcom politiky dvojakých železok«, aby som užili jeho vlastných slov »ak šlo o veľké záujmy národa... Dvojaké železka, prosím, trojaké a keby to bolo treba, trebárs i štvoraké železka!«¹²⁾ Nicméně v světo-dějných chvílích roku 1918 vítězila přece jen politika velkých cílů, politika principů, doktrin a zásad nad oportunistem, kličkováním a pletichářstvím. Také klíč k politické situaci Slovenska byl přece jen více v Paříži a v Praze, než v Budapešti. Dr. Hodža byl často v svých snahách předstížen událostmi a příliš složitě připravoval nejednou věci, které už byly hotové. A právě tento nedostatek politické intuice, při jisté chvatnosti, nekritičnosti i povrchnosti, jakož i rozhledu po politice západních mocností, byl příčinou jeho politických omylů a neúspěchů.

Hodža byl v svém nitru vždy a cele oddán myšlence osvobození našeho národa, byl vždy upřímným Slovákem a Čechoslovákem, jen dělal občas politiku, která tyto ideály mohla ohrozit. Zrada, zpronevěření se společnému programu to nebyla. Spíše jen politická neukázněnost, jakési politické kozáctví, přílišná víra v své já a při tom spolehnutí na loyálnost činitelů (Jászi), jimž věřit a na něž do té míry spoléhati neměl. Hodža si neuvědomil, proč maďarská vláda tolik stála o vyjednávání! Neptal se, jaký má na tom zájem, cui prodest!

Hodža byl vlastně ošizen, přes to, že se domníval, že zná do té míry maďarskou mentalitu, že se ošidit nedá, ba že vyjde sám ze smělé hry jako vítěz. Podlehl však Pešti a dal svojí politice směr, který Maďaři potřebovali. Snad aniž by o tom věděl, pracoval Maďarům do rukou a dal se zaplést do léčky a osidel vyjednávání a tak se vlastně dostal do vleku maďarské politiky. V zamotávající se situaci stával se bezradným. Ale vrátiti se nedovedl. Snad tu spolupůsobily i osobní zájmy, jistá žárlivost na Šrobára. Snad šel proto do Pešti a pustil se do nebezpečných jednání s Maďary, aby on, On! přinesl Slovensko jako vítěznou kořist republice a tak zastínil jiné Slováky. A při těchto egoistických zájmech riskoval i nebezpečí, které z toho mohlo vzejít jeho užší vlasti a celému národu.

Na štěstí toto »uklouznutí«, jak se sám vyjádřil, nebylo »irreparable«.¹³⁾ Dr. Kramárovi a zejména dr. Benešovi podařilo se opět vše napravit, tak že jeho »chybný krok« způsobil toliko jisté potíže, jisté ohrožení našich zájmů, avšak trvale jich nepoškodil.

4. Slovenský »28. říjen«

Hodža byl přesvědčen, že politika Prahy a Paříže nepovede dosti rychle k žádoucímu cíli, a proto se rozhodl dělat svoji vlastní politiku. Byl přesvědčen, že »to, čo sa spravilo 28. oktobra v Prahe«, jak sám později vyložil, »musia vykonať Slováci na Slovensku«.¹⁴⁾ Myšlenka jistě správná, kdyby byla proveditelná. Slovensko i po 28. říjnu a 30. oktobru zůstávalo dále v rukou maďarské správy, v rukou maďarských slůžných, maďarského vojska a maďarských žandárů. V Praze stačilo skutečně pouze dosadit revoluční vládu a celý státní a správní aparát ihned fungoval. Vídeň resignovala. Něco podobného bylo na Slovensku věci zcela nemožnou. A poněvadž ani vojenská moc česká nebyla na ten čas dostatečná, jediná naděje a jediná cesta, jak dostat Slovensko ze staletého uherského zajetí, byla cesta přes Paříž: zákrok Dohody. A možno říci předem, že také jediné tato cesta Slovensko osvobodila. Leč právě touto cestou se Hodža nedal. To, co se nedalo spravit mečem a co jediné bylo možno dosíci politickým a po případě i vojenským nátlakem na Pešť z Paříže, chtěl Hodža spravit jazykem, vyjednáváním.¹⁵⁾

Také 28. říjen v Praze byl v značné své části dílem obratného vyjednávání. Leč situace v Praze 28. a 29. října a na Slovensku v říjnu a v listopadu byla podstatně jiná. Švehla, Rašín, Soukup, Stříbrný vyjednávali s politicky nezkušenými generály. Naproti tomu měl Hodža co činiti s rafinovanými a úskočnými politiky. V Praze dne 28. a 29. října strhoval a téměř omračoval prvý dojem z kapitulace. Naproti tomu v Pešti, zoufalá nálada z konce října ustoupila v druhé polovici listopadu už poněkud jakémusi optimismu, uměle a vědomě Károlyim živenému. Neří ještě všecko ztraceno, ba snad bude možno situaci ještě zachránit. Maďarský tisk ihned pak naznačoval, jako by naše vláda si nebyla jista svými požadavky na Slovensko a proto že vstoupila ve vy-

jednávání s Maďary.¹⁶⁾ Tomuto maďarskému optimismu, soustavně šířenému zejména tiskem, a jeho sugesci podléhal a podlehl do značné míry i Hodža. Z jeho zpráv lze vyčísti určitý dojem, že Maďaři nejsou ještě poraženi, ač vlastně už poraženi byli.

Také pražská jednání Švehlova a jeho druhů v říjnu 1918 skvěle manévrovala s otázkou státoprávní. Státoprávní stanovisko pražské revoluce se měnilo den ode dne, ba s hodiny na hodinu. Dnes víme, že Švehla a jeho revoluční druhové, když přejímali Obilní ústav, ba když jednali s pražskými generály, ano snad i s místodržitelem, nechávali je zatím opatrně a rafinovaně v domněnce, že státoprávně stojí vlastně na stanovisku Karlova manifestu, to jest, že se domáhají československé samostatnosti jaksi v Rakousku. Avšak jakmile měli moc v rukou, nabývala už jejich slova, pronešená před málo hodinami, smyslu protirakouského, odlučovali se od Rakouska nejen uvnitř starého státu, ale vůbec, domáhajíce se plné suverenity. V osudných dnech kapitulace se jim to podařilo. Právě proto, že tu šlo o dny a hodiny. A pak zejména tím, že celý národ byl připraven.

S podobnou asi politickou koncepcí, možno-li věřiti Hodžovu výkladu, který podal o svých intencích a cílech po deseti letech, odcházel Hodža do Pešti. Již v Martině dne 30. října, jak víme z listu Zochova, uvažoval o tom, že skutečná evakuace Slovenska Maďary bude trvat delší dobu. Chtěl proto na tuto dobu zařídit na Slovensku jakési provisorium. Toto provisorium spatřoval asi v maďarsko-slovenském kondominiu, které by potrvало až do rozhodnutí pařížské mírové konference. Proto mu přišly velmi vhod nabídky maďarské vlády, které tato činila, skrze Jásziho, Diner-Dénese, Fényese a jiné, Slovenské národní radě, že se Slovensku dostane autonomie, či jak to obratný Jászi honosně formuloval, že jí bude odevzdáno »imperium«. Ovšem pod maďarskou vrchovaností! Slovákům by se bylo dostalo tak ihned politické moci, měli by svého ministra nebo bána, měli by župany, ano i slovensko-maďarskou národní gardu. Hodža sice v otázce státoprávní příslušnosti nemínil činiti zjevné ústupky, leč tato otázka neměla býti kamenem úrazu, o který by se všechno jednání rozbilo.

Kdyby se dostalo Slovákům od Maďarů faktické moci,

bylo by pak možno řešiti otázku státoprávní jednoduchou revolucí tak jako v Čechách. A konečně: I kdyby jednání o maďarsko-slovenské kondominium nevedlo ani na přechodnou dobu k cíli, získal by se tím čas, než by byly dopraveny zahraniční legie do vlasti. Leč Hodža, jak se zdá, nebyl ani proti faktickému uskutečnění slovensko-maďarského přechodného kondominia. Potvrzují to souhlasně účastníci jednání s jedné i s druhé strany.

Hrabě Bathányi píše, že »vyjednávání děla se s výhradou, že o konečných poměrech rozhodne mírová konference; to, co jsme my konali, bylo jen *dočasná* úprava věcí na Horní Zemi. Ale při této výhradě«, dodává a naznačuje již maďarský úmysl, »vypracovali jsme celkem důkladnou organisaci autonomie, která by uspokojivě rozřešila hornovídeckou otázku.¹⁷⁾ Podobně i Oskar Jászi tvrdí, že by se mu bylo podařilo vyrovnati se se Slováký »*aspoň do mírového jednání*«, kdyby nebylo přišlo pak tak určité desaveu z Prahy. V tomto smyslu nabízel Jászi Slovákům autonomii.¹⁸⁾ Jestliže Hodžova jednání v Martině a v Turci s Maďary počátkem listopadu měla ráz čistě soukromý, mohl nyní jako zplnomocněný ministr a vyslanec vystoupiti oficiálně a tudíž i závazně. Tak asi počala se tato nebezpečná hra koncem listopadu 1918 v Pešti.

5. Maďarské cíle

Maďarské vládě šlo o to, aby jednak vyjednáváním se Slováký kompromitovala pražskou a pařížskou politiku (— vždyť se Slováci ještě nerozhodli! vyjednávají s námi! —), která se snažila přesvědčiti svět a politickou veřejnost, že slovenská otázka je už rozřešená (— měli pravdu, v zásadě bylo už rozhodnuto —¹⁹⁾), jednak pak vytvořením nové ústavy pro Uhry, ať už definitivní či aspoň na dobu přechodnou, do mírové konference, chtěli získati základnu pro mírovou konferenci, pomocí níž by mohli hájiti integritu Uher. Byli by přišli před mírovou konferencí s tvrzením, že při vzájemné součinnosti podařilo se v Uhrách rozřešiti národnostní otázku a že by se tudíž doporučovalo, aby z provisoria, které se osvědčilo, stala se úprava definitivní. To, co by scházelo na přesvědčivosti

těchto argumentů, hodlali vyvážití důvody hospodářskými, geografickými, komunikačními a poukazem na tisíciletou tradici. Věděli, že i mezi dohodovými státníky budou mužové, kterým nové uspořádání Evropy v duchu národnostního principu je jaksi skokem do tmy a rozšířením neurovaných poměrů balkánských hluboko do střední Evropy.

Hodžovy rozhovory s ministrem Jászim počaly se vlastně velmi nevinně. Bylo řečeno, že jsou to rozhovory s obou stran zcela nezávazné, které nikterak nemají prejudikovati vývoji do budoucnosti, co tento přinese a musí přinést. Jejich předmětem neměla býtí úprava poměrů v budoucnosti, ale po výtce přítomnost a její problémy.²⁰⁾ »Bída a anarchie«, jak se ministr Jászim o tom sám vyjádřil, »které tu i onde zvedají svoji hlavu, okolnost, že proti intencím Maďarské i Slovenské národní rady není se (prý) možno vyhnouti krvavým srážkám, všechny tyto zjevy učinily naléhavým, aby došlo k těmto rozhovorům. Při tom pak bylo s obou stran zdůrazněno stanovisko, že otázka československého státu a úprava hranic, jakožto sporné otázky, mají zatím býtí vyloučeny, poněvadž se v tomto směru obě strany podrobují rozhodnutí mírové konference«. Avšak až do té doby, že by bylo záhodno upravití řadu otázek, dotýkajících se státní správy, dopravní nebo vyživovací politiky, jakož i jiné záležitosti, jejichž uspořádání se jeví naléhavým na naznačenou přechodnou dobu. To bylo východiskem. A cílem bylo, neb za cíl bylo označeno: vytvořiti vzájemnou dohodu pro tuto přechodnou dobu, *modus vivendi* mezi maďarským a slovenským lidem, tudíž s platností toliko do rozhodnutí mírové konference.²¹⁾ A už na tuto dobu (a přirozeně i pro příští časy, kdyby ovšem Slovensko zůstalo v rámci Uher) byla maďarská vláda — jak sama prohlašovala — ochotna »odevzdati legitimním zástupcům Slovenské národní rady veškerou hospodářskou, vojenskou a politickou správu«. Ovšem s jistými výhradami.²²⁾

Leč při těchto zdánlivě loyálních a zdánlivě oběma stranám jen ku prospěchu sloužícím proposicím, naskytlá se ihned velmi choulostivá otázka: *Pro které území má mítí proponovaný modus vivendi platnost!*

Ministr Jászim si představoval věc tak, jak již navrhoval v Aradu upravení tohoto přechodného stavu Rumunům

a jak tyto proposice někdy asi kolem 1.—8. listopadu poslal po dr. Robertu Braunovi, ministerském úředníku, a prostřednictvím dr. Erdélyiho Hodžovi a Slovenské národní radě.²³⁾

Podle úmyslu Jászih měly se kolem centrálních Uher vytvořiti okrajové kantony asi s právním postavením Chorvatska, avšak hospodářsky a kulturně plně uspokojené.

6. Maďarská osnova dohody se Slováky

Hle, jaký asi byl obsah maďarské osnovy proponované dohody se Slováky.

Maďarská vláda jaksi úvodem především prohlašovala, že přistoupila na dohodu se Slovenskou národní radou v Turčanském Svatém Martině (o Praze a o československém státu není v osnově paktu z pochopitelných důvodů nikde zmínky!), a to za tím cílem, aby až do konečného uzavření míru, kde dojde k definitivnímu rozhodnutí, byly zatím aspoň provisorně a přechodně upraveny některé otázky, týkající se slovenského území; v prvé řadě, aby byla zaručena veřejná bezpečnost, právní jistota a nerušený chod hospodářského života.

Kdyby se byla dohoda týkala skutečně pouze a výhradně těchto věcí a neobsahovala i osnovu narovnání politického rázu, nebylo by zajisté v principu proti ní co namítati. Kdyby byl pro přechodnou dobu skutečně vytvořen, bez politických klausulí, *modus vivendi* v tom smyslu, aby byla skutečně, až do převzetí úřadů a vládních institucí československými orgány, zaručena veřejná bezpečnost, právní jistota a nerušený chod hospodářského života, bylo by to zajisté jen na prospěch klidnému přechodu Slovenska z maďarského režimu v režim československý.

Leč ani jedné, ani druhé straně zamýšlených vyjednávaček nešlo o tento cíl. Maďaři chtěli vytvořiti provisorní dohodou se Slováky basi pro mírovou konferenci, která by pak provisorium změnila ve formu definitivní, Hodžovi pak a jeho martinským přátelům šlo asi o získání vládní moci nad Slovenskem, o vytvoření touto cestou podobné situace, jaká byla v Čechách a na Moravě vytvořena šťastnou revolucí ze dne 28. října.

Po naznačeném úvodu přechází osnova paktu k meritu věci a dohody. Praví se v ní, že k dosažení daného cíle (aby byla zaručena veřejná bezpečnost, právní jistota a nerušený chod hospodářského života) má být v uherském státě vytvořeno administrativně zvláštní území, které by bylo nositelem proponované dohody a na něž by se tato dohoda vztahovala. Území toto bylo pro stručnost a názornost zakresleno prostě na mapě, jež byla k osnově paktu připojena. Co tento návrh maďarského paktu obsahoval po stránce územní, a jak asi podle něho mělo Slovensko vypadat, dosud přesně a jasně nevíme. Leč dá se soudit, že byl analogický Jásziho návrhům v Aradu pro Rumuny a měl se tudíž týkatí okresů a měst, kde měli Slováci, podle statistiky z roku 1910, číselnou převahu. Podle toho, jak dobře poznamenal již Fedor Houdek²⁴⁾, města, jako na příklad Baňská Bystřice, Zvolen, Bardějov, Trenčín, Nitra, Prešov Levoča, Spišská Nová Ves, Revúca a jiná menší, kde Slováci neměli podle maďarské statistiky z roku 1910 zjištěné většiny, by k slovenskému území nepatřila; o Bratislavě, Košicích, Komárnu, Levicích ani nemluvě.

Území Slovenska, na něž se pakt měl vztahovati, nebylo vlastně vůbec souvislým a zeměpisně uzavřeným celkem s hospodářskou soběstačností, nýbrž územím, které by bylo téměř všude prostoupeno výběžky a enklávami území maďarského a německého, jež by přirozeně k proponovanému Slovensku nepatřilo.

Na tomto území (ovšem že v rámci suverenity uherského státu) mělo pak náležeti, jak se v osnově pyšně praví, Slovenské národní radě »úplné imperium v správě«. Slovenská národní rada neměla však překážeti, aby jinojazyčné menšiny, pokud by přece jen ještě roztroušeně zůstaly na slovenském území, mohly požívatí »práva lokální autonomie«, to jest »práva svobodného sdružování a volného organisování podle vlastní vůle«. Tím měla býtí pro budoucnost zabezpečena cesta, jak rozšířiti »maďarské imperium« ještě na úkor »slovenského imperia«. Obě »imperia« byla by se prostupovala tak, jako ve středověku různé sféry právní, ba bylo postaráno i o možnost, aby na základě nového sčítání lidu mohla se dostatí některá obec, nebo i okres z jednoho »imperia« do druhého.

Konkrétně vypadalo však »slovenské imperium« dosti

chudě. Slovenská národní rada měla vlastně převzítí do své správy toliko *správu školskou*, to jest obecné a střední školství, a státi se tak jakousi zemskou školní radou. Jinak měl všude zůstat starý pořádek. Tedy, jak v správě politické, tak soudní, finanční, na drahách, na poštách, jakož i v jiných odvětvích státní správy. S tím toliko rozdílem, že na místo dosavadní vševládoucí maďarštiny, měla býtí vedle ní zavedena, jako *vnější úřední řeč* pro písemný i ústní styk se stranami i úřední slovenština. Vnitřně by však zůstala úředním jazykem nadále maďarština. (Jak by asi ta *slovenština* při zachování starého personálu v úřadech vypadala, možno si sotva představití!)

Veškeré maďarské úřednictvo v »slovenském imperiu« mělo zůstatí na svých místech. Tudíž lidé starého režimu. Toľiko v případech zvláště křiklavých měla mítí Slovenská národní rada právo žádatí o přeložení úředníků nebo státních zaměstnanců, kteří se stali svojí dosavadní činností nebo politickou propagandou, nenáviděnými. A toľiko při soudcovském personálu se mělo maďarské ministerstvo spravedlnosti přidržovati zásadně návrhů Slovenské národní rady; a mohlo se od nich odkloniti toľiko v případech náležitě odůvodněných.

Všecky sporné otázky měla řešiti a rozřešiti jedenáctičlenná *smíšená komise*, složená z pěti zástupců slovenských a z pěti zástupců maďarských, kteří by si volili společně předsedu. Kdyby se nedohodli, určil by jej stálý mezinárodní smírčí soud v Haagu.

Na ochranu maďarských a jiných neslovenských menšin, které zůstaly na území »slovenského imperia«, vyslala by maďarská vláda svého *vládního komisaře*, který by byl zároveň také pojítkem mezi uherskou vládou a Slovenskou národní radou; jemu bylo vyhrazeno právo, podávati v rámci osnované dohody i iniciativní návrhy.

Podobně měla vyslatí na ochranu slovenských zájmů také Slovenská národní rada k uherské vládě svého pověřence se stejným okruhem působnosti, jaký byl vyhrazen maďarskému pověřenci u Slovenské národní rady.

Smíšená komise z odborníků měla připraviti tuto maďarsko-slovenskou dohodu, svůj elaborát měla předložiti zároveň maďarské vládě i Slovenské národní radě. V případě neshod

měly se sporné otázky dostati před nahoře zmíněnou jednáctičlennou komisí.²⁵⁾

To bylo vše. To bylo vše, co Jászi a s ním maďarská vláda, jež neměla dosti slov pro vyjádření novodobé maďarské svobody, byla ochotna koncedovati Slovákům, aby usmířila Nemesis, jež v osobě Wilsonově a vítězných Spojenců vůbec držela Damoklův meč nad starobylym uherským královstvím. Ba, nit na níž byl meč zavěšen byla už přefata, a osudný meč nové Spravedlnosti už dopadal, aby opět rozdělil královské Uhry na přirozené části, z nichž před staletími povstaly.

Bylo by zbytečné podrobovati Jásziho osnovu kritice a ukazovati, jak problematické, ubohé a chudé byly ústupky, které se kryly třpytným a vyzývavým názvem »slovenského imperia«. Nejen že to bylo vůbec málo, ale bylo to i méně než, asi celkem v stejnou dobu, nabízel Jászi Rumunům. Těm byl ochoten koncedovat místo a hlas jejich zmocněnce v uherské vládě, právo vydávati vlastní zákony, právo jmenovati úředníky, ano zřídit si i vlastní národní vojsko, rumunskou národní gardu.²⁶⁾ To vše mělo být maďarským vyjednávačům vhodnou rezervou, z níž bylo by možno zdráhajícím se Slovákům přidat.

Je skutečně s podivením, že Hodža a jeho martinští přátelé nezamítali maďarské návrhy a limine, a že vůbec byli ochotni na tomto podkladě vyjednávat. Vždyť přece jim bylo a muselo jim býti zřejmé, že Maďarům při tom vůbec nejde o zaručení veřejné bezpečnosti a právní jistoty, ale jediné a toliko o vytvoření politické nejistoty, k níž mělo býti vyjednávaní o zamezení anarchie toliko záminkou a vhodnou cestou. Je psychologicky pochopitelné, že svoji přílišnou ochotou vzbudili slovenští vyjednávači u Maďarů jen dojem, že věc československého národa a československého státu není ještě hotovou událostí, jak do Prahy odpovědně vzkazoval Beneš a jak ubezpečili celý národ slovy, vyslaní do Ženevy, ale že tato smělá tvrzení jsou snad pouze taktickým prostředkem Čechů a jim tou dobou oddaných Slováků, pomocí něhož hodlají teprve získati to, o čem tvrdili, že mají již u vítězné Dohody zabezpečené. Neboť, jsou-li Slovinci ochotni vyjednávat o takovýchto podmínkách a na takovémto základě, pak asi jejich vítězství nebude tak

zcela jisté a nepochybné! Tak museli usuzovat a usuzovali sami Maďaři, když seznali Hodžovu ochotu k vyjednávání. Hodžovi a jeho martinským přátelům mohlo být přece jasno, že tato cesta nevede k osvobození Slovenska! Osvobození se blížilo mílovými kroky a Slovensko by se ho bylo dočkalo i bez kompromitujícího vyjednávání s Maďary.

Konečně, martinským se nelze ani divit. Byli to provinčníalové bez světového rozhledu. Leč Hodža svým stykem s českými poslanci ve Vídni, zejména pak na základě informací, kterých se mu dostalo v Praze v druhé polovici listopadu roku 1918 (byl i členem zahraničního výboru revolučního Národního shromáždění!) věděl přece, aneb aspoň mohl vědět, jaká byla naše situace!

7. Hodžovy návrhy

Nicméně, sotva přijel do Pešti, měl Hodža zvláštní péči o to, aby — zcela proti příkazům a instrukcím vlády v Praze — navázal přerušená jednání s Maďary. A tak hned ten den, kdy učinil Jászimu svoji ohlašovací návštěvu, přišel dr. Hodža i se svými návrhy, které formuloval (či spíše přinesl si již formulované do Pešti) ve zvláštním memorandu.

Hodžovo memorandum²⁷⁾ nezadávalo jeho zásadnímu stanovisku. (Dr. Šrobár se mylí, když naznačuje, že by Hodža byl toto stanovisko opustil. Hodža je ani opustiti nemohl, nechtěl-li se vydati nebezpečí, že bude eventuálně v Pešti bez ochrany diplomatických výsad.) Jednání mělo se sice dít *pod jménem Slovenské národní rady*, »co politického zastupitelstva Slováků v Uhrách« (jak si přáli Maďaři), ale tato Slovenská národní rada hned v prvním odstavci prohlašovala, že »*stojí na státoprávním základě Československé republiky*«. Od maďarské vlády se pak žádalo, nikoli, aby snad toto zásadní stanovisko uznala a respektovala, nýbrž, aby je vzala »na vědomí«.

I v tom možno viděti zásadní ústupek Maďarům. Maďaři mohli v Hodžově memorandu vidět (a také viděli!) pouze »maximální požadavky, aby měl s čeho slevit«, jak píše Károlyi. A skutečně: memorandum je tak stylisováno, že stačilo z něho vypustit jedinou výše uvedenou větu o státo-

právním základě Slovenské národní rady, na niž Maďari přece nemohli přistoupiti, a Hodžovy proposice byly s hlediska státoprávního pro Maďary zcela přijatelné. (Maďari to také pochopili a odpověděli pak, že »vzali na známost, že my [Slováci] respektujeme ich stanovisko a oni naše ohľadom integrity«, jak poznamenal jeden z účastníků jednání.) Maďari mohli míti tento kompromisní dojem tím spíše, že v 7. bodě Hodžova memoranda se stanovilo, že území, které Hodža žádal jako území slovenské »zůstane bezpodmínečně v moci Slovenského národního výboru« (hra se státoprávním stanoviskem je i tu patrna!), jemuž, respektive Slovenské národní radě, měla maďarská vláda odevzdat nad slovenským územím »plnou moc státní, vládní a vojenskou«, která opět měla tuto moc přijmouti »na vlastní odpovědnost«. Je charakteristické, že v tomto původním Hodžově memorandu není nikde ani slova o schválení paktu československým Národním shromážděním nebo pražskou vládou! Sám Hodža ovšem své memorandum pražské vládě poslal, leč opět nikoli, aby je schválila, nýbrž aby věděla, co zařídil.

8. Rozsah »slovenského imperia«

Věcně je nejdůležitější stanovení pojmu a hranic slovenského území. Jestliže v otázce státoprávní prováděl Hodža s Maďary hru, ku které nebyl zmocněn, když přece věděl, že otázka státoprávní má býti z každého jednání zásadně vyloučena, jednal v otázce území a hranic výslovně proti zákazu pražské vlády a proti usnesením Slovenského klubu. Ponechával a nabízel Maďarům části slovenského geografického území, jako byly Žitný ostrov, značné části stolice honfanské, novohradské, ostřihomské, gemerské atd., ač přece mohl věděti už z jednání ve Vídni i v Praze, že jižní hranicí Slovenska má býti Dunaj. (Tak bylo usneseno již na poradě v hotelu Continental ve Vídni před odjezdem našich politiků do Švýcar, tak referoval pak i dr. Ivanka za Hodžovy přítomnosti v Praze dne 18. listopadu 1918: »ako vieme, stanovisko Dohody je, že dostaneme Dunaj až po Vacov.«²⁸) Dr. Hodža se vydával nebezpečí, že jeho teritoriální vymezení rozsahu slovenského imperia, nebude od Maďarů považováno pouze za přechodnou delimitační čáru, ale za skutečný návrh na

hranice Slovenska podaný Maďarům předním slovenským politikem. Maďari, majíce Hodžovo memorandum v rukou, ať už v něm viděli plnomocného vyslance a ministra, či člena výboru Slovenské národní rady, mohli se právem o toto memorandum opírat (a k tomu pak také došlo při stanovení delimitační čáry), že obsahuje maximální teritoriální požadavky Slováků.

Celkem, podle původní zprávy Hodžovi blízkého Slovenského denníku z Pešti, mělo míti slovenské imperium, které Hodža požadoval, asi tento ráz: »Na území slovenskom bude zavedené čiastočné slovenské panstvo v 15 stoliciach. Oravu, Liptov, Trenčín, Turec, Zvolen dostali by sme úplne pod svoju moc. Z Krupinou, Štiavnicou a Belou. Z Novohradu dva okresy, Nitru (bez jedného okresu) celú; z Gemeru čtyri okresy s Velkou Revúcou a Jelšavou. Spiš celý bez okresu gelnického; z Užhorodu okres sobranský, zo Zemplína štyri severné okresy. Prišlo by spolu 37 okresov do slovenských rúk.«²⁹)

Dále se stanovilo v IV. článku memoranda převzetí státních i samosprávních úředníků a zřízenců, pokud vyhovují zájmům služebním (jak žádali Maďari) a vyklizení slovenského území od maďarských vojsk. (Česká vojska měla býti snad rovněž odvolána, neb aspoň podřízena slovenskému velitelství, a brachiální moc měly tvořiti národní gardy.) Bylo proto Hodžou navrženo, že Slovenská národní rada se má sama postarati »o také prostředky k udržování veřejné bezpečnosti, které u vědomí své zodpovědnosti (jako) ku cíli vedoucí uzná.« V V. článku se zabezpečuje Slovenské národní radě »úhrn všech rozpočtových výdajů, povstalých na slovenském území i poměrný podíl vyživovacích prostředků a hospodářských výrobků«. K likvidaci těchto poukazů měla se zřídit společná paritní komise v Pešti a v Bratislavě. (Slovensko by tudíž zůstalo po této stránce ve svazku se »starou vlastí«.) VI. článek jedná »ohledně ochrany těch morálních, společenských a hospodářských zájmů, které vláda maďarská i Slovenský národní výbor za společná uzná« (to jest zásadně se uznávalo, že jsou tu věci společné), VIII. článek jedná o menšinách obou stran, jimž se mají přiznati stejná práva, IX. článek pak o vydání předmětů musejních

a knihovních z konfiskovaného majetku Matice slovenské, zabavených kulturních fondů a odboček zemských centrálních úvěrových sdružení.

Že pak dr. Hodža svoje memorandum ze dne 27. listopadu neboli punkta, myslel vážně a nikoli pouze jako trik pro získání času, je patrné z jeho vlastní zprávy, kterou svůj návrh dne 28. listopadu v 10 hodin večer oznamoval do Prahy. Tu píše, že Jászi přijal jeho memorandum za základ jednání, ovšem s jistými výhradami, které prý však netangují ani naše státoprávní stanovisko, ani *praktické odevzdání politické a vojenské moci do rukou Slovenské národní rady. Hodža v provedení svého paktu dne 28. listopadu věřil!*

»Příležitost tuto«, píše téhož dne Hodža do Prahy, »použil jsem na to, aby pro Slovensko utvořen byl na nějakou dobu stav snesitelný«. Tento snesitelný stav viděl pak v maďarsko-slovenském kondominiu, o němž už dříve (v říjnu a v listopadu) jednal s Jászim. Slovensko bylo by po tuto dobu skutečně res nullius, území bez určité státoprávní příslušnosti, kde vládní a státní i vojenskou moc měl by v rukou Slovenský národní výbor, hlásící se do Československa, avšak dělící se o tuto moc s Maďary. To měl býti Hodžův slovenský 28. říjen!

Je skutečně těžko pochopitelná Hodžova až skoro naivní důvěra v Maďary, v jejich představitele Jásziho a Károlyiho, když věřil, že vydají Slovenskému národnímu výboru veškerou moc »vládní a státní«, jak bylo neurčitě v memorandu řečeno, bez donucení, jen tak za kouzlo Hodžových řečí a snad nanejvýš ještě za ne dosti přesně vyjádřený výklad státoprávní otázky, kde by zůstala i pro Maďary otevřena cestička, že i »my (to jest Slováci) respektujeme ich stanovisko ohľadom integrity«. ³⁰⁾ Hodža, když psal dne 27. a 28. listopadu 1918 do Prahy, byl patrně unešen domnělým zdarem svého úspěchu a v opojení nad tímto úspěchem opomněl se ptáti: proč, z jakého důvodu by to ti Maďari vlastně dělali. Proč by měli vydati slovenské území v rámci naznačeném Hodžou Slovenskému národnímu výboru, jenž stál na stanovisku československé státnosti? Či jen proto, aby dokázali, že jsou »proniknutí přáním, by bezpodmínečně právo sebeurčení národů ve společném dorozumění se uplatnilo«, jak se praví, zcela v duchu Jásziho úskočné ideologie, v dru-

hém bodu Hodžova memoranda »a tím dal se podklad budoucím poměrům mezinárodním«? Myslím, že z tak ideálního důvodu ještě žádný stát nepostoupil území, které po staletí držel, svému sousedu.

Ovšem Maďari byli poraženi. Ale zatím ještě neznali dosah své porážky a doufali, že se jim podaří katastrofu zažehnatí nebo aspoň zmírniti. Konečně: Maďari při všech těchto nabídkách a při jednání se Slovaky ničeho neriskovali. Ba naopak. Jednání mohlo kompromitovati (a kompromitovalo!) jedině Slovaky.

9. Dvojaká hra

Smíme-li domysleti Hodžovu koncepci, vysvítá z ní, že si Hodža představoval věci asi takto: Maďari nabízejí Slováckům »imperium« neboli autonomii; nechť ji tedy ihned uskuteční a odevzdají Slovenskému národnímu výboru »plnou moc státní, vládní a vojenskou«. Otázku státoprávní není třeba zatím řešit. Tu rozřeší mírová konference, na níž každá ze stran uplatní svoje požadavky a důvody.*) Rozhodne-li konference pro Českoslováky (jak Hodža doufal), přijde Slovensko se svojí národní autonomií i státoprávně do Československa; rozhodne-li však konference pro Maďary, budou mítí Slováci aspoň autonomii v Uhrách. Je to celkem tatáž koncepce dvojaké hry, kterou Hodža provozoval už v září 1918 s Krištofým a Staňkem! Hodžova politická chyba byla asi v tom, že nevěřil na sto procent, že slovenská otázka je už rozhodnuta a velmocemi závazně uznána.

*) Podle oficiálního prohlášení maďarské vlády ze dne 2. prosince 1918, kdy vyjednávání už ztroskotalo, bylo vyjednávání vedeno na tomto základě: »Die ungarische Regierung gibt ihre Forderung betreffend die Unversehrtheit des ungarischen Staates prinzipiell ebensowenig auf, wie der andere Teil dermalen prinzipiell auf die Restlose Erfüllung seiner bekannten Gebietsansprüche verzichtet, wohl aber erkennen beide Parteien die Zuständigkeit des Friedenskongresses für die Entscheidung dieser Gebietsfragen rückhaltlos an. Das war die Grundlage, auf der die Verhandlungen gepflogen worden sind«. (»Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918.) Tato základna je ověřena tím, co poznamenal slovenský účastník jednání, že účastníci »vzájemne vzali na známost, že my respektujeme ich stanovisko a oni naše ohľadom integrity«. (Šrobár »Osvobodené Slovensko«, 1/304.)

Ba naopak, podléháje sugesci maďarského tisku a fabulí, šířených hrabětem Károlyim, že podle bělehradské konvence byla Maďarům zaručena po dobu trvání příměří administrativní integrita Uher, viděl Hodža v tomto částečném odevzdání moci za podmíněk vytvořených Dohodou, respektive bělehradskou konvencí, nemalý úspěch a výhodu pro Slováky i pro budoucí československý stát. Hodžův omyl byl v tom, že si přesně a kriticky neuvědomil, co skutečně bělehradská konvence obsahuje a že si neuvědomil, že výklad Károlyiho (bez tak odporující ustanovením mezinárodního práva o okupaci) obsahuje vlastně maďarské požadavky, které však odporovaly stanovisku Nejvyšší válečné rady a které také byly směrodatným Clémenceauem zcela rozhodně odmítnuty, a nikoli garancie, které Dohoda skrze generála Francheta uznala. Neboť: byla-li Maďarům skutečně generálem Franchetem garantována administrativní integrita po dobu příměří (tak chybně usuzoval asi Hodža), pak je možno zmocnit se »vládní moci« na Slovensku toliko násilím, vojensky — a na to Češi nestačí — anebo dohodnouti se s Maďary na jakémsi modu vivendi do té doby, než mírová konference rozhodne.

Osudné při tomto zřejmě pochybeném posuzování tehdejší situace bylo to, že dr. Hodža nebyl v přímém kontaktu s dr. Benešem (dr. Beneš dlouho nevěděl, že je Hodža v Pešti) a že sám nepovažoval za potřebné, aby dr. Beneše předem o svých krocích informoval a vyžádal si od něho k svému počínání předběžné schválení. Ba Hodža si nevyžádal tento předběžný souhlas k svému tak dalekosáhlému kroku ani z Prahy. Měl asi odůvodněné obavy, že by v Praze na jeho koncepci nepřistoupili.

Leč dr. Hodža, nemaje k tomu práva, nejen že vyjednával o územních otázkách, ale též o *autonomii*. Dnes je nám téměř nepochopitelné, že by mohl náš státník v odpovědném postavení vyjednávat s cizí vládou o způsobu a zařízení vnitřní správy na našem státním území, nebo v některé jeho části, a nestarati se při tom ani o vládu a její stanovisko, ani o parlament, o Národní shromáždění. Leč koncem roku 1918, jak je patrné z Hodžova případu, posuzovala se tato věc jinak. Snad jenom zvláštní psychologické okolnosti

revolučních dnů nám dovedou vysvětliti tuto státnickou nestátnost Slovenska a dr. Hodži.

10. Pozvání znalců

Místo povinného dožádání si souhlasu od vlády z Prahy pozval Hodža do Pešti několik svých krajanů, aby se s ním rozdělili o odpovědnost. Ovšem důvod k pozvání těchto »odborníků«, jak se v Jásziho návrhu maďarsko-slovenské dohody pravilo a jak z celkové situace vyplývá, byl také asi jiný.

Ministr dr. Oskar Jászi se v přátelském rozhovoru Hodžovi přiznal, že podle jeho názoru musí maďarská vláda respektovat naše stanovisko, pokud se týče otázky státoprávní, leč s druhé strany se nikterak před Hodžou netajil, že je maďarské vládě velmi těžko zříci se veřejně integrity země.³¹⁾ Mají-li již býti Uhry rozděleny — tak se usuzovalo v kabinetě Károlyiho — nechť se tak nestane aspoň námi (Maďary) samými! A proto trval i Jászi zásadně na zachování integrity země a nebyl ochoten vydati národnostem plně »imperium« nad oněmi částmi Uher, které žádaly.³²⁾

A při tom byl Jászi z celého maďarského kabinetu v této otázce vlastně nejkonciliantnější. Maďarská vláda se dívala na označení »Československá republika« prostě jako na nové jméno starého českého státu, jemuž nepřísluší zatím žádná zvláštní práva nad Slovenskem, to jest nad uherským územím. Maďarská vláda byla ochotna odevzdat kantonální vládu Slovenské národní radě, jakožto provinciálnímu orgánu své centrální správy, a také s ní byla ochotna o provedení Wilsonova principu národního sebeurčení vyjednávat, nikoli s pražskou vládou. Dr. Hodža byl pak přece jen akreditovaným vyslancem pražské vlády. Proto asi Jászi chtěl maďarskému stanovisku vyhověti tím, že by jaksi nevyjednával s československým vyslancem, ale se Slovenskou národní radou, a žádal, aby k zamýšleným jednáním byl přizván Matúš Dula, předseda Slovenské národní rady, jakož i jiní její členové, nebo slovenští předáci. Pro Hodžu to byli experti, odborníci,³³⁾ pro Maďary zástupci Slovenské národní rady a snad již slovenská část smíšené rozhodčí komise, jak bylo

v maďarském návrhu maďarsko-slovenské dohody proponováno.

Tak byli pozváni dne 28. listopadu 1918 telegraficky do Pešti Matúš Dula, Petr a Vladimír Makovický, dr. Jan Ruman, dr. Vladimír Fajnor, dr. Ludevít Bazovský a Viliam Pauliny. Byli to vesměs vynikající slovenští vlastenci a zcela a bez výhrad (tenkrát i Bazovský!) oddáni myšlence československého státu. Je pochopitelné, že všichni uposlechlí, nevědouce — mimo snad Dulu — oč se vlastně jedná.³⁴⁾ Maďarská vláda jim dala velmi ochotně k dispozici zvláštní vlak, který je odvázel již dne 28. listopadu do Pešti.

11. Slovenské naděje

V Martině i v Ružomberku hleděli nastávajícím vyjednáním s nejlepšími nadějemi vstříc. Dulou informované Národné noviny podávají o tom zprávu a dodávají: »Je řeč o veciach, od ktorých v nejkratšom čase mnoho očakávame.«³⁵⁾ A podobně i Slovenský denník, informovaný patrně Krehem Makovickým píše: »V peštianských československých kruhoch majú nádej, že vyjednávanie skončí pre nás prajne.«³⁶⁾

12. Předběžná porada s důvěrníky

Dne 29. listopadu sešli se v Pešti na československém vyslanectví k poradám do Pešti povolání důvěrníci (bylo by důležité znáti i jejich pozvání!), aby se informovali o situaci a připravili na další jednání. Pokud z kusých zápisků je patrné (zapisovatelem byl syn dr. Bazovského Ludevít Bazovský mladší), ptali se Hodži ihned na to, zda má pro ně z Prahy zmocnění, aby mohli s Maďary vyjednávat. (Rozhodoval tu asi i moment osobní bezpečnosti.³⁷⁾ Nejsou-li v Pešti Prahou akreditováni, mohla maďarská vláda s nimi zacházeti jako se svými poddanými!

Hodža hned úvodem vysvětloval, že je nepozval »pre robe-nie paktu s maďarskou vládou«, to jest jaksi předběžného nebo definitivního míru, ač vlastně ten pakt dělal. Hodža se tvářil tak, jako by skutečně nic takového neměl na mysli. A že chtěl se prostě poradit se svými politickými přáteli

o rázu a charakteru *národní autonomie, kterou chtěl od Maďarů vzíti* (aspoň na dobu přechodnou) a Maďarům formálně vyhověti tím, že by jednali s předsedou a s členy Slovenské národní rady. (Snad ani všichni členy Slovenské národní rady nebyli. Leč tato okolnost by se dala těžko v převratových dnech formálně držet; každý měl tu funkci, kterou si vzal a působil tam, kam ho osud postavil).

Hodža vykládal: »Na Slovensku je situace zlá. Zavinila ju nerozmyslená organisacia invázie. Dve sto žandárov nie je dost na »hónfoglalás«. Vyvinul sa válečný stav a dnes je vec taká, že Uhorsko stojí s ľudom vo vojenskom stave. Dar boží, že to ani jedna (ani druhá stránka) nepovažuje tak. Od tejto akcie výsledok nemožeme očakávať. Česi nemajú zbrane, čo majú, to nestačí. Legie sú ešte nie tu, a oni sami nevedia, kedy príjdu. (To) závisí od politickej miešanimy medzi Jugoslaviou a Talianskom. (A i když přijdou) dve divizie nestačia. Prejdu 2—3—4 týždne a to je dlhá doba. Ohľadom Francúzov neboly (naše) očakávania (splněné) a nemôže sa s ničím počítat. Telegrafický dohovor (Benešův s francouzskou vládou o vypravení československých legií z Francie) je (sice) ratifikovaný, ale platný (až) od 14. decembra. Hodža (prý) žádal, aby prišli dvě divise legií s francúzskym komandom. Situácia je pre nás tedy ťažká. (Zdejší) francúzske komando má striktné upravenia. (To nám též nepomůže.) Nemožno sa spoliehať, že v dohl'adnej dobe dostaneme české vojsko.* (Proto si musíme pomoci sami a využití maďarské nabídky autonomie neboli imperia.)

Potom líčil Hodža svým přátelům, jak došlo mezi ním a Maďary k navázání vyjednávání. (O tom, že sám vyjed-

*) Také v této věci nebyl pesimismus Hodžův zcela oprávněný. V době vyjednávání získalo československé vojsko téměř vše, co před týdnem bylo ztratilo, a bylo na postupu. Zmocnilo se již zase Trnavy a postupovalo dále do Pováží, jak od Trnavy, tak vláru Trnavy a postupovalo dále do Pováží, jak od Trnavy, tak vláru Bratislavou a jablunkovským průsmykem, a stálo již zase před Bratislavou a Nitrou. Také pomoc československých legií nebyla tak vzdálená, jak Hodža odhadoval. (Srovnej Ježek »Boj o Slovensko«, 54 a 16, jakož i pravidelné zprávy o postupu českých vojsk na Slovensko v »Pester Lloyd«, v »Pressburger Zeitung« a v »Grenzboten«.) A také Rumuni a Srbi byli tou dobou vojensky na postupu. Právě 26. listopadu vtrhli Rumuni do Sedmihrad a byla vydána proklamace rumunského velícího generála o sjednocení území celého národa.

nával s Maďary již dříve, koncem října a znovu počátkem listopadu, se nezmíní!) Sešel prý se »náhodou« se státním tajemníkem a správcem uherského ministerstva zahraničí Diner-Dénesem. Mluvili přirozeně o politice; při tom se dostali i na otázku integrity.

— Chcete, abysme uznali vaši integritu? ptal se Hodža.

— Nie! odpovídal Diner-Dénes.

— Teda vyjednávaf!

— Nie! zase Diner-Dénes.

— Ja napíšem svoje punkta, navrhoval Hodža, ak mi to prijmete, tak možno, že Slovenská národná rada (Hodža tedy chtěl vyjednávat jménem Slovenské národní rady a nikoli jménem vlády československé!) tiež prijme a na takomto základe bude možno vyjednávať.

Nakonec se shodli na tom, že budou vzájemně respektovat svá stanoviska. Diner-Dénes nezádal, aby Slovinci uznávali integritu maďarskou, a Hodža naproti tomu nezádal, aby Maďaři uznali integritu československou. Tuto otázku přenechali s obou stran k rozhodnutí mírové konferenci. A v tom viděli oba i basi loyální dohody do mírové konference. V tomto smyslu koncipoval pak dr. Hodža i svoje »punkta«.

Hodžova punkta, jak dále vykládal svým přátelům, byla prý taková, »aby ich nemohli prijať.« Když je předložil Diner-Dénesovi, byl prý Hodžovými požadavky přímo překvapen.

— Ihr seid Imperialisten! řekl prý odmítavě.

— Keď nie, zase Hodža, teda nevyjednávafme!

Když pak ministr Jászi pozval dne 27. listopadu Hodžu k sobě, došlo po delším jednání mezi nimi k dohodě, jež má být nyní předmětem jejich společných úvah a porad. Hodža doporučoval, aby se s Maďary vyjednávalo asi na tomto podkladě:

»Administrácia Slovenska má byť upravena tak, ako v Rakúsku (to jest jako) zemská autonomia. Zemský výbor (to jest Slovenský národní výbor) bude mať v rukách administráciu.*) Prevezmeme centrálnu správu a stolicu (to jest

*) Dr. Hodža v »Slovenském denníku« ze dne 9. srpna 1927 píše: »Politickou správou Slovenska mal som dl'a pripravených oktrobrových dispozicii byť poverený já, v hodnosti státneho tajomníka

centrální a provinciální správu slovenského území od Maďarů). Finanční otázka je ešte ani v Prahe nie riešena, tohoto sa teda (naše provisorium) nedotýká. (Nám jde zejména o to, abychom dostali do svých rukou) školy a předovšetkým samosprávu. Ide o osobné otázky (to jest o osobu guvernéra Slovenska a o župany, kteří by měli být vyjmenováni). Treba vybrat najlepších ľudí na čelá stolic. Vypočítava mená osob, ktoré majú sa stať županmi. (Sám patrne počítal s tím, že se stane slovenským guvernérem, nebo ministrem, jak byl již i z českých politických kruhů předurčen k tomu, aby se stal státním tajemníkem ministra vnitra a převzal správu Slovenska a jak mu ministerstvo nabízeli i Maďaři. S tím snad souvisejí i tvrzení maďarských účastníků těchto dějů, že Hodža byl ochoten vzít od Maďarů ministerskou torbu! Tak bychom byli měli vlastně dva ministry pro správu Slovenska: jednoho jmenovaného pražskou vládou a druhého pověřeného touto funkcí Slovenskou národní radou po dohodě s vládou uherskou!) Toto všetko dostaneme (od Maďarů!) na papieri. (A můžeme to s dobrým svědomím vzít, neboť) rámce teritoriálnej samosprávy ostanú; o tom sa pokonáme v Prahe. Ide hlavne o školstvo a především o samosprávu.«

Cituji tu doslova zápis účastníka porad, jak jej uveřejnil dr. Šrobár, (který mi bylo možno doplnit podle záznamů jiného účastníka) jedině s tím rozdílem, že pro logičtější pochopení Hodžovy koncepce změnil jsem pořad jednotlivých vět na rychle účastníky zachycených, jejichž správnost byla svého času ověřena i dr. Fajnozem, a přidáváje v závorkách doplňky vyplývající z kontextu.

Byla tu ještě choulostivá otázka vojenská. Maďaři se snažili vši mocí o to, aby česká vojska opustila území někdejšího Uherska. Dr. Oskar Jászi navrhoval už v polovici listopadu Hodžovi a Slovenské národní radě, »aby české

v ministerstvu vňútra. Už som aj mal hotový náčrtok osobitného slovenského výboru — ale veci šmahom (to jest Šrobárovým jmenováním ministrem s plnou mocí pro správu Slovenska) obrátily sa inak.« Hodža chtěl tenkrát ve shodě s Pantůčkem přenést platnost císléjtanské ústavy i na Slovensko. V tomto směru a smyslu osnoval asi své plány i v Pešti a v Slovenském národním výboru spatřoval příští zemský výbor slovenský, jemuž měla být podkladem maďarská autonomie sjednaná s Jászim.

a maďarské vojsko opustilo Slovensko a aby na takto vyprázdnenom území státna moc bola odovzdána Slovenskej národnej rade.³⁸⁾ A s podobným návrhem obrátil se asi v téže době i na dr. Emila Stodolu v Pešti vládní komisař maďarské vlády Fényes, »aby Slovenská národní rada převzala úplné imperium na Slovensku pod podmínkou, že české vojska opustia územie bývalého uhorského štátu.«³⁹⁾ Tento požadavek obnovili pak Maďaři ještě důrazněji vůči Hodžovi. Žádali jako první podmínku vyjednávání »určité závazky, že akonáhle začnem jednat, že československé vojsko ustúpi zo Slovenska.«⁴⁰⁾ A za tímto požadavkem stál i Jászi: »České vojenské čaty stiahnu sa zpät,« aby na jejich místo nastoupily pak »národní gardy«. Přes to pak, že Slovenský klub za Hodžovy přítomnosti v Praze byl ochoten »vyjednávat s maďarskou vládou (toliko) o vyprázdnění Slovenska od maďarských vojsk«, jsa názoru, že »o vyprázdnění Slovenska od českých vojsk nemože byť ani řeči«, byl dr. Hodža ochoten i v tomto ohledu přistoupiti na jakýs kompromis v tom smyslu, že by vojenským velitelem na Slovensku se stal Fedor Houdek⁴¹⁾ a tak by bylo aspoň velitelství slovenské.

Po tomto všeobecném exposé předložil Hodža slovenským důvěrníkům svoje »punkta«, o nichž se povšechně byl už před tím dne 28. listopadu dohodl s Jászim. Tato »punkta« proti původnímu maďarskému návrhu znamenají jistý úspěch. Jászi Hodžovi byl ochoten koncedovati už vše, co před tím nabízel Rumunům. Ovšem při zachování integrity země, na níž trval zásadně a neústupně.

13. Proposice sjednané s Jászim

Dohoda s Jászim, jak Hodža psal 28. listopadu do Prahy, vycházela celkem z jeho memoranda, až asi na zásadní stanovisko k otázce státoprávní, která měla zůstatí otevřena, a na otázky územní a vojenské. Jászi byl ochoten vydati Slováckům »veškeré administrativné a policajné imperium« (tedy více než původně proponoval!) při zabezpečení maďarských minorit.*) V územní otázce byly vážné

*) »Die ungarische Regierung«, prohlašovala pak dne 2. pro-

diference. Jászi se nemínil vzdáti východního Slovenska a nechtěl zejména připustiti, aby do slovenského imperia byla pojata obě nejdůležitější centra geografického Slovenska, totiž Bratislava a Košice. V této věci byl ochoten Hodža povolití a sjednal s ním, aby bylo ustanoveno »dočasné provisorium o slovenskej krajine bez Košic a bez Prešporka«. O slovenském východu bylo sjednáno, že zůstane při Slovensku, »ale že nebudeme ich násilničít«, to jest maďarské vládě se měla dáti »úplná volnost propagandy«, jakož i dále, že »maďarská vláda dá sa s nimi (Slovenskou národní radou) do potyku ohľadom županov«, to jest, že župany na Slovenském východě bude jmenovati maďarská vláda po dohodě se Slovenskou národní radou. Jinak »ohľadom hranice« měly býti provedeny ještě některé další patrně podružnější opravy. Celkem se zamýšlená hranice slovenského imperia shodovala asi s demarkační čarou, kterou pak dne 6. prosince 1918 sjednali Hodža s ministrem Bárthou.

Po stránce ústavní pomýšlel Hodža s Jászim na to, že by se Slovenská národní rada prohlásila, nebo přetvořila na slovenský zemský sněm, jenž by jednal po přechodnou dobu, až do uzavření mírové konference, s maďarským Národním shromážděním »po sposobe delegací«. »Regnicolárne komisie« měly připravovat osnovy zákonů, jak pro sněm slovenský, tak také pro sněm maďarský. Zákonodárství by tedy zůstalo jednotné, toliko o stejných osnovách zákonů by se usnášely dvě různé zákonodárné korporace, sněm slovenský a sněm maďarský, každá jaksí s platností pro svoje národní území.*) Jak si při tom Hodža představoval poměr sloven-

since 1918 maďarská vláda, když se vyjednávání po Kramářově zakročení rozbilo, »war und ist bereit unter Wahrung ihres prinzipiellen Standpunktes (ohledně integrity země) die ganze wirtschaftliche, militärische und politische Verwaltung des mit dem Slowakischen Nationalrate zu vereinbarenden Gebiets dieser legitimen Vertretung des slowakischen Volkes zu überlassen.« (»Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918.)

*) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/348, kde podle soudobých zápisů cituje referát dr. Bazovského o vyjednáváních v Pešti, jak jej týž podal bezprostředně po svém příjezdu z Pešti do Prahy pražské vládě dne 5. prosince. »Dohoda s maďarskou vládou,« referoval Bazovský, »že bude mať platnosť len do doby mierovej

ského sněmu k pražskému Národnímu shromáždění, je nejasné.

V otázce vojenské měly na místo Čechů a Maďarů převzítí zaručení bezpečnosti národní gardy. Hodža žádal pro území slovenského imperia kvotu z šesti pěších a dvou jízdných divisí, úměrnou asi tomuto území, které byly Maďarům ponechány konvencí bělehradskou.⁴²⁾

Jinak měl »na prechodnú dobu« zůstatí »status quo v obore daní, financí, bání a lesov«, pošta, telegraf, telefon a železnice, »zásady majetkovej politiky, sociálne-politického zákonodárstva, úverové a obchodní právo« a podle maďarského požadavku i nejvyšší vojenské velitelství. Zdá se, že maďarská vláda se zcela nestotožnila s dohodou, umlouvenou mezi Hodžou a Jászim dne 28. listopadu, ale trvala na některých dalších požadavcích ve prospěch Maďarů, jak je pak i Jászi předložil slovenským důvěrníkům.⁴³⁾

14. Maďarské stanovisko

Podle informací, které přinesl Magyarország, list strany hraběte Károlyiho, byl podkladem jednání Hodžův návrh, který byl ministr Jászi předložil před tím ministerské radě k schválení. Obsahoval v podstatě asi toto: Území, na němž slovenský živel přesahuje 50%, bude podřízeno Slo-

konferencie. Maďari si ponechávali celý východ Slovenska. I županov by tam oni menovali; bane a lesy zostanú Maďarom; ďalej pošta a železnice. Zákony pripravia regnicolárne komisie pre snem maďarský a slovenský. Prešporok a Košice a priori nechce Jászi prepustiť. Koncepcia Hodžova je utvoriť pre Maďarsko a Slovensko niečo po zpsobe delegácií. — Souhlasně s tím, leč přesněji, zní i zpráva samého ministra Jásziho, jak týž ji podal dopisovateli »Hollandsch Nieuwabureau«: »Mit den Slowaken,« pravil, »ist ein provisorisches Abkommen gedacht, wobei ihnen vollständige Autonomie gewährt wird. Nur für gemeinsame Angelegenheiten, wie Verkehrswesen, Bodenreform usw. wäre ein Bundesparlament kompetent, in das sowohl Ungarn, als die Slowaken, Abgeordnete entsenden sollen. Die Slowaken wollen aber kein Bundesparlament, da dadurch fait accompli geschaffen würde, sondern sie wollen Delegation zu Verhandlungen dieser Fragen entsenden. Die ungarische Regierung erachtet aber solche Delegationen nicht als erwünscht, da sich auch die österreichisch-ungarischen Delegationsinstitution nicht bewährt hat.« (»Pester Lloyd« ze dne 5. prosince 1918.)

venské národní radě. Obcím bude ponechána jejich jazyková autonomie. Vládní komisaři (župani) budou jmenováni Slovenskou národní radou. Administrativa zůstane v rukou dosavadních úředníků i soudy; soudci, kteří neznají slovensky, budou přeloženi. Na poli hospodářském bude zachována dosavadní jednota. Také dráhy zůstanou podřízeny uherskému ministerstvu, leč Slovenské národní radě přísluší právo kontroly. Podobně finanční správa, která bude Slovenské národní radě poukazovati potřebné peníze na administrativu.

K ochraně maďarských zájmů bude maďarská vláda jmenovat zvláštní komisaře, kteří budou v stálém kontaktu se Slovenskou národní radou. V osmi celých a v osmi necelých komitátech má být zavedena slovenská správa. Účelem je zabezpečiti provisorně vnitřní mír. Hlavní podmínkou paktu s maďarské strany je bezodkladný odchod českých vojsk z uherského území. Rozhodnutí se ještě nestalo, protože prý tak velická míra autonomie se pokládá s maďarské strany za věc spornou.⁴⁴⁾

15. Náhlá změna v nazírání

Porada se slovenskými důvěrníky, jakož i další rozhovory s maďarskými státníky ochladily do jisté míry Hodžův optimismus. Dr. Hodža píše dne 29. listopadu, po těchto poradách, do Prahy, již bez svého včerejšího nadšení: »(Maďarská) vláda dělá potíže a staví zásadní nároky, jež se protíví zásadám o sebeurčení. Doufám, že mně jednání poskytne vzácný dokument o neschopnosti uherského režimu řešiti národní problém; k čemuž pracuji.« K tomu pak v šifrovaném doplňku dodává: »by od mojí činnosti byla přílišná pozornost odvrácena, zamýšlím protahovati jednání delší dobu.« Tento dodatek prozrazuje již jistý zmatek Hodžův a změnu jeho původního stanoviska.

Co bylo příčinou této změny v Hodžově nazírání na vyjednávání? Ještě včerejšího dne doufal, že vyjednáváním vytvoří se pro Slovensko »nesitelný stav na nějakou dobu«, jeho exposé dýše ještě důvěrou ve vlastní síly a v úspěšnost zamýšleného maďarsko-slovenského kondominia »na prechodnú dobu až do mierovej konferencie... za určitých pod-

mínek.«⁴⁵⁾ Kdežto dne 27. a 28. listopadu byl by šel Hodža až tak daleko, že by byl i ve vojenské otázce ochoten přistoupit na jakýsi kompromis, dne 29. listopadu chce už jen »nezávážne jednať a vymáhať pri tom, že by vláda maďarská stiahla zo Slovenska brannú moc«, chce jednání protahovat toliko, »aby sme získali času, kým prídu posily z Čech, zo zahraničia a kým sa sami zorganizujeme«,⁴⁶⁾ chce jednáním provésti toliko důkaz »o neschopnosti uherského režimu řešiti národní problém.«⁴⁷⁾ Dr. Hodža dne 29. listopadu již v úspěšný konec vyjednávání nevěřil.

Tento obrat v Hodžově pešťské politice dne 29. listopadu je tak nápadný, že zaslouží nejvyšší pozornosti a vyvolává vtírající se otázku, kdo jej způsobil. Bylo tu asi několik momentů, které přicházejí v úvahu. Hodža v téže zprávě ze dne 29. listopadu píše, že »konečně dovedl získati důvěru také pro interpretace politické« šéfa dohodové vojenské mise podplukovníka Vyxe.⁴⁷⁾ Mimo to stykem s maďarskými politiky nabyl asi dojmu, že Károlyi by byl ochoten dáti Slovákům žádané »imperium« toliko za cenu uznání uherské integrity a suverenity a že v této zásadní otázce nemínil sleviti ani on, ani Jászi, tím méně snad jiní, »maďarský šovinisti«, jak píše Bathyány, kteří považovali už samo vyjednávání se Slováky o autonomii, byť v rámci Uherska, za zradu věci národní.⁴⁸⁾ Sám Károlyi totiž v téže asi době, kdy jeho jménem Jászi vyjednával s Hodžou, vydával jménem vlády manifesty k nemaďarským národům, ve kterých jim sliboval širokou autonomii, jen aby zůstaly v Uhrách.**)

*) Také z této depeše je patrné, že Hodža neovládal situaci a že tápal. Dne 29. listopadu večer chce jednání protahovat a jednání se vlastně již na druhý den skončilo.

***) »Sloboda«, časopis vydávaný v Žilině, ze dne 29. listopadu. V podobném manifestu Károlyiho, adresovaném »žilinskému ľudovému shromáždění«, v němž posílá jménem celé Maďarska Žilinčanům »svoju bratrskú sympatiu a svoj pozdrav« a »z dialky vystiera proti nim svoju bratrskú pravicu«, slibuje hory dolý. »Kým Váh a ostatné rieky Horniakov tečú do Dunaja, dotiaľ sú Horniaký a Dolná zem (to jest Maďarsko) odkázané na sebe a ľudskou silou ich nemožno od sebe odtrhnúť«. Slibuje dále, že v Novém Uhersku »zákonem zaisťi slovenskú autonomiu«, že »slovenský ľud bude zastúpený slovenským ministrom v maďar-

Za těchto okolností začal sám optimistický Hodža asi pochybovat o tom, podaří-li se mu dostat od Maďarů »slovenské imperium« tak zhola zadarmo a docházel k poznání, že vyjednáváním s Maďary se mu »28. říjen« na Slovensku uskutečnit asi nepoštěstí.

16. *Slovenští důvěrníci nechtějí vyjednávat bez souhlasu Prahy*

Konečně nejvážnější příčinou pro náhlou změnu Hodžovy politické orientace byla asi přítomnost a porady se slovenskými důvěrníky. Jak dr. Pauliny poznamenává, vyslytly se hned v předporadě na československém vyslanectví dne 29. listopadu »námiety proti akémukolivek jednaniu s maďarskou vládou bez vedomia a súhlasu Prahy« a v důsledku toho na předporadě usneseno, »že sa Praha napred o všetkom ešte v ten den uvedomí« a »že jednanie s kýmkoľvek s našej strany bude čiste informatívne.«⁴⁹⁾

To bylo asi první desaveu, byť ve formě přátelsky konciliantní, kterého se dostalo Hodžovi při jeho navázání jednání s Maďary, a které pak, jak se zdá, do jisté míry kryl svojí šifrovanou depeší. Neboť usnesení na předběžné poradě se lišilo podstatně od původního Hodžova stanoviska, jednati na vlastní pěst o maďarsko-slovenském kondominiu. Hodžou do Pešti pozvaní důvěrníci neuznali za vhodný podklad jednání Hodžovo memorandum, neboli punkta, a usnesli se pouze vyslechnouti maďarskou vládu o jejích propositích, aby o dalších krocích uvědomili Prahu a vyžádali si předem její souhlas, mohou-li s Maďary vyjednávat, či nikoli a o čem. Tím se postavili v podstatě na stejné stanovisko, jaké zaujímal i Slovenský klub a pražská vláda.

17. *Diskuse s Jászim*

Na druhý den, dne 30. listopadu, byla pak porada v maďarském ministerstvu vnitřní s uherským ministrem dr. Oska-

skej ľudovej vláde« a že »veci slovenského kraja bude viesť zvláštny slovensky minister«. (Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/398, 406—07.)

rem Jászim. Snad by se bylo možno pozastaviti i nad tím, že se porada konala právě v ministerstvu vnitra a nikoli, jak by s hlediska mezinárodního bylo logické, v ministerstvu zahraničí. Ale v době převratu nebrala se podobná přísně státoprávní hlediska na lékárnické vázky, ač snad i tím mělo býti se strany maďarské naznačeno, že uherská vláda stojí dále na stanovisku integrity a s členy Slovenské národní rady jedná jaksí jako s příslušníky svého státu.

Přihlížíme-li k usnesení slovenské předběžné porady, jíti za Jászim toliko ad informandum a nepouštěti se do vyjednávání, neměla konference v uherském ministerstvu vnitra už zásadní důležitosti.

Přítomni byli dr. Oskar Jászi, ministr národnosti, Josef Diñer-Dénes, státní tajemník a správce ministerstva zahraničí, dr. Šandor Braun, ministerský tajemník, jenž vyjednával s Hodžou už dříve z pověření Jásziho, pak ještě jeden ministerský tajemník a dr. Šándor Erdélyi, známý peštský advokát pro slovenské záležitosti, jako posluchač se strany maďarské; se strany slovenské pak dr. Milan Hodža, Matúš Dula, dr. Vladimír Fajnor, dr. L'udevít Bazovský starší, L'udevít Bazovský mladší, Petr Makovický, Jan Pauliny a dr. Jan Ruman.

Jednání vedl Jászi. Už po stránce formální a společenské nezískal si u Slováků důvěru. Přijal je »v jakejsi predizbe« a tam pak »pojednával, vlastne diktoval a prednášal svoj návrh.«⁵⁰⁾ »Boli sme tak deprimovaní, tak ponížení«, píše jeden z účastníků (Petr Makovický), »ako nejakí otroci, s ktorými ich páni nakládajú dl'a svojej ľubovole.« Jászi dával na jevo důstojnost uherského ministra »a Hodža ukazoval, aký je tiež veľký pán...«⁵¹⁾

Ministr Jászi »v dlhom referáte ponúkal národu slovenskému akúsi *autonomiu za cenu udržania integrity bývalého Uhorska*.«⁵²⁾ Tedy v podstatě totéž, co nabízel už někdy 30. října a co hlásaly i Károlyiho manifesty.

Na sjednaném území se mělo zřídití *maďarsko-slovenské kondominium*, tak trochu na způsob ústavy někdejšího Chorvatska.

Slováci měli dostat svůj sněm, který měl s maďarským sněmem jednati asi po způsobu delegací. K tomu cíli se měly zřídití dvě teritoriální komise, maďarská a slovenská,

kteřé by společně připravovaly návrhy zákonů a předkládaly je pak maďarskému, respektive slovenskému sněmu. Zásadně se přiznávalo Slovákům školství (ovšem s respektem vůči maďarským minoritám podle statistiky z roku 1910, tak že by školství zůstalo téměř ve všech městech po výtce maďarské) a vnější slovenština u všech úřadů a soudů, ovšem vedle »minoritní« maďarštiny; naznačovala se též ochota a blahovůle v otázkách personálních, při obsazování úřadů. Vojsko (»O vojenských veciach je vec hotová«, poznamenal Jászi) mělo pozůstávati po výtce z národní gardy, při zachování maďarštiny, jakožto velicího jazyka, leč slovenština měla býti v slovenských plucích jazykem instruktivním a dorozumívacím.

I nad slovenským imperiem měla zůstati v platnosti pravomoc maďarských centrálních ministerstev. Slovenský národní výbor (sedmičlenný) měl míti výkonnou moc na území »slovenského imperia« asi v tom smyslu, že by byl správním orgánem peštské centrální vlády.⁵³⁾

Osnova ministra Jásziho obsahovala, jak sám hrabě Károlyi doznal, maximální maďarské požadavky, z nichž Maďaři byli ochotni slevit. Z celého jejího rázu je však patrné, že byla koncipována v duchu definitivní úpravy slovenské otázky a nikoli, jak si přál původně Hodža, jen na dobu přechodnou, do rozhodnutí mírové konference. Maďarská vláda spatřovala patrně ve vyjednávání slovenskou slabost a domnívala se, že Slováci nejsou si jisti vítězstvím své věci a že chtějí pouze těžiti z dané situace. Osnova Jásziho byla by pro Slováky přijatelná před válkou. Její téměř celý ráz vychází s hlediska, jako by Maďaři byli vojnu neprohráli a jen z čistého idealismu činí Slovákům koncese.

Stanovisko Jásziho osnovy bylo ovšem pro Slováky nepřijatelné. Nejen snad pro Paulinyho, Makovického, Fajnora, Dulu, ale i pro Hodžu samého. Diskuse, která se o návrhu rozvinula a které se zvláště živě zúčastnil dr. Fajnor, Petr Makovický a Pauliny, neměla ráz meritorní, nýbrž spíše kritický a polemický. Do věcného jednání, do činění návrhů neb protinávrhů se se strany slovenské nepouštěl nikdo.

Ministr Jászi zakončil své exposé závěrem: Došli jsme po stadium, za které dále jíti nemůžeme. Třeba nyní vyhotovit osnovu konečného paktu, který by se předložil jednak

uherské vládě, jednak Slovenské národní radě. Naznačil, že prý se podařilo vyjasnití jisté nesrovnalosti v názorech. Ale to, že jsou detailní otázky, o kterých bude ještě třeba dále vyjednávat, což prý potrvá asi 8—10 dní, aby mohla maďarská ministerská rada a Slovenská národní rada o paktu rozhodnout.⁵⁴⁾

Leč slovenští zástupci dali Jászimu na jevo, že zatím vyjednávat nemíní; nikdo z nich prý není oprávněn jménem národa neb jménem státu jednat; že přišli toliko vyslechnout maďarské návrhy ad informandum. Se strany maďarské se vynořila otázka, není-li snad Matúš Dula, jako známý slovenský politik a předseda Slovenské národní rady k jednání dosti oprávněný. Leč i to bylo odmítnuto.⁵⁵⁾

Slovenští zástupci se usnesli, že vyšlou do Prahy Matúše Dulu, aby patrně oznámil, co se děje, a vyžádal si potřebných instrukcí. Tak aspoň píše v sobotu dne 30. listopadu večer dr. Hodža do Prahy.⁵⁶⁾

18. Jednání se rozbilo

Jednání mezi slovenskými zástupci a uherskou vládou bylo prohlášeno meritorně za důvěrné. Pro veřejnost se mělo jen naznačiti, že se jedná, ale že dohody docíleno dosud nebylo. Naproti tomu už sobotní, a ovšem i nedělní peštské denníky přinesly vítězoslavné zprávy o závazném vyjednávání Slováků pod vedením Dulovým s maďarskou vládou⁵⁷⁾ a o tom, že mezi ní a v Pešti přítomnými zástupci Slovenské národní rady se podařilo uzavřítí aspoň v hlavních rysech dohodu; ba že Slovenská národní rada stojí na stanovisku, které se kryje úplně s názory uherské vlády. V zprávách byly i podrobnosti, zejména, že Slováci přistoupili na podmínku, aby česká vojska opustila Slovensko.⁵⁸⁾ Maďaři věděli, co chtějí. Chtěli těmito zprávami kompromitovati Slovensko, slovenské předáky doma i za hranicemi. Maďarský tisk líčil Hodžovo vyjednávání, jako velké diplomatické vítězství maďarské (»Jednání se Slovenskou národní radou v nejlepším průběhu.« — »Je naprosto jisté, že československé vojsko odtáhne ze Slovenska« atd.⁵⁹⁾ Tato věc pobouřila slovenské delegáty do té míry, že se pod vedením Dulovým proti této nekorektnosti ohradili. Hrabě Károlyi demento-

val sice formálně přehnané zprávy o výsledcích vyjednávání, leč dementi nemělo významu.⁶⁰⁾ Slovenští delegáti oznámili, jak už bylo dříve jejich úmyslem, že jednání zatím ukončili a že odjíždějí do Prahy (aby se z Pešti spíše dostali, tedy pod záminkou, že vymohou pro Pešť uhlí), kde by o maďarských návrzích a o svém počínání podali zprávu.

Dr. Bazovský o tom uvědomil ministra Jásziho a tak slovenští zástupci po krátkém pobytu Pešť dne 1. prosince opustili, ubírajíce se jednak do Prahy (Dula, Bazovský), jednak do svých domovů.⁶¹⁾ Téhož dne, v neděli dne 1. prosince, přinesl pak už Slovenský denník (podle telefonického svého sdělení ze dne 30. listopadu večer) zprávu, že vyjednávání s maďarskou vládou skončil pravděpodobně *bez výsledku*,⁶²⁾ v následujícím pak čísle, že *»naši delegáti bez dohody odišli z Pešti«*.⁶³⁾ Aby pak přehnané zprávy maďarského tisku byly paralysovány, vydal Matúš Dula spolu s druhými vyjednávači dne 1. prosince z Pešti osvědčení, že *»všetky chýry maďarských novin o pokonání sú falošné«* a že *»ku konečnému riešeniu nedošlo, hlavne pre neúprimnosť niektorých peštianských pánov«*.⁶⁴⁾ Sám dr. Hodža referoval o průběhu jednání až nápadně málo. Dne 29. listopadu píše, že *»jednání má průběh, jaký potřebuje«* a dále, že podrobnější zprávu podá ústně Matúš Dula.⁶⁵⁾

19. Zneklidnění na Slovensku a v Praze

Zprávy maďarských listů o maďarsko-slovenském vyjednávání a o dohodě vyvolaly mezi slovenskými vlastenci vážné zneklidnění. Příliš se báli o československou budoucnost, než aby nevěřili, že snad přece na nich je cosi podstatného. V tom smyslu žalovali si a stěžovali Šrobárovi do Prahy i dobří Hodžovi přátelé dr. Pavel Blaho, dr. Rudolf Markovič, Karol Hušek, redaktor Slovenského denníku, inž. Burjan a jiní, ukazující na neblahý účinek peštských zpráv jak na slovenské, tak i na neslovenské obyvatelstvo a, že tyto zprávy velmi posilnily Slovákům nepřátelské živly.⁶⁶⁾ »Mezi národem,« píše dne 3. prosince dr. Blaho, »pro tyto zprávy poplach. Neveríme tomu, ale žiadame znovu ukliďujúcí prohlášení. *Byla by to katastrofa* (zejména odvolání českých vojsk, o kterém se z Pešti psalo) *nedozírnál*«⁶⁷⁾

Tím větší rozruch způsobily zprávy maďarských listů, do-
dávané telegraficky maďarskou tiskovou kanceláří, a pak
i vlastní Hodžova zpráva o jednání s Maďary v Praze.
Jejich účinek byl ještě stupňován tím, že zároveň došly do
Prahy i zprávy dr. Beneše.

20. Beneš a vyjednávání s Maďary

Dr. Beneš už v dopise ze dne 27. listopadu se vším důra-
zem žádal, aby se s Maďary oficiálně nejednalo: »Prosím,
omezte co možno nejvíce styk s Maďary a Němci. Formálně
a oficiálně. Vy byste vůbec s nimi neměli jednat; já osobně
pokládal vždy za omyl, že byl akreditován zástupce ve Vídni
a Budapešti... Upozorňuji, že s nimi (to jest s Maďary) se
nebude uzavírat a jednat o mír. Jim se mír bude prostě
oznamovat. Každé jednání s Károlyim s naší strany jeho
situaci posiluje. Myslíte-li, pane doktore, že to je ještě mož-
no, bylo by nejlépe odvolat dr. Stodolu (Beneš nevěděl ještě,
že v Pešti na místo Stodoly byl akreditován Hodža), tím spíše,
že je mezi námi a Maďary válečný konflikt a přerušit styky
oficiální a jednat s nimi výlučně neoficiálně.«⁶⁸⁾ A podobně
opět v listu ze dne 28. listopadu, kde oznamuje i stanovení
demarkační čáry: Dunaj až k Iple — k Rimavské Sobotě
a k Ungu: »S Károlyim vůbec nejednat!« S novým pak
důrazem a se vši rozhodností píše dr. Beneš o této věci v listu
ze dne 29. listopadu: »Zde rozhodně neuznávají právní exi-
stenci ani Němců, ani Maďarů. Jejich stanovisko je: jedná-
me s nimi jen jako s lokálními autoritami ve věcech vojens-
kých pro provedení armistice... ale nikoli jako s autoritou
státní... Proto je nutno, myslím, skončit za těchto okolností
jakékoli oficiální jednání s Němci a Maďary. Víím ovšem,
že jsou sousedy a že nějak jednat nutno. Proto jednání musí
být neoficiální.« Žádá proto odvolat dr. Stodolu, protože
jeho delegování (tak jako Tusarovo ve Vídni) se stalo před-
časně a bez dohody s ministerstvem zahraničí a je »rozhodně
dle zvyku a předpisu mezinárodního práva neregulární...
A držte, prosím, naše lidi, aby nedělali nepromyšlené věci,
zejména v těchto mezinárodních věcech.«)

Hodžova zpráva ze dne 28. listopadu přišla do Prahy dne
30. listopadu a je pochopitelné, že způsobila, jak Šrobár píše,

»poplach a rozčulenie, akého som nikdy pred tím a ani
potom nevidel.«⁷⁰⁾ Se stanoviska, jak se zatím vyvinulo v Pa-
říži a v Praze, jevílo se počínání Hodžovo, jako nanejvýš
nepromyšlené a nedisciplinované. V Praze věděli už 30. li-
stopadu, že byl dán rozkaz, aby Maďari vyklidili Slovensko
až po Dunaj a Iplu, a nyní se dočítali v Hodžově zprávě,
jak míní vyjednat o maďarsko-slovenském kondominiu na
území, které bylo značně menší a pro Slováky a Slovensko
geograficky, vojensky, hospodářsky mnohem nevýhodnější,
než jak je vyjednal Beneš a uznali Spojenci jako naprosto
»incontestable.«⁷¹⁾ K tomu pak přistupovaly ještě zprávy
pešťských novin, že dohoda je hotova, že české vojsko musí
ze Slovenska.

21. Energické zakročení Kramářovo a Slovenského klubu

Bylo třeba jednat. Dr. Kramář ihned telegrafoval do Pešti:
»Prosím a žádám Vás, abyste svého jednání ihned zanechal.«
Dr. Kramář svolal na rychlo ministerskou radu, která by
tento neočekávaný Hodžův postup uvážila. Dr. Šrobár byl
vyzván, aby na mapě zakreslil Hodžovu hranici Sloven-
ska, Slovenska bez Bratislavy, bez Košic. Můžeme si před-
stavit »zdesenie«, které v ministerské radě Hodžova zpráva
Šrobárem graficky znázorněná, vyvolala. »Padaly slova
ostrého odsúdenia a podezrenia na Hodžu,« píše Šrobár
v svých Pamětech, »akého som nikdy pred tím a ani potom
nevidel.«⁷²⁾ — A dopřejeme-li fantasii trochu volnosti
můžeme si domyslití ráz a průběh této ministerské rady. Jak
jinak klidný a důstojný Kramář rozčileně v principu i ve
věci odmítá Hodžův postup: Neměl s nimi vůbec jednat!
Jak temperamentní Rašín, jenž duší, tělem lpěl na mladé
republice v pohnutí myslí se přidružuje ostrými slovy:
Zrádce! zaprodanec! Jak agrárník Švehla, mající na myslí
ornou půdu a chlebovou soběstačnost nového státu se hrozí:
Vždyť nám z toho Slovenska nezbude nic jen ty hory! A tak
podobně Staněk, Stříbrný, Zahradník atd. každý podle svého
stanoviska a své letory.

Týž den, dne 30. listopadu či 1. prosince⁷³⁾ svolal Šrobár
Slovenský klub, kterému předložil prohlášení, že týž se »jed-

nomysel'ne ohradzuje proti akémukol'vek vyjednavaniu o Slovensku, ktoré by se konalo bez poverenia vlády Československej republiky». Klub prohlášení schválil. Nato pak vydala vláda prostřednictvím tiskové kanceláře prohlášení, obsahující naprosté desaveu Hodžovo a všeho vyjednavání.

»Vzhledem k různým zprávám v maďarských časopisech, podle kterých maďarská vláda se Slovenskou národní radou o odevzdání vojenské a politické moci na Slovensku uvedené Slovenské národní radě vyjednávala, prohlašuje vláda Československé republiky toto: K vyjednavání o jakýchkoli otázkách, ať politických, hospodářských či vojenských s vládou maďarskou, nebyl od vlády Československé republiky nikdo zplnomocněn. Poslanec Hodža byl vyslán do Budapešti jediné za tím účelem, aby v případě potřeby projednával otázku likvidace bývalých společných záležitostí uhersko-slovenských s bývalým uherským státem.⁷⁴⁾ K tomu pak připojen poloúřední komentář, že je-li v Pešti nějaké vyjednavání, že se tak děje neprávem a samozřejmě neplatně. Žádné úmluvy s Maďary, s nelegitimovanými vyjednaváči nebudou uznány.⁷⁵⁾ Prohlášení to opakoval pak dr. Kramář i v parlamentě, kde ještě více zdůraznil, ve smyslu Benešova přání, neoficiální posláním, jak poslance Tusara ve Vídni, tak Hodžovo v Pešti.

22. Nespokojenost s Hodžou v Praze

Poslanec Antonín Štefánek uklidňoval zvláštním článkem v Národních listech znepokojenou českou i slovenskou veřejnost hlavně poukazem na prolhanost maďarské žurnalistiky, že Károlyi i Jászi se chytají břitvy uliční politiky, šálí svět, Maďary i Slováky, aby prodloužili svůj život a, že vůbec zprávy maďarského tisku »přičí se zdravému rozumu a životním zájmům Slovenska«. »Vyjednavání v Pešti nemá proto zásadní, ba ani praktické ceny a platnosti«. Pro lepší porozumění situaci pak připojuje charakteristiku pešťského prostředí i dr. Hodži samého: »Maďarští politikové neumějí chodití přímou cestou; pracovali vždy a pracují formulkami, kasuistickými definicemi. I nejjednodušší věci řeší hodně komplikovaně, klikatě a vždy nepoctivě. Pro politického scholastika je to zaslíbená země. Oklamat maďar-

ského politika považuje se v Uhrách za největší geniálnost. Naši lidé, vychovaní v maďarských školách«, pokračuje se zřejmou narážkou, »a odchovaní v maďarském politickém ovzduší, přirozeně také zatouží někdy vyzkoušet své síly na tomto kolbišti. Pokud znám historii, neměli ještě posud valných úspěchů, ale někteří přece jenom nemohou odolati pokušení a pouštějí se do tak zvaného vyjednavání.«⁷⁶⁾

Mimo to pověřil Slovenský klub poslanců inž. Bottu, aby napsal pro uklidnění slovenské veřejnosti leták, který by rozptýlil rozpaky a pochybnosti, jež na Slovensku vyvolaly zprávy o Hodžově vyjednavání s Maďary, a vlil do slovenských myslí opět důvěru v neodvratný rozchod Slováků s Maďary. »Od tisíce roků«, pravilo se v tomto letáku, »nás klamali a otročili Maďari a teraz, keď naše slovenské a české legie spolu s Francúzmi, Angličanmi a Amerikánmi svojou krvou vybojovali i nám slobodu, chceli by nás pripravít o ňu... Ich pýcha kedysi až do nebes rástla, ale prišla kára od Pána Boha a teraz tu ležia zbití pred nohama víťazov a prázdnyimi sľubami vábia nás Slovákov, aby sme im pomohli. Neveríme vám, nechceme vás... lebo vždy ste nám aj do teraz sľubovali, ale nikdy nedali ste nám nič. To čo teraz sľubujete, nemožete nám dať, lebo vy už ničoho nemáte. Vy máte už len sľuby a klamstvo... My sa už nedáme oklamať ani grófovi Károlyimu, ani jeho panským kamarátom, vlkom v rúchu beránkov... Žite si teda vo vašej Maďarskej republike len sami, my spojíme sa s bratmi Čechmi, ktorí sú krv z krve našej, a kosť z kosti našej, a ktorí proti vám a proti spupným vašim spojencom bojovali za našu slovenskú slobodu... Ako líšky prichádzate k nám s peknou rečou a klamom znovu okradnúť nás chcete o našu mladú slobodu. Naši predkovia by sa v hrobch obrátili a naši potomci by nás na večnosť prekliali... keby sme podľahli vašim námluvám... Shodili sme jarmo, striasli sme putá, my už voľní občania budeme v slobodnej Československej republike!«⁷⁷⁾

Byla to odpověď Károlyimu, ale i Hodžovi, psaná krví srdce posvěceného nejčistším vlasteneckým zápalem, krví srdce zkrúšeného utrpením milovaného národa, které mluvilo biblickým a prorockým slovem jménem generací a staletí...

Hned dne 1. prosince dozvěděl se o prohlášení československé vlády Hodža (telegrafoval prý v odpověď na Kramářův telegram z 1. prosince, že situace je jiná a že si ponechává volnost jednání) a týž den pak i maďarská vláda.⁷⁶⁾ Maďarská vláda považovala pražský telegram za Hodžovo odvolání. Už proto, že v Kramářově projevu nebyl Hodža jmenován více vyslancem, nýbrž pouze poslancem. Jászi navštívil ihned Hodžu a obrátil se na něho s otázkou, mělo-li by další jednání nyní ještě význam.⁷⁹⁾ Hodža ho ujistil, že odvolán není a další jednání že se pouze odkládá až do nových instrukcí, které prý si od své vlády vyžádal. Proto že je srozuměn se stanoviskem Jásziho, aby se vyjednávání zatím přerušila; doufá však, že koncem týdne, snad ve čtvrtek nebo v pátek, bude v nich možno pokračovat, neboť do té doby se snad už vrátí slovenští politikové, kteří byli vysláni do Prahy, zase zpět do Pešti. V rozhovoru s redaktorem Villagu dne 1. prosince prohlásil Hodža: »Pražské vládě není dosud znám obsah dosavadních vyjednávání, protože moje zpráva nemůže být ještě v Praze. To však nemůže mít žádného vlivu na moje stanovisko, ani na výsledek mých vyjednávání. Žádná krise nemůže z toho vzniknouti. Vše má svůj důvod v tom, že styk s pražskou vládou a se mnou se setkává s obtížemi.«⁸⁰⁾ Maďarská vláda pak v stejném smyslu oznámila Hodžovi skrze Jásziho, že je ochotna ve vyjednáváních pokračovat, zvláště, bude-li moci dáti Slovenský národní výbor garancie, že v případě dohody opustí česká vojska zem, anebo (aspoň), bude-li Slovenská národní rada ochotnou učinit v dorozumění s maďarskou vládou v tomto směru patřičné kroky.⁸¹⁾

Hodža tak udržoval maďarskou vládu v domnění, že vyjednávání dosud neztroskotala a že se v nich bude pokračovati. Ba snad i sám v to věřil. A přes zcela určitý a jasný zákaz z Prahy vyjednával s Maďary dne 2. a 3. prosince dále. Ovšem, jak nyní píše, toliko »neoficiálně«.⁸²⁾

V kabinetě Károlyiho způsobilo rozhodné pražské prohlášení pravé pobouření, které se pak zračilo v článcích tisku věrného vládě. Oficiální a pro informaci ciziny určený Pester Lloyd věnoval hned druhého dne pražskému zakro-

čení obsáhlý úvodník, plný jedu a ironie. »Právo sebeurčení slovenského národa«, psalo se v něm, »je v Praze respektováno toliko v případech, když si Slováci nechávají od českých držitelů moci v Praze předepsat, jak mají hájit své zájmy«. Postup pražské vlády je prý neobvyklý i vůči Hodžovi, jenž takto, beze všech formalit, prostým prohlášením byl zbaven své hodnosti plnomocného vyslance, aniž by o tom byla uvědoměna i pešťská vláda, již přece odevzdal své pověřovací listiny.⁸³⁾

24. Radostné zprávy z Paříže

Mezitím přijeli dne 3. prosince do Prahy účastníci pešťských vyjednávání Matuš Dula a dr. Ludevít Bazovský.⁸⁴⁾ Museli pak snášet trpké výčitky, jak od členů vlády, tak i od slovenských poslanců,⁸⁵⁾ ač vlastně nevinně; neboť oni byli první, kteří učinili Hodžovým jednáním konec. Téhož dne podali zprávu vládě a ubezpečili ji, že »akce Hodžova«, respektive předsednictva Slovenské národní rady, »neměla ráz nějaké separatistické akce slovenské«.⁸⁶⁾ A pobuřující zprávy z Pešti a ze Slovenska utonuly již na druhý den ve všeobecné radosti, když došla zpráva Benešova, že naše stanovisko ve sporu s Maďary v Paříži plně zvítězilo, že Spojenci uznávají plně československý stát a integrita Uher, jak ji vykládal Károlyi, že nikým nebyla a nebude uznána.⁸⁷⁾

Praha se opět chvěla radostí a jásala... Bylo zřejmé, že Slovensko je naše... A nikoliv pouze jako neurčitý pojem etnografický, ale již jako země a historická individualita (byť mladá!) s určitými hranicemi, byť zatím provisorními. A s Prahou prožíval v nadšení a v radosti celý národ toto skvělé vítězství naší politiky, vítězství Benešovo nad Maďary a jejich politikou úskoků, lstí, kličkování, klamu a pletichářství. Snad jediný kdo byl z této chvějné, jásavé, vítězné radosti vyloučen, byl dr. Hodža. I on chtěl prospěti podle svých sil a schopností vlasti. I on chtěl mít podíl na osvobození národa, leč volil k tomu cesty, které se ukázaly klamnými a bludnými.

Praha, při oznámení radostné Benešovy zvěsti v těch vzrušených prosincových dnech, netušila, že vítězství není ještě úplné a že bude třeba o ně ještě znovu bojovati.

DEMARKAČNÍ ČÁRA A HODŽOVA ZATÍMNÍ DOHODA — ROZCHOD

1. *Vojenské vyklizení Slovenska.* 2. *Dr. Emil Stodola a dr. Milan Hodža v Pešti.* 3. *Navázání styků s dohodovou misí.* 4. *Podplukovník Vyx.* 5. *Benešova jednání v Paříži o zatímní hranici.* 6. *Benešův úspěch.* 7. *Pichonova nota.* 8. *Le territoire slovaque.* 9. *Nová Hodžova vyjednávání.* 10. *O hranicích Slovenska.* 11. *Hodža vázán svým jednáním o »imperium«.* 12. *Hodžova dohoda s Bárthou o demarkační čáru.* 13. *Hodžovy důvody.* 14. *Hodžova nervosita a kličkování.* 15. *Kdo rozhodl osud Slovenska?* 16. *Nová Benešova jednání v Paříži.* 17. *Stanovisko Prahy a opětne desaveu dr. Hodži.* 18. *Z peštského vyslanectví likvidační komise.* 19. *Postup našeho vojska na Slovensko.* 20. *Východní Slovensko a maďarská politika.* 21. *O Bratislavu.* 22. *Rozhodnutí.* 23. *Károlyi Wilsonovi.* 24. *Nová nota Vyxova.* 25. *Obsazení Bratislavy.* 26. *Závěr.*

1. *Vojenské vyklizení Slovenska*

Dr. Hodžovi bylo v Praze při jeho poslání do Pešti uloženo, starati se v prvé řadě o to, aby zbavil Slovensko cizí okupace a pečoval o včasné vyklizení Slovenska od maďarského vojska a různých dobrovolnických organizací vojenského rázu. Očekávalo se totiž právě tou dobou každý den, že Pešť bude obsazena dohodovým vojskem (jednou divisí) a zejména, že Dohoda vyšle ve smyslu článku XVI. bělehradské konvence, do Pešti svého plnomocníka, aby bděl nad zachováním podmínek příměří. Vědělo se, že to bude voják, důstojník, jak ani jinak podle ustálených již zákonů a zvyklostí ani býti nemohlo. S hlediska mezinárodního práva není příměří mírem, nýbrž pouze zastavením nepřátelství; nepřátelství trvá mezi válčícími státy dále.¹⁾

2. *Dr. Emil Stodola a dr. Milan Hodža v Pešti*

S mezinárodního hlediska nebylo už vyslání dr. Emila Stodoly do Pešti a jeho pověření zastupováním československého státu a likvidačními pracemi u maďarské vlády,²⁾ věcí právě nejšťastnější a, jak dr. Beneš správně dr. Kramářovi napsal, podle zvyku a předpisu mezinárodního práva bylo delegování a akreditování jak Tusara ve Vídni, tak dr. Stodoly v Pešti irregulerní.³⁾

Leč upozornění Benešova přišla do Prahy trochu opožděně, když už na místo dr. Stodoly byl poslán dr. Hodža, jako náš zplnomocněný ministr a vyslanec. To byl nový omyl. Jestliže jsme se s pýchou hlásili k vítězné Dohodě a zdůrazňovali, že jsme její spojenci, vindikující si z toho důležitá práva, měli jsme i po této stránce zachovati se Spojenci jednotnou linii, zejména kde to bylo tak prosté a snadné. Tolik mohli rozhodující činitelé v Praze i sám dr. Hodža z mezinárodního práva vědět, že jako se válka počíná přerušením diplomatických styků a jejím vyhlášením, že stejně se normální diplomatické styky mezi suverenními státy počínají opět až po ukončení nepřátelství, po uzavření míru a nikoli pouze příměří.⁴⁾

Pokud možno soudit podle dobře informovaných Národních novin, jimž zprávu o svém peštském poslání dodal asi sám dr. Stodola, zdá se, že týž nebyl v Pešti akreditován jako vyslanec, nýbrž, jako tamní advokát, »pověřen zastupováním československého státu a likvidačních prací«, při čemž »mu byla zajištěna mezinárodní ochrana.«⁵⁾

A teprve Hodža si asi v Praze vymohl, že poslán byl do Pešti v nejvyšší diplomatické hodnosti, které se mu vůbec mohlo dostat, totiž jako »zplnomocněný ministr a vyslanec«. Jestliže už zmocnění Stodolovo bylo pochybením, bylo vyslání Hodžovo v tak vysoké hodnosti chybou mnohem větší, která se stěží dá vysvětlit chvatem a rozčilením revoluce. Vždyť Maďaři tou dobou se ani nepokusili pověřiti v Praze někoho svým zastupováním, neboť dr. Vargha, dr. Supka a později též do Prahy vyslaný »plnomocník maďarské vlády« Bela Salgó byli pověřeni jen ad hoc, pro určitou otázku, a nikoli aby trvale sídlili v Praze a tu zastupovali zájmy maďarského státu.⁶⁾ Měl-li býti už

dr. Hodža poslán do Pešti, bylo by bývalo asi nejspřávnější, kdybychom se byli i v tom přizpůsobili Dohodě a poslali jej tam v uniformě kapitána nebo majora, aby se přidružil a byl k dispozici vojenské misi dohodové, která tam pak přišla pod vedením francouzského podplukovníka Vyxe.

Leč tato věc se posuzovala ve dnech převratových v Praze a zejména na Slovensku poněkud z jiného hlediska. V právu vysílali své vlastní diplomatické zástupce k jiným státům viděl se právě projev naší samostatnosti a suverenity, a v tom nedočkávném štěstí, býti mezi svobodnými, všech výhod mezinárodního práva požívajícími národy, viděti svůj vlastní národ a stát — v tom byla i hrdost a úspěch naší revoluce. Ještě po deseti letech září tato »hrdost a šebedóvera« ze vzpomínky Fajnorovy, když si v myslí vybavuje dojmy z Pešti při pohledu na »zvučné označení« našeho vyslanectví »Ambassadeur de la République Tchéco-slovaque« s předcházejícím textem slovenským a následujícím maďarským.⁷⁾

Dr. Stodola se vyjádřil hned při nastoupení svého úřadu k dopisovateli Pester Lloydů o svém poslání, že v první řadě má pečovati o to, aby postupujícím československému vojsku nestavěly se v cestu žádné překážky.⁸⁾ A stejný úkol podle usnesení Slovenského klubu měl i Hodža: vyjednávat výlučně o jediné otázce, aby maďarská vláda odvolala své vojsko ze Slovenska, kde by je vystřídalo vojsko české.⁹⁾ Za tím cílem měl Hodža navázati ihned styky s dohodovým vojenským zástupcem v Pešti, aby ho informoval o našem stanovisku, jak bylo zejména vyjádřeno v notě dr. Kramáře ze dne 9. listopadu, eventuálně i upozornil na různé maďarské intriky a úskoky. Vedle toho měl přirozeně navázati styky s Rumuny a Srby, jejichž situace se podobala v nejednomu situaci naší. Dr. Hodža byl k tomuto úkolu, svým poslancováním v Pešti a svým působením v klubu nemaďarských národností, zvláště kvalifikován, ba přímo, svým dosavadním politickým působením, skoro předurčen. Ovládal jazyky všech národů, s nimiž při svém poslání mohl přijíti do styku, měl dostatečnou znalost lokálních poměrů a také požadavků a bolestí našich východních spojenců.

3. Navázání styků s dohodovou misí

První Hodžovou starostí v Pešti bylo, navázati jednak ihned styky s dohodovou vojenskou misí, která byla pro Pešť už ohlášena, jednak dohodnouti se s Rumuny a Srby, kteří měli z části podobné starosti, jako my. Vyslal tedy členy své mise majora Pařízka a poručíka Duška do Nového Sadu, aby tam přišli skrze srbské velitelství do styků s Francouzi, a aby se informovali o dispozicích francouzských vojsk, určených pro Pešť. Sám pak pozval uhersko-rumunského plnomocníka dr. Erdélyiho a diplomatického jednatele jihoslovanského dr. Danko Petroviče (ani Rumuni ani Srbi neměli v Pešti »vyslance«) na poradu, na níž se dohodli o společném postupu, zejména ve věcech vojenských.

Ve středu dne 26. listopadu 1918 večer přijel do Pešti velitel dohodové mise podplukovník Vyx se sedmnácti důstojníky. Vyx se choval vůči Maďarům nápadně chladně. Viděl v nich netoliko poražené nepřátele, ale podceňoval je i po stránce společenské. Francouzové totiž nezapoměli, že sám ministerský předseda maďarský hrabě Michal Károlyi porušil čestné slovo, kterým se francouzskému velitelství zavázal. Byl totiž na počátku války ve Francii a byl propuštěn z internačního tábora na čestné prohlášení, že nebude bojovati proti Francii a jejím spojencům. Avšak Károlyi, sotva že se vrátil do Uher, přihlásil se ihned jako důstojník do rakousko-uherské armády. S tohoto hlediska dívali se pak Francouzové netoliko na Károlyiho, ale na celou jeho vládu. Rozmluva podplukovníka Vyxe s maďarským ministrem Bárthou, jenž ho vítal na nádraží, trvala deset vteřin. Hned na nádraží hlásil se u Vyxe československý důstojník, vyslaný tam dr. Hodžou.¹⁰⁾ Na druhý den navštívil podplukovník Vyx Károlyiho, kde byli i ministr války Bártha a předseda komise pro příměří ministr Linder.¹¹⁾

Mezitím navázal Hodža, jak už víme, i jednání s vládou maďarskou. A také tu, při jednání o našich vojenských požadavcích, jež byly součástí jeho paktu, objevila se osudná státoprávní otázka v své plné síle. Hodža se pokusil uplatniti naše stanovisko s jeho požadavkem po odvolání maďarského vojska ze Slovenska. Naproti tomu Maďaři žádali odvolání českého vojska. Ba tento svůj požadavek

kladli jako podmínku každého vyjednávání o věcech politických, zejména o autonomii, neboli přechodném kondominiu. Na to Hodža ovšem přistoupiti nemohl. Jeho stanovisko, jak věc líčí po deseti letech, odpovídalo asi notě Kramářově. »Jsme součástí válečné moci Dohody a československé vojsko nepodléhá československému vyslanci, ale generalisimu Fochovi«. A odkazoval Maďary, aby se prý dohodli s Fochem.*) Zatím, že však je ochoten jednat o věcech politických.

4. Podplukovník Vyx

Na druhý den (27. listopadu) navštívil dr. Hodža podplukovníka Vyxe a pokusil se zjednat i u něho intervenci platnost požadavku pražské vlády stran odvolání maďarských vojsk. Vyx byl voják, rodem Alसान, ale bez politického rozhledu.¹²⁾ Doznal sám, že přišel, aby litera příměří byla dodržena do poslední písmeny. Přišel od východní armády, a nemaje potuchy o politickém pozadí porad Nejvyšší válečné rady v Paříži, která vlastně stanovila podmínky příměří, ani o smyslu a tendenci jednání bělehradských, ba ani o politických instrukcích, které Clémenceau poslal generálu Franchetovi, stál pochopitelně na striktním stanovisku bělehradského příměří ve výkladu, jak se konvenčně podával: Hongrie = Uhry, nikoli Maďarsko. Vysvětlil Hodžovi, že podle svých instrukcí není zplnomocněn, aby vydal rozkaz k vojenskému vyklizení Slovenska maďarským vojskem. Ba naopak, vycházejí stále z bělehradského příměří, pokládal vstup našich vojsk na uherské území za pochybný podnik, který se prý přičí úmluvě o příměří. Proto doporučoval odvolat československé vojsko z uherského území.¹³⁾ A když Hodža poukázal na to, že naše vojsko bylo uznáno za armádu spojeneckou, podotkl, že to se snad týká pouze zahraničních legií; naše vojska na Slovensku prý dosud nebojovala v řadách Dohody a proto prý nemohou býti pokládána za vojska spojenecká. Ale i tak kdyby nebylo pochybností o spojeneckém charakteru našich

*) Třeba poznamenati, že stanovisko toto, jak zračí se v Hodžově vzpomínce, neodpovídá zcela jeho tehdejší orientaci, jak se projevuje v jeho vyjednáváních o slovenské imperium.

vojsk, že k obsazení Slovenska by bylo podle bělehradského příměří zapotřebí rozkazu dohodového velitelství. Konečně mnil, že nové instrukce z Versailles, nebo od generála Francheta, by mohly situaci změnit; ochotně pak zprostředkoval Hodžovu notu, která se zasazovala u velitelství východní armády pro Uhry, u generála Henryse, o uznání našeho stanoviska.¹⁴⁾

Leč ani generál Henrys u východní armády necítil se kompetentním rozhodnouti otázku, jsou-li naše domácí vojska, operující na Slovensku, vojsky dohodovými či nikoli. Francouzští velitelé přáli si míti v té věci určité direktivy z Paříže. Proto Hodža žádal naléhavě Prahu, aby v tomto smyslu intervenovala dr. Beneše. A zejména, aby Slovensko bylo uznáno fakticky za součást československého státu, a aby toto rozhodnutí bylo sděleno ve formě rozkazu maďarské vládě, jako dispoice okupační armády, dále, aby v důsledku toho, veškeré naše vojsko, legie i jednotky operující na Slovensku, byly uznány za součást okupační armády. Dr. Hodža navrhoval, aby se tato dispoice stala podmínkou obnovení příměří, k jehož prodloužení mělo (podle falešných Hodžových doslechů) dojíti v první polovině prosince.¹⁵⁾

Hodžovy návrhy byly však předstíženy jednáním dr. Beneše v Paříži. A dříve ještě než se pražská vláda o Hodžových návrzích dozvěděla, měla v rukách zprávy Benešovy, že slovenská otázka je Spojenci řešena tak, jak si přál dr. Kramář a jak v jeho duchu (aspoň z počátku) urgoval věc v Pešti i Hodža.

5. Benešova jednání v Paříži o zatímní hranici

Dr. Kramář v svém dopise ze dne 15. a 16. listopadu žádal velmi naléhavě dr. Beneše, aby vymohl u Spojenců uznání našich vojsk domácích za vojska spojenecká a v důsledku toho, aby bylo maďarské vládě z Paříže uloženo vykliditi Slovensko.

»Milý příteli,« psal Kramář Benešovi dne 16. listopadu, »u nás je hrozné rozčilení. Na Slovensku Maďari plení a týrají naše lidi, že je to úžasné. Je potřeba okamžitého zakro-

čení...« A žádal, abychom mohli obsadit celé Slovensko. Vedle zakročení u Spojenců v tomto smyslu žádal co nejrychlejší vyslání našich divisí z Itálie i z Francie.¹⁶⁾

»Těmito událostmi«, jak píše Beneš ve svých Pamětech, »byla položena právně otázka připojení Slovenska k republice jako sporná, což mne přinutilo, abych... učinil pokus vynutit od Spojenců zásadní řešení této otázky ještě před mírovou konferencí. Rozpoutal se boj, jež jsem pokládal za velmi důležitý pro osud Slovenska a jeho připojení k nám, tím spíše, že byl pak skutečně zásadně řešen v našem smyslu a později nečinil již obtíží.«¹⁷⁾

Tento diplomatický boj o Slovensko v Paříži měl jaksi dvě fáse: prvou, kde vystupoval Beneš sám, opíraje se po výtce o pražské zprávy a o stanovisko pražské vlády, jak bylo vyjádřeno notou Kramářovou Károlyimu ze dne 19. listopadu, druhou pak, kdy věc byla zkomplikována Hodžovým jednáním v Pešti a využitím některých jeho politických pochybení hrabětem Károlyim a vůbec Maďary. Prvé období, kdy se vlastně rozhodoval osud Slovenska, spadá asi do druhé polovice listopadu (20.—28. listopadu), druhé pak do prosince (4.—24. prosince). Díky obratnosti Benešově a blahovůli Spojenců, zejména Francie, skončila obě tato období pro nás úspěšně ustanovením provisorní hranice a jejím oznámením Maďarům a tím i státoprávním vymezením pojmu slovenského území.

Ohledně po obdržení Kramářových zpráv měl Beneš rozmluvu s redaktorem Matinu, v níž zdůraznil a rozvedl naše požadavky, jak byly obsaženy v ženevském memorandu. Poukázal zejména na to, že Čechoslováci musí obsadit ihned celé Slovensko, aby tak čelili nebezpečí bolševictví, šířícímu se z východu.¹⁸⁾ Byl to tou dobou argument, který pro Dohodu a dohodovou veřejnost byl zvláště přesvědčivý. Měli zajisté ještě v paměti mimořádné služby, které Čechoslováci prokázali Dohodě v Rusku, obsazením magistrály. Dohoda a její veřejnost viděli proto v Čechoslovácích národ nejen vojensky zdatný, ale zásadně jaksi protibolševický.

Od 20. listopadu měl dr. Beneš denně diskuse, intervence, výklady a jednání s francouzskými politiky a vojáky. Především s šéfem politického oddělení francouzského ministerstva zahraničí Filipem Berthelotem, jenž naše právní sta-

novisko ihned uznal. Nato zakročil Beneš u francouzského ministra zahraničí Pichona a u premiéra vlády Clémenceaua, jakož i u maršála Focha. Vedle Francouzů jednal však i s Angličany a s Američany, ukazuje zejména na nebezpečí československo-maďarského konfliktu.¹⁹⁾

6. Benešův úspěch

Při jednání se především ukázalo, že existuje jistý rozpor mezi vojáky a politiky. Politikové pokládali příměří Francheta d'Esperay za chybu, ježto bylo sjednáno tak, že mohlo praejudikovati některým politickým přáním spojeneckým. Generál Franchet skutečně vynesl v bělehradské konvenci důležitou Balfourovu klausuli, že Dohoda může obsadit jisté části Uher nejen z důvodů strategických, ale i pro udržení pořádku a utišení nepokojů. Po jistém váhání bylo uznáno, že je nutno napravit chybu, aneb aspoň uvést na pravou míru nedorozumění, která vznikla z tohoto příměří a jeho nesprávného výkladu.¹⁹⁾

Tu se vlastně po prvé ukázalo, jaký dalekosáhlý, neobyčejný a důležitý mělo význam uznání našeho státu za národ a stát spojenecký Francií, Anglií, Itálií a vůbec celou Dohodou. Byli jsme Spojenci. A to nejenom po stránce vojenské, ale zejména po stránce politické. V důsledku toho platily i pro nás všechny principy a zásady, které Dohoda stanovila jako podmínky příměří. Mezi těmi byla pak všemi Spojenci uznaná zásada, že rakousko-uherské armády mají ihned vykliditi všechna spojenecká území jimi obsazená. (»Tous les territoires envahis seront évacués!«) Jestliže pak československý stát a národ byl uznán za spojenecký, bylo logickým důsledkem tohoto kategorického imperativu, že také československé území má a musí býti zbaveno nepřátelské okupace. O tom pak, že Slovensko je skutečně částí československého státu nebylo po našem uznání Spojenci pochybností. Proto nebylo třeba čekat s řešením této otázky až na mírovou konferenci a bylo možno učiniti příslušné dispoice ihned. A bylo-li sporné, co všechno se má rozuměti pod pojmem Slovenska, bylo Spojencům možné stanovit už před mírovou konferencí — nikoliv demarkační čáru — ale provisorní hranici slovenské země.

Je nepopíratelnou zásluhou Benešovou a jedním z nejšťastnějších činů jeho zahraniční akce, že dovedl získati pro toto stanovisko francouzské státníky a pak vůbec Dohodu. Tím vlastně teprve bylo rozhodnuto osvobození Slovenska.

Oficiálně byly formulovány naše požadavky v Benešově přípisu ministrowi Pichonovi ze dne 25. listopadu, v němž se opíral o uznání našeho státu a vlády jakož i vojska Spojenci, čehož všeho důsledkem bylo i naše účastenství na poradách versailleských. »Se stanoviska právního jest nemožné,« píše tu Beneš, »aby ustanovení o příměří, podepsané generálem Franchetem d'Esperey s nepřátelskou vládou, mohla dáti nepřátelské vládě právo na spojenecké území.« Žádal proto rozhodnutí v této věci a také, aby toto rozhodnutí bylo oznámeno jak československé, tak i maďarské vládě.²⁰⁾

Dr. Beneš použil pak situace k tomu, aby nejen byla pro nás příznivě vyložena ustanovení bělehradských příměří, ale usiloval i o to, aby při této příležitosti byly stanoveny aspoň zatímní hranice mezi námi a Maďary, a tak byl podán důkaz, že Slovensko je nesporně naše. V té věci jednal jak ve francouzském ministerstvu zahraničí, tak v hlavním stanu maršála Foché. S maršálem Fochem probíral tuto otázku několikráte. Foch souhlasil a uznával plně naše stanovisko. Nakonec požádal Beneše, aby si smluvil i s ministerstvem zahraničí linii, která bude pak ihned, jako demarkační čára oznámena do Budapešti, a za kterou se budou Maďaři nuceni stáhnouti. Dr. Beneš načrtl Fochovi na své jednoduché propagační mapce Slovenska v malých rozměrech linii, kterou podle dosavadního vývoje teritoriální slovenské otázky pokládal za nejvhodnější.²¹⁾ Byla to přibližně čára, jak byla mezi našimi politiky dojednána v Ženevě a jak byla též oznámena dr. Benešovi z Prahy v dopise ze dne 15. listopadu jako požadavek Slováků.²²⁾ Šla po staré hranici mezi Moravou a Uhrami až k řece Moravě a po jejím toku k ústí Moravy do Dunaje; pak po Dunaji až k ústí řeky Iply a podél Iply dále až k Rimavské Sobotě; od Rimavské Soboty pak přímou vzdušnou čarou až k vtoku řeky Uhu do Laborce a podél Uhu až ke Karpatům.

7. Pichonova nota

Výsledkem těchto jednání byla pak nota Pichonova, kterou Pichon už dne 27. listopadu odpovídal na přípis Benešův ze dne 25. listopadu.

V Pichonově notě se francouzské ministerstvo zahraničí postavilo zcela jasně a rozhodně na naše stanovisko a rozhodlo, že dohoda s místním úřadem (to jest dohoda uzavřená Károlyim v Bělehradě dne 13. listopadu) nemůže odporovati podmínkám generálního příměří, uzavřeného za Rakousko a Uhersko dne 3. listopadu, a že v této věci zaslal právě francouzský ministr války přesné telegrafické instrukce vrchnímu velitelství východní armády. Francouzští státníci se v nich postavili na stanovisko, že pro Maďary je závazným netoliko příměří bělehradské, ale v první řadě generální příměří padovské, které dávalo Spojencům právo, obsaditi kterékoliv rakousko-uherské území, a to netoliko z důvodů strategických, ale i politických, jak věc vyjádřil na poradě Spojenců dne 31. října sám Clémenceau. Při tom bylo dr. Benešovi důvěrně dáno na vědomí, že v těchto instrukcích se předpisuje, aby byl ihned požadován ústup maďarského vojska z území, které neprávem obsadilo.²³⁾

Benešův zákrok u Berthelota, Pichona, Foché a Clémenceaua ve věci Slovenska byl jedním z nejznamenitějších jeho diplomatických činů. Proto pochopíme jeho radostnou i sebevědomou zprávu, kterou poslal hned dne 27. listopadu do sklíčené a znepokojené Prahy: »nemějte naprosto žádných obav a pochyb. Slovensko nám náleží; a to, co se stalo v podepsaném armistice (v Bělehradě) není naprosto žádným prejudicem v žádném směru... Právní vyjádření od ministerstva zahraničních věcí mám... Dostanu v té věci ještě písemná vyjádření... Po této stránce, prosím Vás všechny, abyste vůbec žádných obav neměli.« A dále pak stran Maďarů: »My jsme světem uznáni, oni nikoli. A co zvláště je důležité: nebudou uznáni. Upozorňuji, že s nimi se nebude uzavírat a jednat o mír. Jim se mír bude prostě oznamovat.«²⁴⁾

Ještě rozhodněji a bezpečněji zněla Benešova zpráva dne následujícího: »Přikládám dopis,« píše dne 28. listopadu

dr. Kramářovi, posílaje mu přípis Pichonův ze dne 27. listopadu, »ze kterého vidíte, že jsem úplně prorazil svým stanoviskem a boj přece jen vyhrál, přes to, že z prvního mého psaní vidíte, že jistou dobu měl jsem těžké boje a pochyby, že to vyhrají úplně a okamžitě. Příměří s Károlyim *právně* pro Spojence neexistuje... *Dán hned rozkaz, aby všecko maďarské vojsko odešlo z území slovenského.*

Zároveň zmocnil dr. Kramáře, aby ihned vyvrátil zprávou Károlyiho šířené tvrzení o administrativní integritě Uher a prohlásil, že hrabě Károlyi vykládal bělehradské příměří nesprávně, že tímto příměřím nebyla nikterak uznána integrita Uher, že Spojenci nový maďarský stát a Károlyiho vládu neuznali, naproti tomu, že *uznali stát československý a tím fakticky i právně přestala existovati integrita Uher.*²⁵⁾ Prohlášení československé vlády v tomto smyslu bylo pak také dne 4. prosince publikováno²⁶⁾ za všeobecné radosti, která dosti rychle zatlačila dojem úzkosti a zmatku, vyvolaný zprávami o Hodžově vyjednávání s Maďary.

Zatím co se takto vytvářela nanejvýš příznivě pro nás situace v Paříži a našla pak také ohlas v Praze, vedl Hodža v Pešti svá jednání s Jászim a Károlyim, aby byl dne 1. prosince více méně opuštěn svými slovenskými přáteli a v zápětí na to desauován telegramem Kramářovým, rovněž z 1. prosince, a úředním prohlášením československé vlády.

Leč dr. Hodža svého jednání s maďarskou vládou přes to nezanechal. Čeho se tyto rozhovory týkaly, zatím nevíme. Ale patrně věci, o nichž jednali už před tím.

Tu však mimo všecko očekávání přišla do Pešti pařížská nota, která dala náhle a neočekávaně i situaci v Pešti nový obrat a směr a učinila vše nebo téměř vše, co Hodža právě s Jászim sjednával, bezpředmětným a zbytečným. Nota překvapila asi nejen maďarskou vládu, ale i našeho peštského vyslance.

V noci dne 3. prosince 1918 zavolal podplukovník Vyx dr. Hodžu a s netajenou radostí mu sdělil obsah noty, která mu byla právě prostřednictvím velícího generála východní armády doručena. Její obsah byl v podstatě tento: »Československý stát byl uznán od Spojenců a Spojenci uznali československé vojsko za spojenecké. Československý stát je oprávněněn obsaditi slovenské území již z toho důvodu, že

československý stát, jakožto spojenecká bojující strana, má účast na provádění příměří, jímž bylo stanoveno obsazení někdejší rakousko-uherské monarchie«. V důsledku tohoto pověření vyzval podplukovník Vyx uherskou vládu, »aby *bez odkladu odvolala své vojsko ze slovenského území... se zřetelem k obsazení tohoto území Spojenci*«, to jest československou armádou. Proto žádal Vyx, aby Károlyi vydal nařízení »k *bezodkladnému* provedení výše uvedených opatření a oznámil lhůtu, do které budou tato opatření *úplně* provedena.«²⁷⁾

Situace dostala s hlediska diplomatického a státoprávního i v Pešti nový směr a ze zdánlivě problematického požadavku se stala jistota. Tu nešlo pouze o to, že Dohoda uznala naše právní nároky a odmítla maďarskou interpretaci bělehradského příměří, ale nota, kterou jménem nejvyššího velitelství spojeneckých armád odevzdal podplukovník Vyx v Pešti, vyvozovala a imperativně požadovala, aby právní stanovisko, uznané Dohodou, bylo *ihned* provedeno i v praxi. Byl to další rozhodný řez, kterým se dělilo staré království uherské.

A nebyl to při tom pouze požadavek diplomatů, o němž by se dalo snad vyjednávat, nýbrž striktní rozkaz nejvyššího velitele vítězné Dohody, příkazující, aby Maďari »*bez odkladu*« vyklidili vojensky slovenské území. Příkaz toho rázu nesnesl odporu. Tu nešlo již jen o naši věc; neuposlechnutím rozkazu byla by dotčena vůbec vojenská i mocenská prestiž celé Dohody. Neboť: Nejvyšší velitel dohodových vojsk nevydává rozkazy místním činitelům v Pešti, aby se s nimi dohadoval, mají-li býti vykonány, či nikoli. S vojáky nelze vyjednávat...

Uherská vláda hraběte Károlyiho rozuměla také zcela jasně striktnímu příkazu velícího generála východní armády a byla si také vědoma důsledků z toho plynoucích: »Neslýchaným postupem Dohody«, píše se v inspirovaném úvodníku z kruhů vládních, »byl dán československému státu, pokud se týče jeho územních nároků na účet Uherska, bílý list, aby byl v Praze vyplněn. A víme již, jak je bezmezná náročivost tamních vládních kruhů... Dohoda rozkazuje, abychom veliký a důležitý díl našeho státního území odevzdali Čechům. Dohoda je mocná, Uhry bezbranné. Každému

jejímu rozkazu se musí bezbranné Uhersko podrobiti. Proti znásilnění můžeme jen protestovat. Leč odporovati nemůžeme.«²⁸⁾

A maďarská vláda věděla už téměř bezpečně, že toto opatření není snad jen pouhým provisoriem až do sestoupení se mírové konference, kde by její zástupci zasedli s vítězi u zeleného stolu a vyjednávali, nýbrž že odevzdáním těch 10—12 komitátů s jedním a půl milionem duší (tak Maďaři sami odhadovali území Slovenska!) československé státní moci, byl vytvořen vlastně fait accompli pro budoucnost. Leč na druhé straně byla si maďarská vláda vědoma i toho, že zpečovatí se rozkazu dohodového velitele znamenalo vydávati zemi v šanc neodvratné a nejhorší katastrofě.

Je skutečně s podivním, že dr. Hodža této nanejvýš výhodné situace nevyužil lépe... Dr. Hodža šel vyjednávat do uherského ministerstva zahraničí...

8. *Le territoire slovaque*

Při odeslání noty z Paříže stalo se jakési nedopatření. Dr. Beneš s maršálem Fochem a s francouzským ministerstvem zahraničí sjednal, jak píše ve své zprávě ze dne 28. listopadu, i demarkační čáru, představující vlastně zatímní hranici Slovenska, kterou také načrtl ihned na své prosté, propagační mapce.²⁹⁾ Tato demarkační čára však nebyla spolu s telegramem o vyklizení slovenského území do Pešti zaslána. Ti, kdož na francouzském ministerstvu zahraničí nebo v kabinetě vojenské rady, notu stylisovali, měli patrně za to, že pojem »slovenské území« je všeobecně známý, tak jako asi pojem historicko-geografických individualit, po způsobu Alsaska-Lotrinska, Moravy, Čech, Chorvatska a jiných. Leč pojem Slovenska nebyl tou dobou v státoprávním smyslu ještě přesně vymezen. A tak, když podplukovník Vyx odevzdal Fochovu notu maďarské vládě, pokusila se o vytáčky. Prý řekli Vyxovi: neexistuje »území Slovenska«. ³⁰⁾ Je možné, že takový neb podobný názor byl vysloven v konversaci; Maďarům, stejně jako podplukovníku Vyxovi bylo však jasné, že takto není možné odpovědět na rozkaz nejvyššího velitele. Kdyby byla maďarská vláda skutečně odpověděla, že slovenské území neexistuje,

znělo by to jako provokace a výsměch Paříži. Károlyi byl příliš obratný politik, aby nevěděl, že touto politikou Uhry nezachrání.

Skutečná odpověď hraběte Károlyiho ze dne 4. prosince byla zcela jiného obsahu a rázu. »Poněvadž vláda Uherské lidové republiky je v tak obtížném a stísněném postavení, že musí vyhověti opatřením, obsaženým ve výše uvedené notě, vydala žádaná nařízení, aby tato opatření — pokud je možné — byla bez odkladu provedena. Uherská vláda oznámí v nejkratší době úplné provedení těchto opatření.« To je meritum noty. Dále však nota obsahuje různé vytáčky, jako by šlo jen a jen o provedení bělehradského příměří a jako by maďarská vláda nebyla ničím jiným vázána; a také polemiku proti údajům dohodové noty o plenění slovenských krajů maďarským vojskem, o zajímání obyvatelů Slovenska, kteří se dali k dispozici Čechům a o »vraždění«³¹⁾ malých oddílů českého vojska, které obsadily slovenské území po odchodu uherských úřadů, vypuzených revolucí.

Ba v závěru noty šel Károlyi tak daleko, že žádal a prosil, aby byla učiněna opatření, kterými by byl vlastně rozkaz vrchního velitele suspendován. »Uznání československého státu Spojenci a uherským státem nedává právo k předpokladu, že by tisíciletý stát, známý pod jménem »Uhersko«, se svými nikterak pochybnými hranicemi měl býti takřka automaticky změněn a tím bylo praejudikováno rozhodnutí mírové konference, která jediné jest kompetentní definitivně rozřešiti otázky hranic.«³¹⁾ Podplukovník Vyx připouštěl sice, aby Károlyi připojil k své závazné odpovědi tyto rozklady (jež ovšem zůstaly bez ozvěny), leč nepřipouštěl odkladu v provedení rozkazu.

Hrabě Károlyi, jak z jeho odpovědi patrně, pochopil skutečně správný dosah a pro Uhry i osudovou tragiku dohodové noty. A pochopil také, že svými státoprávními vytáčkami, které připojil k své odpovědi, není zbaven povinnosti a závazku býti poslušen dohodového rozkazu. Ministr vojenství Bártha dal sice úředně rozhlašovati, že maďarská vláda

³¹⁾ Károlyi asi těžce nesl, že v Paříži posuzují s tohoto hlediska jeho vojenské akce po uzavření příměří. Neboť zabíjení lidí po podepsání příměří bylo stěžejně jinak označit než »vraždění«.

považuje vojenskou evakuaci Slovenska »samozřejmě« toliko za provisorium a, že evakuace se týká pouze vojenských jednotek, které byly vyslány na Slovensko proti Čechům, nikoli však vojenských úřadů, doplňovacích velitelství, vojenských ústavů atd., které prý mají zůstatí dále a působiti na svém místě podle příkazu maďarské vlády — avšak bylo to již jen gesto, prázdňé gesto a nic více, určené pro útěchu širší maďarské veřejnosti a bez politického dosahu. Ministr Bártha věděl asi stejně dobře, jako hrabě Károlyi a celý jeho kabinet, co rozkaz nejvyššího velitele vítězné Dohody skutečně znamená, a jaké asi bude mítí politické důsledky.

Nápadné je, že v Károlyiho odpovědi není téměř narážky na otázku, která byla pro Vyxu, pro Maďary, a také pro našeho zástupce v Pešti, tou dobou v podstatě nejdůležitější. Jak totiž vymeziti přesně pojem »le territoire Slovaque«, co rozuměti pod jménem »slovenského území«, jež se Maďari zavázali neprodleně vykliditi. Současně se svou úřední odpovědí Vyxovi vydal Károlyi proklamaci, v níž vyjadřuje naději, že Uhry pro jejich ucelenou geografickou polohu není možno zničit, a vyzýval každého Maďara, aby se z nutnosti podřídil a nedal příležitost k srážce neb krveprolití; neboť každý takový precedent by prý velmi ztížil situaci Maďarů na mírové konferenci.³²⁾ Leč tím vším otázka, co je »slovenské území« a které kraje mají Maďari vykliditi nebyla rozřešena.

Podplukovník Vyx, který se obrátil v té věci na dr. Hodžu, cítil stejně jako Hodža nesnáze, které vznikly povšechným vymezením pojmu »slovenské území«. Jako voják vytýkal pařížské notě nepřesnost, a proč prý mu nebyl poslán hned z Paříže konkrétní rozkaz, obsahující demarkační čáru. Chtěl žádati, aby během 48 hodin byla mu označena přesná demarkační linie. S Hodžou se shodli podle mapy, podle poměrů ethnografických, geografických i strategických na čáře *Dunaj-Lučenec-Čop*, která se pokládala už od jisté doby za oficiální a jednomyslný požadavek slovenských politiků, a která svojí geografickou logičností byla i francouzskému vojenskému zástupci Dohody přirozeně přijatelnou.³³⁾

9. Nová Hodžova vyjednávání

Po rozhovoru s podplukovníkem Vyxem jednal dr. Hodža se státním tajemníkem uherského ministerstva zahraničí a vlastně správcem tohoto úřadu Diner-Dénesem. »Upozornil jsem«, píše o tom do Prahy dne 4. prosince, »na zmateční kontroverse, jež mohly by vzniknouti, pak-li by maďarská vláda, vzhledem ku XVII. bodu příměří, trvala na tom, aby na slovenském území zůstala maďarská administrace.«³⁴⁾ V podobném smyslu a směru vyjednával pak Hodža i s ministrem Jászim, jenž na něho měl z maďarských ministrů největší vliv a jemuž, jako starému známému, věřil. Podle zprávy Slovenského denníku vyjádřil se Hodža o tomto svém jednání takto: »Demarkační linie, k čomu ani moja ani maďarská vláda nemáme slovo, ustalia pozdejšie a bude najbližšie nám sdelená. — S Jászim o tomto nevyjednáваме, ale len o politických a hospodárskych veciach a toto je eminentne vojenská, lepšie rečeno *strategická otázka*. *Prirodzene usilujeme sa na obsadenom území i administráciu do rúk dostat*. Úradníkov, ktorí hovoria slovensky, ponecháme v úradoch, a len tých prepustíme, ktorí slovensky nerozprávajú, alebo sa za starý režim veľmi exponovali.«³⁵⁾ Hodža hořel nedočkavostí, aby již již mohl na Slovensku vládnout, rozdělovat županstva, úřady, propouštět některé úředníky a jiné ponechávat ze své milosti při chlebě.

A v své liché doměnce, že bělehradská konvence zaručuje maďarské vládě svým XVII. článkem administrativní integritu, jak to po novinách vykládal hrabě Károlyi, dal se dr. Hodža opět s maďarskou vládou do vyjednávání o této otázce. Byla to už skoro Hodžova fixní idea, svědčící o nedostatečné znalosti diplomatických aktů, souvisejících s bělehradskou konvencí, jak již bylo výše ukázáno;³⁶⁾ po notě Vyxově svědčilo pak Hodžovo stanovisko o velmi vážném nepochopení situace s hlediska mezinárodního práva. Článek XVII. nedával maďarské vládě práva, aby spravovala slovenské území i po jeho vyklizení, jak dr. Hodža, jako kontroverzní otázku, připouštěl. Pro slovenské území neplatilo ani, co bylo stipulováno v bělehradské konvenci v článku I. v 2. a 3. odstavci, kde si generál Franchet vymíňoval, aby civilní správa, četnictvo a policie (rozuměj až

do dalších vojenských disposic) zůstala na svém místě, pokud šlo o území, jež mělo býti okupováno Rumuny a Srby.

Analogie s rumunským a srbským právem na okupaci jistých částí Uher, oddělených prozatím rovněž jen demarkační čarou, se nehodí dosti dobře pro posuzování situace s hlediska mezinárodního práva, která byla vytvořena notou Vyxovou. Rumunům, Srbům dávala Dohoda zatím toliko právo na okupaci, kdežto suverenních práv na tato území dostalo se jim až na mírové konferenci. Naproti tomu po uznání našeho státu, jakožto státu československého Dohodou, a dále po 28. říjnu, kdy pražská vláda počala skutečně vykonávat svá suverenní práva (vydáváním zákonů, ujetím se administrativní a vojenské moci atd.), nemohlo býti vůbec pochybnosti o tom, že Slovensko patří k našemu státu a že nám a jedině nám přísluší všechna suverenní práva na tomto území, i když snad jeho hranice nebyly přesně stanoveny a určeny. A tudíž i právo zaříditi administrativu na Slovensku se všemi důsledky personálními tak, jak odpovědní činitelé našeho státu uznají za vhodné, aniž by se o tom dohadovali s Peští. S tohoto hlediska čára sjednaná později Hodžou a ministrem Bárthou, tak jako pak i stanovení demarkační čáry dr. Benešem a Válečnou radou, neurčuje demarkační čáru území, jež jsme měli právo okupovat, nýbrž provisorní hranici. S hlediska mezinárodního práva příslušelo nám již ode dne našeho uznání a zejména od 28. října stejné suverenní právo jak na Čechy, Moravu a část Slezska, tak také na Slovensko. Také Čechy, Morava a Slezsko byly tou dobou okupovány z části cizí, illejitivní mocí (vláda dr. Lodgmanna), jež si činila nároky na toto území asi ze stejného titulu, jako vláda hraběte Károlyiho, dovolávajíc se Wilsonových principů a práva revoluce. K ujetí se vlády nad česko-moravským územím postačily naše vlastní prostředky a síly; pro ně jsme nepotřebovali pomoci Dohody.

Jinak tomu bylo na Slovensku. Tam naše vlastní mocenské prostředky nepostačovaly a proto jsme se musili dožadovati pomoci Spojenců. S hlediska mezinárodního práva bylo Slovensko, jak již řečeno, zatím neohraničené vlastně naším územím, na ten čas okupovaným cizí mocí. Leč nebylo přece pochybnosti o tom, co asi k tomuto území má a musí patřiti.

Demarkační čára měla stanoviti, po kterou mez má tato cizí moc z našeho území ustoupiti, aby tak více nepřekážela výkonu naší suverenity. A to nikterak netangoval s hlediska mezinárodního práva XVII. článku bělehradské konvence, v němž se stanovilo, že »Spojenci se nebudou nikterak vměšovati do vnitřní správy maďarského státu«, i když snad stylistickým nedopatřením bylo užito tu výrazu »de l'état hongrois«. ³⁸⁾ Vždyť my jsme se nechtěli vměšovati do vnitřní správy sousedícího s námi Maďarska, nýbrž chtěli jsme a domáhali jsme se pouze svých suverenních práv na území, které nám už státoprávně a s hlediska mezinárodního práva patřilo a náleželo. Hodža mimoděk posiloval svým jednáním s Diner-Dénesem maďarský názor, že Slovensko má býti pro nás pouze územím okupovaným, i když pak snad dosáhl toho, že Diner-Dénes se zavazoval v ministerské radě maďarské o to, aby veřejná správa — jak píše Hodža — přešla do našich rukou bez maďarského protestu. ³⁹⁾ Ve skutečnosti tomu tak nebylo, protože hrabě Károlyi protestoval! Ale o ten protest nešlo. Šlo v prvé řadě a po výtce o to, zda a po kterou mez mají Maďaři bezodkladně vykliditi »slovenské území«. Jak my se pak na tomto území administrativně zařídíme, bylo již naší věcí a nemohlo a nemělo býti záminkou jakékoliv kontroverze s maďarskou vládou, již po tom nic nebylo.

10. O hranicích Slovenska

Představy českých i slovenských politiků o budoucích hranicích Slovenska se v podstatě nelišily. Všem tanulo na mysli, že v hranicích Slovenska má býti pojato celé etnografické území slovenské, ovšem nikoli na základě zakreslených maďarských statistik, leč na základě skutečností, avšak tak, aby se toto národopisné území opřelo podle možnosti o hranice přirozené. Příští schopnost života slovenské země vyžadovala, aby tyto hranice pojaly a připojily k Slovensku i některé pomezne kraje zmaďarštělé, po případě maďarské, asi podobně, jako tomu bylo v Čechách a na Moravě s územím německým a zněmčilým. V tomto smyslu byli tudíž všichni čeští i slovenští politikové za jedno. Profesor Masaryk přijímal již v svém návrhu hranic českosloven-

ského státu z roku 1914, pokud se týče Slovenska, na severu i na jihu celkem přirozenou hranici Karpat a Dunaje, na východě pak asi Iplu tak, aby se přirozená, národnostní a politická hranice slovenské země pokud možno kryly. Za jižní hranici přijímal však tehdy malý Dunaj, ponechávaje tak po výtce maďarský Žitný ostrov Maďarům. Podobně činil i v svém memorandu pro anglické ministerstvo zahraničí z jara roku 1915. S Masarykem se shodoval také R. W. Seton-Watson.⁴⁰⁾ Situace se počala vážněji krystalisovat zejména po návratu našich politiků ze Ženevy. »Hranice našho státu nie sú ešte pevne určené«, psal, podle sdělení poslance Staňka, jenž se právě vrátil ze ženevských porad, dr. Halla Šrobárovi dne 5. listopadu 1918, »ale tie, ktoré my sme označovali za maximálne, oni (Spojenci) považujú za minimálne. Hranice budú geografické, nie národné.«⁴¹⁾

S tohoto hlediska cítili pak instinktivně stejně čeští, jako slovenští politikové, že jižní hranicí budoucí země má být Dunaj, východní — asi rozvodí přítoků Dunaje a Tisy, severní pak stará hranice polsko-uherská.⁴²⁾ Byla tu sice zřejmá snaha a tendence zatížit Slovensko co nejméně cizorodým ethnickým živlem a proto byly na příklad rozpaky, máme-li požadovati jako jižní hranici hlavní tok Dunaje a připojit k Slovensku i převahou maďarský Žitný ostrov, podobně jako na východě jihovýchodní části stolice gemerské, novohradské a honfanské. Leč ohledy hospodářské, strategické a komunikační, geografická logika, určující života schopnost a soběstačnost Slovenska, vítězily nad příliš úzkostlivě pojímanou myšlenkou národní.

Tyto tendence a ohledy se uplatňovaly zejména, pokud se týče hlavních středisk slovenského území, Bratislavy a Košic a k nim přilehlého hospodářského území. Vědělo se, že převahou maďarský ráz slovenských měst není ničím přirozeným, nýbrž umělým nánosem z posledních let maďarské expansivní národnostní politiky a že jejich připojením k Slovensku se vlastně nezabírají maďarské kraje, nýbrž města na přirozeném slovenském území až do nedávné doby ponejvíce německá a jenom v poslední době zmaďarštěná.

V tom byli zajedno dr. Ivanka, dr. Šrobár, dr. Bella,

dr. Dérer a jiní,^{*)} stejně jako dr. Kramář a dr. Beneš. Stará představa Šafaříka a Palackého, jakož i slovenských historiků Záborského, Sasinka, Križka, poetů (Kollár, Samo Chalúpka!) i beletristů (Hurban!), že hranici velkomoravské říše byl *Dunaj a Matra*, a že tato hranice se udržela i v X. století, jako hranice českého státu za Boleslavů,^{**)} posilovala je v přesvědčení, že hranice vytčená těmito geografickými dominantami, je vlastně hranice říše velkomoravské i staré říše české, a tudíž stará, prastará hranice historická, a tak i přirozená hranice slovenské země.

Také dr. Hodža se nelišil v svém nitru v tomto ohledu od ostatních slovenských a českých politiků^{***)} a byl přesvědčen, že vhodnou hranicí Slovenska by byla čára Dunaj-

*) Dne 21. července 1918 byla ve Vídni u Kornela Stodoly porada, na níž byli Staněk, Udržal, Sedlák, ze Slováků pak Hodža, Dérer a Ivanka. Mluvil se o hranicích Slovenska a souhlasně se přijímalo, že jižní hranicí země má být Dunaj. (Srovnej »Slovenský denník« ze dne 13. listopadu 1927, kde jsou výpisky z válečného deníku Stodolova) — Podobně bylo ustanoveno na poradě českých a slovenských politiků v hotelu Continental ve Vídni dne 25. října 1918. Usnesení to pak bylo podkladem Benešova memoranda ze dne 3. listopadu 1918, v němž se žádá obsazení čáry: Prešpurk, Komárno, Ostřihom, Vacov, Rimavská Sobota, Čop, Marmarošská Sihoť. (Srovnej Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/427, 457; III/490.) A nejinak Pantůčkův návrh zákona na uspořádání přechodných poměrů na Slovensku, vypracovaný na podzim roku 1918 za součinnosti vídeňských Slováků dr. Dérera, dr. Hodži a Kornela Stodoly, počítá určitě s Bratislavou, jako hlavním městem slovenské země a sídlem jejích zemských úřadů.

***) Palacký v svých Dějinách ve shodě s Šafaříkem píše, že jak hranice říše velkomoravské, tak i česká hranice za Boleslavů sahala k historické hranici Dunaje. »Od říše Karolingické dělil ho (Svatopluka) Dunaj«, píše o říši velkomoravské. (»Dějiny«, I/158.) — »Hranice říše této,« píše pak o českém státu v X. století, »zahrnovaly zajisté v sobě kromě Čech vlastně tak řečených na jihovýchodu nejen celou dnešní Moravu, ale i celé Slovensko v Uhřích mezi Dunajem a Tatrami se rozprostírající až po horu Matru.« (»Dějiny«, I/254.) — Nové historické badání, založené na kritickém ocenění všech zpráv současných i pozdějších, vrátilo se opět k staré koncepci Palackého, i když jeho argumentaci bylo nuceno opustiti a nahraditi ji důvody spolehlivějšími.

****) Dosvědčují to nejen zprávy Hodžovy, ale i dr. Dérer (»Hlas«, 1929, číslo 1), že už za války, v soukromých rozhovorech, byl Hodža pro hranici dunajskou. Ovšem Žitný Ostrov, stejně jako Masaryk, Šrobár a snad i jiní k tomuto území Hodža nepočítal.

Ipla-Lučenec-Rimavská Sobota-Rožnava-Čop-Užhorod, jak se jí také ve skutečnosti pak domáhal. Dnes by bylo řešení otázky přirozených a historických hranic Slovenska věci mnohem snadnější.

Dnes bychom asi požadovali starou »historickou« hranici ostříhomské diecése,⁴³⁾ jak byla od samého počátku XI. století až do roku 1776 (spolu z ní vykrojenou diecézí nitranskou) a k tomu východoslovenské území (Šaryš, Zemplín, Abauj, Užhorod) to jest přirozené území horního Potisí s Košicemi a jejich ethnografickým a hospodářským územím, asi v tom rozsahu, jak nám bylo skutečně přiřknuto. A z této »historické« hranice snad bychom byli ochotni učiniti toliko jisté koncese s národnostního hlediska.

11. Hodža vázán svým jednáním o »imperium«

Kterak tedy vysvětliti, že právě Hodža, když se octnul před otázkou, co je »le territoire slovaque«, co patří k slovenskému území, definoval tento pojem jinak?

Hodža byl asi sveden, či spíše zatlačen, k nevýhodnému definování pojmu Slovenska svým jednáním z listopadu s maďarskými politiky o maďarsko-slovenské kondominium. To bylo Hodžou myšleno ovšem jen jako provisorium na dobu, než o státoprávních hranicích Slovenska bude definitivně rozhodnuto na mírové konferenci a mělo býti jen jakousi zálohou, kterou by Maďaři dali Slovákům v zájmu spravedlnosti a Wilsonových požadavků o sebeurčení národů. Dr. Hodža se tu vracel v podstatě k svému memorandu ze dne 27. listopadu o maďarsko-slovenském kondominiu, respektive k tomu, co na základě tohoto memoranda ujednal v otázce teritoriální dne 28. listopadu s Jászim. A jak už tehdy navrhoval a připouštěl určité území, na něž se mělo vztahovat imperium Slovenské národní rady, tak se dostal po notě Vyxově o této otázce do rozhovoru i s Diner-Dénesem a pak i s Jászim a s maďarským ministrem vojensství Bárthou. Zejména Jászi na něho působil, aby se vrátili k svému napolo sjednanému paktu; hranice »slovenského imperia« nechť zůstane provisorní demarkační čarou.

Hodža měl vůči maďarské vládě v teritoriálních otázkách

svým memorandem a svým vyjednáváním do jisté míry vázané ruce. Je psychologicky, leč i politicky, pochopitelné, že nemohl 4. prosince žádati více, než žádal 27. listopadu jako maximum. Nevýhoda byla v tom, že Hodža 27.—28. listopadu žádal méně, než pokládal za účelné žádati 4. prosince při svém rozhovoru s podplukovníkem Vyxem.

Je pravděpodobné, že i Maďaři, nebo aspoň část Károlyiho ministerstva (zejména Jászi!), využívali Hodžova memoranda ze dne 27. listopadu a vyjednávání s ním proti němu samému, jsouce ochotni přijmouti hranici »slovenského imperia«, bez Bratislavy a Košic za provisorní demarkační čáru a tak vytvořiti prejudic a podklad pro příští hranice Slovenska.

Slovensko, zbaveno tak svých přirozených, hospodářských, administrativních a kulturních středisk, bez přirozených hranic, stalo by se pak opravdu zemí v každém ohledu nemožnou, která by nebyla skutečně snad ani s to, aby se vyprostila ze staletého uherského zajetí.

Pro maďarskou vládu, nebo aspoň pro část této vlády, stávalo se čím dále tím více jasnějším, že se asi nepodaří provésti uspořádání politických poměrů v nové Evropě bez vážných územních ztrát poražených Uher. Ti z Károlyiho ministrů, kteří si tuto věc uvědomovali, starali se toliko o to, aby — nebude-li už možno tyto ztráty zameziti — aby aspoň Uhry ztratily teritoriálně pokud možno co nejméně. Zejména pak, aby to nebyly ztráty definitivní. Věděli stejně dobře jako Beneš, Vyx, Foch a jiní, že geografickou hranici slovenského území je Dunaj, leč snažili se, aby ztráty Uher byly omezeny pokud možná na skutečné a nesporné nemaďarské území, bez ohledu na jeho geografickou a hospodářskou ucelenost. Věděli a cítili: nebude-li mít Slovensko přirozeného a hospodářského střediska, jakým se stala pro západní Slovensko během staletí Bratislava a pro východní Slovensko Košice, bude celé slovenské území gravitovati dále k těmto svým přirozeným centrům a spolu s nimi k Pešti. A jedině na tomto hospodářském a geografickém základě doufal Jászi, který byl myslící hlavou a vlastně srdcem Károlyiho kabinetu, v obnovu historické integrity Uher, nebude-li jí už možno zachrániti. Jeho zrak byl stále upřen více k budoucnosti, když přítomnost byla pro Maďary zlá a nepříznivá.

12. Hodžova dohoda s Bářthou o demarkační čáru

Za těchto okolností, přes výslovný zákaz pražské vlády, zahájil Hodža opět nové vyjednávání s maďarskou vládou o demarkační čáru.

S jednáním souhlasil v zásadě i podplukovník Vyx, jemuž přirozeně šlo o to, aby co nejdříve mohl hlásiti svému velitelství, že daný rozkaz byl skutečně »bez odkladu« proveden. Dohodnou-li se tudíž obě strany na nějaké demarkační linii, tím lépe.

Základem bylo, jak již bylo zmíněno, Hodžovo memorandum ze dne 27. listopadu, respektive jeho dohoda s Jászim o rozsahu »imperia Slovenské národní rady«. Dr. Hodža cítil asi nyní sám kritičnost situace, do které se svým vyjednáváním s Maďary dostal. »Priznávám sa«, pravil v své apologii, »že som mal ten pocit, že jestli v tieto dni ja vyklznem, že každý moj chybný krok bude niečo, čo sa menuje »irreparable... v tom smysle, že vážne ohrozím vývoj vecí našich.«⁴⁴⁾ Proto, aby se vyhnul závaznosti svých původních návrhů, trval až s nápadnou demonstrativností na tom, že demarkační čára má míti pouze provisorní platnost, než přijde definitivní demarkace z Paříže. Maďari však o provisoriu nechtěli ani slyšet. Chtěli *linii definitivní*,⁴⁵⁾ to jest, aby Hodžova-Jásziho hranice »slovenského imperia« stala se demarkační čarou a jaksi zárodkem budoucích hranic země. Také z toho je vidět, že Károlyi se už rozhodl obětovat slovenské kraje a snažil se jen teritoriálně zachránit, co možná nejvíce, a území Slovenska podle možnosti hospodářsky ochromit. Po výkladu Vyxově i Hodžově shodly se obě strany na tom, že záležitost je po výtce vojenská.

Tak se celá věc přesunula z ministerstva zahraničí do ministerstva vojenství. Tu si asi ujasnili, že každá demarkační čára je v podstatě čímsi provisorním a nečinili již zásadních námitek proti Hodžovu stanovisku; v Paříži by mohli i jejich »definitivní« čáru změnit a naříditi, co sami uznají za dobré. Tak došlo konečně dne 6. prosince k sjednání a podepsání smlouvy mezi Hodžou a uherským ministrem vojenství Bářthou, podle které oba »shodli

se dle daných instrukcí*) na *prozatímní čáře demarkační*, která může býti československým okupačním vojskem^{**)} obsazena«. Na to následuje celkem přesný popis demarkační čáry, která sledovala více méně etnografickou hranici Slovenska, tak asi podle národopisné mapy Niederlovy, ponechávajíc v maďarských rukách Bratislavu, Košice a celý jižní a východní pás geografického Slovenska, který etnograficky je z části zcela maďarský, z části s územím národnostně smíšeným.

»Tato⁴⁶⁾ čára demarkační«, končila Hodžova dohoda s Bářthou, kterou oba ihned oznámili podplukovníku Vyxovi, »je platná pouze do té doby, než dojdou nové instrukce, demarkační čáry se týkající, z Paříže.«⁴⁷⁾

Rozhodujícím asi bylo, že 6. prosince Maďari přistupovali na hranici, kterou vyjednal v listopadu Jászi s Hodžou. Tak se zdá, jakoby tušili, nebo snad i věděli,^{***)} že demarkační čára, stanovená už v Paříži, je pro ně mnohem nevýhodnější a proto z dvojího zla volili menší. Ba snažili se dokonce o to, aby hranice, ujednaná Jászim s Hodžou, byla definitivní.

Z toho je patrné, že když podpisovali 6. prosince Hodžovu demarkaci, činili tak především v svém vlastním zájmu a pro svůj vlastní prospěch. Nebylo přece pro Maďary nemožné, zvláště když je v tom podporoval i podplukovník Vyx, aby nepočkali dva-tři dny až přijde z Paříže autorisovaná demarkace. Leč, maďarská vláda chtěla míti nyní demarkační čáru ihned, pokud možno s definitivní vlastností, demarkační čáru nikoli geografickou a strategickou,

*) Pokud se týče »daných instrukcí« mohla se tato klauzule týkatí toliko Bářthy, nikoli Hodži. Hodža neměl pravomoci vyjednat s Maďary o územních otázkách. Slovenský klub se usnesl, aby se zasazoval o vyklizení Slovenska Maďary, při čemž Slovenskem rozuměl celé území až po Dunaj.

***) Také termín »okupační vojsko« odpovídal s mezinárodního hlediska toliko stanovisku maďarskému a nikoli našemu, jak bylo vyjádřeno v Kramářově notě ze dne 19. listopadu 1918. My jsme se vlastně cizí okupace zbavovali.

****) V Pešti věděli již 6. prosince o Kramářově prohlášení v Národním shromáždění ze dne 4. prosince i pokud se týče provisorních hranic Slovenska a — jak se zdá — věřili mu více a rozuměli mu správněji, než Hodža, který s podivuhodnou umíněností chtěl dobývatí to, co už bylo bezpečně naše.

ale etnografickou a politickou, o níž by (právem!) mohla tvrditi, že vznikla vzájemnou dohodou mezi zástupci národa maďarského a slovenského.

Kdyby byla maďarská vláda čekala a zatím vojensky vyklidila na příklad několik »nesporných« komitátů při moravské hranici, a slíbila vykliditi vše další, podle rozhodnutí Paříže, jistě by se byla setkala u Vyxe se souhlasem. Bylo přece všem zúčastněným jasno, ať už tu jde o podplukovníka Vyxe, ministra Bárthu i našeho vyslance dr. Hodžu, že vojenské vyklizení Slovenska nelze provésti během dvou, tří dnů, ba že si vyžádá, tak jak si pak ve skutečnosti i vyžádalo, několika týdnů. S vojenského hlediska by bylo asi bývalo nejpřirozenější, kdyby byla ustanovena určitá pásma a při tom určen vždy termín, do kterého musí býti to které pásmo vyklizeno. Poněvadž pak se skutečně mohlo očekávat, že demarkace, autorisovaná v Paříži, přijde během dvou neb tří dnů, šlo vlastně pro tuto dobu o stanovení první vyklizovací etapy. Také Hodžou vyjednaná demarkační čára nebyla myšlena jinak, než jako taková etapa. S hlediska politického snad méně bylo by bývalo více. Účelnější než vyjednávání o administraci bylo by bývalo, kdyby byl Hodža s pomocí Vyxovou dojednal, aby vyklizení jednotlivých etap dále se pod československou kontrolou a tak, aby bylo zabráněno Maďarům odvážeti z »obsazeného území« náš inventář. Taková etapa (na příklad horní a střední Pováží) by neprejudikovala a nemohla prejudikovati, že jde o celé slovenské území a nemohla by býti politicky zneužita k tomu, že vlastně veškeré naše nároky byly dohodou Hodži s Bárthou usmířeny a uspokojeny.

Situace byla tehdy pro Hodžu velmi nesnadná. Měl sice možnost rozdělit se o svoji těžkou odpovědnost s Prahou, kde už 4. prosince věděli, že demarkační čára je v Paříži rozhodnuta. Tato věc by byla tím přirozenější, že Hodža měl a mohl býti po Kramářově prohlášení z 1. prosince, pokud se týče rozsahu své pravomoci, opatrnějším a to tím spíše, že už ranní peštské a vůbec uherské noviny přinesly dne 6. prosince zprávu o Kramářově významném prohlášení*)

*) Toto prohlášení, spolu s demarkační čarou sjednanou Bene-

ze dne 4. prosince v pražském Národním shromáždění, kde způsobem »všechny pochybnosti vylučujícím« ujistil, že podle Benešova listu vykládal hrabě Károlyi příměří způsobem nepřipustným a nesprávným, že příměřím nebyla uznána integrita Uher, že Dohoda uznala stát československý a tím fakticky i právně přestala existovati integrita Uher, kdežto Károlyiho vládu a maďarský stát, že dosud nikdo ze Spojenců neuznal.⁴⁸⁾ Za těchto okolností mohl přece Hodža tušit, že v Praze snad vědí více než věděl podplukovník Vyx, a že zdánlivé nebo skutečné rozpory budou asi záhy odstraněny. Ba je skoro s podivem, že Maďari s vyslancem, o němž jeho vláda počátkem týdne prohlásila, že není a nebyl zmocněn »k vyjednávání o jakýchkoli otázkách, ať politických, hospodářských, či vojenských«, vyjednávali, stejně jako vzbuzuje podiv, že Hodža po svém desaveu z 1. prosince nepokládal za potřebné připojení k své dohodě s Bárthou klausuli o dodatečném schválení pražskou vládou. Károlyi když dával ministru Bárthovi rozkaz, aby dohodu podepsal, musil přece vědět, že Hodžova dohoda po Kramářově prohlášení československou vládou nezavazovala. Jaký zájem měla tudíž maďarská vláda na jejím podepsání Hodžou? Snad by bylo bývalo na místě, kdyby si byl tuto otázku předložil a uvědomil dr. Hodža sám. Je jasné,

šem, podle určitého tvrzení dr. Belly (»pred námi ju zapakovali a poslali Tusarovi do Viedne«.) bylo zasláno hned v prvých dnech prosince poslanci Tusarovi do Vídně pro Hodžu a podplukovníka Vyxe. (Srovnej Šrobár, »Osvobozené Slovensko«, I/413.) Podobně L'udevít Bazovský (»Slovák« ze dne 24. srpna 1929), zcela nezávisle na tom, a v této podružné podrobnosti i bez tendence, se zmiňuje v svém svědectví v procesu Tukové o tom, že po jeho, Dulové a Paulíniho odchodu z Pešti dne 1. prosince 1918 se dozvěděli už od Tusara ve Vídni, že došla Benešova provisorní hranice. (Bazovský omylem praví »Vyxova demarkační čára«, vykládaje (mylně), že nepojímala v slovenské území Lučenec a že teprve on se zasadil o to, aby i Lučenec se nám dostal.) — Bylo by proto velmi podivné, že by Tusar, jenž vůbec zprostředkoval tenkrát poštovní styk mezi Prahou a Peští, byl tuto zvláště důležitou poštu Hodžovi neposlal. — Naproti tomu Hodža, když byl svými slovenskými přáteli dne 25. prosince 1918 v Žilíně obviňován, že »narobil mnoho zmatku«, tvrdí, že nic nedostal. »Ja som nič nedostal a Vyx tiež nie, lebo ako disciplinovaný voják, bol by mi ju (notu) odovzdal«. — Tato historie zůstává tedy zatím nevysvětlenou.

že maďarská vláda i sám Jászi chtěli z Hodžovy dohody s Bárthou těžiti.

Zcela jinak by také celá tato věc vypadala, kdyby se byl o provisorní demarkaci dohodl s Bárthou podplukovník Vyx, jemuž vlastně vyklizení slovenského území bylo uloženo, třeba při neoficiální účasti Hodžově. Ale Vyx byl opatrný a střežil se úzkostlivě všeho, co by si mohli jeho velitelé vykládati jako samovolné překročení kompetence. Čekal vždy na instrukce a tam, kde byl v pochybách, se prostě zeptal. Leč Hodža jednal, jednal a uzavíral cosi, s čím v svém nitru nesouhlasil a co mu vlastně bylo Maďary vnuceno. Hodža již dne 4. nebo 5. prosince žádal v Praze naléhavě stanovení demarkační čáry Dunaj-Ipla-Užhorod,⁴⁹⁾ aniž by se však při tom zmínil, že sám vyjednává demarkaci jinou. A teprve jako hotovou věc uznal za dobré oznámiti svoji dohodu s Bárthou i Praze. Podobně s Paříží. Hodža dal dne 6. prosince radiovou stanicí přes Soluň oznámiti dr. Benešovi, že je třeba domáhati se jako demarkace Dunaje, Bratislavy, Košic,^{*)} leč o tom, že prozatímně ujednal demarkační čáru jinou, v níž tyto části slovenské země nebyly obsaženy, se v telegramu nezmínil⁵⁰⁾ (Beneš se o věci dověděl až skrze vojenské zástupce Dohody od pařížských diplomatů, informovaných snad i skrze Maďary.⁵¹⁾), připomínaje pouze, že »o demarkační čáru jest spor mezi mnou a Maďary.«⁵²⁾

13. Hodžovy důvody

Jaké důvody vedly tudíž dr. Hodžu k tomuto opatření? Uvádí je jednak v svých současných zprávách do Prahy,

*) O Košicích se v té době vyslovil dr. Hodža vůči maďarským žurnalistům (Hodža vůbec mluvil s maďarskými žurnalisty více, než bylo v zájmu naší věci a zapomínal, že tyto »rozmluvy« se čtou netoliko v Pešti, ale i na Slovensku a v cizině!) poněkud jinak. »Přesné stanovení demarkační čáry«, pravil, »mi dosud nedošlo (srovnej s tím i poznámku na předcházející straně!), leč podle všeho bude z označeného území (>od Bratislavy až po Užhorod<) vyňato asi jen město Košice, neboť obyvatelstvo tohoto města je převahou maďarské.« (Srovnej »Pester Lloyd« ze dne 5. prosince 1918.) Je ovšem těžko posouditi, zda zpráva pešťského listu je zcela správná.

jednak dodatečně v své apologii. Především je třeba vzíti v úvahu stanovisko vojenského zástupce Dohody podplukovníka Vyxe. Vyxovi byly sice dány, jak Pichon v svém přípisu dr. Benešovi ze dne 27. listopadu uvádí, »přesné telegrafické instrukce«,⁵³⁾ nicméně zdá se, že tyto instrukce neobsahovaly jasný výklad o různosti politického významu celkového příměří ze dne 3. listopadu a lokální dohody bělehradské, jak se po zakročení Benešově na bělehradské příměří v Paříži dívali. Mohl míti proto Vyx i po pařížské notě dojem, že »oprávnění našich vojsk na okupaci Slovenska porušuje (bělehradské) příměří«, jak týž naznačil velitelství východní armády a jak pak telegrafoval do Paříže s Vyxovým vědomím dr. Hodža. Podplukovník Vyx byl příslušníkem východní armády a je psychologicky pochopitelné, že se snažil zastávat při svých jednáních zájmy svého vlastního velitelství. Hodža vysvětlil sice Vyxovi v duchu Kramářovy noty Károlyimu ze dne 19. listopadu, že Slovensko de fakto již nepatřilo v době uzavření bělehradského příměří státoprávně k Uhrám, ale Vyx prý nechtěl ani slyšet o »politice«, poukazuje na to, že byl do Pešti komandován, aby litera příměří byla respektována.⁵⁴⁾

Hodža měl dojem, jak později (23. prosince) doznal, že »podplukovník Vyx nám len škodil a hamoval naše věci a preto ju (=demarkaci) zbuktátoval (=pokazil).« Tím vším se utvrdilo v Hodžově mysli přesvědčení, že maďarská vláda, ač vyslovila ochotu bezodkladně nařídit ústup, usilovala získat čas a provedení ordre zatím zamezit« a, že se jí to při naznačeném stanovisku podplukovníka Vyxe podaří. Maďari obratně využili tu i postrachu z Mackensenovy armády, která ustupovala po dráze Pešť, Lučenec, Zvolen, Žilina, a která prý nemůže zůstatí bez dohledu. Ovšem, podle příměří měla být Mackensenova armáda internována v Uhrách a tak nařídil Vyx na upozornění Hodžovo okamžitý transport Němců na maďarské území.⁵⁵⁾ Aby tedy maďarské vládě »nebyla dána možnost průtahu ani do definitivní instrukce (kterou dr. Hodža, jak sám dále píše, očekával ve dvou až třech dnech) a, aby byl zajištěn okamžitý ústup maďarských vojsk«, ujednal Hodža »pro tyto dva-tři dny« (ve srozumění s podplukovníkem Vyxem) s Bárthou svoji demarkační čáru, aby tak »bezodkladnému rozkazu na maďarský ústup nic ne-

překázelo.« Proti svému přesvědčení ustoupil Hodža i od Bratislavy a Košic »poněvadž (prý) v otázce této maďarská vláda (byla neústupná) a byla by získala průtah politickou diskusí, v níž by mne Vyx naprosto nepodporoval.«⁵⁷⁾

O hrozičím plebiscitu pod maďarskými bodáky, o chystaném velké vojenské invazi maďarského vojska na Slovensko, o ukrutnostech maďarských vojáků a četníků,* ba vůbec o tom, že maďarská vláda »připravuje sa na niečo terorom«, jak dr. Hodža po desíti létech naznačuje, se v svých současných zprávách vůbec nezmiňuje.⁵⁸⁾

*) *Otázka plebiscitu, invaze a teroru* hraje nyní v apologii Hodžově téměř rozhodující úlohu. A této ex post konstruované domněnce podlehl i historik zpravidla velmi dobře informovaný, jako je dr. Opočenský (Srovnej »Zrození našeho státu«, a »Konec monarchie rakousko-uherské«). Dr. Hodža líčí nyní věc tak, že se důvěrně dozvěděl o chystaném násilném plebiscitu se strany Maďarů, jakož pak, že měl důvěrné vojenské zprávy o tom, že »Maďari nám sypali na Slovensko bataillon za bataillonem, pluk za plukom« a že »50—100 tisíc vojákův chodilo po Budapešti náročně, tužebne drancovať, s túhou vtrhnúť na Slovensko« (»Slovenský denník« ze dne 9. srpna 1927, 24. dubna 1928 a ze dne 29. prosince 1928) a že vlastně on svým rychlým uzavřením smlouvy o demarkaci zabránil tomuto plebiscitu pod ochranou maďarských vojáků a tak vlastně předešel nejen všem hrůzám a krveprolití, ale vlastně i zachránil Slovensko pro republiku. »Len ja zo všetkých Slovákov«, vzpomíná Hodža v roce 1928, »len ja môžem do poslednej joty oceniť, čo znamenal ten jeden mesiac váhania, často — neváhám povedať — úzkostí, ponevadž som bol plnomocníkom našej československej vlády v Budapešti. Mojou úlohou bolo zachrániť Slovensko pred maďarskou inváziou, dopomocť výkonnej moci československého státu, aby sa uplatnila v administratívne a všetkých výkonoch státnej moci na Slovensku. Čo to stálo práce a jednania a, použijem toho slova, kľúčkovania, na strane jednej, čo to stále obáv a nedôvery na strane druhej, kým sa podarilo prísť s diplomatickou, ovšem nedostatočnou pomocou dohodovou, maďarskú armádu pomaly k ústupu, zamedziť plán Károlyiho vlády, ktorá chcela previesť a pripravovala plebiscit na Slovensku pod maďarskými bodákmi. Čo práce znamenalo toto všetko, keď maďarskej vláde Károlyiovej sa predtým podarilo práve vzhľadom na jej plebiscitové plány v § 17 príméria, uzavretého s francúzskym generálom Franchetom d'Esperay, zachovať zásadu, že i na obsadenom území trvá i nadálej uhorská administratíva a že maďarský stát môže i na tomto území vykonávať všetky administratívne úkony. Boly to mesiace nerovného diplomatického boja.« (Srovnej Hodža v »Slovenském denníku« ze dne 24. dubna 1928.)

Leč toto vylíčení neodpovídá skutečnosti a je pouze dodatečně vymyšleno, aby Hodža jakž-takž omluvil své nerozmyslné jednání z konce listopadu a z počátku prosince 1918. — Pokud se týče plebiscitu, je napadné, že sám dr. Hodža své stanovisko poněkud korigoval. V své apologii z prosince 1928 drží se ještě plebiscitu a mluví o tom, že »Maďari pripravovali plebiscit na Slovenském území« a že »k vůli tomuto si vymohli § 17. v belehradskom primerí, aby tam mohli previesť pod maďarskými bodákmi plebiscit«, ano, že »boli vymenovaní dokonca už i župní komisari;«; že to »boli vojáci« a že »to bola vojenská diktatúra, ktorá by bola nariadila plebiscit na Slovensku pod maďarskými bodákmi«. O tom se prý dozvěděl koncem listopadu 1918, kdy pak začal vyjednávat. (»Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1918.) Naproti tomu v svém výkladu, jímž doprovodil »dokumenty«, se o plebiscitu skoro nezmiňuje a píše toliko, že »Károlyiho vláda chcela plebiscit, alebo nové volby«, ale že proti tomu se zcela rozhodně postavil podplukovník Vyx (»Slovenský denník« ze dne 23. ledna 1929). To jsou ovšem dvě různé věci. Plebiscitem pokusili se Maďari strašiti už v polovici října 1918. (Srovnej »Večer« ze dne 19. října 1918.) Chtěli však plebiscit se svolením a pod kontrolou Dohody, jak už bylo vyloženo. (Srovnej výše stranu 70.) Věděli, že násilný plebiscit, provedený proti vůli Dohody by jim byl asi málo platný.

Tu lze asi věřiti stanovisku dr. Ivana Markoviče, který 17. října 1918 psal z Paříže do Prahy a na Slovensko: »Proti objednaným protičeským prejavom rychtárov, notárov, obecných výboroch a podobných inštitúcií na Slovensku si ľahko dáme rady.« (Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/194.) A vojenský plebiscit, jak jej Hodža líčí, sotva by byl pokládán za něco jiného, než za takový objednaný a násilím vynucený projev. — Volby ovšem maďarská vláda připravovala. Dne 22. listopadu 1918 projednávala maďarská ministerská rada návrh nového, demokratického a liberálního volebního zákona. K volbám mělo dojíti někdy v lednu (»Grenzbote« ze dne 23. a 30. listopadu 1918, »Pressburger Zeitung« ze dne 15. prosince 1918). Leč k volbám nedošlo, zejména proto, že Károlyi se obával o potřebnou většinu. A ovšem i proto, že podplukovník Vyx nedopouštěl, aby volby mohli Maďari konati i na odtržených územích. Je možné, že maďarská vláda připravovala plebiscit (plebiscit ovšem se souhlasem Dohody!), od něhož doufala záchranu, ba že měla připraveny i plebiscitní komisaře-vojáky, leč nebezpečí s této strany Slovensku nehrozilo. Ostatně i kdyby byla maďarská vláda chtěla provést jakýsi revoluční a násilný plebiscit, nebylo možné uskutečnití vše takřka přes noc. A dříve, než by k němu bylo došlo, byla by naše, eventuálně i rumunská i srbská vláda měla dosti času, aby jeho provedení zakročením v Paříži zamezila. Maďari konečně nebyli by se dali odraditi od plebiscitu Hodžovým vyjednáváním, kdyby byli mohli od této akce očekávati něco pro sebe. Leč, že by jim vyjednávání mohla svým politickým významem a hodnotou nahraditi plebiscit, to jest, že by se vůdčí mužové na Slovensku postavili za uherskou integritu.

Pokud se týče *vojenské invase*, je možno věřit odborníkovi, jako je plukovník Ježek (»Boj o Slovensko«, 17—22), že Maďari byli na tom vojensky asi stejně, jako my. V městech se to sice hemžilo vojáky, ale k boji schopných a pohotových jednotek neměli stejně jako my. Byli to spíše nezaměstnaní, kteří na vojně a v kasárnách hledali zaopatření na zimu. Maďari měli sice výstroj i výzbroj, ale naproti tomu působila na ně těžce deprese myslí z prohrané vojny, vědomí, že je vše marné, že věc, za kterou mají bojovat, je už předem ztracena. Ministr Bártha nařídil sice mobilisaci pěti ročníků, ale samo opětovné opakování mobilizační vyhlášky nasvědčuje, že tato akce selhala. A také pluky vracející se z fronty (na příklad v Bratislavě 13. honvédský pluk z intaktní divise) toužily dostat se domů, takže u pluku bylo vždy více dovolenců, než sloužícího mužstva. Snad se dal Hodža zavést zprávami, které Maďari zúmyslně pouštěli do světa, že mají vojsko a že se nedají, aby tak podporovali různá vyjednávání a docílili u národnostních vůdců jisté povolenosti. Hodžovo tvrzení o maďarských batailonech korigoval sám Bártha, když napsal počátkem ledna 1929, že kdyby byl měl v roce 1918 100.000 mužů, jak Hodža uvádí, nikdy by se bylo Slovensko nestalo kořistí Čechů. Bohužel však, prý vojska neměl. (Srovnej »Lidové noviny« ze dne 4. ledna 1929, které z části citují Bárthův projev.) Tomuto tvrzení lze věřit už také proto, že v bojích, které se vedly mezi naším a maďarským vojskem v listopadu a v prosinci 1918, šlo po výtce o šarvátky menších oddílů a nikoli o pravidelné vojenské operace většího stylu. Ministr Bártha se sice pokusil o reorganisasi maďarské armády, leč doba jeho ministrování (asi měsíc, od 9. listopadu do 13. prosince 1918) byla příliš krátká, aby stačila na tento úkol. Mimo to byla jeho činnost brzděna stálým podezříváním socialistických ministrů ve vládě Károlyiho, kteří Bárthovi nedůvěřovali, obávající se, že by bylo možno využití ukázněného vojska v prvé řadě proti nim, aby jim byla vojenským převratem vyrvána moc a vláda. Tyto obavy socialistů vedly pak v prosinci přímo k demonstraci peštské ulice proti Bárthovi a byly pak příčinou i jeho pádu. (Srovnej Bártha v »Neues Wiener Journalu« ze dne 1. července 1928 a další.) O kázni v maďarské armádě koncem roku 1918 svědčí sám Hodža, že »neparírují ani vojenské velitelské«. (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/413.) Ostatně, že tento důvod, ať už v něj snad Hodža roku 1918 věřil, či si jej teprve (a pravděpodobněji!) ex post zkonstruoval, byl lichý, svědčí nejlépe ta okolnost, že maďarská »stotisícová armáda« i v listopadu 1918 stále ustupovala před několika tisíci našeho vojska a nedovedla zadržet naše opětovné vnikání na Slovensko, ač naše vojsko trpělo též vážnými nedostatky, jak po stránce výzbroje a výstroje, tak také pokud se týče kázně.

Konečně tu jde o *teror a násilnost*. Nelze popřít, že byly a že Slovensko jimi trpělo, jak už bylo i výše ukázáno. (Srovnej stranu 92.) Ale i tyto se dály proti intencím Károlyiho a jeho vlády, která přece chtěla Slováky získat a nikoli trestat. Proto jim také slibovala hory-doly. Jistě bylo upřímnou snahou všech našich politiků

14. Hodžova nervosita a kličkování

Dr. Hodža cítil asi sám, když se v prvních prosincových dnech odhodlal podepsati demarkační dohodu s Bárthou, její nebezpečí a úskalí, že by mohla skutečně praejudikovati budoucí hranici Slovenska ve smyslu pro nás značně nepříznivém. Těšil se sice z toho, jak nyní udává v své apologii, že »čo sa dalo v tom momente vymačkať, som vymačkal« a »bol rád, že má podpis maďarskej vlády, podle ktorého Maďari aspoň s veľkej väčšiny nášho kraja zmiznú«, což »pokládal si za úlohu«,⁵⁹) nicméně přece jen se mu zdálo býti účelným vyvinouti přímo *horečnou činnost*, kterou by bylo paralysováno politické nebezpečí jeho dohody o demarkaci. A Hodža, sotva že ji s Maďary ujednal, snažil se vším možným způso-

zkrátit utrpení Slováků, která vznikla v důsledku anarchie a přehmatů nedosti disciplinované maďarské soldatesky, na dobu co nejkratší. Leč pro tyto lokální bolesti, a často snad zbytečné oběti na životech a statech, dávati v šanc zájem celku, bylo by zajisté nepolitické a pochybené. Ostatně ani z tohoto důvodu nebylo Slovensko politicky ohroženo. Naopak! Lze plně věřiti »informační zprávě«, poslané koncem listopadu 1918 z Prahy do Martina a na Slovensko, že »dočasný tlak Maďarov, ktorí nútia bodákmi a terorom našich ľudí prisahať na maďarskú republiku, odriekať sa československého štátu atd., nemá žádnéj dokazovej ceny a nemože uškodiť našej veci«, ba že tento materiál má (je-li bezpečně zjištěn) velikou cenu pro mírovou konferenci a je »najtvrdšou obžalobou maďarského násilnického systému«, tak jako »rovnako nesmiernu cenu má materiál všetkých brutalit, ktorých sa dopúšťa maďarské vojsko na slovenských krajoch«. (Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/292—93.) Je také zajímavé, že samým Hodžou uváděné zprávy o maďarských brutalitách, netýkají se do té míry Slováků, nýbrž zejména českého vojska, které se vracelo z Uher a přes Uhry domů. (»Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929.) Toto vše věděl a chápal i Károlyi. A proto v své proklamaci ze dne 4. prosince 1918 přímo varoval před každým násilím, neboť ta věc mohla by pak velmi stížití situaci Maďarů na mírové konferenci (»Grenzbote« ze dne 6. prosince 1918). Z toho všeho je patrné, že ve skutečnosti ani plebiscit, ani vojenská invase, ani maďarské ukrutnosti neohrožovaly Slovensko do té míry, aby byly dostatečným důvodem pro navázání Hodžových vyjednávání. — O Hodžově nesprávném výkladu bělehradské konvence a domnělém zaručení administrativní integrity generálem Franchetem a Dobodou, bylo již promluveno výše, v druhé a třetí kapitole této knihy. Všecky tyto Hodžovy důvody jsou konstrukce ex post a nemají reálného podkladu.

hem, aby jaksi desavouoval sám sebe. A tak takřka současně co podpisoval zmíněnou demarkaci, telegrafoval i psal do Paříže dr. Benešovi, jako už před tím do Prahy, aby byla stanovena demarkační čára jiná, zdůrazňuje tu, že »rozhodně musí býti hned námi obsazen Prešpurk, pak dráha s Galantou a Novými Zámky (to jest celé slovenské Podunají mimo Žitný ostrov), Komárno a břeh Dunaje až k řece Iple, Ipeľské Šahy, Balažské Ďarmoty, Lučenec, Šalgotarjan, Rimavská Sobota, Revúca, Rožnava s pruhem k jihu, Košice a jižně od Košic přímá čára k Čopu a Užhorodu.«⁶⁰⁾ Podobně se vyjádřil již druhého dne po podepsání dohody s dr. Bárthou vůči žurnalistům, že »nynější demarkace je provisorium« a že definitivní linie bude stanovena od velitelství dohodových vojsk. Bratislava, Košice, Komárno, poznamenal při tom nikoli bez tendence, jsou důležité strategické body, které při stanovení demarkační linie budou asi hráti velkou roli.⁶¹⁾ Současně přináší i Hodžovi blízký Slovenský denník poznámku: »Nesmieme zabudať ani na to, že veľká čiastka Malej nížiny (rozuměj dunajsko-povážské) so Žitným ostrovom (Csalloköz) bude tiež ku Slovensku patriť.«⁶²⁾

Z dopisů, telegramu i z těchto sdělení učiněných Hodžou tisku je patrné, že skutečné požadavky Hodžovy, Šrobárovy i Benešovy se v podstatě nelišily. Na jihu upouštěli Hodža i Šrobár od Žitného ostrova, kdežto Beneš ve shodě s francouzskými stratégy považoval za nutné, aby se příští hranice Slovenska (a tou demarkační čára de facto byla!) opřela o geografickou dominantu hlavního řečiště Dunaje; pokud se pak východní hranice týče, byla navržena Hodžova čára dokonce i výhodnější, požadujíc z části i východní břeh Iply a posunujíc východní hranici Slovenska až snad na hory, které dělí rozvodí Dunaje a Tiszy, tudíž na čáru s hlediska přirozených hranic příznivější.

Dr. Hodža se domnívá, že jeho demarkační čára měla i své výhody. Upozorňuje na ně sám v své apologii. Dne 6. prosince večer byl prý dán po podpisu konvence mezi Hodžou a Bárthou ihned rozkaz (přes jisté zdráhání ministra vojenství Bárthy, jenž patřil k uherským maximalistům), aby maďarské vojsko odešlo ze Slovenska a tak že prý byla dne 7. prosince Maďary vyklizena Žilina a tak postupně větší část Slovenska. Ba Hodža k výhodám svého paktu

počítá i to, že tak bylo umožněno dr. Šrobárovi, aby pak dne 12. prosince mohl vtáhnout i se svojí vládou do Žiliny. Mělo-li býti toto umožněno, tvrdí dr. Hodža, »musela byt Peš a muselo byt všetko to, čo som tam robil.«⁶³⁾

15. Kdo rozhodl osud Slovenska?

Toto hledisko však neobstojí před kritickým posuzováním událostí. Sám Hodža byl si vědom toho, že maďarská vláda se musí podrobit i bez jeho dohody s Bárthou⁶⁴⁾ a také skutečně už dne 6. prosince (tudíž ještě před podepsáním Hodžovy dohody, k němuž došlo až 6. prosince večer) podle zprávy Národních novin »z energického prikázania francúzskeho velitel'a podplukovníka Vyx a včera (6. prosince) i popri Martine celý deň odchodilo maďarské vojsko smerem na dol, preč so slovenského územia.«⁶⁵⁾ A již dne 5. prosince konstatuje úřední zpráva vydaná uherským ministerstvem války, že bylo nařízeno vyklizení 16 hornouherských komitátů.⁶⁶⁾ Dr. Šrobár mohl by tudíž vtáhnouti se svojí vládou do Žiliny i v tom případě, kdyby nebylo Pešti a všeho toho, co tam Hodža jednal a sjednal. Konečně temuto hledisku odporuje i odpověď na otázku: Ustoupili Maďaři ze Slovenska v důsledku sjednané dohody mezi Hodžou a Bárthou, anebo proto, že jim to bylo tak rozhodně z Paříže rozkázáno a že podplukovník Vyx trval na tom, aby rozkaz byl skutečně splněn »bez odkladu«, jak mu to bylo uloženo? Došlo k vyklizení Slovenska v důsledku Hodžových vyjednávání, anebo proto, že se dr. Benešovi podařilo přesvědčiti o potřebnosti této akce Berthelota, Pichona, Clémenceau, Foché?

Odpověď na tyto otázky je jasná, prostá, logická. Bez Paříže by byla zůstala Hodžova jednání bez výsledku, leda že by byl přistoupil na osudné maďarské podmínky stran uherské integrity. Jestliže pak dr. Beneš, jak Hodža naznačil v své apologii, musel »tri týždne bojovať o novú demarkáciu«⁶⁷⁾ není tím řečeno, že Hodža svým vyjednáváním tyto tři týdny získal, že Slovensko bylo osvobozeno z maďarského poddanství o tyto tři týdny dříve. Bez této komplikace byl by prostě podplukovník Vyx spolu se svým mylným výkladem příměří požádal Paříž o instrukce a de-

markaci, načež by mu byla asi ihned oznámena demarkační čára sjednaná dr. Benešem a znovu uloženo, aby se bezodkladně postaral o provedení rozkazu. Vyklizování Slovenska od maďarských vojsk bylo by se snad vůbec nezdrželo a když, toliko o dva, tři dny, jak střízlivý Vyx původně předpokládal.

Ale právě tím, že slovenským zástupcem pražské vlády Hodžou byla ujednána jiná demarkační čára, při jejímž oznámení do Paříže Maďaři už asi uplatnili své stanovisko z jednání v Trianonu o české nenasytnosti,⁶⁸⁾ která žádá více, než sami Slováci uznávají za potřebné, jakož pak i tím, že my sami bez souhlasu a bez shody s Paříží máme v nepřátelské zemi, s níž jsme byli vlastně stále ještě ve válečném stavu, svého vyslance a tak navazujeme samostatně mírové styky, aniž bychom čekali až mezi Dohodou a poraženými zeměmi Čtyřspolku bude skutečně uzavřen, ba že s nimi vyjednáváme samostatně i o územních otázkách — tím vším byla pro nás vytvořena nepříznivá situace, která způsobila, že diplomatický boj v Paříži o Slovensko vzplanul znovu. Dr. Beneše stálo pak mnoho úsilí, aby Spojenci uznali řešenou již otázku jako řešenou. Tím vším byly způsobeny nové průtahy a ohroženo včasné připojení Slovenska k našemu státu, nebo aspoň ohroženo stanovení jeho hranic.

Podplukovník Vyx asi neměl nejpriznivějšího dojmu z příliš samostatné improvisace našeho plnomocného vyslance v Pešti a jeho poněkud příliš ochotného sklonu k vyjednávání s Maďary. Maďarští politikové se netajili před Vyxem, že Hodža s nimi vyjednával o maďarsko-slovenském kondominiu a jaké měl při tom požadavky. To vše asi sotva posílilo Vyxovu důvěru k Hodžovi, nedávno teprve získanou, a svádělo asi tohoto přímočarého vojáka k opatrnosti, aby se snad sám nestal obětí nějakého Hodžova politického triku. V tomto smyslu referoval pak asi Vyx svému velitelství a do Paříže. Hrabě Károlyi pravděpodobně rovněž využil svých styků s Vyxem a snad i svých přátel v Paříži, aby naznačil, že Bárthova dohoda s dr. Hodžou odpovídá vlastně maximálním slovenským požadavkům, a že nové demarkační čáry už není zapotřebí.

16. Nová Benešova jednání v Paříži

Dr. Beneš píše v svých Pamětech, že mu v Paříži počali vytýkati zvláště dvě věci: Dovoláváme se prý své vlastnosti Spojenců a žádáme opatření proti ostatním střeoevropským národům, zároveň však, jsouce sami uznáni od Spojenců a tvoříce s nimi spojenecký celek, nedbáme jejich postupu vůči poraženým státům. A zatím co Spojenci dosud jich neuznávají, nenavazující s nimi diplomatických a právních styků⁶⁹⁾ a jednajíce s nimi podle podmínek příměří toliko skrze vojenské autority, my prý jsme poslali svého diplomatického zástupce do Vídně, stejně jako do Budapešti, a chceme prý totéž učiniti i v Berlíně.⁷⁰⁾ Toto naše jednání způsobuje prý u Spojenců nepříznivé dojmy o chápání naší spojenecké solidarity, a my sami prý se pak nesmíme diviti, jeví-li se někde snaha, postupovati vůči nám stejně, jako vůči ostatním.⁷¹⁾ To připomenul dr. Benešovi netoliko francouzský ministr zahraničí Pichon, ale i delegace americká, která požádala dokonce oficiální demarši dr. Beneše, abychom se nedávali do žádných jednání ani s Vídní a s Budapeští, ani s Berlínem.⁷²⁾

Tato nelibost, ano i roztrpčení vůči našemu ne dosti solidárnímu postupu byla pak ještě stupňována, když přišly do Paříže zprávy o Hodžově dohodě s Bárthou. V Paříži, v ministerstvu zahraničí i Nejvyšší válečné radě, byli na nás rozhorleni hlavně proto, že nemáme vůbec práva dohodnouti se s Maďary o územních otázkách,⁷³⁾ poněvadž o tom mohou rozhodovati společně jen Spojenci. Mimo to — asi pod dojmem zprávy Vyxovy — počali dr. Benešovi v Paříži činit i věcné námitky proti jeho demarkaci, poukazující při tom na to, že prý mezi Károlyim a zástupci československé vlády (tu zneužili asi Maďaři listopadových vyjednávání se Slováky!) byla učiněna zvláštní dohoda, která prý přibližně (to mohlo být i mínění Vyxovo) vyznačuje oprávněné požadavky obou stran, kteréžto dohody se Károlyi dovolává; a že je tudíž nemožné vyžadovati vyklizení celého území, jak

^{*)} Spojenci uzavřeli mezi sebou, že se všechny územní otázky budou řešiti zásadně společným postupem; týkalo se to přirozeně zejména velkých států, ale zavazovalo to všechny národy a státy, označené jako »mocnosti spojené a sdružené«.

je požadoval dr. Beneš, zejména, když při tom šlo převahou o území, které sice geograficky patří k Slovensku, ale s hlediska národnostního bylo to území smíšené a čistě maďarské.

Dr. Hodža právě tím, že rozdělil Slovensko na území národnostně jaksí nesporné, zahrnuté jeho demarkační čarou, a území, jehož bychom se z jiných důvodů měli domáhati, šel mimoděk na ruku vlastně Maďarům; jejich politika, jak pak vyplývá z mírových jednání, byla založena na koncepci, aby se o teritoriálních otázkách nerozhodovalo prostě v Paříži, nýbrž v Uhrách prostřednictvím plebiscitu. Tento plebiscit podával se pak obzvláště v okrajových částech slovenské země, ležících za Hodžovou demarkací.

Dr. Beneš, nejso ani z Pešti ani z Prahy o celé záležitosti informován, hleděl vyhověti Spojencům zejména po stránce formální a žádal, aby Praha naše zástupce v Pešti a ve Vídni buď odvolala, anebo jim dala charakter neúřední. Pokud pak se týče Hodžovy demarkační čáry (dr. Beneš dlouho nevěděl, co obsahuje!) žádal, aby pražská vláda veřejně v parlamentě nebo v tisku prohlásila, že naše vláda s vládou Károlyiho o našich hranicích nic nevyjednávala.⁷³⁾

17. Stanovisko Prahy a opětné desaveu dr. Hodži

V Praze, když tam došly Hodžovy zprávy o jeho novém jednání s Maďary, odporující zcela jasným pokynům obsaženým v Kramářově prohlášení ze dne 1. prosince, bylo z toho přirozeně nové rozčilení. Čeští i slovenští politikové pochopili manévr peštské vlády, která tohoto prostředku využila pro svoji záchranu, když ne integrity Uher, tedy aspoň pro ochromení Slovenska. Maďarská vláda, jak správně píše dr. Beneš, chtěla se jednáním o demarkační čáru zajistiti pro všechny případy a stvořiti teritoriální precedenc, ať už se bude jednat o Slovensko, jako autonomní součást Uher, anebo jako o část československého státu.⁷⁴⁾ Toto rozčilení bylo pak zvýšeno ještě naléhavými dopisy a telegramy Benešovými.

Dr. Kramář svolal ministerskou radu, aby uvážila všechny otázky a nově vytvořenou situaci. Neboť přes Hodžovo uji-

štění, že demarkační čára je zcela provisorní, že je »platná pouze do té doby, než dojdou nové instrukce z Paříže«, cítilo se v Praze, že tu jde přece jen o jistý prejudic a snad o maďarskou intriku, kterou mělo býti, neb snad i bylo zmařeno uskutečnění demarkační čáry, sjednané Benešem. V Praze si dovedli sotva představit, že by určité Benešovo sdělení ze dne 28. listopadu (»bylo telegrafováno, aby Maďari hned vyklidili území: Karpaty-Dunaj-Iplarimavská Sobota-Užhorod«) zůstalo neprovedeno francouzskými úřady, ač tomu tak ve skutečnosti bylo. Hodžovo jednání bylo v Praze tím záhadnější, že Benešova zpráva byla ihned, jakmile došla do Prahy, oznámena přes Vídeň Hodžovi.

Toto rozčilení se pak přeneslo záhy i do parlamentu a do veřejnosti, a Hodžovo jednání vesměs odsuzováno podobně, jako když došly koncem listopadu zprávy o jeho prvním vyjednávání.

Dr. Kramář, aby tedy uklidnil pobouřené slovenské politiky a vůbec celou veřejnost, zejména pak, aby rozptýlil před Spojenci všechny pochybnosti stran naší loyálnosti a solidarnosti a každý stín jejich nedůvěry, odhodlal se ve smyslu Benešových listů k novému trapnému desaveu dr. Hodži a jeho politiky v Pešti. »Díky zakročení francouzské vlády a velitele spojeneckých armád«, prohlásil dne 10. prosince v Národním shromáždění, »bude konečně Slovensko vyklizeno. Podotýkám, že věc ta není předmětem jednání mezi námi a vládou maďarskou. Dr. Hodža není v Pešti ničím jiným, nežli kolega Tusar ve Vídni: je zmocněncem naším pro likvidační práce... Okolnost, že konečně dostaneme Slovensko do svých rukou, kam dávno patřilo podle smlouvy, kterou náš ministr zahraničí dr. Beneš ujednal s anglickou, francouzskou a americkou vládou, nutí nás k výjimečným opatřením«, totiž vyslání tam plnomocného ministra dr. Šrobára.⁷⁵⁾

Po tomto prohlášení mohl se dr. Beneš dáti znovu do vyjednávání a zdůrazniti opět naši spojeneckou loyaltitu a solidaritu, která se projevuje nejen u našich politiků v zahraničí, ale za níž stojí celá vláda a parlament. Odevzdáváje Kramářovo prohlášení politikům a vojákům v Paříži, žádal znovu o provedení evakuace Slovenska podle linie,

smluvené v listopadu. Někdy v polovici prosince »po svízelných a rozčilujících jednáních« dostalo se Benešovi ve francouzském ministerstvu zahraničí ujistění, že linie sjednaná v listopadu, bude respektována.⁷⁶⁾

18. Z peštského vyslanectví likvidační komise

Záhy na to pozorujeme, že se změnil titul a charakter našeho politického zastoupení v Pešti. V listopadu a v prvé polovici prosince je označováno jako »Československé vyslanectví v Pešti«, nebo »Úřad plnomocného vyslance Československé republiky v Budapešti. Naproti tomu Hodžova zpráva z 19. prosince nese označení: Československá likvidační komise v Budapešti«. A pro objasnění této věci píše martinští Národné noviny ze dne 25. prosince, že »správný názov úradnej hodnosti zástupce československého štátu v Budapešti je: *splnomocnenec*. Teda nie poslanec,*) ale splnomocnenec. Názov tento,« dodávají, »celkom zodpovedá medzinárodnému pomeru, v akom sa československý štát voči maďarskej vláde nachádza. Maďarskej vlády dohodové štáty dosiaľ neuznaly a zodpovedave tomu náš československý štát, ako spojenec Dohody, u vlády formality medzinárodného uznania postrádajúcej, nemože mať svojho poslancu«. A také když se tou dobou ohlásil v Praze dr. Rudolf Krejcsi, jako maďarský vyslanec, naše vláda jej neuznala a konferovala s ním o potřebných věcech toliko jako se soukromníkem.⁷⁷⁾

19. Postup našeho vojska na Slovensko

Zatím vnikalo na Slovensko pod velením plukovníka Schöbla naše vojsko, jež bylo beztak přichystáno na den 6. prosince k novému postupu. Záhy pak bylo sesíláno italskými a francouzskými divisemi, takže vojenské obsazování Slovenska šlo v prosinci dosti rychle a úspěšně, ač nikoli

*) Poslanec (legatus) v martinšské mluvě znamenalo tolik, co vyslanec; kdežto zase slovo vyslanec znamenalo poslance (ablegatus). Podobných slovních hříček vyskytlo se na Slovensku po převratu více.

bez konfliktů a rozporů s Maďary. V prosinci byly obsazeny asi dvě třetiny Slovenska.⁷⁸⁾ Některá slovenská města, tak zejména Košice a Rožnava, se nechtěla vzdáti, dovolávajíc se Hodžovy dohody s Bárthou,⁷⁹⁾ podobně Bratislava;⁸⁰⁾ naproti tomu vojenské velitelství, řídic se patrně pokyny pražské vlády, neuznávalo tuto dohodu s naší strany za závaznou, a za demarkační linii pokládalo čáru, kterou oznámil dr. Beneš v svém listě ze dne 28. listopadu do Prahy, jako demarkaci stanovenou nejvyšším velitelstvím,⁸¹⁾ totiž čáru Dunaj - Ipla - Lučenec - Uh.⁸²⁾ Avšak ani s maďarské strany, kde nebylo k tomu důvodu, nebyla demarkační čára sjednaná mezi Hodžou a Bárthou respektována a maďarské vojsko, zejména na jihu, zůstávalo na slovenském území, odkud bylo našimi brannými silami teprve v lednu zatlačeno.⁸³⁾

A dr. Hodža tak byl nucen sám se opětovně přesvědčiti o neloyálnosti maďarské vlády, jež nedovedla, a snad ani nechtěla, propůjčovati svoji autoritu k tomu, aby respektovala sjednanou smlouvu. Leč nejenom snad Bártha a vojáci, ale sám ministr Jászí se nerozpakoval zabývati se podniky, které směřovaly přímo proti Hodžově-Bárthově smlouvě o evakuaci Slovenska.

20. Východní Slovensko a maďarská politika

Maďarská vláda, když nedovedla přes své nejrozmanitější pokusy a intriky zachrániti integritu Uher na severozápadě, pokusila se po Vyxově notě o to, aby urvala československému státu aspoň část Slovenska. A tak svoji akci skoncentrovala na východní Slovensko.

Tam hned na samém počátku listopadu, když přišly zprávy o martinšské deklaraci, kněží, učitelé, zemani a slúžní počali svolávat lid na protestní schůze proti československé národní a státní jednotě. Leč bez valného úspěchu. A stejně byly konány na komando maďarské vlády podobné schůze i v jiných východoslovenských stolicích.⁸⁴⁾ A už dne 4. listopadu založil v Prešově Viktor Dvorcsak (dosavadní župní archivář a redaktor maďarisačních listů Eperjesi Ujsag a Zástava) spolu s evangelickým farářem Liptaiem a kte-

rýmsi stoličným úředníkem Východno-slovenskou radu; její působnost se měla rozprostříti zejména na Spiš, Šaryš, Abauj, Gemer, Zemplín. Jejím »prezešem« byl »zvolen« Dvorcsak. Tato Rada pak, podle pokynů z Pešti a zejména od ministra Jásziho, s nímž byl Dvorcsak stále ve spojení, se domáhala práva sebeurčení pro »východoslovenský národ«. Tvrdili, že je dělí od západních Slováků »cela predešlost, cela kultura a jazik«, psali šaryštinou a, majíce zvláštní řeč, tvrdili, že jsou i zvláštním, osobitým národem východoslovenským. (Zkrátka užívali proti jednotě slovenské těchže důvodů a argumentů, kterých se někdy dovolávali Slováci proti jednotě československé!)

V tomto smyslu psal dne 20. října 1918 jeden z nynějších slovenských poslanců Dulovi, když prý před tím z pověření ministra Jásziho »prestudoval poměry a politickou náladu slovenského lidu« v abaujské a zemplínské stolici na slovenském východě. Apeluje na domnělé Dulovo prohlášení, že Slováci, než by se odloučili od svých východoslovenských krajanů, zůstanou raději v Uhrách, a píše: Je to »prvý hlas, který hovoří k srdci každého Slováka, z něj každý Slovak pozná hlas svého bratra«. — »Osud můj od narození je totožný s osudem každého, který je synem slovenského lidu v Maďarsku« a jenž k této své vlasti lne »jako dítě k své matce«. — »Nehledejme, kde je budoucnost slovenského národa,« píše zcela v duchu Jásziho ideologie, »kde je Slovensko národní, ale raději mějme na mysli hospodářské blaho« a světem uznanou Wilsonovu zásadu, že »my jediné jsme oprávněni rozhodovati o tom, abychom směr našeho budoucího života určili,« vzdali se různých sentimentálností, a raději pomáhali »vší silou stavět budoucnost a rozšiřovat tento velikými ethickými hodnotami požehnaný stát maďarský«.

V duchu této a podobné agitace vyslovila se už dne 24. listopadu na valném shromáždění (na něž se měl dostavit i ministr Jászi) k návrhu Dvorcsakovu Východno-slovenská rada pro integritu Uher a pro spojení »východno-slovenského národa« s národem maďarským.⁸⁵⁾ Slibovalo se při tom východnímu Slovensku vše, co obyčejně ministr Jászi v takových případech nabízel: autonomie ve věcech kulturních,

školských, administrativních a soudních.⁸⁶⁾ Leč tato akce zůstala zatím bez valného úspěchu.

Po selhání vyjednávání s Hodžou, v němž někteří členové uherské vlády viděli kariéristu rázu Dvorcsakova, a zejména po zakročení Dohody v Pešti dne 3. prosince, kdy bylo Maďarům uloženo vykliditi »slovenské území«, chopil se ministr Jászi s větší energií i tohoto prostředku. Již dne 5. prosince dostavil se k ministrovi pro národnosti dr. Oskaru Jászimu Viktor Dvorcsak, spolu s deputací ze Šaryše, Spiše, Gemeru a Zemplínu a vyslovil se jako president Východno-slovenské rady v tom smyslu, že východní Slovensko nechce přináležeti ani k Československu, ani k Uhrám, ale že založí samostatnou republiku; žádal proto vydání veškeré vládní moci, jakož i propuštění do zbraně povolanych vojáků. Při tom vyslovil naději, že tato samostatná a nezávislá republika strhne sebou celé Horní Uhry a vytvoří tak samostatné Slovensko.

Ministr Jászi naznačil (poněkud příliš průzračně a prostoduše), že rád věnuje tomuto novému útvaru svoji blahosklonnou pozornost, pakli se ovšem jedná o útvar, jenž má zůstatí ve spojení s Lidovou republikou maďarskou. Tato státní forma, že se pak asi beztak přizpůsobí hospodářskému svazu dunajské konfederace.⁸⁷⁾ Dne 9. prosince přišel k Jászimu opět prešovský advokát Karel Buliša a žádal, aby byl v Pešti uznán jako konsul tvořící se »slovenské republiky«, oznamuje při tom, že »slovenská lidovláda« chce převzítí administrativu od maďarských vrchností. Byla to ovšem pouze objednaná maďarská komedie. Nešlo však o východní Slovensko, ale o Slovensko vůbec, které se jaksí tvořilo neb mělo tvořiti kolem nového střediska v Prešově, či v Košicích. Jászi vzal věc na vědomí a že ji předloží ministerské radě.⁸⁸⁾ Ba proslýchalo se, že presidentství této nové slovenské republiky bylo nabídnuto Hodžovi, a kdyby snad ten nepřijal tedy Dulovi, Ivankovi, Mudroňovi nebo Fajnorovi. Hodža ovšem tyto pověsti vyvrátil a odbyl s posměchem,⁸⁹⁾ ale nepochybně i s roztrpčením na ministra Jásziho, jenž se mu takto, nikoli právě gentlemansky, odměňoval za jeho podporu. Či myslél snad Jászi skutečně, že by bylo možno získat Hodžu pro Dvorcsakovy fantastické plány?

Východoslovenská republika byla pak skutečně dne

14. prosince vyhlášena, leč neměla dlouhého trvání, neboť koncem prosince bylo východní Slovensko obsazeno československým vojskem a tím byl učiněn konec dobrodružným pokusům Jásziho i Dvoresakovým.⁹⁰⁾

21. O Bratislavu

Závěrečným aktem tohoto dosti těžkého rozchodu Slovenska s Maďary bylo rozhodování o osudu budoucího hlavního města země — Bratislavy.

Už koncem října 1918 přináší místní list zprávu ze Švýcar, citovanou také pražským Venkovem, že toto starobylé a korunovační město uherských králů, má býti odloučeno od Uher a státi se hlavním, residenčním a sídelním městem osvobozeného Slovenska. A k přání amerických Slováků na počtu Wilsonovu, že má býti nově pojmenováno, jako Wilsonov, neb město Wilsonovo.⁹¹⁾ O dva dny později přináší týž bratislavský list už obsáhlý článek s nadpisem »Hlavní město Slovenska«. Vykládá se již, že pověsti o českých nárocích na Bratislavu nejsou planým mluvením, ale že s nimi dlužno vážně počítat. Poukazuje se na hospodářskou důležitost Dunaje a dunajských přístavů pro český export, na důležitost města pro hospodářský vývoj »severozápadních Uher«, jakož i na to, že Bratislava byla svým původem slovanským sídlištěm. To vše prý Češi zdůrazňují, aby ji získali.⁹²⁾

A neminuly ani dva týdny, kdy poplašné zprávy bratislavských novin zvěstovaly, že české vojenské oddíly se již blíží městu. Tou dobou podal Jiří Szmercsanyi, župan a vládní komisař starého režimu, demisi a na jeho místo byl jmenován županem a vládním komisařem demokratický a liberální Zoltán Jankó, až do té doby magistrátní rada města Bratislavy. Vláda Károlyiho, na kterou se vládní komisař a župan bratislavský Zoltán Jankó pak obrátil, instruovala úřady v tom smyslu, aby nekladly postupujícímu vojsku ozbrojený odpor a omezily se na protest proti neodvratné skutečnosti. Obyvatelstvo nechť zůstane ve svých domovech a nechť se bez odporu podřídí novým úřadům.⁹³⁾

Dne 9. listopadu usnesen místní národní radou protest proti eventuální české okupaci a sociálně demokratičtí členové

místní maďarské národní rady dr. Max Fejér, Pavel Vittich a Augustin Maszár pověřeni, aby se odebrali s tímto protestem, jenž byl současně zaslán i vládě, do Vídně k československému vyslanci a členu Národní rady Tusarovi, aby mu protest odevzdali a pokusili se odvrátit od svého města jeho již neodvratný osud.⁹⁴⁾ Podobně jako místní národní rada, protestovala i bratislavská maďarská universita.⁹⁵⁾ Tusar deputaci odpověděl, že Prešpurk už dávno Dohoda slíbila Čechoslovákům a na tom že se již nic nedá změnit. Při tom naznačil deputaci, že československý stát potřebuje Bratislavu z důvodů hospodářských i administrativních, jakož líčil i skvělý rozvoj a nadějnou budoucnost, kterou město od připojení k československému státu může očekávat. V nové politické a hospodářské konstelaci pozbude prý Vídeň beztak svého významu a na její místo, jako důležité přístavní město a křižovatka drah mezi západní a východní, jižní a severní Evropou, že nastoupí Bratislava. Maďarské obyvatelstvo je prý beztak jen byrokratickou slupkou a němectví v Bratislavě že získá v svobodném československém státě mnohem více, než v Uhrách.⁹⁶⁾

Avšak po návratu Károlyiho z Bělehradu a po nastoupení ministra Bárthy, kdy se podařilo zatlačit slabší české oddíly ze Slovenska, odvrácen byl aspoň na čas osud Bratislavy a její připojení k Československu. Od té doby byly sledovány v městě velmi živě a s pochopitelným zájmem všechny fáse Jásziho a Hodžova vyjednávání, jakož i výměna not mezi Peští a Prahou. S nelíčenou radostí pak oznamovaly oba místní listy, že v důsledku dohody mezi Hodžou a Bárthou o demarkační čáru ze dne 6. prosince, Bratislava není pojata do československého území a že se snad přece jen Károlyimu podaří zachovati jí při Uhrách. Hrabě Károlyi opětovně ujišťoval město svojí starostlivostí a péčí: »Nepřipustili jsme, aby ani nejnovější francouzský rozkaz a vyklizení země se dotkl Bratislavy!« Přes to však znepokojující zprávy o připojení Bratislavy k Československu přece jen neumlkaly.⁹⁷⁾ Marně se proti nim bránil akademický senát maďarské bratislavské university svým pamětním spisem »Pro Hungaria«,⁹⁸⁾ jakož i protestní schůze, svolané asi z podnětu uherských vládních kruhů, protestující stejně proti myšlence připojení Bratislavy k Česko-

slovensku, nebo i k Rakousku (jak se tato myšlenka ve smyslu práva o sebeurčení tou dobou rovněž vyskytla) a žádající, aby Prešpurk zůstal městem uherským.⁹⁹⁾ Protestovali muži, protestovaly ženy,¹⁰⁰⁾ ale s těmito protesty, jako by se jen blížil a naplňoval osud. Tou dobou blížily se opět městu stále povážlivěji československé branné síly, které koncem listopadu dosáhly na západě v Záhorsku Stupavy a Děvinského jezera, na severu pak v Pováží stály u Seredu a Cíferu; bratislavské denníky přinášely pravidelné zprávy »aus dem czechischen Invasionsgebiet des Pozsonyer Komitates«.*)]

V polovici prosince 1918 dály se v Bratislavě přípravy, aby se konstitovala po boku dosavadní Maďarské národní rady Německá národní rada. To byl už ohlas nové doby, jejíž kroky, jako by se už ozývaly za branami města.

»Němečtí dělníci, němečtí měšťané Prešpurku! Pouta jsou zlomena. Uhodila i naše hodina. Rovnoprávnost všech národů byla prohlášena«, tak zněla proklamace, svolávající německé občanstvo města na valné shromáždění. Je pochopitelné, že proklamace stojí na půdě starých Uher, kterým chce odpuštění všechnu tu porobu, ujařmení a právní znehodnocení, kterému bylo němectví v Uhrách za vlády někdejších prý držitelů vládní moci vysazeno.¹⁰⁰⁾ Dne 15. prosince počítá redaktor Alois H. Pichler, v úvodníku napsaném jaksí v předvečer konstituování se Německé národní rady, již vážně s možností československého státního imperia;¹⁰¹⁾ dne 19. prosince se Německá národní rada usnesla, že pro případ českého útoku doporučuje, aby nebyla zbytečně prolévána krev a nebyly vysazeny zničení

*) Jako příklad uvádím aspoň tuto zprávu: »Die Tschechen invasion. Von kompetenter Seite wird uns gemeldet: In Bazin (Pezinec) und Nyitra trafen grössere gemischte tschechische Truppenbestände ein. Von Nyitra-Ivanka drangen die Tschechen gegen Berencs vor. Am 13. Dezember nisteten sich in Szt. Abraham einige tschechische Soldaten ein, welche jedoch von unseren Patrouillen vertrieben wurden. Bei dieser Gelegenheit wurden ein Maschinengewehr, 24 Gewehre und eine Menge von Patronen erbeutet. Am selben Tage griffen unsere Feldwachen auf der Linie Szenc-Bazin die Tschechen seitwärts an (die feindliche Truppe bestand aus etwa 60—70 Köpfen), vorauf sich der Feind zurückzog«. (»Pressburger Zeitung« ze dne 15. prosince 1918.)

lidské životy a statky; otázka, kam bude Bratislava přináležeti, se rozhodne bez tak na mírové konferenci ve smyslu práva sebeurčení; proto žádala uherskou vládu, aby město bylo ušetřeno »hrozícího nebezpečí zbytečné obrany«. ¹⁰²⁾

Bratislava se tak už smiřovala, aspoň ústy svých starousedlých německých měšťanů, se svým československým osudem.

Leč ani Maďari již tou dobou nevěřili, že se podaří udržeti v Bratislavě a v okolí maďarskou státní moc, a komitátní úředníci žádali houfně o své pensionování, aby tak přešli eventuálnímu vyhoštění.¹⁰³⁾

Už dne 10. a 20. prosince proskakovaly v novinách zprávy, že prý československé vojenské síly obsadí z příkazu Dohody celé severozápadní Uhry až po Dunaj a Tisu, kam bude zase dosahovati okupace rumunská, a tisk naznačoval, že jsou v nejbližší době k očekávání nové, pro Maďary »Jobovy zprávy«. ¹⁰⁴⁾

Uherská vláda se usnesla už dne 18. prosince obrátiti se prostřednictvím podplukovníka Vyxe na Spojence s dotazem, má-li prý dojíti k obsazení celé země Čechy a Rumuny; je-li prý tomu tak, že prý nemá smyslu, aby přejímala odpovědnost za vedení vlády v zemi.¹⁰⁵⁾ Károlyimu se již vyčítá, že prý ukázal jen svoji naprostou neschopnost. Ale, co přijde po Károlyim? Sociální demokraté vládu odmítají. — Co tedy? V Pešti, kde už asi věděli, že přijde Benešova demarkační čára, pokusili se ještě v podvečer osudové chvíle odvrátiti ji pohrůzkou bolševismem. A noviny počínají již tou dobou strašiti tímto nebezpečím.¹⁰⁶⁾

22. Rozhodnuto!

Pozdě v noci dne 21. prosince došla prý do Pešti zpráva, že generalisimus spojeneckých armád Foch určil z podnětu československé vlády novou demarkační linii, která jde od moravských hranic po řece Moravě, pak po Dunaji až k ústí Iply, podle ní k Rimavské Sobotě a odtud dále k ústí řeky Uhu a podle této řeky zase až k zemské hranici. Pressburger Zeitung přináší tuto zprávu s význačným nadpisem: Die Entscheidung gefallen! Je rozhodnuto!¹⁰⁷⁾

Hrabě Károlyi dal svolati druhého dne protestní schůzi, kde se obracel rozhořčenými slovy proti Dohodě, kterou vinil, že nedodržela příměří, sjednané v Bělehradě. Hrozil anarchií, jež musí nastati v Uhrách po odtržení tak důležitých hospodářských území, anarchii, která prý však nerespektuje vždy státních hranic a šíří se dále a dále; a jako fata morgana rýsoval znovu před posluchačstvem politický sen ministra Jásziho i svůj, aby byly na hospodářském podkladě vytvořeny podle švýcarského vzoru prý jakési Podunajské spojené státy, v nichž by bylo možno zachovati aspoň hospodářsky teritorální integritu Uher, při naprosté politické svobodě každého národa. — Jeho řeč o této luzné budoucnosti obrozených Uher byla však spíše nekrologem Uher starých a jeho beznadějných pokusů o zachránění jejich celistvosti.

23. Károlyi Wilsonovi

V poslední takřka hodině obracel se Károlyi na Wilsona, jenž krátce před tím přijel do Evropy, žádaje od něho záchranu. »Uhry spoléhají na svatý Svaz národů«, stálo v telegramu, odeslaném prezidentu Spojených států severoamerických, »a připojují se s upřímným nadšením ke všem mírovým bodům Wilsonovým, v nichž se uplatňuje právní řád, přinášející světu spásu, spravedlnost a lidskou lásku. Uhry však čekají, že tyto body budou zachovávány i od těch, kteří je napadly přes uzavřené příměří brannou mocí, aby je zbavily všech hospodářských i morálních hodnot. Zabíjeti je možno nejen zbraněmi, ale i zbavením životních podmínek. Očekáváme plni důvěry dispoicce povolaneho apoštola věčného míru a humanismu, vůdce svobodné Ameriky, Woodrowa Wilsona.«¹⁰⁸⁾

Krásná a v Uhrách nezvyklá slova! A snad v této těžké, osudové chvíli zániku starého státu, jenž zůstával v novodobé Evropě jako přežitek feudalismu a panství národa nad národem, byla míněna upřímně a poctivě. Leč přece jenom byla pouze chimérou a utopií.

Károlyi si asi neuvědomil, že západní národy neobětovaly miliony svých nejlepších synů, miliardy statků jen proto, aby v Uhrách řečnil místo hraběte Tiszy o moci a síle, hrabě

Károlyi o věčném míru, humanismu a svobodě národů. Miliony obětovaných si žádaly, aby se s vítězstvím jejich věci změnil i řád světa a aby byly dány záruky, že nový svět bude přece jen lepším a aspoň poněkud spravedlivějším, než byl svět starý. Slova Károlyiho této záruky světu nedávala, svět jim nevěřil.

24. Nová nota Vyxova

Dne 24. prosince 1918, právě na Štědrý den, odevzdal podplukovník Vyx maďarské vládě novou notu, v níž oznamoval, že podle pokynů, které obdržel od velitele východní armády, doplňuje své sdělení ze dne 3. prosince a vyznačuje hranice československého státu »podle historických hranic slovenské země« a žádá vyklizení celého území až po čáru sjednanou koncem listopadu dr. Benešem v Paříži, jež byla nyní v notě přesně vyznačena. Sledovala Dunaj, Iplu, až k Rimavské Sobotě, pak šla přímkou k ústí Uhu do Latorice a podle Uhu dále až k užskému průsmyku a k polské hranici na hřebenu Karpat.¹⁰⁹⁾ Tím se dostalo k Slovensku celé jižní pomezí Dunaje, které v Hodžově dohodě s Bárthou nebylo obsaženo, s městy Bratislavou, Komárnem, Novými Zámky, celý Zitný ostrov, a dále města Levice, Šahy, Rimavská Sobotka, Košice, Užhorod.¹¹⁰⁾

Maďarská vláda protestovala; protestovala zejména proti pojmu »historických hranic«, poukazujíc na to, že nová demarkační čára se neshoduje s historickou skutečností, a že v stanovení nové linie vidí postup brutální zvůle; že trvá na smlouvě o demarkaci sjednané dne 6. prosince mezi zástupci obou stran, ministrem Bárthou a dr. Hodžou.¹¹¹⁾ Leč její protest vyzněl na prázdno a zanikl neslyšen, neviděn.

Evakuovat Slovensko až k Dunaji a vůbec k hranici sjednané dr. Benešem byla maďarská vláda donucena vojenskými dohodovými autoritami a také československým vojskem, které po zorganizování domácích branných sil a zejména po návratu legií do vlasti obsadilo celé území. Evakuace Slovenska trvala sice ještě nějaký čas a neobešla se bez lokálních srážek s maďarským vojskem, leč byla provedena pak již celkem dosti rychle a bez velkých obtíží.¹¹²⁾

Už dne 12. prosince usídlila se v Žilíně československá

vláda s dr. Šrobárem, jako plnomocným ministrem v čele, která přebírala do svých rukou za postupujícím vojskem administrativu na Slovensku, jsou vsady vítána s podivuhodným nadšením.

25. Obsazení Bratislavy

Ještě než nová demarkační čára, či správněji nová prozatímní hranice vešla ve známost, dostavil se dne 21. prosince 1918 do Bratislavy župan československé vlády dr. Samo Zoch, aby se dohodl s dosavadním županem a vládním komisařem Zoltánem Jankem o převzetí města. Na druhý den se odebral Jankó za ním do Modré, kde smlouveny v naprosto přátelské a vlídné formě podrobnosti odevzdání a převzetí města. Oběma, prodchnutým myšlenkou humanity, šlo o to, aby přeměna uherského režimu v československý se udála způsobem nekrvavým, při šetření statků i citů obyvatelstva. Bylo sjednáno, že obyvatelstvu se dopřeje klidu vánočních svátků a vládnímu komisaři Jankovi bude dána možnost, aby obyvatelstvo připravil přiměřeným způsobem na příchod pravidelného československého vojska a československé vládní moci. Tu také bylo ujednáno, že obsazení se nestane náhlým přepadem. Dr. Zoch oznámil při tom Jankovi i první zásady naší správy, zejména pokud se týče jazykových poměrů.¹¹³⁾

Maďarské vojsko se stáhlo na jižní břeh Dunaje a v městě zůstaly jen menší skupiny nedisciplinovaných vojáků, které byly obyvatelstvu na obtíž. Vojenští parlamentáři i civilní hodnostáři vyšli proto sami našemu vojsku vstříc a žádali, aby město obsadilo.

Dne 1. ledna 1919 vtrhl podle daného rozkazu první prapor 33. pluku italských legií o čtvrté hodině odpolední do Bratislavy a do večera obsadil bez boje hlavní nádraží. Na druhý den, dne 2. ledna 1919, o třetí hodině ranní vnikl do města druhý a třetí prapor téhož pluku a obsadil důležitější vojenské i civilní objekty. V městě došlo jen k menším potyčkám s nepravidelnými tlupami vojáků, kteří byli bez velkých potíží odzbrojeni. V městě zůstali příslušníci domácích pluků 72. a 13. honvédského, kteří nekladli odporu, ba projevíli ochotu vstoupiti do naší armády.¹¹⁴⁾

26. Závěr

Do konce ledna bylo pak obsazeno vojensky celé Slovensko a ovládnuto, pokud to bylo možno, i administrativně.

Tak ještě před zahájením mírové konference, až na spor s Poláky o Těšínsko a o Podkarpatsko (na toto jsme si nečinili původně ani nároků) jsme měli celé své státní území ve svých rukou a na něm svoji vládu. Na mírové konferenci zůstaly pak — ač i tu se objevily pochybnosti a bylo nutno často těžko hájiti naše stanovisko — k projednání, jak už dr. Kramář dne 19. listopadu prohlásil, podrobnosti našich hranic, jakož i jiné otázky s tím související. Slovensko bylo však v podstatě osvobozeno v listopadu a v prosinci 1918, kdy po jistých obtížích došlo už k rozchodu Slovenska s Maďary aspoň po stránce politické, vojenské a správní. A byly naděje, že i mravní rozchod Slováků s Maďary, s citovým i kulturním hungarismem, půjde kupředu krokem vpravdě revolučním.

Slovensko celé, až na podružné výjimky, odolalo v oněch kritických měsících na konci roku 1918 všem maďarským nástrahám, prosbám i hrozbám, slibování i nadbívání, aby našlo v osudové chvíli dějin, kdy se stará Evropa přetvářela v nový svět, své místo v novém Československu, kam mu ukazatelem byla již dávno před tisíci léty Velká Morava, Čechy v době prvých Přemyslovců, a jeho historický kulturní vývoj od nejstarších dob až do XVIII. století, jakož i první období našeho národního probuzení.

A Slovensko se vracelo po staletém odcizení opět k národnímu státnímu celku, jak dávno před tím o tom snili již naši nejpřednější buditelé Kollár, Palacký, Šafařík.

POZNÁMKY

K první kapitole

Slovensko před válkou a za války

na straně 19

¹⁾ Srovnej: Julius Botto »Slováci«, Vývin ich národného povedomia (Turčanský Svätý Martin 1910); Scotus Viator »Národnostní otázka v Uhrách« (Brno 1913); Milan Hodža »K vývoji slovenské politiky« (»Slovenská čítanka«, I. vydání, Praha 1910); dr. Julius Markovič »Nitrianský politický proces« (Nové Mesto nad Váhom 1903).

²⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/165—183. Tento soupis je ovšem pouze zajímavým a přibližným odhadem; mezi osobami pojatými do seznamu jsou i takové, jejichž slovenského vlastenectví se nemusila uherská vláda příliš obávat, naproti tomu dosti značný počet zcela spolehlivých slovenských lidí není v tomto seznamu uveden.

³⁾ Scotus Viator »Nové Slovensko« (Praha, 1924, 16). »Při tom třeba uvážit,« píše dobře informovaný Scotus Viator, »že počet vzdělaných a národně uvědomělých Slováků — nehledíc na zanedbanou masu lidu — nemožno udat na víc než 750 až 1000, při čemž se spíše mýlím, že tento počet udávám vyšší, než de facto byl.«

⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/117—157, kde uvádí v překladech dvě memoranda o slovenské otázce. První z roku 1913 z pera pohraničního kapitána Jenö Berzeviczyho, jenž míval styky s martinským advokátem dr. Janem Mudroněm a »Národními noviny«, druhé někdy z konce války z pera kteréhosi pokrokového Slováka, jež však jménem neuvádí. Mimo to srovnej Šrobár »Boj o nový život« (Ružomberk 1920, stran 504) s výborem článků Šrobárových z »Hlasu«, v nichž se odrážejí politické a kulturní snahy této radikální slovenské skupiny, jakož i Alberta Pražáka úvod k Šrobárově knize o Hlasistech. Dále »Prúdy« s jejich politickými přehledy, kde je v roce 1914 (ročník V; 329, 331) o snahách stran utvoření Slovenské národní rady. Srovnej též brožuru dr. Ivana Markoviče »Slovensko pred prevratom«, kde je též kapitola o robotnickém hnutí na Slovensku, a dále Hodžovu vzpomínku k Blahově šedesátce v »Slovenském denníku« ze dne 25. března 1927.

⁵⁾ Kromě literatury citované v předešlé poznámce, srovnej zejména Pražákův spis »Češi a Slováci« (Praha 1929, stran 188), kde je zahrnuto celé XIX. století. Dále též anketu »Prúdy« o československé otázce v ročníku VI.

⁶⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/108—119.

⁷⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/135 a 148 a Vilém Pražák »Slovenské popřevratové časopisectvo«, s úvodem o slovenském časopisectvu dopřevratovém, »Prúdy« XII (1928) 266 a dále Ivan Markovič »Slovensko pred prevratom«, 29—50.

⁸⁾ Srovnej Josef Gregor »Výklad o Slovenskej národnej strane« (Turčanský Svatý Martin 1914).

⁹⁾ Dérer »Slovensko a po ňom« (6).

¹⁰⁾ Matúš Dula A. Stykovi dne 4. září 1914, jakož i jiný list Dulův nejmenovanému slovenskému vlastenci (bez data, asi z téže doby) v písemnostech Makovických. Dulův memoriál z konce srpna 1914, podaný hraběti Štěpánovi Tiszovi, a přípis hraběte Štěpána Tiszzy dr. Alexandrovi Erdélyimu v Pešti ze dne 26. srpna 1914. Pro pochopení situace a politických tendencí slovenských srovnej též manifest Dulův ze dne 5. srpna 1914, v němž, jako předseda Slovenské národní rady, oznamuje zastavení činnosti strany i naznačuje naděje Slováků ve válce, totiž »zachovat slovenskou národnost, nejdražší to poklad zděděný od předků« a »vydobýt to, co je potřebné ke kulturnímu a hospodářskému blahu slovenského lidu a na co má nárok ve smyslu přirozeného práva i zákonů«. Projev je přirozeně velmi loyální, nepochybně i proto, aby tak byl zakryt aspoň z části jeho pravý smysl.

¹¹⁾ Petr Makovický dr. Stodolovi dne 27. října 1914.

¹²⁾ Ze Stodolova válečného deníku v »Slovenském denníku« ze dne 2. února 1928.

¹³⁾ Hodža v »Slovenském denníku« ze dne 9. srpna 1927.

¹⁴⁾ Kornel Stodola »Milan Hodža v mojom válečnom denníku« (»Slovenský denník« ze dne 1. a 2. února 1928). Účelu výše naznačeného, to jest přestavby monarchie, mělo být dosaženo zejména demokratisací volebního řádu v Uhrách (jak již dříve navrhoval Krištof arciknížeti Františku Ferdinandovi) a součinností všech národnostních skupin v Uhrách a v celé monarchii. Ještě v květnu 1918, tane Hodžovi, podle svědectví Stodolova, na myslí tato myšlenka, která patrně určovala i jeho spolupráci s Krištofym. O spolupráci srovnej níže odstavec 5. na straně 37.

¹⁵⁾ Kornel Stodola v »Slovenském denníku« ze dne 2. února 1928.

¹⁶⁾ Štefánek »Slovensko pred prevratom«, 47—50.

¹⁶⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/256—66, kde je kritické vydání textu. Pro opatrnictví našich poslanců je charakteristické, že německý text, to jest text, který byl skutečně v parlamentě přednesen, se o Slovensku zmiňuje jen zakrytě a důležitou větu májové deklarace v německém překladu velmi podstatně měnil, když ji vyjádřil slovy: »wobei nicht ausser Acht gelassen werden kann jener tschechoslovakische Stamm, welcher zusammenhängend, an den historischen Grenzen unseres böhmischen Vaterlandes lebt«.

¹⁷⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/159.

¹⁸⁾ Ivan Markovič »Slováci v zahraničnej revolúcii«, 41—42.

¹⁹⁾ Vlado Daxner Matúšovi Dulovi dne 22. května 1918.

²⁰⁾ Kornel Stodola »Z mého válečného deníku« (»Slovenský denník« ze dne 3. února 1928).

K druhé kapitole

Jaro a jeseň 1918 na Slovensku

na straně 35

¹⁾ O tomto příběhu píše Šrobár ve svých »Pamětech z vojny a z vězení«, podobně Štefánek, nejnověji pak Šrobár v »Slovenském denníku« ze dne 28. dubna 1928. Srovnej k tomu též poznámky Škultétyho v »Národních novinách« z 29. dubna a 3. května 1928.)

²⁾ Srovnej »Robotnické noviny« ze dne 1. května 1928; »Lidové noviny« ze dne 1. května 1928; »Slovenský denník« ze dne 1. května 1928 a zvláště Šrobár »Osvobozené Slovensko«, 95 a další.

³⁾ Krištof »A királyságtól a kommunizmusig« (1920) a »Magyarország Kalvariája« (1927).

⁴⁾ »Robotnické noviny«, 1928, číslo 103.

⁵⁾ Srovnej: Holeček v »Národním osvobození« ze dne 4. října 1928.

⁶⁾ »Slovenský denník« ze dne 24. dubna 1928.

⁷⁾ »Slovenský denník« ze dne 2. října 1928.

⁸⁾ »Slovenský denník« ze dne 28. března 1929. Faksimile je připojeno též k publikaci »Slovenský rozchod s Maďary roku 1918«, kde se též přetiskuje článek ze »Slovenského denníku«.

⁹⁾ Srovnej: Kornel Stodola ve »Slovenském denníku« ze dne 5. února 1928.

¹⁰⁾ »Slovenský denník« ze dne 24. března 1929.

¹¹⁾ Srovnej Šrobár »Paměti z vojny a z vězení« (99) a též ve »Slovenském denníku« ze dne 28. dubna 1928; tu je otištěna ve faksimile část liptovské resoluce, na níž je patrné, jak byla stylisticky upravována a jak původní »slovenského národa« bylo nahrazeno termínem »česko-slovenského kmeňa«. Historii liptovské resoluce podává též Karol Hušek v »Bratislavě« (I, 1926, 526 a dále) a »Robotnické noviny« ze dne 1. května 1928. Srovnej též Hlinkovy poznámky v »Slováku« ze dne 24. února 1925: »Sešlo se asi 100 socialistov a pozvali si za řečníka Šrobára« atd. De facto účastníků bylo kolem 4000. Tvrzení Steierovo (»Ungarns Vergewaltigung«, 557—555), že liptovská resoluce byla prostě zfalšována a že věta »i uhorské vetve slovenského národa« byla dodatečně upravena na »i uhorské vetve československého kmeňa«, je prostě lží a nesmyslem. Už sám kontext naznačuje, když se mluví o »uherské větvi«, že logicky je možno k tomu připojit jediné »československého národa« nebo »kmeňa«. Uherská větev slovenského národa — to nedává vůbec smysl.

¹²⁾ Srovnej Opočenský »Zrození našeho státu« (150) a »Slovák« ze dne 23. února 1925. Houdek »Slovenský rozchod s Maďary roku 1918«, 119.

¹³⁾ Zoch v »Lidových novinách« ze dne 11. února 1925.

¹⁴⁾ »Slovenský týždenník« ze dne 31. května a 14. června 1918.

¹⁵⁾ »Slovenský týždenník« ze dne 6. září 1918.

¹⁶⁾ »Robotnické noviny« ze dne 17. října 1918 v článku F—ová

»Spolusestrám slovenským«.

¹⁷⁾ »Národné noviny« ze dne 22. října 1918. Srovnej též »Sloven-

ský týždenník«, kde se Jurigova řeč označuje, jak i Jurigou bylo v uherském parlamentě hlášáno, jako ohlas Slovenské národní rady, ač této vlastně ještě nebylo. Srovnej Damborský v »Slovenském denníku« ze dne 30. října 1928 a Dérer »Slovensko v prevrate a po ňom« (15). Projev Jurigův byl jen jaksi slovenským doplňkem významného prohlášení rumunského, jehož myšlenky opakoval. (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko« [110 a dále], kde se projev Jurigův znovu otiskuje.) V prohlášení Jurigově není ještě ani slova o spojení s Čechy. Ba jeho slova dala se z části vykládati pro Maďary příznivě, ač byla přijata jako provokace a urážka. Juriga za války v nesčíslných článcích a v několika svých řečech v uherském parlamentě a v stoličném výboru bratislavském, jak dosvědčuje dr. Dérer, »zastával úplně stanovisko obvyklých válečných štváčův, při čom ovšem nikdy nezabudnul prizvukovať, že Slováci očekávají, že toto ich loyálne stanovisko při vítaznom skončení války dynastiou a Maďarmi bude honorované« (Dérer »Slovensko v prevrate a po ňom«, 6). »Niektorých oči bludne sa obrátili k Prahe, hlásal tenkrát Juriga, »to je nesmysl a nemožnosť. V Prešpurku je budúcnosť naša!« (Srovnej »Pisma, ktoré po čas krvavej sveta potopy napísal Ferdiš Juriga, slovenský krajinský vyslanec« Prešporok 1916—19, II/69.) Ještě v říjnu 1918 bylo mezi slovenskými vlastenci znepokojení pro kterýsi jeho článek v »Lidových novinách«. Juriga se vymlouval, že však on, čo v tom článku obsažené, seriozne nemyslel, je to len taktičné, ako sa vraví, ošmeknutie, ktoré on napraví«. Jurigova řeč v pešťském parlamentě působila dobrým dojmem, ale ani potom si nebyli Jurigou na Slovensku jisti. »Posledné osvedčenie [Jurigovo]«, píše K. S. dne 27. října Dulovi z Vídně, »na sme nebole zlé, naopak veľmi časové, len pre boha nech zostane [Juriga] teraz už konsequentným. V poslednom zasadnutí zahraničného výboru v tunajšom parlamente Burjan veľmi demonštrativne oproti Udržalovi a Štránskému citoval niektoré výpovede [Jurigovy] a remonštroval, že vidno, že Slováci ani z ďaleka nejsú na tom chceť pripojiť sa ku Čechom.«

¹⁸⁾ »Národné noviny« ze dne 24. října 1918.

¹⁹⁾ »Národné noviny« ze dne 26. října 1918.

²⁰⁾ Rudolf Markovič Matúšovi Dulovi dne 24. října 1918.

²¹⁾ Samuel Zoch Matúšovi Dulovi dne 24. října 1918.

²²⁾ Matúš Dula slovenským předákům dne 25. září 1918.

²³⁾ »Uvedenie do života stanov národní organizácie« (září-říjen roku 1918).

²⁴⁾ Matúš Dula slovenským předákům dne 25. září 1918; Ivanka Dulovi dne 26. října 1918; Zoch Dulovi dne 24. října 1918; Kornel Stodola Dulovi dne 27. října 1918.

²⁵⁾ Zoch Matúšovi Dulovi dne 24. října 1918.

²⁶⁾ Matúš Dula dr. Emilu Stodolovi z konce října 1918.

²⁷⁾ Kornel Stodola Matúšovi Dulovi dne 27. října 1918.

²⁸⁾ Zoch Matúšovi Dulovi dne 24. října 1918.

²⁹⁾ Je to tím podivnější, že zprávu o převratu v Praze přinesly již dne 29. října 1918 uherské noviny, na příklad bratislavská

»Pressburger Zeitung«. Táž píše už dne 30. října 1918 proloženým tiskem na úvodním místě: »Der czechische und der südslavische Staat errichtet.« A podobné noviny vídeňské.

³⁰⁾ »Slovák« ze dne 25. února 1923. O smýšlení Hlinkově na konci války svědčí i Machay »Moja droga do Polски« (122), že »wychwala Czechów pod nebiosa«. Neboť »wtenczas każdy Slowak narodowiec był eo ipso czechofilem«. (126.)

³¹⁾ »Slovák« ze dne 11. ledna 1928.

³²⁾ »Naše revoluce«, II/352.

³³⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/597; Kornel Stodola píše o věci poněkud nejasně dne 27. října 1918 Matúšovi Dulovi: »Čo týče sa našej bedlivej ústavy, tak v prvých rokách by zostalo nezmenené všetko tak, ako si to my prajeme, potom — dle dohovoru medzi námi.«

³⁴⁾ Kornel Stodola píše Dulovi dne 27. října 1918: »Ďalej mám našim už tiež žiadať passy do Švajčiarska. Z příčiny informácie. Na to by odporúčal prede všetkým Milana Hodžu. Ponevác tento slúži, tak faut de mieux — vdáčne odhodlal by sa ja na tu cestu. Priródenze by musel mať mandát od vás. Pass by žiadal tu. Možno ale že dnes v zmenených pomeroch by aj Milan Hodža mohol byť zrovna komandovaný do zahraničia. Události valia sa zrovna, a jest-li príde Károlyi, tak myslím takejto ceste nebude nič stát v ceste. Z mojej stránky je to nie ľahké odhodlanie na takúto cestu, ale anglicky, francúzsky viem dohovoriť sa, a niekdo (musí ísť). Keby to mohol byť, (tak) arcif Milan Hodža.«

³⁵⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/584, 588.

³⁶⁾ S tohoto hlediska pochopíme pak také, že Hodža neodmítl zcela nabídky hraběte Károlyiho, jež mu do Vídně přinesl hrabě Štěpán Tolvay, a že nehledě ani k vojenské subordinaci, odjel dne 27. října vyjednávat do Pešti. Srovnej též Alois Rašín »Paměti« (Praha 1929; 211, 212).

³⁷⁾ Je s podivem, že ani dr. Dérer, jež odjížděl z Vídně dne 29. října 1918 a před svým odjezdem jednal ještě s poslancem Tusarem, nevěděl, patrně stejně jako Tusar, o 28. říjnu a jeho revolučním významu!

³⁸⁾ Kromě návrhu Stodolova a Zochova připravil podobný projev i Damborský. Srovnej »Slovenský denník« ze dne 24. února 1923.

³⁹⁾ Je celá v »Národních novinách« ze dne 31. října 1918.

⁴⁰⁾ Srovnej: Zoch »Lidové noviny« ze dne 11. února 1923, Juriga »Slovák« ze dne 3. listopadu 1926.

⁴¹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/347.

⁴²⁾ Zoch v »Slovenském denníku« ze dne 8. dubna 1926.

⁴³⁾ Zoch v »Lidových novinách« ze dne 11. února 1923.

⁴⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko« (I/126). Už v roce 1913 píše dobře informovaný kapitán pohraniční stráže Berzeviczy, že nejúčinnějším lékem proti československé jednotě je: vzbuditi u Slováků samostatné rasové vědomí. »Na isto možno ustáliti... že medzi Slováckmi je veľký počet tých, ktorí sa obávajú o existenciu slovenského kmeňa, ak sa bude priateľti s českým kmeňom.« Je toho názoru, že i v kruzích martinských nachází tento směr

z egoismu dosti ohlasu. Proto radí propagovat slovenskou kmenovou samobytnost a samostatnost. Maďari těchto rad pak v hojně míře užili hned na podzim roku 1918.

⁴⁵⁾ Srovnej svědectví Dérerovo v procesu Koza—Hušek, jakož i výpověď Lehotského v témže procesu. (»Slovák« ze dne 9. dubna a »Národné noviny« ze dne 9. dubna 1926.)

⁴⁶⁾ Kréméry v »Národních novinách« ze dne 10. dubna 1926.

⁴⁷⁾ Hlinka v »Slováku« ze dne 24. února 1923. Zdá se, že toto stanovisko je ohlaselem listu dr. Ivana Markoviče ze dne 17. října 1918, když píše, že »Maďari nikdy a za žádných okolností ani neslůbia Slovákovi toľko, koľko majú už zabezpečené v československom štáte«. (Beneš »Světová válka a naše revoluce« III/193.)

⁴⁸⁾ Zoch v »Lidových novinách« ze dne 11. února 1923. Ačkoliv Hodžova korektura deklaráce neznamená žádnou podstatnou změnu, státnickým a rozmyslným jeho počínáním nebylo. Snad Hodžou může do jisté míry omluvit okolnost, že podle nálady a situace ze dne 30. října v Martině, nepříčtil deklaráci toho dalekosáhlého významu, kterého vítěznou pražskou revolucí vlastně nabyla. A že Hodža také nevěděl, ba ani netušil, co se vlastně děje. Jisto však je, že martinická deklaráce by měla bez Hodžových korektur stejný význam. A vůli Slováků po sjednocení s Čechy vyjadřovala by stejně i bez Hodžových škrtnů a doplňků. Nehledě ani k jisté nevážnosti k dokumentu vůbec, kterou tu Hodža projevil, byla by martinická deklaráce bez jeho zásahu ušetřena přecetných útoků a zejména podezření, že je zfalšována.

⁴⁹⁾ O této srovnej: Dérer »Slovensko v prevrate a po ňom« a v procesu Koza—Hušek; srovnej též: Ivanka »Proti tajnej iredente«, 26 a 30.

⁵⁰⁾ Emil Stodola v »Národních novinách« ze dne 11. března 1923.

⁵¹⁾ Dérer »Slovensko v prevrate a po ňom« (18). Z četných projevů tohoto druhu upozorňují jen na manifestační tábor dne 17. listopadu 1918 v Ružomberku, kde za předsednictví Hlinkova byla slavnostně přijata martinická deklaráce a resoluce, v níž se praví: »my dnes uznáváme nad sebou len jedinou moc: našu československou vládu sídliaču v Paříži a v Prahe, ktorej výkonným orgánom u nás je naša Národná rada v Turčianskom Svätom Martine... V tomto sotrváme, za toto chceme bojovať a v pádu potreby i životy položiť«.

Hlinka sám měl na tomto shromáždění nadšenou řeč, v níž se obracel zejména proti maďarským nabídkám autonomie: »Takáto by vyzerala«, končil poukazuje na maďarskou nespolehlivost, »ta samospráva v rámci ich maďarského štátu. Dnes v sűrach nám sl'ubujú, to čo nám dáť »musia«. Ale len proto, aby nám to po uml'knutí diel a pušiek tým hrabivejšie odebrať mohli. Chcete túto samosprávu? Chcete ísť ďalej s Maďarmi? (Ozvalo sa hromové znenie: *nikdy*). »Slovenský denník« ze dne 19. a 20. listopadu 1918.

⁵²⁾ »Ludová politika« ze dne 29. ledna 1923. Také tato okolnost nasvědčuje, že deklaráci se v Martině bezprostředně po jejím usnesení nepříčtil ten historický význam, kterého nabyla teprve, když se pražské události ze dne 28.—29. října staly i na Slovensku zná-

mými. Nedá se přece myslit, že by Slováci, kdyby si byli vědomi dosahu toho, co se s nimi stalo, nechali deklaráci pohozenou někde v tiskárně, jako cár papíru. Ale i tak je sotva pochopitelné, že poměrně krátký text dokumentu byl poslán do tiskárny v originále (snad i verifikovaném podpisu účastníků!) a nikoli v opise. Ani chvat a vzrušení neomlouvá zcela tuto okolnost a snad lze jí jen vysvětlit »idyličností Martina« v dobách předpřevratových.

⁵³⁾ Zoch v »Lidových novinách« ze dne 11. února 1923.

⁵⁴⁾ »Niektorí účastníci deklarácie,« prohlásil K. A. Medvecký v roce 1929, »z částky pre zlé komunikačné prostriedky, ale i z nadšenej nálady, ostali tam a na druhý deň síšli sa v bočnej miestnosti Tatra banky, kde besedovali... Může byt, že títo starší tuná pretriasali rozličné možné a nemožné plány, že prednášali, dohovorili sa, alebo nie, ale že by sa bola konala porada s vedomím predsedníctva (o čemž by Medvecký jako hlavní tajemník Slovenské národní rady a člen předsednictva musel přece vědět!), alebo že by byla mala mandát usnášat sa, dnes povedať nemožem« (Medveckého svědectví v procesu Tuka a spol.; »Slovák« ze dne 20. srpna 1929). Tomuto názoru nasvědčuje i ta okolnost, že porady dne 31. října účastnili se lidé, kteří členy výboru Slovenské národní rady nebyli, jako dr. Hodža, Ján Slavík, Rudolf Markovič, Kréméry a snad i jiní bez řádné kompetence.

⁵⁵⁾ »Zapisnica« o rokování dne 31. října 1918 spolu s Pantůčkovým návrhem zákona na uspořádání přechodných poměrů o 40 § objevily se teprve v procesu Tukově a spol. v roce 1929. Jsou to prosté záznamy tužkou, jednoho z účastníků, které se pak dostaly do Prahy. Srovnej zejména svědectví Rotnáglovo v Tukově procesu: »Zapisnicu« otiskl pak »Slovák« ze dne 21. srpna 1929. O Hodžově návrhu »slovenské autonomie«, respektive správního zemského výboru srovnej Opočenský »Zrození našeho státu« (153) a také Hlinka v »Slováku« ze dne 11. ledna 1928.

⁵⁶⁾ V tomto smyslu, jak dr. Emil Stodola píše, při těchto rozhovorech »padlo slovíčko« o autonomii. »Po dl'hom, namáhavom presvedčení dost malou väčšinou — myslím 15 hlasmi proti 9« došlo prý k uzavření »o oživotvorení autonomie Slovenska za dobu najviac ak 10 ročnú«. (»Národné noviny« ze dne 11. března 1923, dále výpověď Dérerova a Kréméryho [»klausule sa rodila, ale nenarodila«] v procesu Koza—Hušek, jakož i jiných (»Národné noviny« ze dne 10. dubna 1926). Je patrné, že ani dr. Stodola, ani Štefan Kréméry se na věci již přesně nepamatují. A je skoro nepochopitelné, že jeden z nejpřednějších duchů slovenského národního odboje, jenž byl do všeho dobře zasvěcen, jako je dr. Emil Stodola, může se dovolávat ve smyslu konstitučním »besedy« ze dne 31. října 1918. Dr. Stodola psal o věci několikrát, vždy však opomenul povědět, že podkladem rozhovorů o autonomii byla vlastně osnova Pantůčkova.

⁵⁷⁾ Tato důvěrná porada slovenských předáků v Martině dne 31. října 1918, na níž se uvažovalo o zavedení absolutismu a autokracie asi na pět až deset let, aby při poměrně liberálním právu rakouském, jak věc osnoval Pantůček, nebyla dána Maďarům

možnost ovládnouti autonomní zástupitelské sbory na Slovensku, byla pak Tukovi vhodnou záminkou, aby na jejím podkladě zkonstruoval svoji nesmyslnou teorii o dočasném pouze spojení Slovenska s českými zeměmi a vůbec o »vacuum juris«, které mělo nastati po uplynutí lhůty na zkušenu v roce 1928. Srovnej o tom můj článek »Martinská deklarace« v »Českém časopise historickém« (1928, 339 a další).

⁵⁸⁾ Zoch v »Lidových novinách« ze dne 11. března 1925. »Národné noviny« ze dne 9. dubna 1926.

⁵⁹⁾ O činnosti Slovenské národní rady přináší poučení dr. Juraj Jánoška mladší v článku »Z historie prevratu« v »Národních novinách« ze dne 1.—19. prosince 1926, (též samostatně ve zvláštním otisku, Trnava 1927, (stran 44). Též Hlinka v »Slováku« ze dne 24. února 1923, kde s výčitkou ukazuje, že Slovenská národní rada nevládla, nýbrž že Šrobár, Blaho, Stodola, Medvecký přišli prý národem nevolaní, nejmenovaní, jako prvá slovenská vláda. Podobně píše Dérer (»Slovensko v prevratu a po ňom«, 15), že Slovenská národní rada představovala ve dnech poprevratových »akési najvyššie morálne fórum národa, dla ktorého riadily sa ostatné miestne národné výbory, ale nikdy si žiadnych vládných práv nenáročovala a ani nevykonávala«. Hleděla pouze mírniti chaos a zmatky.

⁶⁰⁾ »Národné noviny« ze dne 31. října 1918.

⁶¹⁾ Srovnej na příklad: evangelický biskup Zoch, římsko-katolický biskup Kmeťko, luďák Mnohel, dále Bežo a jiní v procesu Hušek—Koža dne 8.—9. dubna 1926. (Juriga »Slovák« ze dne 3. listopadu 1926.) Vedle výše již citovaných projevů Hlinky, Vojtašáka, Mnohela (srovnej výše stranu 55); sluší se tu aspoň ještě uvéstí projev Katolické slovenské rady a jejího výboru ze dne 28. listopadu 1918. »Národ slovenský«, praví se v protokole z prvé porady katolických kněží v Ružomberku, »dňa 30. oktobra 1918 v Turčanskom Svätom Martine shodil jarmo poroby a vyhlásil svoje neobmedzenie, samourčovacie právo na základe úplnej neodvislosti čo národ československý«. Na to vyzvání všichni, aby se připojili k deklaraci ve smyslu výše naznačeném, což se pak »jednohlasne a s veľkým oduševnením« přijalo. (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/282.)

⁶²⁾ »Slovák« ze dne 24. února 1923.

⁶³⁾ Proces Koza—Hušek »Národné noviny« ze dne 9. dubna 1926.

⁶⁴⁾ »Slovák« ze dne 12. ledna 1928. — To, co vykládá o genesi deklarace Steier, že deklarace nebyla odhlasována jednomyslně, nýbrž s odporem značné minority, a že v své nejpodstatnější části, prohlašující československou jednotu, byla dr. Hodžou zfalšována, jsou tendenční výmysly a lži.

⁶⁵⁾ Dérer »Slovensko v prevrate a po ňom«, (14.)

⁶⁶⁾ Ivanka »Proti tajnej irredente«, 4.

⁶⁷⁾ Srovnej též můj článek v »Lidových novinách« ze dne 31. října 1926.

⁶⁸⁾ Srovnej: Šrobár »Osvobodené Slovensko« (I/187 a další) a týž »Památi z vojny i z vedení«, 245.

⁶⁹⁾ »Večer« ze dne 2. listopadu 1918. Srovnej též Šrobárův výklad deklarace ve »Venkovu« ze dne 2. listopadu 1918, nyní též Šrobár »Osvobodené Slovensko« I/192, vyznívající ve větě: »Svobodné Slovensko hlásí se k novému životu«.

⁷⁰⁾ »Národní listy« ze dne 2. listopadu 1918.

⁷¹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/195.

⁷²⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko« I/191; št. Janšák »Prvá slovenská vláda« ve vánočním čísle »Slovenského denníku« (1927, číslo 295). Srovnej »Český časopis historický« (1928, strana 223).

⁷³⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/194 a níže.

⁷⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/209.

⁷⁵⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/211.

K třetí kapitole

Příměří a jeho účinky na Slovensku

na straně 65

¹⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 18. listopadu 1918.

²⁾ »Grenzbote«, »Pressburger Zeitung« ze dne 7. listopadu 1918.

³⁾ Oskár Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne« (kapitola VIII); Michael Károlyi »Gegen die ganze Welt« I/107—114.

⁴⁾ Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 6.

⁵⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 16. a 17. října 1918.

⁶⁾ Károlyi »Gegen die ganze Welt«, 411.

⁷⁾ Károlyi »Gegen die ganze Welt«, 412.

⁸⁾ Károlyi »Gegen die ganze Welt«, 412.

⁹⁾ Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 6.

¹⁰⁾ Opočenský »Vznik národních států v říjnu 1918«, 123.

¹¹⁾ Hatvany »Das verwundete Land«, 407, 414, 424; Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«, 29.

¹²⁾ »Národné noviny« ze dne 19. a 23. listopadu 1918.

¹³⁾ Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«, 40.

¹⁴⁾ »Pester Lloyd« ze dne 3. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 21. listopadu 1918.

¹⁵⁾ Jászi v zachování politické integrity sice nevěřil, leč přiznati se k tomu neodvážil. »Po dlouhé rozmluvě se mně Jászi přiznal«, píše Hodža do Prahy dne 28. listopadu 1918, »že musí respektovati naše stanovisko; z druhé strany ale je těžko maďarské vládě zřící se veřejně uherské integrity«. (»Slovenský deník« ze dne 19. ledna 1929). A tak — jak se Károlyi dne 19. listopadu 1918 veřejně osvědčil — hájil Jászi »zájmy vlasti a integrity Uher« před generálem Franchetem a také později neústupně, ba až do krajnosti. (»Grenzbote« ze dne 20. listopadu 1918.)

¹⁶⁾ Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 39—40, 60. Již před uherskou revolucí hájil Jászi tuto koncepci ve zvláštní knize »Pád dualismu a spojené státy podunajské«, (»Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 40).

- ¹⁷⁾ Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 61.
¹⁸⁾ Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne« 60, 61.
¹⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/480.
²⁰⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 20. listopadu 1918.
²¹⁾ Glaise-Horstenau »Die Katastrophe«, 415.
²²⁾ Mermeix »Les négociations secrètes et les quatre armistices«, 204, 205; Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/450.
²³⁾ Beneš »Světová válka naše revoluce«, II/445.
²⁴⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/451.
²⁵⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/445.
²⁶⁾ Mermeix »Les négociations secrètes«, 204; Adriano Alberti »L'Italia e la fine della guerra mondiale«, 45, 145—147.
²⁸⁾ Mermeix »Les négociations secrètes«, 208—209.
²⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/446—447.
³⁰⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/453.
³¹⁾ Touto otázkou se zabývala dne 1. listopadu 1918 i Nejvyšší válečná rada, kde na nebezpečí bolševictví po vyklizení východní Evropy německými vojsky upozorňoval sám maršál Foch. S ním pak souhlasil i plukovník House. (»C'est une question très délicate, car le retrait des troupes serait suivi d'un régime bolchevique.« Mermeix »Les négociations secrètes«, 234.)
³²⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce« III/494, 488.
³³⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/489—492.
³⁴⁾ »Je tiens à vous rappeler«, zdůraznil ve válečné radě italský premiér Orlando a s ním souhlasili i druzí, »que le général Diaz a reçu nos conditions d'armistice et les a peut-être transmises aux plénipotentiaires ennemis. Nous ne pouvons plus les changer.« (Mermeix »Les négociations secrètes«, 237—238.)
³⁵⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/452.
³⁶⁾ Kerchnawe »Der Zusammenbruch«, 128, 151, 154: Dne 3. listopadu došla do hlavního stanu v Badenu tato depeše: »Die königliche ungarische Regierung muss den General der Infanterie von Weber als gemeinsamen Vertreter für die Waffenstillstandsverhandlung kraft der auch von Seiner Majestät anerkannten Unabhängigkeit Ungarns ablehnen. Nur unter dem Druck der Ereignisse und um nicht durch eigene Schuld den Abschluss der Waffenstillstandes zu verzögern, willigt die ungarische Regierung ein, das General der Infanterie von Weber auch die Interessen Ungarns vorläufig übernimmt. Ich bitte, die diesbezügliche Befehle erteilen zu lassen. Linder, ungarischer Kriegsminister«. Generálovi Webrovi byla depeše také ihned sdělena.
³⁷⁾ Kerchnawe »Der Zusammenbruch«, 140—141.
³⁸⁾ Böhm »Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 66—67.
³⁹⁾ Böhm »Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 72; »Národní listy« ze dne 7. listopadu 1918; »Pester Lloyd« ze dne 6. listopadu 1918.
⁴⁰⁾ Böhm »Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 74—75.
⁴¹⁾ Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 57.
⁴²⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 7. listopadu 1918.
⁴³⁾ Hatvany »Das verwundete Land« 418.

- ⁴⁴⁾ »Národní noviny« ze dne 12. listopadu 1918.
⁴⁵⁾ Szilassy »Der Untergang der Donau-Monarchie« (Berlin 1921, 328). Generál Franchet se prý neubráníl při této příležitosti jízlivé poznámce: »Vous êtes tombés bas!«
⁴⁶⁾ Srovnej: Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«, (27 až 29); »Pressburger Zeitung« ze dne 9. listopadu 1918.
⁴⁷⁾ Z účastníků popsal nejjednodušněji setkání Francheta s Karolyim v Bělehradě Hatvany (»Das verwundete Land«, 405—432), stručně Jászi (»Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 56, 57). Podle zpráv účastníků píše patrně i Böhm (»Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 71—79), jež doplňuje některými úředními akty. O jednání přinesl dosti podrobné zprávy i současný tisk jako »Pester Lloyd« ze dne 8. listopadu 1918 od svého zvláštního zpravodaje Arn. Lozsy-ho, dále »Világ«, »Pesti Napló« a »Pressburger Zeitung« (vesměs ze dne 9. listopadu 1918) a »Az Est« a »Grenzbote« (oba ze dne 10. listopadu 1918). Podle těchto zpráv vylíčil bělehradské jednání Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918« (25—34), kde cituje doslovně i některé dokumenty, jako memorandum Karolyiho, telegram do Paříže a jiné.
⁴⁸⁾ »Livre jaune Française« (1918), 25; Strupp »Documents pour servir à l'histoire du droit des gens«, III/241—245.
⁴⁹⁾ »Grenzbote« ze dne 10. listopadu a »Presburger Zeitung« ze dne 9. listopadu 1918.
⁵⁰⁾ Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«, 33; Hatvany »Das verwundete Land«, 432; »Grenzbote« ze dne 10. listopadu 1918.
⁵¹⁾ »Grenzbote« ze dne 10. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 9. listopadu 1918; Hatvany »Das verwundete Land«, 345.
⁵²⁾ Böhm »Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 77; Hatvany »Das verwundete Land«, 432; Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«, 38; »Pester Lloyd« ze dne 11. listopadu 1918.
⁵³⁾ Srovnej »Világ« ze dne 12. listopadu 1918 a podle něho Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«, 38, 39; »Grenzbote« ze dne 11. a 15. listopadu 1918.
⁵⁴⁾ Srovnej Hodža v »Slovenském denníku« ze dne 24. dubna 1928; jeho názor se cituje níže na straně 191.
⁵⁵⁾ Srovnej »Slovenský denník« ze dne 24. července 1929, kde se pře o věci v referátu o rumunské publikaci »Osvobození Sedmihrad«.

K čtvrté kapitole

Maďarská vojenská a vyjednávací ofenziva na straně 95

- ¹⁾ Srovnej na příklad »Pester Lloyd« ze dne 12.—15. listopadu a tu zejména článek »Auslegung der Depesche Clémenceaus an den General Franchet« a úvodník »Tschechen und Rumänen verletzten den Waffenstillstandsvertrag! Wird die Entente sie zur

Respektierung der völkerrechtlichen Verpflichtung verhalten?«
A v stejném smyslu i jinde ve vládním tisku.

²⁾ »Pester Lloyd« ze dne 19. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 20. listopadu 1918.

³⁾ »Pester Lloyd« ze dne 11. listopadu 1918.

⁴⁾ »Pester Lloyd« ze dne 11. listopadu 1918.

⁵⁾ Hodža v své apologii naznačuje, že k tomuto kroku došlo po návratu dr. Supky z Prahy, jako by Supka v Praze poznal českou slabost. Leč to je omyl. V Praze mluvili se Supkou až příliš sebevědomě.

⁶⁾ »Pester Lloyd« ze dne 12. listopadu 1918; »Grenzbote« ze dne 10., 15. a 16. listopadu 1918. Vyhláška byla pak několikrát opakována. Srovnej »Národné noviny« ze dne 5. prosince 1918; »Grenzbote« ze dne 19. a 25. listopadu, kde se poznamenává, že se hlásí do zbraně mladí lidé v hojném počtu a počet těch, kteří se nad svojí vojenskou povinností zapoměli, že je zcela nepatrný. Ve skutečnosti úspěch mobilizační tak příznivý nebyl. Srovnej Ježek »Boj o Slovensko«, 17 a další.

⁷⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 15. listopadu 1918; »Národní listy« ze dne 12. listopadu 1918. »In die slowakischen Gebiete eingedrungene tschechoslovakischen Truppen«, vyjádřil se Bärtha, »werden wir mit energischer Weise bekämpfen. Es handelt sich dabei keinesfalls um reguläre Truppen, den wir befinden uns ja mit dem Tschechoslowakischen Staat nicht im Kriegszustand... es sind hier im wesentlichen Plünderer und anderes Raubgesindel gegen das wir naturgemäss unseren Staatsbürgern Schutz angedeihen lassen müssen und zwar auch mit Waffengewalt.« (»Pester Lloyd« ze dne 12. listopadu 1918.) — Byla to naivní a lehkovážná hra na schovávanou. Není Československa, či spíše Československo je snad jen nové jméno pro české země za Moravou, s nimiž Uhry nejsou ve válečném konfliktu. — Prohlašování českého vojska za bandy lupičů, byla ovšem lež a záminka, aby v zájmu pořádku mohlo se proti našemu vojsku vojensky zakročiti. Sám »Pester Lloyd« dne 15. listopadu 1918 doznává, že jde o pravidelné vojsko a četnictvo, a že toto se chová všude bezvadně.

⁸⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 18. a 19. listopadu 1918.

⁹⁾ Dne 22. listopadu 1918 píše o tom bratislavský deník »Grenzbote«, jenž z pochopitelných důvodů zvláště živě se tou dobou zajímal o slovenskou otázku: »Von kompetenter Stelle erhalten wir die Information, dass sich immer mehr die Anschauung festige, dass zwischen der Entente und dem tschechoslovakischen Staat kein Uebereinkommen besteht und es beinahe als sicher gelten kann, dass die entgeltliche Entscheidung auf der Friedenskonferenz erfolgen wird.«

¹⁰⁾ »Pester Lloyd« ze dne 11. listopadu 1918; »Večer« ze dne 12. listopadu 1918.

¹¹⁾ »Grenzbote« ze dne 12. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 12. listopadu 1918; »Národné noviny« ze dne 14. listopadu 1918. Tato proklamace, jež pak byla zaslána dne 15. listopadu »všem civilisovaným národům« a tudíž i pražské vládě, je tuším

telegramem ze dne 17. listopadu, na níž dne 19. listopadu odpovídal dr. Kramář, a o níž se poznamenává, že je nezvěstná. Srovnej Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/507. Celý text přináší »Pester Lloyd« ze dne 17. listopadu 1918 (»Ein Funkspruch der ungarischen Regierung an alle zivilisierten Nationen«).

¹²⁾ Srovnej Ježek »Boj o Slovensko«, 54 a další, zejména však současné zprávy v uherských novinách.

¹³⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 20. listopadu 1918; Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/228.

¹⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/228; »Národné noviny« ze dne 19. listopadu 1918. Údaj o tom, že maďarské vojsko má slovenské území opustiti, naznačoval asi, že po vyklizení Slovenska českým vojskem i maďarské vojsko zemi opustí, aby na jeho místo nastoupily národní gardy, jak pak o tom dne 20. listopadu v Martině (»Národné noviny« ze dne 21. listopadu 1918) a potom v Praze referoval dr. Fábry (Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/288).

¹⁵⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/227. Tu však třeba čísti: vojáci vytýčili sami slovenské (nikoli vojenské) zástavy«. (Podle sdělení dr. Fajнора.)

¹⁶⁾ »Národné noviny« ze dne 23. a 28. listopadu 1918; Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/597, 598.

¹⁷⁾ »Národné noviny« ze dne 16. a 23. listopadu 1918.

¹⁸⁾ »Národné noviny« ze dne 26. listopadu 1918.

¹⁹⁾ »Grenzbote« ze dne 15. listopadu 1918.

²⁰⁾ »Grenzbote« ze dne 17. listopadu 1918. Hrabě Károlyi žaloval na tento postup generálu Franchetovi, ale bez výsledku. »Činnost správních úřadů, stěžoval si, »ve vyklizeném území jest srbským vojskem ochromena, částečně zrušena a toto vůbec činí z demarkační linie hranici, svého kontrolního práva využívá k zavedení censury, zabavuje časopisy, censuruje vládní telegramy, otvírá úřední a soukromé dopisy, odzbrojuje četníky a národní gardu.« (»Pester Lloyd« ze dne 21. listopadu 1918; »Národní listy« ze dne 21. listopadu 1918.)

²¹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/235. Tu se v listu ze dne 13. listopadu 1918 píše z Trenčanských Teplíc, že Hodža už je zase zdráv.

²²⁾ »Slovenský denník« ze dne 28. prosince 1928.

²³⁾ »Večer« ze dne 15. listopadu 1918; »Národní listy« ze dne 3. listopadu 1918; »Národné noviny« ze dne 5. listopadu 1918.

²⁴⁾ »Národní listy« ze dne 15. listopadu 1918.

²⁵⁾ »Národní listy« ze dne 15. a 16. listopadu 1918; Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/502; též »Národné noviny« ze dne 21. listopadu 1918 a »Grenzbote« i »Pressburger Zeitung« ze dne 16. listopadu 1918; »Pester Lloyd« ze dne 15. listopadu 1918, kde v článku »Ministerpräsident Kramar über den tschechischen Einbruch in Ungarn« kritika a polemika s projevem Kramářovým.

²⁶⁾ »Národní listy« ze dne 18. listopadu 1918.

²⁷⁾ »Damit dürfte«, poznamenává k tomu »Grenzbote« ze dne 20. listopadu, »der slovakische Feldzug erledigt und die Entschei-

dung über die nordwestungarischen Komitate der Friedeskonferenz anheimgestellt sein.« A podobně příštího dne přináší zprávu z Pešti, že s hlediska zahraniční situace považuje se tam zamítavé stanovisko československé sociální demokracie k mobilisaci za moment obzvláštní důležitosti a že se v důsledku toho očekává i uklidňující vliv tohoto stanoviska v Uhrách. Proti mobilisaci ozval se zejména dr. Macek v »Právu lidu«, kde hlásal » pryč s válkou, dosti již krve, chceme věčný mír.« (»Národní listy« ze dne 24. listopadu 1918.)

²⁸⁾ Ježek »Boj o Slovensko«, 2 a další.

²⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/502, 507.

³⁰⁾ »Národní listy« ze dne 19. listopadu 1918. Podle Beneše (»Světová válka a naše revoluce«, III/507) je tento telegram nevěstný.

³¹⁾ Böhm »Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 125.

³²⁾ »Národní listy« ze dne 8. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 17. listopadu 1918.

³³⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/503; Böhm »Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 125.

³⁴⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/507, 508.

³⁵⁾ Šrobár »Osvobozené Slovensko«, I/258, 263, 264.

³⁶⁾ Hrabě Károlyi patrně už zapomněl na telegram Clémenceauův, bohužel nebylo tou dobou ani později nikoho, kdo by mu jej připomněl. V Čechách, také na Slovensku a na našem vyslanectví v Pešti patrně věřili, že bělehradská konvence garantuje skutečně integritu Uher aspoň v ohledu administrativním a neuvědomili si, jak rozhodně odmítli tento požadavek Károlyiho v Paříži. Srovnej výše stranu 88.

³⁷⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 22. listopadu 1918, kde je otištěn celý text; »Pester Lloyd« ze dne 21. listopadu 1918, kde je Kramářova nota Károlyimu i její kritika a Károlyiho odpověď, rovněž s výkladem.

³⁸⁾ Srovnej výše strany 82, 84, 85, 87, 90—92.

³⁹⁾ »Národné noviny« ze dne 19. října 1918.

⁴⁰⁾ »Pester Lloyd« ze dne 19. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 20. listopadu 1918.

⁴¹⁾ Dr. Emil Stodola »O samosprávu Slovenska« (Turčanský Svätý Martin, 1921, 15). — »Slovák« ze dne 11. dubna 1926 v článku »Kto vyjednával s Maďarmi po prevrate?«, na jehož poněkud popletené údaje odpověděl ve zvláštním listu (»Slovák« ze dne 11. dubna 1926) sám účastník vyjednávání koncem září 1918 Vladimír Makovický starší, jenž věc líčí shodně s dr. Emilem Stodolou. — Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«, 410; »Večer« (podle »Slovenského týždenníku«) ze dne 22. října 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 23. října 1918.

⁴²⁾ Matúš Dula dr. Emilu Stodolovi z konce října 1918.

⁴³⁾ Srovnej zprávu Štefánkovu v »Národních listech« ze dne 31. října a 5. listopadu 1918.

⁴⁴⁾ Hodža v »Slovenské politice« ze dne 12. října 1918.

⁴⁵⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 23. října a »Večer« ze dne 23. října 1918 (podle »Neue Freie Presse«). V podobném smyslu psal

i rakouský důvěrník ze Švýcar; že se proslýchá, že Kramář již učinil s jedním uherským politikem ujednání, podle něhož uherské stolice Turec, Orava, Nitra a Trenčín by připadly k Čechám. (Srovnej Opočenský »Cesta českých politiků do Švýcar v říjnu 1918«; »Naše revoluce«, IV/394.)

⁴⁶⁾ »Národní listy« ze dne 1. listopadu 1918.

⁴⁷⁾ Károlyi »Gegen die ganze Welt«, 450.

⁴⁸⁾ Károlyi »Gegen die ganze Welt«, 437. Károlyi tu polemizuje s knihou Andrassyho a nevěří, že by byl Andrassy skutečně tak dalece dovedl zapřít svoji minulost.

⁴⁹⁾ Károlyi »Gegen die ganze Welt«, 459; Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 15—19, 57—40, 60 a jinde.

⁵⁰⁾ »Pester Lloyd« ze dne 5. listopadu 1918; »Grenzbote« ze dne 7. listopadu 1918.

⁵¹⁾ Srovnej výše na straně 181 a 188.

⁵²⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 9. srpna 1927; Kornel Stodola Matúšovi Dulovi ze dne 27. října 1918.

⁵³⁾ »Národní osvobození« ze dne 14. října 1926. Srovnej též otázku dr. Ivanky Hlinkovi v procesu Hušek—Koza: »Viete o tom, kto zo Slovákov vyjednával s Károlyim o sriadení slovenského okolia, o slovenskom bánovi a slovenských županoch?« (»Slovák« ze dne 8. dubna 1926.)

⁵⁴⁾ Šrobár »Osvobozené Slovensko«, I/253.

⁵⁵⁾ Srovnej výše stranu 166.

⁵⁶⁾ Srovnej »Lidové noviny« ze dne 4. ledna 1918 a zejména »Slovák« ze dne 8. září 1929, kde faksimile notářsky ověřeného Bárthova prohlášení. Ovšem humbuk, který s prohlášením prováděl »Slovák«, mluvě o Hodžově vlastizradě, tak jako datování do konce listopadu, jak je uvedeno v »Lidových novinách«, je asi jistě nesprávné. Bártha se asi dobře nepamatuje, nebo nebyl zasvěcen. Koncem listopadu nabízel Jászi nepoměrně více, než by podle Bárthovy zprávy Hodža požadoval. Po mém soudu, je-li vůbec na Bárthově údajích něco pravdy, doplňuje zpráva Bárthova údaje Zochovy. Lze také vážně pochybovat o tom, že by byl i koncem října Hodža tyto požadavky oznámil Jászimu, jako definitivní řešení slovenské otázky, nýbrž patrně jako přechodné provisorium, jak se touto myšlenkou tou dobou a vůbec roku 1918 zabýval. Je ovšem rovněž možné, že Bárthovi, který koncem října v Pešti nebyl a který snad jen dodatečně o tom něco zvěděl, tato důležitá podrobnost ušla a odnesl si dojem, jako by se jednalo o definitivní úpravu slovenské otázky. Maďarským politikům, kteří nerozuměli slovenské otázce, zdálo se to bez toho mnoho. Že Bárthova tvrzení jsou nepřesná, ano i nesprávná, potvrzuje »Slovenskému denníku« jiný člen Károlyiho vlády Josef Diner-Déneš, bývalý státní tajemník pro věci zahraniční. (Srovnej »Slovenský denník« ze dne 27. září 1929.)

⁵⁷⁾ »Národné noviny« ze dne 2. listopadu 1918.

⁵⁸⁾ »Národné noviny« ze dne 7. listopadu 1918.

⁵⁹⁾ Houdek »Kapitulácia Maďarov v roku 1918«. — Hodža v »Slovenském denníku« ze dne 23. prosince 1928.

⁶⁰⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 5. listopadu 1918; »Pester Lloyd« ze dne 5. listopadu 1918. — Hodžových slov z odpovědi Károlyimu doslovně užíli pak maďarští vyjednávači v Praze koncem listopadu, vyslovující přání »mit der Tschechoslovakischen Republik in freundschaftlich nachbarlichen Verhältnisse zu leben«, a aby prý i s naší strany tak zůstalo. (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/280.)

⁶¹⁾ »Grenzbote« ze dne 7. listopadu 1918. Metody a cíle Oskara Jásziho velmi dobře osvětlil dr. Štefánek v článku »Neupřímná politika maďarských demokratů«. (»Národní listy« ze dne 16. listopadu 1918; srovnej též Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/256.)

⁶²⁾ Srovnej výše stranu 180.

⁶³⁾ Velmi podrobnou zprávu o jednání s Rumuny má »Pressburger Zeitung« ze dne 15. a 20. listopadu 1918. Též »Národné noviny« ze dne 16. listopadu 1918. »Národné noviny« k tomu poznamenávají: »My musíme si rumunského hnutí všimnat, neboť naše położení je to samé. Oběma nám jde v prvé řadě o to, aby správa námi obývaného území přešla výhradně do našich rukou.« Zpráva zdá se pocházeti z kruhů Hodžovi blízkých a sledujících jeho orientaci.

⁶⁴⁾ »Národné noviny« ze dne 28. listopadu 1918; »Pester Lloyd« ze dne 12. listopadu 1918.

⁶⁵⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 21. listopadu 1918; Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 62; »Pester Lloyd« ze dne 25. listopadu 1918.

⁶⁶⁾ Srovnej výše, a k tomu poznámku 65.

⁶⁷⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/394.

⁶⁸⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 14. listopadu 1918.

⁶⁹⁾ Srovnej stranu 235 (poznámka 4) a stranu 238 (poznámka 270).

⁷⁰⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/288. Jest litovati, že tato zpráva, tak jako vůbec relace Stodolovy, nebyly pojaty do sbírky dokumentů vydaných dr. Benešem, neb že si je k vydání nevyžádal dr. Hodža.

⁷¹⁾ »Národné noviny« ze dne 21. listopadu 1918 podle informací sekretáře našeho vyslanectví v Pešti dr. Fábryho, jenž o věci pak referoval i v Praze, kam přinesl, jako zvláštní kurýř vyslanectví, i text maďarských nabídek. (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/289. Ladislav Fényes vydal už dne 15. listopadu provolání, aby se utvořily národní gardy, slibuje zejména všem gardistům žold 10—20 K. (Srovnej »Grenzbote« ze dne 15. listopadu 1918.)

⁷²⁾ Už tato věc je neobvyklá. Dr. Fábry nese do Prahy poselství našeho vyslanectví. A dříve ještě, než je odevzdal a než vláda je mohla uvážiti, sdělil je provinciálnímu denníku, aby je publikoval. Dělá to skoro dojem, jako by se pomocí Martina dělala Fényesovu návrhu reklama, ač sám Fábry s návrhy Fényesovými nesouhlasil. (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/289.)

⁷³⁾ »Národné noviny« ze dne 21. listopadu 1918.

⁷⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/229.

⁷⁵⁾ Zprávu o tomto jednání přinesl do Prahy Kornel Stodola, jenž přijel do Prahy někdy před 17. listopadem, kdy už je ohlášen

mezi řečníky, kteří měli promluvit na hradčanském nádvoří »o maďarském krvelačném postupu proti Slovákům« (»Národní listy« ze dne 17. listopadu 1918) a kdy už se zúčastnil prací v Národním shromáždění (Srovnej Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/256).

⁷⁶⁾ Ještě před jednáním s Rumuny (12.—14. listopadu) vykládal Jászi, že na stejném podkladě se bude jednat i se Slováky. (Srovnej »Pressburger Zeitung« ze dne 20. listopadu 1918.)

⁷⁷⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/252, 257.

⁷⁸⁾ »Grenzbote« ze dne 19. listopadu 1918.

⁷⁹⁾ »Pester Lloyd« ze dne 16. listopadu 1918.

⁸⁰⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/222.

⁸¹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/228. V Baňské Bystrici byla většina pro československý stát, menšina však měla obavy (zcela tak, jak si to maďarská vláda přála), že by »expansivita česká zatísila slovenčinu do úzadia a vzhľadom na tisícročné spoločné tradície by sa uspokojila sa samosprávou v rámci Uhorska«.

⁸²⁾ »Slovenský denník« ze dne 30. listopadu 1918; »Národné noviny« ze dne 26. listopadu 1918. Dr. Mudroň tu sice doznává, že měl jisté obavy stran připojení Slovenska k Čechám a zejména o slovenštinu. »Popri príbuznosti rečí báli sme sa,« píše, »duševnej i hmotnej prevahy bratov Čechov a preto medzi mnohými inými i ja hlásal som verejne to politické heslo, že my Slováci pri úplnej národnej autonomii radšej zostaneme na území svatoštefánskej uhorskej koruny, ako by sme sa pripojili k Čechom. Ale časy se prý mění a Slováci v nich. A tak, že i on je pro jednotu s Čechy. (Srovnej též Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/547, kde cituje referát Dulův v Praze. »Dr. Ján Mudroň mal sice pred [Slovenskou] národnou radou« [to jest před konstituováním se Slovenské národní rady dne 30. října 1918] »iné názory, ale jednomysel'nost národa ho vyliečila.«)

⁸³⁾ »Národné noviny« ze dne 26. listopadu 1918.

⁸⁴⁾ »Národné noviny« ze dne 19. listopadu 1918.

⁸⁵⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 26. listopadu 1918; »Slovenský denník« ze dne 28. listopadu 1918, který proti tomu klade proklamaci Šrobárovu a slovenských poslanců ze dne 18. listopadu 1918, kde se připomínalo: »My Maďarom, ani tým najdemokratickejším, neveríme, od nich si ničoho nežiadáme, s nimi viacej nič spoločného mať nechceme« (Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/262—264). Podobně odmítavě se stavěl k maďarským námluvám a nabídkám autonomie Hlinka. (»Slovenský denník« ze dne 20. listopadu.)

⁸⁶⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 20. listopadu 1918.

⁸⁷⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/326, 327.

⁸⁸⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/185.

⁸⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/193.

⁹⁰⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/196.

⁹¹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/211, 212.

⁹²⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/255, 257, 289.

⁹³⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/289, 290.

⁹⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/240.

- 94) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/258.
 95) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/254.
 96) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/254, 255.
 97) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/290, 280, 281.
 98) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/291. Tato zpráva byla vydána už po Hodžově odchodu do Pešti, leč její obsah byl mu nepochybně sdělen a též jinak znám z jednání Slovenského klubu za jeho přítomnosti v Praze.
 99) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/265.
 100) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/285, 287.
 101) »Národné noviny« ze dne 5. prosince 1918 a »Pressburger Zeitung« ze dne 30. listopadu 1918.
 102) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/265.
 103) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/265.
 104) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/267.
 105) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/255, 518.
 106) »Národní listy« ze dne 20. listopadu 1918; Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/507.
 107) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/291—295.

K páté kapitole Jednání v Pešti o slovenské imperium na straně 122

- 1) »Národné noviny« ze dne 12. prosince 1918. Ovšem smysl »prorocství« byl poněkud jiný. Zdá se z něho vyplývat, že dr. Hodža při vypuknutí války nepočítal ještě se zkázou rakousko-uherské monarchie, nýbrž s jejím přetvořením, jak se u něho s tímto pojmáním mezinárodní situace setkáváme i později.
 2) »Národné noviny« ze dne 28. listopadu 1918 píší: »Zmena v našom konsuláte. V našom československom poslanctve v Pešti stala se predvídaná zmena, ktorú sme už v minulom čísle (ze dne 26. listopadu jako »v niekoľkých dňoch pravdepodobnú«) označili. Telefonicky nám dnes oznamujú, že dr. Emil Stodola, doterajší náš poslanec zaďakoval. Poslanecké miesto zaujal dr. Milan Hodža. Panu Stodolovi sverené sú iné vážne povinnosti.«
 3) »Pressburger Zeitung« ze dne 30. listopadu 1918. Hodžova zpráva ze dne 28. listopadu (»Slovenský denník« ze dne 19. ledna 1929). V »Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918 (po Kramářově prohlášení ze dne 1. prosince) se píše s rozhořčením o tom, že dr. Hodža se nejmenuje vyslancem, »ač přece odevzdal své ověřovací listiny, jako vyslanec«. — Také dr. Hodža sám v své apologii tvrdí, že byl u maďarské vlády akreditován, jako vyslanec a plnomocný ministr. Jeho ověřovací listiny však dosud publikovány nebyly.
 4) »Pressburger Zeitung« ze dne 30. listopadu 1918.
 5) »Pester Lloyd« ze dne 28. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 30. listopadu 1918.

- 6) »Slovenský denník« ze dne 1. prosince 1918.
 7) »Pester Lloyd« ze dne 29. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 30. listopadu 1918. Podle rozhovoru kteréhosi žurnalisty s ministrem Jászim pravil tento: »Hodza verhandelte ohne formelle Betrauung, doch ist er offenbar bestrebt zur Regelung der Fragen sein Möglichst zu tun.«
 8) »Pester Lloyd« ze dne 1. prosince 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 2. prosince 1918.
 9) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/501.
 10) »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
 11) Srovnej Hodžovu charakteristiku od dr. Ivana Dérera v »Hlase« 1929, číslo 1.
 12) »Slovenská politika« ze dne 12. října 1928. Srovnej s tím i stanovisko Benešovo (»Světová válka a naše revoluce«, III/strana IX), kde mluví o »mravním cynismu politiky dvou železek«.
 13) »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
 14) Hodža »Slovenský denník« ze dne 28. prosince 1928.
 15) Hodža »Slovenský denník« ze dne 28. prosince 1928. Pro porovnání uvádím stanovisko Tusarovo z konce října 1918: »Počítáme s tím«, pravil, »že Maďari dobrovolně Slovensko nevydají. Válku s nimi vésti nemůžeme, ale od toho je zde Dohoda, aby to Maďarům nařídila.« (»Pressburger Zeitung« ze dne 25. října 1918.)
 16) Tak posuzoval situaci i přátelsky Hodžovi nakloněný »Večer« (Votruba). »Večer« ze dne 2. prosince 1918.
 17) Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/515.
 18) Jászi »Magyariens Schuld, Ungarns Sühne«, 62; Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/514, 516.
 19) Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/169. Beneš už dne 11. září 1918 psal do Prahy, že bylo uznáno naše právo na samostatnost v historických hranicích se Slovenskem.
 20) »O tom, či Slovensko bude patřit do československého státu«, reprodukuje a interpretuje redaktor Karol Hušek v »Slovenském denníku«, »naša pražská vláda nepúšťá sa do žiadnej diskúsie, lebo považuje otázku túto už za riešenú. Na pretrase sú len otázky priechodné.« (»Slovenský denník« ze dne 1. prosince 1918.)
 21) »Pester Lloyd« ze dne 29. listopadu 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 30. listopadu 1918; Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/252, 253; »Slovenský denník« ze dne 1. a 5. prosince 1918. (»Slovenský denník«, jenž vycházel v Ružomberku, míval zprávy zpravidla opožděné.) — Celkem shodně líčí účel vyjednávání slovenští delegáti v svém prohlášení ze dne 1. prosince 1918, když se už jednání rozbilo. »Rozhovory tieto pripravene byly bezzavázným pokonávaním ministra Jásziho a poslance Milana Hodžu. Obom stránkam išlo o to, aby do uzavretia mieru udržianý mohol byť poriadok; aby znemožnene byly zčiasťky pohromy, zčiasťky ukrutnosti nezodpovedných maďarských legií, a aby sa nezasekla premávka a administrácia.« (»Národné noviny« ze dne 3. prosince 1918.)
 22) »Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918.
 23) Hodža, »Slovenský denník« ze dne 19. dubna 1929.

- ²⁴⁾ »Slovenský denník« ze dne 18. ledna 1929.
- ²⁵⁾ »Návrh Károlyiho vlády na prechodné riešenie slovenské otázky v novembri 1918« přinesl »Slovenský denník« ze dne 19. dubna 1918, jako dodatek k Hodžovým dokumentům.
- ²⁶⁾ Osnovu dohody s Rumuny, a dosti podrobnou zprávu o vyjednávání Jásziho v Aradu vůbec, přinesl »Pressburger Zeitung« ze dne 20. listopadu 1918.
- ²⁷⁾ Zaslal je do Prahy při své zprávě ze dne 28. listopadu 1918. (»Slovenský denník« ze dne 19. ledna 1929.)
- ²⁸⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/286.
- ²⁹⁾ »Slovenský denník« ze dne 3. prosince 1918. »Sú to — ako vidíme (poznámenáva k tomu »Slovenský denník«) len omrvinky a ešte o týchto omrvinkách píšú maďarské noviny, že nekryjú stanovisko maďarské vlády«.
- ³⁰⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/304.
- ³¹⁾ Hodžova zpráva ze dne 28. listopadu 1918 (»Slovenský denník« ze dne 19. ledna 1929).
- ³²⁾ »Pester Lloyd« ze dne 5. prosince 1918.
- ³³⁾ Je skutečně až podivné, proč Hodža nepovolal k tak důležitým jednáním žádné odborníky z Prahy. Slovenští předáci byli sice dobří právníci, většinou advokáti, leč neměli žádných znalostí a zkušeností v otázkách práva mezinárodního, ba ani praktických zkušeností ze státní administrativy.
- ³⁴⁾ Hodžova zpráva ze dne 28. listopadu 1918; »Slovenský denník« ze dne 19. ledna 1929. »Slovenský denník« ze dne 30. listopadu 1918. Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/300.
- ³⁵⁾ »Národné noviny« ze dne 30. listopadu 1918.
- ³⁶⁾ »Slovenský denník« ze dne 1. prosince 1918, jenž dodává: »Hlavnou otázkou vyjednávania je stiahnutie vojska (maďarského i československého, jak to už dříve maďarská vláda nabízela) s územia Slovenska. Na celom Slovensku má prevziať vládu Slovenská národná rada«.
- ³⁷⁾ Srovnej Fajnorův projev v »Slovenském denníku« ze dne 28. prosince 1928: »Išli sme teda bez váhania, keď aj s vedomím osobného nebezpečia«.
- ³⁸⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/254.
- ³⁹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/257.
- ⁴⁰⁾ »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
- ⁴¹⁾ »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
- ⁴²⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/304. (»Preliminárna dohoda dr. Milana Hodžu s ministrom dr. Oskarom Jászim.« Také v této otázce byl postup Hodžův nedůsledný. Jestliže Hodža stál původně — ve smyslu Kramářovy noty ze dne 20. listopadu — na stanovisku, že bělehradská konvence se týká pouze Maďarska, bylo by bývalo důsledným, aby vojenský kontingent stanovený na udržení řádu a práva, ponechával skutečně jen Maďarsku. Tím, že chtěl na tomto kontingentu participovat, uznával vlastně právo Maďarů udržovat vojskem pořádek v celých bývalých Uhrách.)
- ⁴³⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/305 (»Návrh Jásziho paktu so Slovenskou národnou radou«).

- ⁴⁴⁾ »Grenzbote« ze dne 1. prosince 1918.
- ⁴⁵⁾ Hodža v »Slovenském denníku« ze dne 29. prosince 1928.
- ⁴⁶⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/310.
- ⁴⁷⁾ A podobně následujícího dne 30. listopadu: »Můj poměr k podplukovníku Vyxovi utváří se konečně přátelsky, jak po stránce politické, tak osobní«, to znamená že před tím tento poměr tak zcela přátelský nebyl. Sám Hodža to doznal dne 23. prosince při svém setkání se Šrobárem v Žilině: »Plukovník Vyx nám len škodil a hamoval naše veci«. (Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/412.)
- ⁴⁸⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/315.
- ⁴⁹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/310.
- ⁵⁰⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/324.
- ⁵¹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/309.
- ⁵²⁾ Pauliny, viz Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/311.
- ⁵³⁾ »Návrh Jásziho paktu so Slovenskou národnou radou«. Viz Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/304—312; 323, 324; 346—348.
- ⁵⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/397; »Slovenský denník« ze dne 3. prosince 1918.
- ⁵⁵⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/318.
- ⁵⁶⁾ »Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1919.
- ⁵⁷⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/312.
- ⁵⁸⁾ »Slovenský denník« ze dne 3. prosince 1918.
- ⁵⁹⁾ »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
- ⁶⁰⁾ »Pester Lloyd« ze dne 1. prosince 1918; »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
- ⁶¹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/309, 312, 324.
- ⁶²⁾ »Slovenský denník« ze dne 1. prosince 1918.
- ⁶³⁾ »Slovenský denník« ze dne 3. prosince 1918.
- ⁶⁴⁾ »Národné noviny« ze dne 3. prosince 1918, též »Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929.
- ⁶⁵⁾ Hodža ze dne 29. listopadu 1918 (»Slovenský denník« ze dne 20. ledna 1929).
- ⁶⁶⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/324.
- ⁶⁷⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/343.
- ⁶⁸⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/518, 519.
- ⁶⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/526.
- ⁷⁰⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/317.
- ⁷¹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/527.
- ⁷²⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/317 píše o demarkační čáře a poznámenává podle písemnosti ze svého archivu, že Hodža ji dojednal s Bärthou už 30. listopadu. Leč v tom je přece jen jakýsi omyl. O demarkační čáře počalo se v Pešti vyjednávat až 4. prosince po notě Vyxově. Zpráva o tom přišla do Prahy až asi 10. prosince. Dne 30. listopadu nebo 1. prosince mohli mít v Praze zprávu a rokovati v ministerské radě toliko o hranici slovenského imperia. Nápadné je, že Šrobár už věděl, že Hodža (proti svému původnímu stanovisku, jak je vyjádřil v memorandu ze dne 27. listopadu Jászimu) popustil Maďarům Bratislavu a Košice a tak věc zakreslil

Demarkační čára a Hodžova zatímní dohoda
Rozchod

na straně 162

i do mapy pro ministerskou radu. Snad podle zpráv uherské tiskové kanceláře, neb podle jiné, dosud neuveřejněné zprávy Hodžovy.

⁷³⁾ Datování je poněkud nejisté. Zpráva Slovenského klubu i Kramářův telegram je ze dne 1. prosince a týž den byl znám i v Pešti. To byla neděle. Zdá se tudíž pravděpodobným, že bouřlivá ministerská rada, o níž výše, jakož i sezení Slovenského klubu se konaly v sobotu odpoledne a druhého dne ráno bylo usnesení expedováno. Leč není ani neděle dopoledne — vzhledem k důležitosti věci — vyloučena, ač se zpravidla v neděli nejednalo.

⁷⁴⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/517, 518; Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/495, 496 (v poznámce) a III/526; »Národní listy« ze dne 1. prosince 1918.

⁷⁵⁾ »Národní listy« ze dne 1. prosince 1918. — Na to odpověděla uherská tisková kancelář, že »s Hodžou a delegacíou vyjednávala len ako s členmi Slovenskej národnej rady a nie ako s poverenikami pražskej vlády.« (»Slovenský denník« ze dne 3. prosince 1918.) Hodža nedementoval toto prohlášení ani v maďarských, ba ani v slovenských novinách, ba označil je jako správné a pravdivé. (»Národní listy« ze dne 2. prosince 1918.)

⁷⁶⁾ »Národní listy« ze dne 3. prosince 1918. Je charakteristické, že Štefánek toto odsouzení Hodžovo psal už po Hodžově zprávě o vyjednávání, jak ji podle »Villágu« reprodukovaly týž den »Národní listy«.

⁷⁷⁾ Šrobár, »Osvobodené Slovensko«, I/518—522.

⁷⁸⁾ »Národní listy« ze dne 3. prosince 1918. — »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928. Tu píše Hodža, že Kramářův telegram byl znám až dne 2. prosince (v pondělí), kdy jej vzala jaksi oficiálně ve známost maďarská vláda. Ale již v neděli měl Hodža o věci rozmluvu s žurnalisty.

⁷⁹⁾ »Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929; »Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918.

⁸⁰⁾ »Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918; »Národní listy« ze dne 3. prosince 1918.

⁸¹⁾ »Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918.

⁸²⁾ »Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929.

⁸³⁾ »Pester Lloyd« ze dne 2. prosince 1918. — Za úvodníkem »Die Desavouierung des tschecho-slowakischen Gesandten Milan Hodža durch die Prager Regierung« následuje sice rozhovor redaktora »Pester Lloyd« s Hodžou, je však zajisté vyloučeno, že by byl Hodžou inspirován.

⁸⁴⁾ »Národní listy« ze dne 3. prosince 1918.

⁸⁵⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/525.

⁸⁶⁾ »Národní listy« ze dne 4. prosince 1918; Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/551, 552.

⁸⁷⁾ »Národní listy« ze dne 5. prosince 1918.

¹⁾ Oppenheim »Mezinárodní právo«, II, § 251—240.

²⁾ »Národní listy« ze dne 5. listopadu a »Národné noviny« ze dne 12. listopadu 1918.

³⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/513, 518, 525.

⁴⁾ Citlivost mezinárodních vztahů v tomto směru je patrna i z toho, že neutrální Švýcarsy nepřijaly starého rakousko-uherského diplomata barona Szilassyho za vyslance prostě proto, že nové Maďarsko, jež tam měl zastupovati, nebylo ještě uznáno dohodovými státy; korektní Švýcarsy nechťely Maďarsko uznati dříve, než Francie, Anglie, Itálie, Amerika. A baron Szilassy musel se spokojiti jen jaksi neoficiálním posláním ve funkci »zplnomocněného zástupce«. (Srovnej Szilassy »Der Untergang der Donau-Monarchie«, 352 a další.)

⁵⁾ V »Národních novinách« kolísali, je-li dr. Stodola »poslancem« (vyslancem) či »konsulem«. (Srovnej »Národné noviny« ze dne 28. listopadu 1918.)

⁶⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/211, 279. Srovnej též výše.

⁷⁾ Fajnor ve »Slovenském denníku« ze dne 28. prosince 1928.

⁸⁾ »Národné noviny« ze dne 12. listopadu 1918.

⁹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/254, 255.

¹⁰⁾ Hodžova zpráva ze dne 26. listopadu 1918 (»Slovenský denník« ze dne 18. ledna 1929.) Srovnej Bártha »Neues Wiener Journal« ze dne 22. července 1928.

¹¹⁾ Bártha »Neues Wiener Journal« ze dne 22. července 1928; »Pressburger Zeitung« ze dne 28. listopadu 1918.

¹²⁾ Nenávistnou charakteristiku podplukovníka Vyxe podává Böhm (»Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen«, 124—156), jenž jej líčí jako c. a k. feldvėbela ve francouzské uniformě. Podobně Bártha v »Neues Wiener Journal« ze dne 1., 8. a 22. července 1928. Nezáleží tu na věcném obsahu této bezmocné invektivy; důležitější je, že podle úsudku Maďarů byl Vyx vůči nim krajně nepřátelského smýšlení.

¹³⁾ Hodžova zpráva ze dne 29. listopadu 1918 (»Slovenský denník« ze dne 20. ledna 1929 a 29. prosince 1928).

¹⁴⁾ Hodžova zpráva ze dne 29. listopadu 1918 (»Slovenský denník« ze dne 20. ledna 1929 a 29. prosince 1928).

¹⁵⁾ Hodžova zpráva ze dne 30. listopadu 1918 (»Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929). O Hodžově omylu stran domnělého prodloužení příměří srovnej výše stranu 90, poznámku tamže.

¹⁶⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/506, 507.

¹⁷⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/483.

¹⁸⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/484. Srovnej i »Pester

Lloyd« ze dne 20. listopadu 1918, kam tyto zprávy pronikly přes Švýcary.

- ¹⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/484; III/517.
²⁰⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/486, 487.
²¹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/485.
²²⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/503.
²³⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/486, 487.
²⁴⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/518, 519.
²⁵⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/522, 523.
²⁶⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/488; »Národní listy« ze dne 4. prosince 1918.
²⁷⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/489; Hodža »Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929.
²⁸⁾ »Pester Lloyd« ze dne 5. prosince 1918.
²⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/491. Srovnej výše stranu 170.
³⁰⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
³¹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/490.
³²⁾ »Slovenský denník« ze dne 7. prosince 1918; »Grenzbote« ze dne 6. prosince 1918.
³³⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
³⁴⁾ Hodžova zpráva ze dne 4. prosince 1918 (»Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929).
³⁵⁾ »Slovenský denník« ze dne 8. prosince 1918. Podobně se vyjádřil dr. Hodža i vůči maďarským žurnalistům: »Ony správní úředníci, kteří se neexponovali proti Slovákům a umějí slovensky, ponecháme na jejich místech. Celkem máme v úmyslu ponechat i v platnosti župní zřízení, avšak bez virilistů. Ve všech otázkách rozhodne československé Národní shromáždění. Školy převezmeme ihned; a církve, které dosud nepožívaly autonomie, vyzveme, aby se organisovaly na základě nejširší autonomie.« (»Pester Lloyd« ze dne 5. prosince 1918.)
³⁶⁾ Srovnej výše strany 85, 88, 90—92, 128, 177.
³⁷⁾ Toto stanovisko uznává pak zcela logicky i nota Pichonova ze dne 27. listopadu 1918, když žádá »ústup maďarského vojska z území, obsazeného jím neprávem« (»des territoires indument occupés.«) (Srovnej Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/487.)
³⁸⁾ Že se jedná skutečně o stylistická nedopatření, je patrné z nadpisu konvence a z celého jednání v Paříži i v Bělehradě. Srovnej výše strany 82, 84—92.
³⁹⁾ Hodžova zpráva ze dne 4. prosince 1918 (»Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929).
⁴⁰⁾ »Naše revoluce« IV/245 a 257. Srovnej též F. K. Nowak »Chaos« (München 1923) strana 313—355.
⁴¹⁾ Šrobár »Osvobozené Slovensko«, I/198, 208.
⁴²⁾ Také maďarské vládě byla tato naše snaha dostatečně známa, jednak podle zpráv ze Švýcar, jednak pak podle zpráv z Prahy. Už dne 10. listopadu 1918 mluvil Károlyi, podle zprávy dr. Supky, o těchto našich nárocích v maďarském Národním shromáždění. (Srovnej »Grenzbote« ze dne 11. listopadu 1918.)

⁴³⁾ Srovnej můj spis »Staré Slovensko« (kapitola VII.) a »Slovenské diecése«, zvláštění otisk z časopisu »Bratislava« (1928). Samozřejmě by tu mohlo přijít v úvahu jen kompaktní území ostříhomské diecése, jak je na starých mapách přesně označeno, přirozené bez Pešti, která, jako enklava, k němu náležela. Ano i s menšími korekturami, tak že ve skutečnosti by se tento požadavek podstatně nelišil od požadavku Benešova, který správnou intuící vytyčil a označil skoro stejné území, jako Slovensko v jeho historických hranicích. Rozdíl by byl v tom, že bychom se ve svých požadavcích mohli oprávněně opřít o skutečnou, historickou hranici a udati ji přesněji podle historických zpráv a starých map.

- ⁴⁴⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
⁴⁵⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
⁴⁶⁾ Srovnej Šrobár »Osvobozené Slovensko«, kde v příloze mapka.
⁴⁷⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/528; Hodža dne 6. prosince 1918 (»Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929); Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/550.
⁴⁸⁾ »Národní listy« ze dne 5. prosince 1918; »Grenzbote« ze dne 6. prosince 1918; »Pressburger Zeitung« ze dne 6. prosince 1918.
⁴⁹⁾ Hodžova zpráva ze dne 4. prosince 1918 (»Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929). Dne 6. prosince 1918 byl Hodžův návrh již odeslán z Prahy do Paříže,
⁵⁰⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/529.
⁵¹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/495.
⁵²⁾ Hodža dne 6. prosince 1918 (»Slovenský denník« ze dne 11. ledna 1929); Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/530).
⁵³⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/487.
⁵⁴⁾ Hodža dne 6. prosince 1918. (»Slovenský denník« ze dne 21. ledna 1929.)
⁵⁵⁾ Šrobár »Osvobozené Slovensko«, I/412.
⁵⁶⁾ O Mackensenovi srovnej Böhm »Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen« kapitolu XVI. »Die Internierung Mackensens«.
⁵⁷⁾ Hodža dne 6. prosince 1918 (»Slovenský denník« ze dne 21. ledna 1919); Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/530.
⁵⁸⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 21. ledna 1929.
⁵⁹⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.
⁶⁰⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/492; »Slovenský denník« ze dne 22. ledna 1929; Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/529.
⁶¹⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 7. prosince 1918.
⁶²⁾ »Slovenský denník« ze dne 7. prosince 1918.
⁶³⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928 a ze dne 22. ledna 1929.
⁶⁴⁾ »Náš československý konsul nám telefonuje«, píší »Národné noviny« již dne 5. prosince 1918, že »za 2—3 dni musí sa maďarské vojsko zo slovenského územia vzdáť« a že »na jeho miesto príjde naše vojsko«.
⁶⁵⁾ »Národné noviny« ze dne 7. prosince 1918.
⁶⁶⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 9. prosince 1918. Shoduje se to i s odpovědí Károlyiho podplukovníku Vyxovi, kde Károlyi 4. pro-

since 1918 píše, že maďarská vláda »vydala žádaná nařízení« (Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/490.)

⁶⁷⁾ Hodža »Slovenský denník« ze dne 29. prosince 1928.

⁶⁸⁾ »Dictée par l'égoïstes intérêts économiques... cette frontière est par dessus tout la ligne de confins de conquérants avides, cherchant à s'emparer de territoires fertiles. Elle dépasse même les exigences, qui cherchent un point d'appui sur le »principe de nationalités conquérentes.«

⁶⁹⁾ Německý generální konsul svobodný pán Gebattel představil se již dne 30. října 1918 pražské vládě, při čemž prý oznámil, že vláda německé říše uznává československý stát a těší se, že bude moci co možná záhy přivítati v *Berlíně československého vyslance*. (»Národní listy« ze dne 30. října 1918 a »Národné noviny« ze dne 9. listopadu 1918.)

⁷⁰⁾ Peštská zpráva ze dne 11. prosince 1918 si stěžuje, že přes všecko úsilí vlády nepodařilo se hraběti Károlyimu navázati s Dohodou přímých diplomatických styků, jakož pak vůbec Lidová uherská republika není dosud žádným státem uznána. Dle všeho jsou prý Češi na tom vinni. — Poslední naděje připínala se k cestě hraběnky Károlyiové, dcery hraběte Andrassyho, do Švýcar, která jako maďarský vládní komisař Červeného kříže měla urovnávati cestu Maďarů k Dohodě. (Srovnej »Grenzbote« ze dne 12. prosince 1918.) Leč ani to nepomohlo. Jásziho »Villág« píše o týden později velmi rozhořčeně, že noty maďarské vlády, které podává Spojencům skrze podplukovníka Vyxe, zůstávají vesměs bez odpovědi. Prý se to nesrovnává ani s francouzskou zdvořilostí. (Srovnej »Pester Lloyd« ze dne 20. prosince 1918.)

⁷¹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/495.

⁷²⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/494, III/532.

⁷³⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/495, III/532.

⁷⁴⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/496.

⁷⁵⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/497; »Národní listy« ze dne 10. prosince 1918.

⁷⁶⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/497.

⁷⁷⁾ »Národné noviny« ze dne 21. a 25. prosince 1918; »Pester Lloyd« ze dne 27. prosince 1918.

⁷⁸⁾ Ježek »Boj o Slovensko«, 58 a další.

⁷⁹⁾ Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/436—439; »Slovenský denník« ze dne 19. prosince a »Národní listy« ze dne 7. prosince 1918. Proti připojení k československému státu protestovala už dříve Kremnice (»deshalb protestieren wir freiwillig ohne von jemand überredet werden zu sein, vor der ganzen Welt gegen die auf uns gerichteten Machtansprüche der Tschechen«), žádajíc, aby byla zachována »vlasti« (srovnej »Pester Lloyd« ze dne 6. prosince 1918) a Baňská Bystřice (srovnej »Pester Lloyd« ze dne 3. prosince 1918).

⁸⁰⁾ »Národní listy« ze dne 13. prosince 1918.

⁸¹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, III/524.

⁸²⁾ Ježek »Boj o Slovensko«, 58.

⁸³⁾ Ježek »Boj o Slovensko«, 66 a další; Šrobár »Osvobodené Slovensko«, I/422.

⁸⁴⁾ »Národné noviny« ze dne 9. a 12. listopadu 1918.

⁸⁵⁾ »Národné noviny« ze dne 28. a 30. listopadu 1918; »Pester Lloyd« ze dne 6. prosince 1918; Šrobár, »Osvobodené Slovensko«, I/296; »Robotnické noviny« ze dne 5. prosince 1918.

⁸⁶⁾ »Národné noviny« ze dne 3. prosince 1918.

⁸⁷⁾ »Grenzbote« ze dne 6. prosince 1918. Srovnej též úvodník v »Grenzbote« ze dne 14. prosince 1918. Vůbec separatistické snahy východního Slovenska byly tou dobou vládním tiskem neobyčejně sympaticky sledovány a propagovány.

⁸⁸⁾ »Národné noviny« ze dne 14. prosince 1918; srovnej též »Pester Lloyd« ze dne 9. prosince 1918.

⁸⁹⁾ »Slovenský denník« ze dne 15. prosince 1918.

⁹⁰⁾ Ježek »Boj o Slovensko« 61 a další. Dvorcsak se pak stal organizátorem maďarské iredentistické emigrace ve službách maďarských. Srovnej Steier »Vergewaltigung Ungarns«, 955.

⁹¹⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 24. října 1918. Plány pojmenování starobylý a v celém světě známý Prešpurk nově městem Wilsonovým ustoupily pak do pozadí před staroslovanskou restaurací jména na Bratislavu. Po prvé, pokud je mi známo, se píše už o Bratislavě v »Slovenském denníku« ze dne 28. prosince 1918. Podkladem nového jména byly zejména historické údaje maďarského historika Ortwaye, jenž (podle Aventina z XVI. století) psal o »Bratislava burgium« a dokazoval, že Bratislav nebo Bratislava je původním jménem tohoto slovenského sídliště: a teprve, že z jména Bratislav vzniklo Pressburg, tak jako z Vratislavy se stala Bresslau. (Srovnej moje poznámky v časopisu »Bratislava« I/320.)

⁹²⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 26. října 1918.

⁹³⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 9. listopadu 1918; »Pester Lloyd« ze dne 5. listopadu 1918.

⁹⁴⁾ »Grenzbote«, »Pressburger Zeitung« ze dne 10. listopadu 1918.

⁹⁵⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 13. listopadu 1918.

⁹⁶⁾ »Grenzbote« ze dne 13. listopadu 1918, úvodník »Die Zukunft Pozsonys, wie sie die Tschechoslowaken sich vorstellen«.

⁹⁷⁾ Bratislavskému tisku bylo nejen podezřelým, ale i nápadným, že pražské firmy hledaly již v Bratislavě inseráty zastoupení, ba české agrární tiskařské družstvo v Praze (Havlíčkovo náměstí 10) se zajímalo o koupi kteréosi bratislavské tiskárny. (»Grenzbote« ze dne 23. listopadu 1918.)

⁹⁸⁾ »Grenzbote« ze dne 3. a 4. prosince 1918. Srovnej též článek universitního profesora Františka Kovátse »Pressburg in Ungarn« v »Pressburger Zeitung« ze dne 8. prosince 1918.

⁹⁹⁾ »Grenzbote« ze dne 17. prosince 1918.

¹⁰⁰⁾ »Grenzbote« ze dne 14. prosince 1918. V proklamaci jsou obsaženy i politické a kulturní požadavky bratislavských Němců.

¹⁰¹⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 15. prosince 1918 v článku »Deutsche-Magyaren-Slaven« u příležitosti založení Německé národní rady v Bratislavě.

- ¹⁰²⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 22. prosince 1918.
¹⁰³⁾ Srovnej zprávu o zasedání komitátního shromáždění v »Grenz-
bote« ze dne 17. prosince 1918.
¹⁰⁴⁾ »Grenzbote« ze dne 20. a 21. prosince 1918.
¹⁰⁵⁾ »Grenzbote« ze dne 19. prosince 1918.
¹⁰⁶⁾ »Grenzbote« ze dne 21. prosince 1918, kde je již úvodník
»Die Gefahren des Bolschewismus«.
¹⁰⁷⁾ »Pressburger Zeitung« ze dne 22. prosince 1918 podle telefo-
nické zprávy »Pester Lloyd« zasláné do Bratislavy ve 2 hodiny
v noci. Dne 22. prosince byla už definitivní demarkační čára
známa uherskému tisku; vláda však o tom »oficiálně« ještě nevě-
děla. (Srovnej »Pester Lloyd« ze dne 22. prosince 1918.)
¹⁰⁸⁾ »Grenzbote« ze dne 23. prosince 1918.
¹⁰⁹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/497; »Pester
Lloyd« ze dne 24. prosince 1918.
¹¹⁰⁾ »Grenzbote« ze dne 23. prosince 1918. Ve zprávě se uvádějí
i Balašské Darmoty; ale tyto leží na východním břehu Iply a
proto zůstaly při Maďarsku.
¹¹¹⁾ Beneš »Světová válka a naše revoluce«, II/498; »Pester Lloyd«
ze dne 24. prosince 1918.
¹¹²⁾ Ježek »Boj o Slovensko«.
¹¹³⁾ »Grenzbote« ze dne 24. prosince 1918; Šrobár, »Osvobodené
Slovensko«, I/458.
¹¹⁴⁾ Ježek »Boj o Slovensko«, 65; František Bednařík »Boj
o Bratislavu«, (»Naše revoluce«, IV/53—62). Kapitán František
Sladký »Ako bola Bratislava pridelená k ČSR« v publikaci »Zlatá
kniha mesta Bratislavy«, 39—44.

Abauj, komitát 182, 202.
Abraham, Svatý 206.
absolutismus, národní 219.
administrativa, zejména slo-
venského území 66, 85, 86,
90, 94, 108, 115, 127, 150, 152,
155, 156, 158, 144—147, 149,
177—179, 185, 186, 190, 193,
205, 210, 211, 225, 232, 256.
agrární reforma maďarská 116;
tiskařské družstvo 239.
aktivita politická Slováků 19,
20, 21, 25, 26, 31, 32, 34, 36,
37, 40.
Alberti, Adriano, italský gene-
rál 15, 79, 222.
Alsasko a Lotrinsko 174.
Amerika, americké vojsko 83,
159, 169, 197, 199, 255; srov-
nej též Wilson, House.
anarchie na Slovensku 63.
Andrássy, Julius, hrabě 51, 55,
105, 106, 227.
Anglie, anglické vojsko 83, 93,
117, 159, 169, 180, 199, 235;
srovnej též Lloyd George.
Arad 110, 111, 113, 130, 132,
232.
autonomie, politická, národní,
slovenská 3, 37, 39, 50, 53,
54, 57—59, 70, 72, 74, 104,
106, 107, 111, 114, 116, 117,
128, 129, 132, 159, 140, 143,
144, 148—150, 152, 198, 218 až
220, 229; církevní 236; ko-
mitátní 58; pro východní
Slovensko 202.

Baden 222.
Badoglio 80, 81.
Bach 50.
Balfour, Arthur, lord, anglic-
ký ministr 74, 76; Balfourova
klausule 77, 80, 85, 86, 87, 89,
169.

Balkán 150.
Banát (Banatul) 15, 84.
banát slovenský 107.
báně 148.
Bardějov 152.
Bártha, Béla, maďarský mi-
nistr vojenství 13, 95, 108,
165, 175, 176, 178, 182, 184 až
186, 188, 189, 192—194, 196,
197, 201, 205, 209, 224, 227,
235, 235.
Bathyányi, Tivadar, hrabě, ma-
ďarský ministr vnitra 13, 73,
129, 150.
Bazovský, L'udevít, dr. 41, 46,
116, 142, 147, 155, 161, 187;
L'udevít mladší 142, 152.
Bednařík, František 240.
Bědy-Schwimmer, Rosa 103.
Bělehrad 14, 67, 81, 84, 86, 88,
94, 98, 109, 110, 113, 171, 223;
bělehradská konvence viz
konvence bělehradská.
Bella, Method, dr. 36, 46, 54, 59,
118, 137, 180, 187.
Beneš, Edvard, dr., českoslo-
venský zahraniční ministr 9,
11, 12, 14, 33, 34, 49, 55, 73 až
75, 77—79, 84, 90—92, 100,
117, 125, 127, 134, 140, 143,
156—158, 161, 163, 167—172,
174, 178, 181, 183, 186—189,
194—198, 200, 201, 207, 209,
214, 217, 222, 225, 228, 229,
231, 234—240.
Berehovo 111.
Berlin 197, 238.
Berthelot, Filip, šéf politické-
ho oddělení ve francouz-
ském ministerstvu zahraničí
77, 78, 168, 171, 195.
Berzeviczy, Jenő, uherský po-
hraniční kapitán 30, 213, 217.
Beskyd, Antonín, dr. 111.
Bežo 220.

Blaho, Pavel, dr. 19, 21, 24, 26, 46, 65, 105, 155, 213, 220.
Böhm, Wilhelm, maďarský ministr vojenství 13, 222, 223, 235, 237.
Boila, Romul 15.
Bokányi, Desider 114.
bolševictví, bolševici 72, 73, 77, 81, 168, 207, 208, 222, 240.
Borka, Edmund 25.
Borovička, Josef, dr. 17.
Bosna a Hercegovina 77, 87.
Botto, Jan, ing. 159; Julius 215.
Branč u Nitry 206.
Bratislava (Prešpurk, Poszony, Wilsonov) 16, 28, 57, 58, 65, 67, 78, 132, 137, 143, 147, 148, 157, 180, 181, 183, 185, 188, 190, 192, 194, 201, 204—207, 209, 210, 216, 233, 239, 240; jméno 239; Němci 239.
Braun, Robert, dr., tajemník v maďarském ministerstvu pro národnosti 131, 152.
Bulhaři 104.
Buliša, Karel 205.
Burián, Štěpán z Rájce, rakousko-uherský ministr zahraničí 51, 155, 216.
Burjan, Jan, ing. 40.
Burjanová-Votrubová, Štěpánka 41.
Bystřice Baňská 24, 28, 152, 229, 238.
Cadere, G. Victor 15.
Caillaux, Josef 87.
Cegléd 42, 61, 69.
censura 46.
Cífer 206.
Církevní listy 24.
cirkve 236.
Clémenceau, Georges, francouzský ministerský předseda 74, 76, 77, 87—89, 92, 93, 95, 110, 140, 166, 169, 171, 195, 223, 226.
Crisana viz Křižansko.
cyrilomethodějský kult 25.

časopisectví slovenské 24—26.
čechofilství 217.
Čechoslováci 82, 84.
Černá Hora 80.
Černín, Otakar, hrabě 27, 31.
Český časopis historický 19.
Češi 21—24, 30, 33, 36, 39, 41, 44, 46, 49, 51, 53, 54, 65, 67, 77, 86, 87, 95, 96, 98, 99, 116, 123, 140, 143, 159, 174, 176, 178, 192, 193, 196, 204, 216, 229; česká »invase« 83, 89, 95, 96; čeští politikové 27, 31—35, 48, 214; český program 32; české státní právo 22; česká říše 57; česká říše v X. století 181, 211.
Čop 78, 176, 181, 182, 194.

Damborský, J. 216, 217.
Darmony Baláské 194, 240.
Daxner, Ivan 41; Vladimír, dr. 34, 214.
Debrecín 110.
decentralisace 59.
defaitismus 26.
deklarace májová 32, 35; martinská 10, 44, 48, 50—52, 55 až 57, 59, 60—62, 65, 102, 115, 201, 218—220; tříkrálová 60; maďarských spisovatelů 71.
delegace 148, 152; maďarsko-slovenské 147.
dělnictvo 21, 39.
demarkační čára 76, 79—81, 83, 84, 90, 98, 123, 136, 137, 147, 162, 170, 174, 176—179, 185—186, 188, 190, 194, 195 až 199, 201, 205, 207, 209, 233, 240.
deputace slovenské do Pešti 30, 35.
Dérer, Ivan, dr. 10, 26, 28, 32, 33, 36, 37, 48—50, 56, 57, 61 až 63, 99, 181, 214, 216—218, 220, 231.
Děvínské jezero 206.
Diaz, Armando, italský generál 57, 77, 81, 83, 222.

diktatura národní 53, 59.
Diner-Dénes, Josef, maďarský státní tajemník pro zahraničí 73, 112, 113, 118, 119, 122, 128, 144, 152, 177, 179, 182, 227.
diplomatické styky Uher s Dohodou 83, 87, 89, 163, 197, 235, 238.
Dobrovský, Josef 22.
Dohoda 10, 15, 27, 28, 30, 34, 43, 49, 63, 65—72, 74—76, 78, 80—87, 89, 91—93, 96, 100 až 102, 117—120, 127, 130, 134, 136, 139, 162—164, 196, 197, 199, 200, 203, 205, 207—209, 224, 231, 238.
dráhy 133.
drancování 65.
dualismus 19.
Dula, Matuš 12, 28—30, 40, 41, 45—47, 50—55, 61, 97, 104, 105, 107—109, 114, 115, 117, 119, 141, 152, 153—155, 157, 187, 202, 203, 214, 216, 217, 226, 227, 229.
Dunaj 80, 136, 150, 170, 176, 181—183, 185, 188, 194, 199, 201, 204, 207, 209, 210; Podunají 194; dunajská konfederace 71, 72, 109, 203, 208; podunajské národy 71; podunajské státy 221.
Dušek, poručík 165.
Dvorcsak, Viktor 24, 112, 115, 201—204, 239.

Eperjési Ujság 201.
Erdélyi, Alexander, dr. 104, 151, 152, 214; dr., rumunský zástupce v Pešti 165.
evangelíci 23, 24, 105.

Fábry, Pavel, dr. 118, 225, 228.
Fajnor, Vladimír, dr. 97, 114, 115, 142, 145, 152, 153, 164, 203, 232, 235.

federace historických individualit 33.
Fejér, Max, dr. 205.
Fényes, László 14, 112, 113, 118, 119, 128, 146, 228.
feudalismus 208.
finance, finanční správa 58, 133, 145, 148, 149.
Foch, Ferdinand, francouzský maršál 74, 166, 169—171, 173, 174, 183, 195, 199, 207, 222.
Francie, Francouzi 12, 77, 78, 83, 87, 92, 117, 143, 159, 165, 167—171, 174, 195, 199, 203, 235; srovnaj též Paříž.
Franchet d'Esperey, velitel východní armády 14, 67, 69, 80 až 84, 86—89, 91, 93, 96, 109, 140, 166, 167, 169, 170, 177, 190, 193, 221, 223, 225.
Frank, Ivan 27.
František Ferdinand Habsbursko-Lotrinský, následník trůnu 27, 37, 214.
Frašták 28.
Frazier, A. H., americký legační rada 74.

Galanta 194.
Garami, E., maďarský ministr 13.
gardy, viz národní gardy.
Gebaattel, svobodný pán, německý konsul 238.
Gelnica, okres 137.
Gemér, stolice 136, 137, 180, 202, 203.
Gerö, Jan, dr. 24.
Giczy, kapitán pohraniční stráž 30.
Glaise-Horstenau, Edmund 14, 222.
Gregor-Tajovský, Josef 25, 214.
Grenzbote 15.
guvernér pro Slovensko 145.

Haag 133.
Habsburgové 99.

- Haligovce 28.
Halla, Jan, dr. 9, 180.
Hanačík, podplukovník 63.
Hanzalík, Josef 16, 56, 61, 62.
Hatvany, Ludvík 14, 69, 221 až 223.
Hejduk, Adolf 22.
Henrys, francouzský generál, dohodový velitel pro Uhry 167, 172—174, 209.
Hlas, časopis 21.
Hlasisté 19—24, 41, 47, 213.
Hlinka, Ondřej 10, 25, 36, 41, 46, 47, 53, 55, 60, 104, 105, 215, 217, 218, 220, 227, 229.
Hodonín 118.
Hodža, Milan, dr. 11, 12, 14, 16, 17, 24, 26, 27, 28, 30—33, 36 až 42, 47—49, 52, 53, 55, 56, 59, 70, 86, 88, 90—92, 98, 102, 103, 107—109, 112—114, 118 až 128, 130, 134—139, 141, 142, 144, 146—165, 167, 172, 174, 176, 177, 179, 181—193, 195, 198, 201, 203, 205, 209, 213, 214, 217—220, 223—228, 230—233, 237, 238.
Holeček, Jeronym 215; Josef 22.
Hongrie (Uhry) 82, 84, 85, 87.
Hont, stolice 136, 137, 180.
Horní zem 129.
Horvát, Adolf 46.
Houdek, Fedor 10, 61, 62, 132, 146, 215, 221, 223, 226, 227.
Houdková, Olga 41.
hranice Slovenska 110, 119, 130, 132, 136, 137, 139, 147, 157, 161, 167, 169, 170, 174, 176, 178—184, 187, 193, 196, 198, 210, 233, 236, 238, 240; etnografické 185; geografické 180, 183; historické 181, 182, 209, 231, 237; hospodářské 182, 183; národní 180; přirozené 179, 181—183, 194.
House, Edward, americký plukovník a diplomat 74, 77, 222.
humanita 208—210.
Hurban, Josef Miroslav 31; Vajanský Svetozar 24.
Hušek, Karel 15, 17, 24, 38, 40, 116, 155, 215, 218—220, 227, 231.
Hušková-Flajšhansová, Jindřiška, dr. 16.
Hviezdoslav 40.
Chlumecký, baron 27.
Chorvatsko, Chorvaté 31, 50, 84, 86, 87, 104, 117, 152, 174.
imperium viz slovenské imperium, maďarské imperium.
integrita Uher teritoriální 21, 23, 37, 67, 72, 73, 80, 81, 86, 89, 93, 102, 103, 106, 110—112, 129, 136, 138, 139, 144, 146, 147, 150, 152, 161, 172, 173, 187, 191, 193, 195, 198, 201, 202, 208, 221, 226; administrativní 87, 88, 90, 91, 94, 140; geografická 71, 72; historická 183; hospodářská 71, 72; politická 72.
inteligence slovenská 20, 21, 23, 213.
»invase« česká do Uher 87, 89, 143, 190, 192, 193.
Ipla, pohraniční řeka 157, 170, 180, 182, 188, 194, 199, 201, 207, 209, 240.
ireidenta maďarská 9, 239.
Itálie 11, 13, 76—78, 143, 168, 169, 233.
Ivanka, Milan, dr. 16, 26, 28, 60, 107, 112, 118, 136, 180, 181, 203, 218, 220, 227.
Ivánka Nitrianská 206.
jablunkovský průsmyk 143.
Jankó, Zoltán, maďarský vládní komisař a bratislavský župan 66, 96, 204, 210.
Jánoška, Jiří 24; mladší 16, 220.
Janšák, Štěpán, ing. 63, 221.
Jászi, Oskar, dr., profesor sociologie, maďarský ministr pro národnosti 13, 67, 68, 71 až 73, 81, 83, 86, 91, 103, 106 až 113, 116, 118, 122, 123, 125, 126, 128—133, 138, 141, 144 až 146, 148, 150—154, 158, 160, 172, 177, 182—184, 188, 201—203, 208, 221—223, 227 až 233, 238.
jazykové spory 22; jazykový zákon 23.
Jelšava 137.
Ježek, Zdeněk, plukovník 143, 192, 224, 225, 238—240.
Juriga, Ferdinand 19, 26, 43, 46, 54, 58, 60, 99, 103, 118, 216, 217, 220.
Kálal, Karel 22.
kantonální systém 70.
Karel Habsbursko-Lotrinský, císař 38, 43, 104, 128, 222.
Károlyi, Michal, hrabě, maďarský ministerský předseda 12 až 14, 44, 45, 49, 66—73, 81 až 83, 86—89, 91, 94—99, 102 až 104, 108—110, 112, 116, 117, 119, 120, 122, 125, 127, 133, 138, 140, 141, 148, 150, 152 až 154, 156, 158, 159, 163, 168, 171—179, 183, 184, 187, 189 až 193, 196, 197, 204—208, 217, 221, 223, 225—228, 232, 237, 238.
Károlyiová, hraběnka 238.
Karpaty 29, 171, 180, 199, 209.
katolíci 21, 24, 25, 47; katolická rada slovenská 220.
Kerchnawe, Hugo 13, 222.
Kisel 30.
klausule »tajná« 62, 218, 219; Balfourova viz Balfourova klausule.
Klotz, L. L., francouzský ministr financí 74.
Klub slovenský viz slovenský klub.
Kmeťko, Karel, dr. 220.
Kolesár, Miloš 16.
Kollár, Jan 22, 211.
Komárno 78, 132, 181, 194, 209.
komise regnikolární maďarsko-slovenská 133, 137, 141, 147, 148, 152; správní 56, 58; komisaři vládní 133, 149.
kondominium maďarsko-slovenské 128, 129, 158, 149, 151, 152, 166, 182, 196.
konfederace podunajská viz Dunaj.
konference mírová viz mírová konference.
konsulát Východoslovenské republiky 203.
kontinuita právní 49, 59.
konvence bělehradská 13—15, 67, 73, 81, 83—92, 94—96, 101 až 103, 109, 140, 148, 162, 166, 169, 170—173, 173, 177, 179, 187, 189—191, 193, 208, 223, 226, 232.
koridor 78.
Korman, Martin 39.
Kornides 97.
koruna svatoštěpánská 22, 33, 35, 36, 229; svatováclavská 23.
Košice 57, 78, 132, 147, 148, 157, 180, 182, 183, 185, 188, 190, 194, 201, 203, 209, 233.
Kovats, František 239.
Koza-Matějov 16, 218—220, 227.
Krajan 24, 26.
Krakov 29.
Kramář, Karel, dr., československý ministerský předseda 41, 53, 99—102, 105, 119, 121, 123, 125, 127, 147, 157, 160, 163, 164, 166—168, 172, 181, 183 až 187, 189, 198, 199, 211, 223 až 227, 230, 232, 234.
Kréméry, Štěpán 53, 218, 219.
Krejčí, Rudolf, dr., maďarský zmocněnec v Praze 200.
Kremnice 235.
Kresák, Cyril 46.
Krištoffy, Josef 27, 31, 37—39, 53, 159, 214, 215.

- Križansko (Crisana) 15.
 Križko, Pavel 181.
 Krofta, Kamil, dr. 10.
 Krupina 157.
 křesťansko-sociální strana ma-
 ďarská 21.
 Kubín Dolní 28.
 Kúnfi, Zikmund 114.
 Kürthy, maďarský župan a
 vládní komisař v Turci 50,
 105.
- Laborec, řeka 171.
 Latorica, řeka 209.
 Law, Bonar, anglický zahranič-
 ní ministr 74.
 legie 129, 145, 159, 166, 167,
 168, 200.
 Lehotský, Emanuel 25, 42, 46,
 218.
 lesy 148.
 Levice 152, 209.
 Levoča 152.
 Lidová maďarská republika
 87, 116; strana 19.
 liga na ochranu integrity 72.
 likvidace záležitostí maďarsko-
 slovenských 158; likvidační
 práce 163; komise 123, 199,
 200.
 Linder, Béla, maďarský ministr
 vojenství 13, 69, 74, 222.
 Liptai 201.
 Liptov, stolice 46, 137; liptov-
 ská resoluce viz resoluce.
 Lloyd, George, anglický mini-
 sterský předseda 74, 76, 77.
 Lodgman, Rudolf, dr. 178.
 Londýn 87.
 Loszy, Arn. 225.
 Lovászy, Martin, maďarský mi-
 nistr školství 73.
 loyality slovenská k Maďarům
 28—31, 35, 36.
 Lučenec 28, 98, 176, 182, 187,
 189, 194, 201.
 Ľudová strana slovenská 21.
 Ľudové noviny 25, 26.
 Luhačovice 26.
- Mackensen, August von, ně-
 mecký generál 189, 257.
 Maďaři 12, 19, 22, 25, 26, 28 až
 30, 34, 35, 37, 40—44, 46, 47,
 49, 51, 53, 54, 63—66, 69, 73,
 80—86, 90, 91, 94, 95, 97, 98,
 100, 101, 105, 107, 113—115,
 117—120, 123—126, 128, 131,
 134—137, 159, 144, 148, 151,
 153, 156—160, 163, 165, 168,
 170, 171, 174, 176, 179, 182 až
 187, 192, 193, 195, 198, 201,
 205, 207, 208, 216, 218, 229,
 231—233, 235, 236, 240; ma-
 ďarisace 24, 180; maďaroni
 115.
 Maďarská národní rada 71 až
 73, 89, 94, 95, 103, 108—110,
 113, 114, 130.
 maďarské imperium 132; kraje
 67; volby 20.
 Maffie 36, 61, 118.
 Machay, Ferdinand 10, 53, 217.
 Makovický, Petr 12, 142, 152,
 153, 214; Vladimír 46, 142,
 226.
 Markovič, Ivan, dr. 9, 10, 117,
 118, 191, 213, 214, 218; Julius
 dr. 213; Rudolf, dr. 45, 58,
 155, 216, 219.
 Marmaroš, Marmarošská Sihof
 15, 78, 110, 111, 181.
 Martin Turčanský Svatý 10, 20
 až 25, 27—31, 34, 36, 40, 41,
 44, 47—49, 51—57, 59, 60, 61,
 97—99, 107, 112, 115, 118, 119,
 121, 128, 129, 131, 134, 135,
 142, 193, 200, 213, 217—220,
 225, 228; martinská deklarace
 viz deklarace.
 Masaryk, T. G., dr. 9, 11, 22,
 35, 53, 123, 179, 181.
 Mašalko, Jan 46.
 Maszár, August 205.
 Matice slovenská 19, 138.
 Matra 181.
 Medvecký, K. A. 9, 25, 41, 46,
 52, 55, 56, 219, 220; Ľudevít,
 dr. 41.
 menšiny 67, 106, 132, 133, 137,
 140, 146, 157, 179, 180, 182,
 185, 185, 188, 198, 205, 210.
 Mermeix 12, 13, 222.
 města na Slovensku 180.
 Mihályi 106.
 Mikuláš Liptovský Svatý 23,
 36, 39.
 ministr pro Slovensko 37, 107,
 108, 128, 145, 150, 151, 199,
 210.
 mírová konference 43, 47, 67
 až 70, 73, 74, 80, 82, 87, 88,
 91, 94, 98, 98, 101, 109—111,
 120, 128, 129, 131, 139, 144,
 147, 149, 168—170, 174, 176,
 193, 197, 198, 207, 211, 224,
 226.
 Mladočeši 22.
 Mnohel, Štěpán 53, 220.
 mobilisace 95, 97, 100, 192, 224,
 226; srovnej též vojenské věci.
 Modra 28, 210.
 Morava, řeka 170, 207; země
 34, 56, 57, 63, 65, 66, 99, 174,
 178, 179, 181; katolická 25;
 Velká 181, 211.
 Mudroň, Jan, dr. 25, 35, 115,
 116, 203, 213, 229.
 musea 137.
 Myjava 44.
- Nagy, Vincenc 14.
 »národ východoslovenský« 112,
 202.
 Národní divadlo v Praze 40;
 gardy 111, 113, 128, 134, 137,
 146, 148, 153, 225, 228, srov-
 nej též vojenské věci; rada
 maďarská 204; rada němec-
 ká 206; shromáždění praž-
 ské 48, 99, 112, 135, 136, 140,
 147, 148, 185, 187, 236; výbor
 pražský 73, 98, 118; výbor
 slovenský 46, 54, 56, 136, 137,
 138, 139, 144, 145, 153, 160;
 srovnej též Slovenská národ-
 ní rada.
 Národné noviny 15, 24, 26.
 Národní hlásník 25.
- národnosti, národy 71; národ-
 nostní zákon z roku 1868 38.
 Naša zástava 24.
 Nejvyšší válečná rada v Paříži
 74, 75, 77, 78, 84, 86, 101, 140,
 166, 178, 197, 222.
 Němci, Německo 34, 44, 68, 76,
 78, 80, 82, 84, 85, 86, 91, 106,
 156, 189, 238; Němci v Brati-
 slavě 239; na Slovensku 70;
 německá národní rada v Bra-
 tislavě 86, 110.
 Niederle, Lubor, dr. 185.
 Niš 81.
 Nitra 132, 137, 143, 206, 227;
 nitranská diecése 182.
 Nové Zámky 194, 209.
 noviny 15, 109.
 Novohrad 116, 136, 137, 180.
 Nový Sad 165.
 Nowak, F. K. 236.
 Nyiri, Julius 14.
- Obzor 26.
 Okánik, Ľudevít, dr. 21, 46.
 okolie slovenské 107.
 oktroj rakouských zákonů 56.
 okupace Slovenska 87, 88, 140,
 162, 169, 177, 178, 189; oku-
 pované území a jeho správa
 78, 79, 80, 85, 86, 88, 91, 173,
 236; okupační vojsko 167,
 185; srovnej též vojenské věci.
 Opava 58.
 Opočenský, Jan, dr. 14, 17, 68,
 190, 215, 219, 221, 227.
 oportunita česká 27; slovenská
 21, 30, 31.
 Oppenheim 235.
 Orava 105, 137, 227.
 Orlando, Viktor Emanuel, ital-
 ský premiér 74, 75, 222.
 Ortvay, Tivadár 239.
 Ostřihom 78, 136, 181; ostři-
 homská diecése 182, 237.
- Padovské příměří 79, srovnej
 též příměří.

Palacký, František 8, 22, 33, 181, 211.
Paměti 8, 9.
panslávi 25, 28, 55.
Pantůček, Ferdinand, dr. 48, 50, 56—59, 145, 181, 219.
Pařízek, major 165.
Paříž 47, 71, 73—75, 77, 78, 87, 92, 100, 110, 114, 117, 120, 125—127, 129, 157, 161, 166 až 168, 172, 174, 184—186, 188, 189, 191, 194—199, 209, 218, srovnej též Francie.
pasivita politická na Slovensku 19, 21—25, 34, 45, 214.
Paulíny, Viliam 151, 152, 155, 187, 235.
Pazurík 30.
Pechányi, Adolf 24.
persekuce na Slovensku 28 až 30, 36.
Pester Lloyd 15.
Pešť 12—14, 20, 27, 29, 36, 44, 45, 49, 55, 59, 65, 69, 71, 72, 30—32, 85—87, 92—94, 98 až 100, 104, 105, 107, 108, 110, 115, 115, 119, 121—124, 126, 127, 129, 135, 137, 140, 142, 145, 146, 151, 155—155, 158, 161—165, 167, 172, 173, 176, 178, 183, 185, 189, 195, 197, 199, 200, 202, 205, 205, 217, 224, 226—228, 230, 234; slovenská 210.
Petrovič, Danko 165.
Pezinek 206.
Pietor, Miloš 25.
Pichler, Alois 206.
Pichon, Štěpán, francouzský zahraniční ministr 74, 77, 84, 169—172, 189, 195, 197, 200, 236.
plebiscit 70—72, 91, 190, 191, 195, 198.
plenění maďarské 175.
Podkarpatská Rus 111, 211.
Podunají, podunajská konfederace viz Dunaj.
Pokorný, Antonín 22.
Poláci, Polsko 80, 180, 211, 217.

politika dvou železek 126, 231
Politische Vereinigung 27.
popravy na Slovensku 98.
pošty 65, 135, 148.
Potiš 182.
Pováží 65, 143, 206.
Praha 12, 21—23, 27, 33, 40, 42, 47, 51, 53, 54, 56—59, 61—63, 73, 84, 90, 96, 97, 99, 103, 105, 112—114, 117—119, 123, 125 až 127, 129, 131, 134—138, 140, 141, 145, 146, 151, 154 až 157, 160—164, 171, 173, 184, 186—188, 193, 194, 198, 199, 205, 216, 218, 224, 228, 231, 234, 236.
Pražák, Albert 23, 213; Vilém 213.
Pressburger Zeitung 15.
Prešov 24, 78, 112, 132, 201, 203.
Prešpurk viz Bratislava.
projev českých spisovatelů 52; maďarských spisovatelů 71.
propaganda maďarská 72, 147.
příměří 74, 79—81, 83—87, 89, 90, 94, 95, 100, 101, 162, 166, 169—171, 173, 187, 189, 195, 208, 222, 223; bělehradské viz konvence bělehradská.
Prúdy 21, 24, 26, 213.

rabování 98.
rada viz Slovenská národní rada.
rady vojáků maďarské 81.
Rakousko-Uhersko 13, 14, 26, 29, 30, 31, 33, 37—39, 44, 48, 68, 71, 74, 77, 79, 85, 91, 110, 117, 128, 169, 171, 173, 206, 214, 230; rakousko-uherské vyrovnání 19.
Rašín, Alois, dr. 49, 51, 62, 127, 157, 217.
Ráth, August 25.
Rauch, Pavel 27.
republika maďarská viz Lidová maďarská republika.
resoluce liptovská 9, 39, 42, 215.

Revúca 132, 137, 194.
Rimavská Sobota 78, 176, 181, 182, 194, 199, 207, 209.
Robotnické noviny 15, 25, 26, 42, 43, 105.
romantism slovenský 22.
Rotnágl, Josef, ing. 62, 118, 219.
rozkl československý 54.
rozluka spisovného jazyka 22.
Rožnava 194, 201.
Ruman, Jan, dr. 142, 152.
Rumuni, Rumunsko 15, 21, 27, 31, 76, 80, 84, 86, 90, 92, 104, 106, 110, 111, 114, 116, 130, 154, 145, 146, 164, 165, 178, 191, 207, 216, 223, 228, 232; Rumunská národní rada 86, 110, 111; rumunské okupační vojsko 85; rumunská invase 95.
Rusíni, Rusové podkarpatsí 111, 112; rusínská národní rada 111.
Rusové, Rusko 20, 22, 23, 26 až 30, 32, 73, 98, 168; srovnej též Slovensko východní.
Ružiak, Jan 46.
Ružomberok 15, 21, 23, 27, 32, 36, 39, 41, 55, 61, 142, 218, 220, 231.
Rýn 85.
Salgó Béla 163.
Samospráva viz autonomie, administrativa.
Sasi sedmíhradští 106.
Sasínek, František 181.
Sáva 80, 81.
Scotus Viator (Seton Watson R. W.) 20, 180, 213.
sebeurčení národní 33, 36, 39, 41, 43, 67, 69—71, 74, 106, 108, 110, 111, 115, 138, 161, 182, 207, 202, 220.
Sedlák, moravský poslanec 181
Sedmíhrady (Transylvania) 15, 84, 98, 110, 143.
Senec 106.
separatismus slovenský 44, 239.

Sered 206.
Seton Watson viz Scotus Viator.
Schöbl, plukovník 200.
Sidor, Karel 9.
Skalice Uherská 21, 23, 63, 105.
Skyčák, slovenský poslanec 19.
Sladký, František 240.
Slavík, Jan starší 58, 219.
Slezsko 34, 78, 178.
Slované balkánští 20.
Slovenská národní rada 9, 12, 21, 42, 43, 45—47, 52, 54, 56, 59, 61, 62, 65, 86, 97, 98, 107—110, 112, 113, 115, 118—120, 124, 128, 130—133, 135—138, 141, 143, 144—147, 149, 154, 158, 160, 161, 182, 184, 214, 216, 218—220, 229, 232, 234 (srovnej též národní výbor slovenský); národní rada novohradská 98; národní strana 20, 25, 27, 28, 34, 41, 45, 46, 47, 56; republika 123.
slovenské imperium 92, 114, 128, 132—134, 136, 137, 139, 141, 146, 147, 148, 150, 153, 182, 183, 184, 233; noviny 24; okolie 107; Pohľady 24, 26; prapory 97.
Slovensko východní 112, 115, 147, 148, 182, 185, 201—204, 239; »východoslovenský národ« 202; východoslovenská republika 203; její prezident 203; její konsul v Pešti 203; srovnej též Rusíni.
Slovenský denník 15, 24, 26; klub v Praze 103, 118, 119, 121, 125, 136, 151, 157—159, 164, 185, 230, 234; národní výbor viz národní výbor; obzor 24; rozchod s Maďarmi 10, 12, 17, 215; sněm 48, 147, 148; stát 43, 115; týždenník 24.
slovenští poslanci 48.
slovenština, slovenština úřední 115, 133, 153.
sobranecký okres 137, 229.
socialisté čeští 100, 226.

sociální demokracie slovenská 21, 25, 42, 45—47, 56.
Soluň 188.
Sonnino, Sidney, baron, italský zahraniční ministr 74, 75, soudnictví na Slovensku 58, 65, 108, 115, 153, 149, 203.
Soukup, František, dr. 14, 62, 127.
spisovatelé čeští, maďarští viz projev.
Spiš 137, 202, 203.
Spišská Nová Ves 132.
Spojenci viz Dohoda.
spolky na Slovensku 24.
správa viz administrativa, autonomie.
Srbové, Srbsko 21, 68, 76, 80, 81, 84, 86, 87, 89, 90, 92, 104, 110, 116, 145, 164, 165, 178, 191, 225.
Staněk, František 11, 32, 105, 139, 157, 180, 181.
Staročesi 22.
státoprávní otázka slovenská 128, 129, 135, 136, 138, 139, 141, 146, 165, 168, 172, 182, 189.
Steier, Lajos 10, 215, 220, 239.
Steinacher, Edmund, dr. 27, 31, 38.
Stodola, Emil, dr. 12, 16, 41, 42, 45, 46, 51, 56, 58, 96, 97, 102 až 105, 108, 112, 113, 118—120, 122, 146, 156, 163, 164, 214, 216, 218, 219, 226, 228, 230, 235; Kornel 26, 27, 31, 33, 34, 46—49, 107, 118, 181, 214 až 217, 220, 227, 228.
stolice, zastupitelstva 20.
strany politické na Slovensku 20.
Stránský, Adolf, dr. 216.
Stříbrný, Jiří 62, 127, 157.
Strupp, K. 79, 223.
Stupava 206.
Styk, A. 214.
Sučany 99, 114.
Supka, Géza, dr. 14, 73, 98, 118, 163, 224, 236.

Svatopluk 181.
Svaz český ve Vídni 32; národů 208.
svojskost slovenská 23, 115, 217.
Szilassy, baron 223, 235.
Szmercsanyi, Jiří, župan bratislavský 42, 105, 205.
Šafařík, Pavel Josef 22, 181, 211.
Šahy Ipelské 194, 209.
Šalgotarjan 194.
Šámal, Přemysl, dr. 33, 36, 40, 117.
Šaryš, 182, 202, 203; šaryština 24, 202.
Šimko, Ludevít 46.
školství 58, 65, 115, 133, 145, 153, 203; církevní 23.
Škulťety, Josef 24—26, 40, 41, 215.
Štavnica 137.
Štefánek, Antonín, dr. 10, 21, 24—28, 33, 36, 62, 63, 158, 214, 226, 228, 234; Karel 25.
Štefanik, Milan Rastislav, dr. 55.
Šrobár, Vávro, dr. 9—11, 20, 21, 23—25, 27, 28, 31—34, 36, 37, 39, 40—42, 46, 61—63, 65, 98, 99, 108, 112, 118—120, 125, 126, 135, 145, 156, 157, 180, 181, 194, 195, 199, 210, 213, 215—217, 220, 221, 225, 228 až 235, 237—240.
Štúr, Ludevít 22, 31.
Švehla, Antonín 33, 34, 127, 128.
Švýcarsy 49, 63, 105, 110, 136, 204, 217, 227, 235, 236, 238, srovnaj též Ženeva; východní, to jest nové Uhersko 70, 71.

Táborský, František 22.
tabule královská 58.
tajná klausule 57.
Tatry 181.
telegrafy 65.

Teplíce Štubňanské 114; Trenčanské 225.
teror maďarský 114, 190—193.
Terst 78.
Těšínsko 211.
Thurzo 114.
Tisa, řeka 207.
Tisza, Štěpán, hrabě 25, 29, 30, 35, 36, 40, 44, 59, 67, 68, 82, 104, 180, 194, 208, 214.
Tolvay, Štěpán, hrabě 107, 217.
Tománek, Florián 25.
Tomara, důstojník pohraniční stráže 30.
Tomášek, František 40.
Transylvánia viz Sedmihrady.
Trenčín 97, 105, 132, 137, 227.
trianonský mír 60, 196.
Trnava 63, 97, 143.
Turčanský Svatý Martin viz Martin.
Turec, stolice 105, 113, 129, 137.
Tuka, Béla 16, 57, 219, 220, 227.
Turany 99, 114.
Tusar, Vlastimil 156, 158, 163, 187, 199, 205, 217, 231.

Udržal, František 181, 216.
Uh, řeka 171, 201, 207, 209.
Uhry 13—15, 19, 20, 22—24, 27, 28, 31, 36, 37, 49—54, 59, 60, 66—90, 93, 96, 101—103, 106, 110, 114, 120, 121, 140, 141, 145, 150, 159, 166—169, 173 až 175, 185, 202, 208, 214, 222, 224, 226, 229; srovnaj též Maďaři.
Ukrajina 80.
universita Alžbětina v Bratislavě 205.
Užhorod 111, 137, 182, 188, 194, 199, 209.

Václav, svatováclavská koruna 23.
Vacov 78, 136, 181.
Váh, řeka 150.
Vajda, Alexandr, dr. 27, 37.

Vanovič, Jan 46.
Vargha, B., dr. 105.
Venizelos, Eleutherios, řecký premiér 74, 77.
Versailles 75, 78, 101, 167, 170.
Vesnič, Milenko, srbský zahraniční ministr 74, 76, 77, 84.
Videň 22, 26, 27, 30—36, 44, 47—51, 99, 105, 107, 127, 135, 136, 156, 158, 163, 181, 187, 197, 199, 205, 216, 217.
Viest, Bronislav 98.
virilisté 236.
Vittich, Pavel 205.
Vlářský průsmyk 143.
vlastizrada 22.
Vlček, Jaroslav 22.
vojsko, vojenské věci 76, 100, 108, 111, 113, 114, 118, 119, 127, 130, 134, 136—138, 143, 145—150, 153—157, 162, 164, 165, 172, 173, 176, 178, 184, 186, 187, 190—197, 199—206, 209, 210, 224, 225, 232, 236, 237; srovnaj též mobilisace, národní gardy, okupace.
Vojtašák, Jan 53, 220.
volby uherské 19, 20, 48, 57, 91, 113, 191.
Votruba, František 27, 33, 36, 62.
vraždění Čechů 175.
Vrútky 53, 97.
vyjednávání maďarsko-slovenské 34, 91, 102, 104, 105, 110—115, 117, 127—131, 134, 155, 142, 147—150, 152, 154 až 156, 158—160, 166, 172, 177, 182—184, 187, 191—193, 195, 196, 205, 223.
Východoslovenská národní rada viz Slovensko východní.
vyslanectví československé v Pešti 112, 120, 122, 124, 129, 135, 141, 151, 160, 161, 163 až 165, 172, 187, 190, 196, 197, 200, 226, 228, 230, 234, 235, 237.
Vyx, Ferdinand, šéf vojenské dohodové mise v Pešti 12,

15, 16, 70, 90, 92, 150, 164,
165, 166, 172—178, 182—191,
195—197, 201, 207, 209, 233,
235, 237, 238.

Weber, von, rakousko-uherský
generál 79, 81, 83, 222.

Wekerle, Alexandr 49, 82, 104.

Wilson, Woodrow, americký
president 28, 33, 39, 43, 44,
51, 55, 68, 69, 70, 72, 74, 76,
96, 101, 106, 108, 110, 116,
118, 134, 141, 178, 182, 202,
208.

Wilsonov, Wilsonovo město,
to jest Bratislava 204, 239.

Záborský, Jonáš 181.

Záhorsko 63, 206.

Zahradník, Isidor, dr. 157.

zákonodárství 115, 134, 147, 153.

Zemplín, stolice 157, 182, 202.

Zichy, hrabě 19.

Zlatá kniha města Bratislavy
16; kniha Slovenska 16.

Zoch, Samuel, dr. 26, 28, 45 až
47, 51, 52, 54, 55, 59, 107, 128,
210, 216—220, 227.

Zvolen 28, 97, 105, 114, 115, 132,
137, 189.

železnice 65, 148, 149.

Ženeva 51, 47, 49, 61, 63, 74,
77, 78, 79, 134, 168, 170, 180.

Židé 65, 67, 70, 81.

Žilina 97, 99, 114, 118, 150, 187,
189, 194, 195, 209.

Žitný ostrov 136, 180, 181, 194,
209.

Živena 24, 42.

Žuffa, Milan 46.

župy, župní zřízení 236; hlavní
župan 58.

OBSAH

<i>Předmluva</i>	7
<i>Prameny a literatura</i>	9

Kapitola prvni

Slovensko před válkou a za války (19)

1. Nepřipravenost Slovenska pro revoluci	19
2. Politické strany a směry	20
3. Češi a Slováci	22
4. Kulturní pozadí	23
5. Slovenské předválečné časopisectvo	24
6. Slovenský defaitismus	26
7. Počátky slovenské aktivity za války	28
8. V Martině	30
9. Ve Vídni	30
10. V Ružomberku	32

Kapitola druhá

Jaro a jeseň 1918 (35)

1. Obrat z jara roku 1918	35
2. Volání po slovenské aktivitě	36
3. Hodža a Krištofy	37
4. Liptovská resoluce ze dne 1. května 1918	39
5. Martinské porady v květnu 1918	41
6. Nové proudy	42
7. Slovenská národní rada	45
8. Porady v Martině v říjnu 1918 a martinská deklarace	47
9. Předběžná porada dne 30. října 1918	50
10. Shromáždění deklarantů	52
11. Hodžovy korektury deklarace	53
12. Porada dne 31. října 1918 o Pantůčkově osnově	56
13. Význam martinské deklarace	59
14. Šrobár v Praze	61
15. První československá vláda na Slovensku	63

Kapitola třetí

Příměří a jeho účinky na Slovensku

(65)

1. Slovensko po deklaraci	65
2. Hrabě Károlyi a český postup na Slovensko	66
3. Károlyiho program na záchranu integrity Uher	67
4. Podunajská konfederace. Zatímní status quo	71
5. Stanovení podmínek příměří a naše požadavky	74
6. Padovské příměří a Maďaři	79
7. Károlyiho jednání s generálem Franchetem v Bělehradě	81
8. Bělehradská konvence	83
9. XVII. článek bělehradské konvence	86
10. Maďarský výklad bělehradské konvence	86
11. Clémenceauův telegram	88
12. Bělehradská konvence a my	90

Kapitola čtvrtá

Maďarská vojenská a vyjednávací ofensiva

(93)

1. Situace po návratu hraběte Károlyiho z Bělehradu	93
2. Maďarská mobilisace a její cíle	95
3. Károlyiho proklamace a slovenská politika	96
4. Slovensko v nebezpečí!	99
5. Kramářovo zakročení v Pešti i v Paříži	100
6. Károlyiho odpověď Kramářovi	100
7. Nová Kramářova nota do Pešti	101
8. Károlyiho replika	102
9. Károlyi chce vyjednávat!	103
10. Pokusy vyjednávat se Slováky	104
11. Nabídky Hodžovi z října 1918	107
12. Károlyiho telegram Slovenské národní radě a její odpověď	108
13. Vyjednávací ofensiva	110
14. Maďarské nabídky Slovenské národní radě	112
15. Maďarská propaganda vyjednávání	114
16. Má-li se s Maďary vyjednávat?	117
17. Dr. Hodža místo dr. Stodoly do Pešti	120

Kapitola pátá

Jednání v Pešti o „Slovenské imperium“

(122)

1. Hodžův příchod do Pešti	122
2. Hlasy tisku	123
3. Směrnice Hodžovy politiky v Pešti	123
4. Slovenský »28. říjen«	127
5. Maďarské cíle	129
6. Maďarská osnova dohody se Slováky	131
7. Hodžovy návrhy	135
8. Rozsah »slovenského imperia«	136
9. Dvojaká hra	139
10. Pozvání znalců	141
11. Slovenské naděje	142
12. Předběžná porada s důvěrníky	142
13. Proposice sjednané s Jászim	146
14. Maďarské stanovisko	148
15. Náhlá změna v nazírání	149
16. Slovenští důvěrníci nechtějí vyjednávat bez souhlasu Prahy	151
17. Diskuse s Jászim	151
18. Jednání se rozbilo	154
19. Zneklidnění na Slovensku a v Praze	155
20. Beneš a vyjednávání s Maďary	156
21. Energické zakročení Kramářovo a Slovenského klubu	157
22. Nespokojenost s Hodžou v Praze	158
23. Pražské desaveu dr. Hodži	160
24. Radostné zprávy z Paříže	161

Kapitola šestá

Demarkační čára a Hodžova zatímní dohoda Rozchod

(162)

1. Vojenské vyklizení Slovenska	162
2. Dr. Emil Stodola a dr. Milan Hodža v Pešti	163
3. Navázání styků s dohodovou misí	165
4. Podplukovník Vyx	166
5. Benešova jednání v Paříži o zatímní hranici	167

6. Benešův úspěch	169
7. Pichonova nota	171
8. Le territoire slovaque	174
9. Nová Hodžova vyjednávání	177
10. O hranicích Slovenska	179
11. Hodža vázán svým jednáním o »imperium«	182
12. Hodžova dohoda s Bárthou o demarkační čáru	184
13. Hodžovy důvody	188
14. Hodžova nervosita a kličkování	195
15. Kdo rozhodl osud Slovenska?	195
16. Nová Benešova jednání v Paříži	197
17. Stanovisko Prahy a opětné desaveu dr. Hodži	198
18. Z peštského vyslanectví likvidační komise	200
19. Postup našeho vojska na Slovensko	200
20. Východní Slovensko a maďarská politika	201
21. O Bratislavu	204
22. Rozhodnuto!	207
23. Károlyi Wilsonovi	208
24. Nová nota Vyxova	209
25. Obsazení Bratislavy	210
26. Závěr	211
<i>Poznámky</i>	215
<i>Rejstřík</i>	241

Václav Chaloupecký

»ZÁPAS O SLOVENSKO 1918«

KNIHOVNY

»VÁLKA A REVOLUCE«

řada

první

svazek

2

Vytiskl

Jan Aubrecht

v Praze

pro

»ČIN«

TISKOVÉ A NAKLADATELSKÉ DRUŽSTVO

ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIONÁŘŮ

V PRAZE

1930

AUTOR VYDAL

- Staré Slovensko*. Bratislava 1923.
K nejstarším dějinám Bratislavy. Bratislava 1922.
Dvě studie k dějinám Podkarpatska. Bratislava 1925.
Radla-Anastasius, druh Vojtěchův. Bratislava 1927.
Slovenské diecese. Bratislava 1928.
Uherská politika Přemysla Otakara II. Praha 1930.
Jan z Dražic, biskup pražský (1501—1543). Praha 1908.
Účet pokladníka pražského arcibiskupství z let 1382—1383.
Prahá 1912.
Selská otázka v husitství. Bratislava 1926.
Pře kněžská z roku 1562. Praha 1925.
Česká rebelie na Podřipsku (1619—1621). Praha 1918.
O Řipu. Praha 1919.
František Palacký. Praha 1912.
Praga caput regni. Praha 1919.
Martinská deklarace a její politické osudy. Praha 1928.
Zápas o Slovensko 1918. Praha 1930.

V KNIHOVNĚ „VÁLKA A REVOLUCE“ DOSUD VYŠLO

Řada první

1

Jaroslav Kratochvíl

CESTA REVOLUCE

Druhé doplněné vydání. 99 Kč, váz. 113 Kč

2

Václav Chaloupecký

ZÁPAS O SLOVENSKO 1918

39 Kč, váz. 51 Kč

Řada druhá

1

VÁLEČNÝ DENÍK JENDY HOFMANA

letce-dobrovolce (1914—1917)

Vydal dr. Jan Skalický. 16 vyobrazení. 36 Kč, váz. 48 Kč

2

Bohumil Přikryl

SIBIŘSKÉ DRAMA

14 Kč, váz. 26 Kč

3

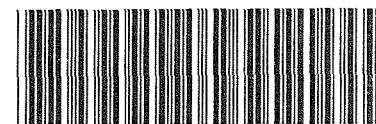
Jaroslav Papoušek

OSVOBOZENSKÁ PAVĚDA

18 Kč, váz. 30 Kč

REV15

ÚK PrF MU

3129S07461